

ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
EFFICIENCY OF SANGHA ADMINISTRATION IN MUANG DISTRICT,
LOPBURI PROVINCE

พระครูสันติญาณประยุต (ไพโรจน์ สหฺตจิตฺโต)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

พระครูสันติญาณประยุต (ไพโรจน์ สนต์จิตฺโต)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**EFFICIENCY OF SANGHA ADMINISTRATION IN MUANG DISTRICT,
LOPBURI PROVINCE**

PHRAKHRU SANTIYANPRAYUT (PAIROTN SANTICITTO)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of

The Requirement for The Degree of

Master of Art

(Buddhist Management)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

C.E.2011

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

.....
(พระสุธีธรรมานูวัตร, ผศ.ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ประธานกรรมการ

(พระครูปริมาณุรักษ์, รศ.ดร.)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.สุภกิจ โสทัต)

..... กรรมการ

(ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม)

..... กรรมการ

(อาจารย์พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา)

..... กรรมการ

(ผศ.ชัชชัย ไชยสา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม ประธานกรรมการ

อาจารย์พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา กรรมการ

ผศ.ชัชชัย ไชยสา กรรมการ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมานุนต์, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระครูปริมาณุรักษ์, รศ.ดร.)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.สุภกิจ สิตัต)

กรรมการ

(ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม)

กรรมการ

(อาจารย์พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา)

กรรมการ

(ผศ.ชัชชัย ไชยสา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม

ประธานกรรมการ

อาจารย์พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา

กรรมการ

ผศ.ชัชชัย ไชยสา

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

ชื่อผู้วิจัย : พระครูสันติญาณประยุต (ไพโรจน์ สนั่นจิตโต)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม พ.ม., พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol.Sc.)

: พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา นธ.เอก, ประโยค.๑-๒, พธ.บ. (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง), ศศ.ม.(พัฒนาสังคม).

: ผศ.ชัชชัย ไชยสา พธ.บ.,M.A.

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ๒) เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคณะสงฆ์ ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำนวน ๒๓๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ ๐.๙๐ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติเชิงอนุมาน คือ สถิติทดสอบค่าที (t-test) สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

ผลการวิจัย พบว่า

๑. ระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๓๒ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้วพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการปกครอง อยู่ในระดับมาก ส่วนประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านอื่นอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

๒. ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ พรรษา ตำแหน่งทาง

คณะสงฆ์ ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งและวุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา ต่างกันมี ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ที่มีวุฒิ การศึกษาแผนกนักธรรมและวุฒิการศึกษาแผนกบาลี ต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐาน ที่ตั้งไว้

๓. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมืองจังหวัดลพบุรี

๑) ด้านการปกครอง ปัญหา ได้แก่ การประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอน ด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยไม่สม่ำเสมอไม่เปิดโอกาสให้ได้ร่วมแสดงความคิดเห็น เป็นต้น ข้อเสนอแนะ ได้แก่ เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นบ้าง เป็นต้น

๒) ด้านการศาสนศึกษา ปัญหา ได้แก่ การตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนัก ศาสนศึกษาไม่เป็นไป อย่างทั่วถึง ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรมีการส่งเสริมให้พระสงฆ์ทุกวัดได้เรียนพระธรรมวินัยอย่าง เป็นประจำ

๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ปัญหา ได้แก่ การตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็ก และเยาวชนทุกระดับชั้น ยังมีอยู่น้อยมาก ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรมีการจัดตั้งทุนให้พระภิกษุ สามเณรนำไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

๔) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปัญหา ได้แก่ การ เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนขอพระพุทธศาสนาไม่ค่อย ได้รับความนิยมในวัด ต่างจังหวัด ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าถึง ตามสถานที่ต่างๆให้มากกว่านี้ เป็นต้น

๕) ด้านการสาธารณูปการ ปัญหา ได้แก่ การวางแผนใน การก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัดไม่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลการวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายใน วัดโดยเฉพาะ

๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ปัญหา การจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การ สัญจรไปมาไม่ได้รับงบประมาณที่พอเพียง ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรมีการกำหนดแผนงานใน ด้านการสาธารณสงเคราะห์เป็นประจำ

Thesis Title : Efficiency of Sangha Administration in Muang District , Lopburi Province.

Researcher : Pharkru Santiyanprayut (Pairotn Santicitto)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr.Surapon Suyaprom. Dip. in Ed., B.A. M.A., Ph.D. (Pol.Sc.)

: Phrakrusangharak Kiattisak Kittipaño, Pali i - ii, B.A. (1st Class),
M.A. (Soc. Dev.)

: Asst. Prof. Chavachai Chaiyasa, B.A., M.A.

Date of Graduation : March 20, 2012

ABSTRACT

The key objectives of this research are : i) to study the Efficiency of Sangha Administration in Muang District , Lopburi Province.; ii) to compare Efficiency of Sangha Administration in Muang District , Lopburi Province. ; and iii) to study Efficiency of Sangha Administration in Muang District , Lopburi Province. This research is a survey research. Data collections are conducted using Questionnaire with 230 Sangha of students in Muang District, Lopburi Province, selected by purposive sampling technique with reliability value equal to 0.90. The statistics to use for data analysis is the descriptive such as Frequency, Percentage, Average and Standard Deviation were described, t-test and One-way ANOVA were employed and Statistical significance was conducted using Least Significant Difference (LSD).

The findings of this research as following :

1. The levels of the Efficiency of Sangha Administration in Muang District , Lopburi Province are the good levels for all sides with 3.32 an average. When considered in each side found that the Efficiency of Sangha Administration in Muang District, Lopburi Province for politics is also a good level but other sides are the middle levels.

2. To compare the Efficiency of Sangha Administration in Muang District , Lopburi Province classified by personal data and found that the monks who have the different personal statuses such as age, ordination years , positions in Sangha

organization and periods of time for Sangha position and general education degree, it has the differently efficiency of Sangha Administration in Muang District , Lopburi Province for overall. It was statistical significance at the level of .01. Therefore, it was the relevant hypothesis set. But the monks who have the certificate of Dhamma education and Pali education degree differently. It does not have the differences for efficiency of Sangha Administration in Muang District , Lopburi Province. it is not statistically significant difference so the relevant hypothesis set forth could be rejected.

3. Problems and Suggestions for the Development of the efficiency of Sangha Administration in Muang District , Lopburi Province. i) For Politics side, the problems are the Sangha meeting for teaching the Dhamma or doctrines not regularly and not allow to participate for brain storming etc. The suggestion , they should allow the participants to express the ideas for sometimes. ii) For Religious Education side, the problem is to go and visit the religious education schools rarely. The suggestion, they should support the monks to study the doctrines regularly. iii) For Educational Welfare side, the problem is they should set up the educational fund for the children and youths in every level. The suggestion , they should set up the educational fund for the monks and novices more than at the present. iv) For Buddhism propagation side, the problem is the way to give a sermon to the people to follow the doctrine of Lord Buddha , it is not popular in the countryside. The suggestion,; they should have the Buddhism propagation more than now and cover all areas. v) For Constructive welfare side, the problem is not having a plan the buildings in the temples from other organizations' assistance. The suggestion, they should have the officers to look after the planning the buildings in the temples specifically. vi) For Public Welfare side, the problem is the road management in the temple inconveniently to travelling of the people. They do not get the enough budget. The suggestion is to set up the plan for public welfare regularly.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชวิชัย ไชยสา อาจารย์ที่ได้กรุณาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษา แนะนำช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์จนสำเร็จด้วยดีตลอดมา

ในการสอบวิทยานิพนธ์ขอขอบพระคุณ พระครูปริมาณุรักษ์, รศ.ดร.ประธานกรรมการ อาจารย์ ดร.สุภกิจ โสทัต กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ และคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ทั้ง ๓ รูป/คน รวมทั้ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ และคณะกรรมการบริหารหลักสูตรทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาการต่างๆ อย่างยกว่่า ภูมิใจที่ได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ และได้เป็นลูกศิษย์ของอาจารย์ทั้งหลาย

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจฐ์ ศรีทอง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น อาจารย์ ดร. พิเชฐ ทังโต อาจารย์ เดช ชูจันทร์ อาจารย์ ผดุง วรรณทอง ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบสอบถามให้คำปรึกษาแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูวิเชียรสรคุณ เจ้าคณะอำเภอดอนพุด ที่ให้ความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถาม (Try-out) และพระครูภาวนาโสภณ เจ้าคณะอำเภอเมืองลพบุรี ที่ให้อนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณเพื่อนๆ นิสิตพุทธศาสตรมหาบัณฑิตทุกรูปโดยเฉพาะ พระใบฎีกาวิญญู ปสนโน พระครูอุดมธรรมจารี พระปลัดสนชัย ภูมิปาโล ที่ได้ช่วยเหลือชี้แนะแนวทางในการดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธัชชนันท์ อิศรเดช ช่วยตรวจบทคัดย่อ นาย ธิติวุฒิ หมั่นมี นางสาวสุกัญญา แจ่มนคร เจ้าหน้าที่ธุรการ นางสาว สุทธิรัก ศรีจันทร์เพ็ญ ที่ได้ช่วยเหลือชี้แนะแนวทางในการดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ ครั้งนี้

คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็น พุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณ แก่บิดามารดา และพี่น้องๆ ครูอาจารย์ รวมทั้งคณะญาติโยมผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนามได้ทั้งหมด ที่ได้อุปถัมภ์ กำลังทรัพย์ กำลังใจ สนับสนุน ด้วยดีเสมอมา จึงเป็นที่มาของการทำงานวิจัยครั้งนี้ ให้ประสบผลสำเร็จด้วยดี

พระครูสันติญาณประยุต

๑๕ มีนาคม ๒๕๕๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญ	(๖)
สารบัญตาราง	(๘)
สารบัญแผนภาพ	(๑๒)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๓)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย	๔
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพ	๗
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร	๙
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ	๓๘
๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๕๐
๒.๕ ข้อมูลเกี่ยวกับอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	๗๙
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘๒
๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพ	๘๒
๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์	๘๗
๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารวัด	๙๐
๒.๖.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาท	๙๕
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๐๐

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐๑
	๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๐๑
	๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๐๑
	๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๐๒
	๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๕
	๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๖
บทที่ ๔	ผลการศึกษา	๑๐๘
	๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๘
	๔.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	๑๑๐
	๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๑๑๗
	๔.๔ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	๑๔๙
	๔.๕ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๕๓
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๕๕
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๕๕
	๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๕๙
	๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๖๗
บรรณานุกรม		๑๖๙
ภาคผนวก		๑๗๗
	ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือในการวิจัย	๑๗๘
	ภาคผนวก ข ผลการหาค่าความเที่ยงตรงของเครื่องมือ (IOC)	๑๘๔
	ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (Try Out)	๑๘๘
	ภาคผนวก ง ผลการหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Alpha)	๑๙๐
	ภาคผนวก จ หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๙๒
	ภาคผนวก ฉ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๙๔
	ภาคผนวก ช ตาราง ขนาดของกลุ่มตัวอย่างของเครซี่และมอร์แกน	๒๐๑
ประวัติผู้วิจัย		๒๐๒

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๑	ตารางแสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๐๒
๔.๑	แสดงจำนวน และคำร้อยละ จำแนกตามสถานภาพทั่วไป ของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๘
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ภาพรวม	๑๑๐
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการปกครอง	๑๑๑
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศาสนศึกษา	๑๑๒
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๑๑๓
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการเผยแผ่ศาสนา	๑๑๔
๔.๗	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณูปการ	๑๑๕
๔.๘	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๑๑๖
๔.๙	การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามอายุ	๑๑๘
๔.๑๐	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามอายุ ด้านการศาสนศึกษา	๑๑๙
๔.๑๑	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามอายุ ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๑๒๐
๔.๑๒	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามอายุ ด้านการเผยแผ่ศาสนา	๑๒๑

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๓	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามอายุ ด้านการสาธารณสุขการ	๑๒๒
๔.๑๔	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามอายุ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	๑๒๓
๔.๑๕	การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามพรรษา	๑๒๔
๔.๑๖	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามพรรษา ด้านการศาสนศึกษา	๑๒๕
๔.๑๗	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามพรรษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๑๒๖
๔.๑๘	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามพรรษา ด้านการเผยแผ่ศาสนา	๑๒๗
๔.๑๙	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามพรรษา ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	๑๒๘
๔.๒๐	การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์	๑๒๙
๔.๒๑	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ด้านการปกครอง	๑๓๐
๔.๒๒	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ด้านการศาสนศึกษา	๑๓๑

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๒๓	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๑๓๒
๔.๒๔	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่ศาสนา	๑๓๓
๔.๒๕	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ด้านการสาธารณูปการ	๑๓๔
๔.๒๖	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	๑๓๕
๔.๒๗	การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง	๑๓๖
๔.๒๘	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ด้านการศาสนศึกษา	๑๓๗
๔.๒๙	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	๑๓๘
๔.๓๐	การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษา	๑๓๙
๔.๓๑	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษา ด้านการปกครอง	๑๔๑
๔.๓๒	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษา ด้านการศาสนศึกษา	๑๔๒

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๓๓	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษา ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	๑๔๓
๔.๓๔	การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษา แผนกนักธรรม	๑๔๔
๔.๓๕	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษา แผนกนักธรรม ด้านการปกครอง	๑๔๕
๔.๓๖	การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษา แผนกนักธรรม ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	๑๔๖
๔.๓๗	การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษา แผนกบาลี	๑๔๗
๔.๓๘	ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการปกครอง	๑๔๗
๔.๓๙	ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศาสนศึกษา	๑๕๐
๔.๔๐	ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๑๕๐
๔.๔๑	ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๕๑
๔.๔๒	ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณูปการ	๑๕๑
๔.๔๓	ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	๑๕๒

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	แสดงส่วนประกอบความต้องการและความสัมพันธ์ด้านการจัดการบริหาร	๒๕
๒.๒	แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๙
๔.๑	สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๕๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจาก พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๓๙ และ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๐๐ เป็นหลัก โดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ขุ.อิติ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิติวุตตกะ-สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาทวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุตถนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.สตุตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ และ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๐๐ เป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เลขเกี่ยวกับพระไตรปิฎก เช่น เล่ม/ข้อ/หน้า. เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๗/๓๗. หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๗ หน้าที่ ๓๗ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนากับการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ทางการเมืองมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นในการเมืองและสังคมมีผลกระทบกับศาสนาและในทำนองเดียวกันการเปลี่ยนแปลงทางศาสนาก็มีผลกระทบกับการเมืองและสังคมเช่นกัน^๑

สถาบันวัดเป็นที่พำนักอาศัยของสมาชิกขององค์กร ไม่ว่าจะเป็พระที่มีตำแหน่งทางการบริหาร หรือพระธรรมดาสามีญก็จำเป็นต้องอยู่ในวัด ซึ่งอาจเป็นรูปแบบของสำนักสงฆ์ หรืออาจเรียกชื่อเป็นอย่างอื่น โดยไม่จำเป็นต้องใช้คำว่า “วัด” แต่นั่นก็คืออยู่ในระดับหน่วยโครงสร้างเดียวกันกับวัด ฉะนั้นวัดจึงเป็นประตูเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสงฆ์ด้วยกัน และระหว่างสงฆ์กับชุมชนต่าง ๆ ความมีปฏิสัมพันธ์ของสงฆ์กับชุมชนทั่วไปต้องผ่านวัดที่อยู่กับชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชน และทำหน้าที่ทั้งที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น สอนธรรมะ และบทบาททางโลกเช่น โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น สงฆ์ในชุมชนก็ต้องรับผิดชอบต่อวัดของตนเองก่อน ชุมชนอาจไม่เห็นองค์กรบริหารที่เลยโครงสร้างอำนาจวัดนี้ไปเพราะส่วนหนึ่งคือองค์กรบริหารระดับอื่นๆ เกิดขึ้นทีหลังเมื่อการปฏิรูปองค์กรสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๕ และมีลักษณะเป็นองค์กรทางการบริหารมากกว่าที่จะชัดเจนเป็นรูปแบบเหมือนวัด ฉะนั้นหากมีปัญหาเกิดขึ้นกับสงฆ์ในระดับปัจเจก หรือปรากฏการณ์ที่เป็นลบหรือเป็นบวกเกี่ยวกับสงฆ์โดยทั่วไป มักมุ่งไปที่บทบาทหรือหน้าที่ของวัด มากกว่าจะมุ่งไปที่โครงสร้างคณะสงฆ์ในระดับมหภาค

กล่าวโดยรวมโครงสร้างอำนาจวัดในสมัยก่อน มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ เป็นต้นมา ไม่ว่าจะเป็สมัยสุโขทัย อยุธา เรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไม่มีการถูกดึงเข้าสู่ส่วนกลางอย่างเข้มงวด เพราะฉะนั้นวัดจึงมีอิสระเป็นของตนเอง และไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับองค์กรที่เหนือขึ้นไปจากส่วนกลาง^๒ แต่ก็เชื่อว่ามีกรรวมองค์กรอย่างหลวม ๆ เช่น ในสมัยสุโขทัย อาจจะแบ่งเป็นสองนิกาย คือคามวาสี และ อรัญวาสี โดยที่พระสงฆ์ต่างกลุ่มก็เคารพนับถือกันในหมู่นั้นๆ ผู้มีอำนาจระดับวัดก็คือเจ้าสำนักนั้น ๆ อาจเป็เจ้านิกายที่ใหญ่ไปกว่านั้น แต่นั่นก็ขึ้นอยู่กับเจ้านิกายที่ได้รับการเคารพมากน้อย

^๑สมบูรณ สุขสาราญ, พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม, (กรุงเทพมหานคร :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

^๒นิธิ เอียวศรีวงศ์, มองอนาคต:บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางการสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๖), หน้า ๑๒๐.

แต่หากเวลาผ่านไปเจ้านิกายที่ขาดการติดต่อปฏิสัมพันธ์กับสำนักต่าง ๆ ก็อาจลดความสำคัญลงไป เพราะฉะนั้นก็เหลือเจ้าสำนักนั้นเองที่ปฏิสัมพันธ์ในชุมชนนั้น ๆ อำนาจอีกกลุ่มหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในโครงสร้างระดับวัดที่ควรจะกล่าวก็คืออำนาจของชุมชน ซึ่งคอยควบคุมสงฆ์ในท้องถิ่นของตน

ในสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์วัดยังมีโครงสร้าง อำนาจเดิมพระเจ้าแผ่นดินมีอำนาจในลักษณะเช่นเดียวกับสมัยสุโขทัย คือ เพื่อเชื่อมโยงรองรับอำนาจของพระสงฆ์ มีการพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระภิกษุที่มีความรู้ และอาจแต่งตั้งให้เป็น “สังฆราชา” ประจำเมืองต่าง ๆ หากได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยด้วย แต่เชื่อกันว่าองค์กรสงฆ์ที่พระเจ้าแผ่นดินแต่งตั้งขึ้นอย่างหลวม ๆ ไม่ได้มีอำนาจเหนือพระสงฆ์กลุ่มต่าง ๆ หรือระดับสำนักต่าง ๆ เท่าใดนัก เพราะสาเหตุสองประการด้วยกัน ประการแรก ในทางการเมือง องค์กรที่ปกครองสงฆ์ในระดับวัดคืออำนาจที่เด่นที่สุดในขณะที่วัดต่าง ๆ ไม่ได้เชื่อมโยงกันอย่างลัดหลั่น สงฆ์สมาชิกในวัดแต่ละวัดจึงขึ้นอยู่กับองค์กรปกครองระดับวัดเท่านั้น

ในทางเศรษฐกิจ พระภิกษุส่วนใหญ่อยู่ในวัดที่ราษฎรหรือผู้มีบารมีตามท้องถิ่นสร้างไว้ชีวิตความเป็นอยู่จึงอาศัยได้จากชุมชนมากกว่า กล่าวได้ว่า อำนาจทางเศรษฐกิจของสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับพระเจ้าแผ่นดินหรือรัฐแต่อยู่ติดกับชุมชน การเดินบิณฑบาตของพระสงฆ์จึงเป็นกุศโลบายให้สงฆ์อยู่ติดกับชุมชนที่สำคัญ แต่ก็เชื่อว่าในสมัยอยุธยาจะไม่มียกองค์กรสงฆ์ที่มีพระราชอำนาจเข้ามากำกับเลย แต่พระราชอำนาจสอดคล้องกับพระธรรมวินัยที่พระสงฆ์จำเป็นต้องรักษาตามประเพณีอยู่แล้วโครงสร้างอำนาจการบริหารวัดอย่างในสมัยสุโขทัยยังปรากฏชัดเจนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เช่น ดังกล่าวไว้ในโครงสร้างอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ว่า กษัตริย์อาจแต่งตั้งสังฆราชา และสมภารประจำวัดต่าง ๆ แต่นั่นก็เป็นเฉพาะวัดหลวงเท่านั้น ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านก็เป็นผู้มีส่วนในการเลือกหรือแต่งตั้งสมภารวัดราษฎร์ที่ตนเป็นผู้สร้างหรือสนับสนุนอยู่ ขอบเขตอำนาจของสมเด็จพระสังฆราชเองที่ตัดสินใจลงโทษ หรือควบคุมพฤติกรรมพระสงฆ์ที่อยู่ในที่ห่างไกลก็เป็นเรื่องทำได้ลำบาก หากแต่อาศัยชาวบ้านในชุมชนเองคอยควบคุมพฤติกรรมพระสงฆ์ของตนเอง ดังที่ทราบกันแล้วว่าในอดีตนั้นกิจการของพระสังฆราชา และพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางการบริหารทั้งหลายมุ่งไปที่กิจการใหญ่ ๆ ระดับชาติ เช่น การชำระพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์ เป็นต้น มากกว่าที่จะมุ่งไปดูแลกิจการของวัดทั่ว ๆ ไป เราย่อมปฏิเสธไม่ได้ว่า ปัญหาเหล่านี้ส่วนหนึ่งมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม และการเมืองภายนอกองค์กรสงฆ์ทำให้บทบาทของสงฆ์ลดลงโดยปริยาย แต่ดังได้กล่าวข้างต้นแล้วว่าองค์กรใด ๆ ก็ตามหากมีโครงสร้าง หรือความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยกลุ่มสถาบันทางสังคมที่ไม่เหมาะสม สอดคล้องกันตามสภาพปัจจุบัน องค์กรนั้นย่อมเกิดปัญหาต่อความอยู่รอดขององค์กรนั้น ๆ อย่างแน่นอน การคงอยู่และบทบาทของวัดไทยที่สัมพันธ์กับชุมชนและรัฐในปัจจุบันคงชัดเจนในความข้อนี้^๓ เนื่องจาก

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

อำนาจโครงสร้างถือเป็นตัวแปรหลักประการหนึ่งที่มีความสำคัญในทางการเมืองการปกครองของแต่ละสังคม การปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจจึงเป็น คำตอบหนึ่งสำหรับความอยู่รอดขององค์กร ทั้งนี้สังคมใดจะมีโครงสร้างอำนาจแบบใดนั้นขึ้นอยู่กับหลายสาเหตุหลายปัจจัย ที่เป็นเช่นนี้ก็เพื่อต้องการปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับ สภาพสังคม เศรษฐกิจ แต่ถึงกระนั้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างก็มีไชจะนำไปสู่การแก้ปัญหาทั้งหมดและอาจกลายเป็นการปรับโครงสร้างใหม่มารองรับสิ่งที่มีอยู่แล้วในสังคม แต่ที่สำคัญคือเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนหรือสมาชิกของสังคมนั้น ตลอดจนเพื่อแก้ปัญหาอันเกิดจากการมีโครงสร้างอำนาจแบบเดิม และยิ่งกว่านั้นกล่าวได้ว่า เป็นการพัฒนาอีกระดับหนึ่งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงควรมีการศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการหารูปแบบโครงสร้างที่เหมาะสมและปรับปรุงระบบบริหารกิจการของคณะสงฆ์ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารกิจกรรมคณะสงฆ์ เนื่องจากการบริหารการจัดการในองค์กรของสงฆ์เอง ซึ่งมีอำนาจในการตัดสินใจดำเนินการบริหารจัดการในทุก ๆ ด้านร่วมกับคณะคณะสงฆ์ซึ่งในภาพรวมจะก่อให้เกิดความหลากหลายในทางปฏิบัติเป็นอย่างมากแม้ว่าจะมีข้อกำหนดให้ดำเนินการตามนโยบายหรือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เดียวกัน กรมศาสนาซึ่งได้จัดทำแนวทางการบริหารจัดการได้แนวคิดแนวทางการดำเนินงานบริหารจัดการ องค์กรสงฆ์เพื่อมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นตามยุคตามสมัยแต่ในทางปฏิบัติจริงดูเหมือนจะยังคงมีปัญหายอยู่

ดังนั้นผู้ศึกษาซึ่งเป็นพระสงฆ์อยู่ในพื้นที่ซึ่งสนใจที่จะศึกษาการบริหารกิจการตามโครงสร้างการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งที่มีบทบาทต่อการพัฒนาด้านจิตใจของประชาชนและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่ประชาชนให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศต่อไป ทั้งนี้ เพื่อจะนำผลการศึกษาค้นคว้าไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ในอำเภอเมือง และอำเภออื่น ๆ ในจังหวัดลพบุรี ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตของเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาและสำรวจประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี^๔ ในงาน ๖ ด้าน คือ ๑. การปกครอง ๒. การศาสนศึกษา ๓. การศึกษา สงเคราะห์ ๔. การเผยแผ่ศาสนา ๕. การสาธารณูปการ ๖. การสาธารณสงเคราะห์

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ พระสงฆ์ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำนวน ๑๐๐๑ รูป (ข้อมูลจาก : สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี พ.ศ. ๒๕๕๔)

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาเฉพาะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้กำหนดระยะเวลา ตั้งแต่ เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นเวลา ๑ ปี ๒ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรีเป็นเช่นไร

๑.๔.๒ ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล เป็นเช่นไร

๑.๔.๓ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี มีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการแตกต่างกัน

๑.๕.๒ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการแตกต่างกัน

๑.๕.๓ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการแตกต่างกัน

๑.๕.๔ พระสงฆ์ที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการแตกต่างกัน

^๔สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒), หน้า ๗๑.

๑.๕.๕ พระสงฆ์ที่มีวุฒิกการศึกษา แผนกสามัญศึกษาต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการแตกต่างกัน

๑.๕.๖ พระสงฆ์ที่มีวุฒิกการศึกษา แผนกนักธรรม ต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการแตกต่างกัน

๑.๕.๗ พระสงฆ์ที่มีวุฒิกการศึกษา แผนกบาลี ต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการแตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ประสิทธิภาพ หมายถึง กระบวนการ เป็นการวัดสมรรถนะในการบริหารงานหรือกิจการต่างๆโดยใช้ทรัพยากรของกระบวนการ ให้สำเร็จเป้าหมาย ในที่นี้หมายถึงความสามารถในการบริหารกิจการของคณะสงฆ์ ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

การบริหาร หมายถึง การปฏิบัติงานตามภารกิจให้สำเร็จซึ่งมีการกระทำหลายกิจการโดยการกระทำต่าง ๆ ดำเนินต่อเนื่องกันไปตามลำดับ และพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน และกัน

กิจการคณะสงฆ์ หมายถึง งานที่พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติหรือจะต้องกระทำอันเรียกเป็นหน้าที่ทางการปกครองคณะสงฆ์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ หมายถึง การดำเนินงานในการวางแผนการ การดำเนินงาน การควบคุมดูแล และการรายงานเกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย กฎหมายและกฎระเบียบ คำสั่ง มติประกาศของมหาเถรสมาคมและตามพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช

การจัดการ หมายถึง กระบวนการดำเนินการกิจการหรือตามที่ฝ่ายบริหารได้กำหนดนโยบายไว้ ให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

ด้านการวางแผน หมายถึง การกำหนดวัตถุประสงค์ การกำหนด เป้าหมาย ขั้นตอนการปฏิบัติงานที่เหมาะสม

ด้านการจัดองค์การ หมายถึง การบริหารจัดการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องกับบุคลากรในวัดจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ จัดเตรียมสื่อ จัดเตรียม เรียนรู้การใช้ เทคโนโลยี

ด้านการนำ หมายถึง การจัดกิจการต่างๆ สร้างความตระหนัก การจัดกิจการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม จัดกิจการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย

ด้านการควบคุมดูแล หมายถึง การประเมินผลการจัดกิจการต่างๆประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง เปรียบเทียบผลงานกับเป้าหมายที่วางไว้

พระสงฆ์ หมายถึง เจ้าอาวาสหรือคณะสงฆ์ระดับปกครองที่ทำหน้าที่ในการบริหารในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ทั้งแผนกบาลี และแผนกธรรม รวมทั้งส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนยังสำนักเรียนที่วัดใกล้เคียงด้วย

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือจัดสถานศึกษาภายในวัด เพื่อสงเคราะห์แก่เด็กเยาวชนที่ได้รับการศึกษาเล่าเรียน โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย อาจเป็นโรงเรียนการกุศลในวัด หรือโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เด็กยากจนหรือศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หรือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การจัดให้มีการฟังพระธรรมเทศนา การจัดเกี่ยวกับการอบรมสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน การบรรยายหรือปาฐกถาธรรม การจัดศาสนพิธีต่าง ๆ เพื่อรักษาพิธีและวัฒนธรรมทางศาสนา และการให้ธรรมะหรือการสนทนาธรรมแก่คนในชุมชนและสังคม รวมทั้งการจัดหาอุปกรณ์การเรียนให้กับนักเรียนที่ยากจน ที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนในวัด และการจัดตั้งห้องสมุดไว้ในวัด เพื่อจัดหนังสือธรรมะไว้เผยแผ่ให้ประชาชนได้ศึกษา

การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติไว้ในวัดด้วยการรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่งศาสนวัตถุ และศาสนสถานที่มีอยู่เดิมให้มั่นคงถาวร และก่อสร้างเพิ่มเติมให้เหมาะสม กับศาสนสมบัติที่จำเป็นต่อการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการสาธารณประโยชน์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนในชุมชน และสังคม โดยการจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณสมบัติหรือสาธารณกุศล เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชนและการพัฒนาสังคมและชุมชน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหาและข้อเสนอแนะในประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

๑.๗.๔ ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพและการบริหารของพระสังฆาธิการ โดยมีการศึกษาค้นคว้าตามลำดับดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร
 - ๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์
 - ๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับ บทบาทการบริหาร
 - ๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับ พุทธวิธีการบริหารงาน
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ
 - ๒.๓.๑ ความหมายของพระสังฆาธิการ
 - ๒.๓.๒ ตำแหน่ง อำนาจหน้าที่ของผู้บริหารคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน
 - ๒.๓.๓ พระสังฆาธิการระดับอำเภอและระดับตำบล
 - ๒.๓.๔ อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการระดับอำเภอและระดับตำบล
- ๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์
- ๒.๕ ข้อมูลเกี่ยวกับอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - ๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องประสิทธิภาพ
 - ๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องการบริหารกิจการคณะสงฆ์
 - ๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารวัด
 - ๒.๖.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ

ในเรื่องของประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานนั้น โดยทั่วไปแล้วส่วนใหญ่มักจะกล่าวถึงผลการปฏิบัติงาน (Performance) คือ เมื่อมีผลการปฏิบัติงานที่ดี ก็ถือว่ามีประสิทธิภาพในการทำงานสูง และถ้าผลการปฏิบัติงานไม่ดีก็ถือว่ามีประสิทธิภาพในการทำงานต่ำ ซึ่งความหมายโดยตรงของประสิทธิภาพนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายต่างๆ ไว้ดังนี้

จอห์น มิลเล็จ (John D. Millet) อ้างใน สมพงษ์ นิตติทัศช์ชน^๑ ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพไว้ว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ผลการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่มวลมนุษย์ และได้รับผลกำไร จากการปฏิบัติตามนั้นด้วย ซึ่งอาจเขียนเป็นสูตร ดังนี้

$$E = (O - I) + S$$

E = Efficiency คือ ประสิทธิภาพของงาน

O = Output คือ ผลผลิตหรือผลงานที่รับมอบมา

I = Input คือ ปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรทางการบริหารที่ใช้ไป

S = Satisfaction คือ ความพึงพอใจในผลงานที่ออกมา

เฮอริเบิร์ตซ์ ไชม่อน (Herbert A.Simon) อ้างใน สมพงษ์ นิตติทัศช์ชน^๒ ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพไว้คล้ายคลึงกับ Millet คือ ถ้าจะพิจารณาว่างานใดจะมีประสิทธิภาพสูงสุดนั้น ให้ดูจากความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) กับผลผลิต (Output) ที่ได้รับออกมา ดังนั้นตามทรรศนะนี้ประสิทธิภาพจึงเท่ากับผลผลิตลบด้วยปัจจัยนำเข้า และถ้าเป็นการบริหารราชการและองค์กรก็บวกกับความพึงพอใจของผู้รับบริการ (Satisfaction) เข้าไปด้วย

วัชริน ขวัญพะงุ่น สรุปความหมายของคำว่าประสิทธิภาพเอาไว้ว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ผลการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ รวมถึงความพึงพอใจที่เกิดแก่ผู้บริหารโดยใช้ทรัพยากรทางการบริหารอย่างคุ้มค่าและปริมาณการใช้ทรัพยากรน้อยที่สุด^๓

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) สรุปความหมายของประสิทธิภาพเอาไว้ว่า “ภาวะแห่งความสำเร็จทั่ว หรือภาวะที่ทำให้ผลสำเร็จ”^๔

จากความหมายของนักวิชาการที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ประสิทธิภาพ คือ การดำเนินกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ที่ใช้ทรัพยากรในการดำเนินการอย่างคุ้มค่าและบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย เป็นที่พึงพอใจแก่ผู้คนที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย หรือภาวะที่ทำให้ผลสำเร็จ

^๑จอห์น มิลเล็จ (John D. Millet), อ้างใน สมพงษ์ นิตติทัศช์ชน, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

^๒เฮอริเบิร์ตซ์ ไชม่อน (Herbert A.Simon), อ้างใน สมพงษ์ นิตติทัศช์ชน, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

^๓วัชรินทร์ ขวัญพะงุ่น, *หลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล*, เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ๔ สิงหาคม ๒๕๕๔, <http://gotohow.org/blog/watcharin๒๐๐๘/๒๒๖๘๓๐>.

^๔พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน*, (กรุงเทพมหานคร :ธรรมสภาและสถาบันสื่อธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑.

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหารมีควมคู่มากับมนุษย์เป็นเวลานานแล้ว แต่การบริหารกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวกับสาธารณะในยุคปัจจุบันมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยผู้บริหารมืออาชีพ จึงจะทำให้พันธกิจต่างๆ เหล่านั้นดำเนินการไปได้ด้วยดี และบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ รวมทั้งพระสังฆาธิการผู้บริหารงานคณะสงฆ์ก็ต้องศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการบริหาร ทั้งที่เป็นแนวคิดทางศาสนา และแนวคิดด้านการบริหารตามหลักสากล ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลุตฺติมะธี) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า หมายถึง กระบวนการจัดการและดำเนินการต่างๆ ด้าน เพื่อให้การคณะสงฆ์ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของการวัด และเป็นฐานรองรับพระศาสนามีความก้าวหน้า สามารถอำนวยประโยชน์ เสริมสร้างความผาสุก ความถูกต้อง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม และแสดงความเมตตาอนุเคราะห์ต่อปวงชน ปรากฏชัดทั้งทางรูปธรรมและนามธรรม^๕

พระมหาคุณ จีรวฑุโฒ (จินดาพันธ์) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปร่วมมือกันทำงานโดยใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ พร้อมทั้งใช้ทรัพยากรทางการบริหารมาจัดดำเนินการตามกระบวนการบริหาร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน^๖

สมยศ นาวิการ ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า หมายถึง กระบวนการของการวางแผนการจ้ดองค์การ การสั่งการ และการควบคุมกำลังความพยายามของสมาชิกขององค์การและใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้^๗

พระมหาคุณ จีรวฑุโฒ (จินดาพันธ์) ได้ให้ความหมายของผู้บริหารว่า หมายถึง ผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวขององค์การ^๘

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามคำ

^๕พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลุตฺติมะธี), “ธรรมปริทัศน์ ๔๖”, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (พิมพ์ในโอกาสสมณกาลวาระเจริญอายุครบ ๖๙ ปี และในโอกาสได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่พระธรรมวรนายก, ๒๕๔๖), หน้า ๗๓.

^๖พระมหาคุณ จีรวฑุโฒ (จินดาพันธ์), “การศึกษาสภาพการบริหารงานการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการระดับอำเภอและระดับตำบล ในจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗), หน้า ๔๘.

^๗สมยศ นาวิการ, การบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕.

^๘พระมหาคุณ จีรวฑุโฒ (จินดาพันธ์), “การศึกษาสภาพการบริหารงานการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการระดับอำเภอและระดับตำบล ในจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๗), หน้า ๔๙.

นियามนี้ การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือน นับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสงฆ์ขึ้น เมื่อมีพระสงฆ์เป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์ดังนั้นการกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กรให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง ดังที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ เช่น เพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ เพื่อข่มขู่บุคคลผู้ไร้ยำอาย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา^๔

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แสดงถึงคุณสมบัติของผู้บริหารที่ได้ฝึกฝนพัฒนาแล้วอย่างบูรณาการหรือแบบองค์รวมไว้ ๔ ด้าน ดังนี้

๑) ภาวิตกาย มีกายที่พัฒนาแล้ว คือ มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดี เริ่มแต่รู้จักใช้อินทรีย์ เช่น ตา หู ฟัง, จมูก ตมกลิ่น, ลิ้น ลิ้มรส, กาย สัมผัส, ใจ รับรู้อารมณ์ อย่างมีสติ ดูเป็น ฟังเป็น ให้ได้ปัญญา บริโภคปัจจัย ๔ และสิ่งของเครื่องใช้ ตลอดจนเทคโนโลยีอย่างฉลาดได้ผลตรงเต็มตามคุณค่า

๒) ภาวิตศีล มีศีลที่พัฒนาแล้ว คือ มีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้วไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนเวรภัย ตั้งอยู่ในวินัยและมีอาชีพที่สุจริต มีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุขแก่สังคมและแก่โลก

๓) ภาวิตจิต มีจิตที่พัฒนาแล้ว คือ การศึกษาที่ฝึกฝนพัฒนาในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ได้แก่ การพัฒนาในด้านคุณสมบัติต่างๆ ของจิต ๓ ด้าน ดังนี้

(๑) ด้านคุณธรรม มีความเมตตากรุณา ความมีไมตรี ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสุภาพอ่อนโยน ความเคารพ ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู

(๒) ด้านความสามารถของจิต มีความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความกล้าหาญ ความขยัน ความอดทน ความรับผิดชอบ ความมุ่งมั่นแน่วแน่ ความมีสติ ความมีสมาธิ

(๓) ด้านความสุข เช่น ความมีปีติอิ่มใจ ความสดชื่นผ่องใส ความรู้สึกพอใจ การมีจิตใจที่ร่าเริง ความมีจิตใจสงบสุข

^๔พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

๔) ภาวิตปัญญา มีปัญญาที่พัฒนาแล้ว หมายถึง การศึกษาที่ฝึกพัฒนาในด้านการรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อที่มีเหตุผล ความเห็นที่เข้าสู่แนวทางของความเป็นจริง การรู้จักหาความรู้ การรู้จักคิดพิจารณา การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง การรู้จักทดลอง การรู้จักตรวจสอบ ความรู้ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การเข้าถึงความจริง การนำความรู้มาใช้แก้ไขปัญหา และคิดการต่าง ๆ ในทางเกื้อกูลสร้างสรรค์ เฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่เป็นจริง ตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวงจนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและชีวิตที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดปัญหา ไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์^{๑๐}

พระธรรมวรนายก (โอภาส นිරุตติเมธี) ได้นำเสนอคุณลักษณะของพระนักปกครองที่ดีไว้ ดังนี้^{๑๑}

๑) ต้องมีเกียรติคุณ ๓ ประการ คือ ศील มีความเคร่งครัดระเบียบวินัย อาจารย์มีมารยาทต่อผู้ใหญ่ ผู้ nhỏ และคนเสมอกัน วัตร สันตจิตชัดเจนในการงาน

๒) ต้องมีจุดเด่น ๔ ประการ คือ ไม่ห่าง ไม่ว่าง เจริญอกงาม และมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

๓) ต้องมีวิญญานของพระสงฆ์ ๔ รัก คือ รักวัดเหมือนบ้าน รักงานเหมือนชีวิต รักลูกศิษย์เหมือนลูกหลาน และรักชาวบ้านเหมือนญาติพี่น้อง

๔) ต้องละเว้นอกติ ๔ ประการ คือ ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะความรัก ความชอบ โทษาคติ ลำเอียงเพราะความโกรธ ความเกลียดชัง โมหาคติ ลำเอียงเพราะความหลง ความงมงาย ภยากติ ลำเอียงเพราะเกรงกลัวอิทธิพล

๕) ต้องเจริญพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ คือ เมตตา ตั้งความรักความปรารถนาดีต่อผู้น้อย กรุณา มีใจสงสาร คิดช่วยเหลือผู้น้อยในคราวประสบทุกข์ มุทิตา มีใจพลอยยินดีด้วยเมื่อผู้น้อยได้ดี อุเบกขา มีใจเป็นธรรม มีเหตุผล วางตนเป็นกลาง

๖) ต้องประพฤติธรรมของผู้น้อยผู้บังคับบัญชาเหนือตน ๕ ประการ คือ กตัญญูกตเวทีย ยอมรับและตอบแทนบุญคุณท่านผู้มีพระคุณ พาหุสัจจะ ยอมรับฟังท่านมาก ๆ โสวจิตสตา ว่างายสอนง่าย อดปายนะ อ่อนน้อม ถ่อมตน สัมมาคารวะ ให้ความสำคัญต่อท่านมาก ๆ

๗) ต้องมีภาวะแห่งผู้นำ ๖ ประการ คือ ไปมาหาสู่ อยู่ร่วมด้วย ช่วยทำกิจจิตประสาน งานดำเนิน และประเมิณผล

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *ชีวิตที่เป็นอยู่ดีด้วยการศึกษาทั้ง ๓ ที่ทำให้พัฒนาครบ ๔*, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๔), หน้า ๓๒-๓๓.

^{๑๑} พระธรรมวรนายก (โอภาส นිරุตติเมธี), *ธรรมปริทัศน์ ๔๖*, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พิมพ์ในโอกาสสมณวาระเจริญอายุครบ ๖๙ ปี และในโอกาสได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชกณะชั้นธรรมที่พระธรรมวรนายก, ๒๕๔๖), หน้า ๖๘-๗๑.

๘) ต้องมีคุณธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ๖ ประการ คือ มีเมตตาทายกรรมต่อกัน มีเมตตาวิกรรมต่อกัน มีเมตตาโมกรรมต่อกัน แบ่งปันลาภที่ได้มาโดยชอบธรรมแก่เพื่อน สหพรหมจารี มีศีลสามัญตา และมีทิวฐิสามัญตา

๙) ต้องเป็นกัลยาณมิตรของผู้ร่วมงานด้วยคุณธรรม ๗ ประการ คือ ปิโย นารัก คุร นำเคารพ ภาวนียो นายยกย่อง วัตตา พุดเป็น วจนักขโม อดทนต่อเสียงสะท้อนได้ คัมภีริง กะถัง กัตตา ทำเรื่องยากให้ง่าย โน จัฎฐาเน นโยชเย ไม่ชักชวนใครไปในทางเสียหาย

๑๐) ต้องมีคุณธรรมนำหมู่คณะไปสู่ความเจริญ ๗ ประการ คือ (๑) หมั่นประชุมหารือกันเนื่องนิตย์ (๒) พร้อมเพรียงกันทำกิจเนื่องนิตย์ (๓) เคารพกฎประจำทำให้ดี (๔) ประทานมีฟังทำงานดำเนิน (๕) ทั้งเล็กใหญ่ยกย่องกัน ไม่หยันหยาม (๖) สิ่งดีงามดำรงอยู่ ชุสรรเสริญ (๗) น้อมรับผู้ทรงธรรมไม่ก้าวก่ายชาติจำเริญศาสนาเรื่องรุ่งพวยพุ่งเอย

๑๑) ต้องมีธรรมสำหรับนักปกครอง ๑๐ ประการ คือ (๑) ทาน การให้ (๒) ศีล การประพฤติดีประพฤติชอบเรียบร้อยดีงาม (๓) บริจาค การเสียสละสุขส่วนน้อยเพื่อประโยชน์สุขส่วนใหญ่ (๔) อาชวะ ความซื่อสัตย์ (๕) มัทวะ ความอ่อนโยน (๖) ตบะ ความเพียรเป็นเครื่องเผาผลาญความชั่ว (๗) อักโกระ ความเยือกเย็นไม่กริ้วโกรธ (๘) อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียนผู้อื่น (๙) ชันติ ความอดทน อดกลั้น อดออม (๑๐) อวิโรธนะ การไม่มีรอยพิรุณ การไม่ทำผิด ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม

จากความหมายของการบริหารและความหมายของผู้บริหารข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ผู้บริหาร ก็คือ บุคคลใดๆ ก็ตามที่พยายามทำให้เกิดความสำเร็จในเป้าหมายขององค์กร โดยใช้กำลังความพยายามของบุคคลอื่น หรือบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่ต่อบุคคลอื่นคือผู้บริหาร ซึ่งในทางพระพุทธศาสนานั้นผู้ที่มีหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์จำเป็นต้องมีความรู้และยึดหลักการในการบริหารโดยภาพรวม

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์

๑) ความหมายเกี่ยวกับบทบาทการบริหาร

ก. คำว่า บทบาท ได้มีนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน ให้คำนิยามหรือความแตกต่างกันออกไป ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ ให้ความหมายไว้ว่า บทบาท หมายถึง การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทพ่อแม่ บทบาทครู หรือหน้าที่ ซึ่งหมายถึง การปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย^{๑๒}

^{๑๒}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๕๖), หน้า ๖๐๒.

วราคม ทีสุกะ ได้ให้ความหมายของคำว่าบทบาทไว้ดังนี้ คำว่า บทบาท (Role) หมายถึง การหน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำบทบาท คือ สิ่งที่เราทำ หรือ หน้าที่ที่เราต้องทำ เมื่อเราเป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง สิ่งที่เราทำต้องมากับสิ่งที่เราเป็นสถานภาพ^{๑๓}

พจนานุกรมคอลลิเนส ให้คำจำกัดความหมายของบทบาทไว้ ๓ ลักษณะ คือ^{๑๔}

๑. บทบาทการแสดงที่แสดงโดยผู้แสดงหญิงหรือชาย
๒. บทบาททางจิตวิทยาที่บุคคลแสดงตามกฎเกณฑ์ของสังคม ด้วยอิทธิพลของความคาดหวังของบุคคลที่คิดว่าเหมาะสม

๓. บทบาทที่เป็นหน้าที่ปกติ ซึ่งองค์กรเป็นผู้กำหนดให้

เกี่ยวกับความหมายบทบาทที่สังคมกำหนด หรือ บทบาทในสังคม (Social Role) **สุชา จันท์เอม** ได้อธิบายว่า หน้าที่ที่สังคมได้กำหนดไว้ ให้บุคคลในสถานะภาพต่างๆ ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติบทบาทในสังคมจึงแตกต่างกันไปตามสถานภาพ ของเขา เช่น บทบาทของครู อาจารย์ สังคมกำหนดไว้ว่า ครู อาจารย์จะต้องสั่งสอนศิษย์ อบรมให้มีความรู้ เป็นพลเมืองที่ดีของชาติได้^{๑๕}

ในขณะที่ **กรรณิการ์ ขวัญอารีย์** ได้แบ่งลักษณะบทบาทของคนในสังคมไว้ดังนี้ คือ^{๑๖}

๑. บทบาทที่กำหนดไว้หรือ บทบาทตามอุดมคติ (The Socially Prescribed or Ideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งไว้

๒. บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่าควรจะทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งอาจไม่ตรง ตามบทบาทตามอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปแต่ละบุคคลก็ได้

๓. บทบาทที่กระทำจริง (The Performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคมในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ

^{๑๓}วราคม ทีสุกะ, สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗๔.

^{๑๔}Pass, Lowes & Davies, **Collins Dictionary Odeconomics**, (Glasgow : Harper Collins, 1993), p.1008.

^{๑๕}สุชา จันท์เอม, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔), หน้า ๒๙.

^{๑๖}กรรณิการ์ ขวัญอารีย์, บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์, **สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒.

ดังนั้นจึงพอจะสรุปเกี่ยวกับบทบาทที่สังคมคาดหวังได้ว่า ผู้ใดก็ตามที่เขา มีสถานภาพใด สถานภาพหนึ่ง ก็ย่อมถูกคาดหวังว่า ควรมีพฤติกรรมตามที่สถานภาพกำหนดใน ตัวของเขาเองและบุคคลอื่น ๆ ข้าราชการมีหน้าที่ให้ความสะดวกและบริการแก่ประชาชนโดย เต็มใจและเต็มที่หรือตัวอย่างที่จะศึกษา คือพระสงฆ์ซึ่งดำรงสถานภาพเป็นพระสังฆาธิการ หรือ พระภิกษุสงฆ์เองก็ต้องมีสามัญสำนึก และคาดหวังต่อบทบาทจริงของตนเอง ขณะเดียวกัน บุคคลอื่น ๆ เช่น ประชาชนทั่ว ๆ ไป ข้าราชการ ฯลฯ ก็ย่อมคาดหวังที่จะให้พระสงฆ์ปฏิบัติตาม บทบาทหรือหน้าที่ของท่านด้วย บทบาทของพระสังฆาธิการ หรือพระสงฆ์ที่แท้จริงถูกกำหนด โดยพระธรรมวินัยเป็นหลัก นอกเหนือจากการประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยแล้ว^{๑๗} ก็จัดว่าเป็น บทบาทเสริมเช่นเดียวกันกับแนวคิด ของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ที่ได้กล่าวไว้ ว่า^{๑๘} “เมื่อบุคคลอยู่ในองค์การ ความคาดหวังขององค์การถือเป็นบทบาทคาดหวังที่มีความสำคัญและเป็นมาตรฐานสำหรับการประเมินพฤติกรรมอย่างเป็นทางการ”

จากคำนิยามความหมายที่นำมาถ่วงน้ำหนักแล้วนั้นสามารถสรุปได้ว่า คำว่า บทบาทของพระสังฆาธิการ ย่อมขึ้นอยู่กับข้อกำหนดตามพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ส่วนบทบาทตามความคาดหวังของสังคมก็ถือเป็นบทบาทเสริมได้อีกทางหนึ่งด้วย

ข. คำว่า การบริหาร ได้มีนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน ให้คำนิยามหรือความแตกต่างกันออกไป เช่น พระมหาประยงค์ อุปเสโน (อุปเสน) ได้กล่าวว่า^{๑๙} มักใช้คำ ๒ คำ แทนคำว่า การบริหาร ได้แก่ Administration และ Management โดยแยกใช้ตามความนิยม คือ Administration ใช้กับการบริหารงานในองค์การภาคราชการ หรือ Management ใช้กับการบริหารหรือจัดการในองค์การภาคธุรกิจ แต่อย่างไรก็ตาม ได้มีอีกคำหนึ่งซึ่งที่นิยมนำมาแทนสองคำข้างต้นด้วย คือ Implementation สำหรับนักบริหารทั้งในและนอกประเทศก็ได้เช่นกัน ในบทวิชาการของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ต่างก็ได้ให้นิยามและให้ความหมายของการบริหารของ พระมหาไพฑูริย์ ปนฺตนนฺโท (วรรณบุตร) ที่ได้สรุปไว้ดังนี้^{๒๐}

กล่าวถึงการบริหารว่า หมายถึง การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ที่ปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน ความหมายเชิงพฤติกรรมกล่าวว่า การบริหาร คือ

^{๑๗} พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), สถาบันสงฆ์ในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๒๗๔.

^{๑๘} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๑-๓.

^{๑๙} พระมหาประยงค์ อุปเสโน (อุปเสน), “บทบาทพระสงฆ์ในการบริหารและการจัดการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด : ในกรณีศึกษาศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในเขตจังหวัดหนองคาย”, สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต, (คณะสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๐.

^{๒๐} พระมหาไพฑูริย์ ปนฺตนนฺโท (วรรณบุตร), การบริหารคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๐), หน้า ๓๓.

ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น การบริหารกล่าวว่า หมายถึง การบริหาร ประกอบด้วยลักษณะ ๒ ประการ คือ มีวัตถุประสงค์และมีความร่วมมือร่วมใจกัน กล่าวถึง การบริหาร หมายถึง ผู้ที่ใช้ภาวะผู้นำในการทำงานกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน การใช้อำนาจที่มีอยู่จัดดำเนินงานของสถาบันนั้น ให้ดำเนินการไปสู่จุดหมายที่ต้องการ การบริหาร อาจหมายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างร่วมกัน

การบริหารนั้น หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ โดยการนำเอาทรัพยากร (Administration Resource) มาประกอบเป็นกระบวนการของการบริหารเป็น (Process of Administration) ให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กมล รอดคล้าย กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การที่มีบุคคลทั้งสองขึ้นไปทำงาน ใดอย่างหนึ่งร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เดียวกัน หรือศิลปะในการทำงานให้สำเร็จ โดยอาศัย ความร่วมมือจากบุคคลอื่น ๆ การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันปฏิบัติงาน เพื่อบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ร่วมกัน หรือหมายถึง กระบวนการทางสังคม ซึ่งสามารถ มองได้ในเรื่องของโครงสร้าง เป็นความสำคัญระหว่างบังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ตามลำดับชั้นตอนของสายบังคับบัญชา ในหน้าที่เป็นขั้น ตอนของหน่วยงานที่ระบุหน้าที่เด่นชัด มีความรับผิดชอบ และเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้งานนั้นสำเร็จตามเป้าหมาย หรือทางการปฏิบัติงาน เป็นกระบวนการบริหารดำเนินการในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคล กำลังมีปฏิสัมพันธ์ หรือมีความสัมพันธ์ต่อกัน หรือการร่วมทำปฏิกิริยาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ส่วนความหมายของการบริหารนั้น หมายถึง การแก้ปัญหาให้บรรลุผลตามเป้าหมายลักษณะ ของการแก้ปัญหาอาจดำเนินไปในรูปของการตัดสินใจ และการปฏิบัติงานก็ได้ความหมาย การบริหาร คือ การนำทรัพยากรมาใช้ดำเนินงานตามกระบวนการจัดการให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๑}

เอนก สิทธิประศาสน์ กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์นำ ทรัพยากรมาประกอบการบริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่ได้กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๒}

และได้สรุปสาระสำคัญของการบริหารไว้ดังนี้ คือ^{๒๓}

๑. การบริหารเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่ง
๒. เป็นกระบวนการทางสังคม

^{๒๑} กมล รอดคล้าย, **คู่มือการบริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในวัด**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๙๙.

^{๒๒} เอนก สิทธิประศาสน์, **การบริหารการพัฒนาประเทศ**, (กรุงเทพมหานคร : เทศาภิบาล ๘, ๒๕๓๐), หน้า ๓.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔.

๓. เป็นการตัดสินใจสั่งการ
๔. เป็นการปฏิบัติงานของกลุ่มบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป
๕. เป็นการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน

จากคำนิยามความหมายที่นำมากล่าวนั้นสามารถสรุปได้ว่า “การบริหาร” คือ ความสามารถในการนำทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ เช่น เครื่องมือ ทุน อุปกรณ์ ข้อมูล สื่อสาร มาใช้ในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีตามวัตถุประสงค์ขององค์กรหรือผู้บริหารที่วางไว้

๒) หลักการ หรือหน้าที่ในการบริหารงาน

โดยทั่วไป นักวิชาการ และผู้บริหารที่สำคัญได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักการ หรือ ภาระหน้าที่ในการบริหารไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

อารีย์ สวัสดิ์สาส์และคณะ ได้นำเสนอภารกิจสำคัญในการการบริหารไว้ ๗ ประการ คือ^{๒๔}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดโครงการอย่างกว้าง ๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องปฏิบัติตามลำดับ วางแนววิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้น ก่อนลงมือปฏิบัติการ

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจนพร้อมด้วยกำหนดลักษณะ และวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงานการบริหารบุคคลดังกล่าว รวมถึงการแสวงหาคนมาทำงานการบรรจุ การแต่งตั้ง ฝึกอบรมและการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ลดขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงาน และการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

๔. การสั่งการ (Directing) หมายถึง การอำนวยความสะดวกหรือการวินิจฉัยสั่งการ หลังจากการได้วิเคราะห์และพิจารณาโดยรอบคอบ รวมทั้งการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ๆ

๕. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานหรือติดต่อ สัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์กร เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มี

^{๒๔} อารีย์ สวัสดิ์สาส์ และคณะ, บทบาทของผู้บริหารฝ่ายทรัพยากรบุคคลในการบริหารผู้มี
 วุฒิสามารถ, (คณะรัฐประศาสนศาสตร์ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๒.

การทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน สามารถทำงานประสานความกลมกลืนกัน เพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์กร

๖. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่าง เพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะสะดวกแก่การประสานงานอื่นจะเป็นการสร้างใจอันดีร่วมกัน ตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัว

๗. การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การจัดสรรทรัพยากร หรือการทำงบประมาณการเงิน วางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงิน การบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและรัดกุม

อองรี ฟาโยล์ (Henri Fayol) กล่าวถึง หน้าที่การจัดการ หรือ Management Functions^{๒๕} ก็คือ หน้าที่แต่ละอย่างของกระบวนการบริหาร คือ การวางแผน การจัดองค์การ จัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุม ซึ่งล้วนเป็นหน้าที่งานที่จำเป็นที่ผู้บริหารทุกคนจะต้องปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้ภารกิจหรืองานทั้งหลายที่บุคคลในฝ่ายต่าง ๆ ในองค์การปฏิบัติอยู่ให้สำเร็จผลโดยมีประสิทธิภาพ

ในทางปฏิบัตินั้น คำว่า กระบวนการจัดการ บางครั้งยังมีความหมายครอบคลุมไปถึงกิจกรรมทางการอื่น ๆ ที่ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการทำงานตามหน้าที่งานการจัดการนี้ด้วย เช่น การกล่าวถึง การตัดสินใจ การติดต่อสื่อสาร หรือการมอบหมายงาน ก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการด้วยเช่นกัน

ขอบเขตความหมายและข้อแตกต่างของหน้าที่งานการจัดการ แต่ละประการข้างต้นจะได้ขยายความ ดังนี้

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดแผนงาน หรือวิธีปฏิบัติงานไว้เป็นการล่วงหน้าเพื่อผลสำเร็จที่ต้องการ การวางแผนจะเกี่ยวข้องกับการใช้ดุลยพินิจพิจารณาถึงผลสำเร็จที่ต้องการจะได้ และหนทางที่จะทำให้ได้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ในทางปฏิบัติในการวางแผนผู้บริหารจะทำการคาดการณ์เหตุการณ์ในอนาคต และจะมีการวิเคราะห์เพื่อกำหนดเป้าหมายผลงานต่าง ๆ และจะกำหนดแผนงานหรือแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมที่จะช่วยให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ต่าง ๆ

หน้าที่การวางแผนจึงเป็นเครื่องช่วยให้ผู้บริหารเกิดความรอบคอบในการก้าวไปในอนาคตโดยไม่ตั้งอยู่ในความประมาทและสามารถเผชิญกับความไม่แน่นอนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

^{๒๕} รัชชัย สันติวงษ์, เอกสารคำบรรยาย, การบริหารวิद्यุคใหม่ หลักการจัดการ, (สำนักส่งเสริมและบริการสังคม : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า ๑๓-๑๖.

ข้างหน้า ผลดีของการวางแผนจึงเท่ากับช่วยให้เกิดการป้องกันปัญหามากกว่าการต้องคอยแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้น

ในการวางแผนนั้น ผู้บริหารจะใช้ดุลพินิจพิจารณาสิ่งต่าง ๆ คือ องค์กรจะทำอะไร ให้ได้ผลงานอะไร ทำอย่างไร ทำโดยใคร ทำเมื่อไร ซึ่งเมื่อคิดตลอดจนได้แผนงานหรือแนวทางการปฏิบัติที่ดีออกมาแล้ว ก็จะช่วยให้องค์กรสามารถทำงานบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ โดยมีประสิทธิภาพสูง ทั้งในแง่ผลผลิตสูง ต้นทุนต่ำ และชนะคู่แข่งขั้นได้ในที่สุด

กล่าวโดยสรุป การวางแผนจะมีขั้นตอน แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ก) การกำหนดเป้าหมาย และ ข) การวางแผนเพื่อให้ผลสำเร็จตามเป้าหมายดังกล่าว

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การพัฒนาระบบการทำงาน เพื่อให้งานต่าง ๆ สามารถดำเนินไปโดยมีการประสานงานกันอย่างดี การจัดโครงสร้างองค์การ คือ การจัดโครงสร้างงานที่ประกอบด้วย การกำหนดตำแหน่งงาน การจัดกลุ่มงานเป็นหน่วย เป็นแผนก หรือเป็นกอง การมอบหมายอำนาจหน้าที่ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงาน โครงสร้างที่ดีจึงต้องสามารถชี้ชัดได้ว่า ใครต้องทำงานใด และใครจะต้องรายงานต่อใคร ซึ่งจะช่วยให้เกิดความมีระเบียบในขณะปฏิบัติงานเป็นกลุ่มได้อย่างดี

การจัดโครงสร้างองค์การโดยมีการกำหนดโครงสร้างอำนาจหน้าที่ระหว่างกิจกรรมและตำแหน่งต่าง ๆ นี้เอง จะช่วยให้มั่นใจได้ตลอดเวลาว่า การทำงานจะสามารถประสานกันได้ และอยู่ภายใต้การควบคุมเสมอ โครงสร้างองค์การที่จัดขึ้นจึงเป็นขั้นตอนงานการจัดการที่ต้องกระทำต่อเนื่องจากการแผน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นใจได้ว่า เมื่อลงมือปฏิบัติงานจริงแล้วงานต่าง ๆ จะบรรลุผลสำเร็จลงได้ การจัดองค์การจะช่วยให้เกิดผลดีที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดเตรียมทรัพยากรเพื่อการทำงาน โดยจะไม่มีตำแหน่งงานที่ขาดหรือเกิน และในขั้นปฏิบัติจะไม่เกิดการสับสน หรือการทำงานก้าวก่ายซ้ำซ้อนกัน ผู้ทำงานต่างจะรู้ถึงขอบเขตหน้าที่และความรับผิดชอบ ฝ่ายต่าง ๆ จะรู้ว่าหน่วยงานใดไว้เป็นหน่วยปฏิบัติ และหน่วยงานใดเป็นเป็นหน่วยที่ปรึกษา และโดยสายการบังคับบัญชาที่กำหนดไว้จะช่วยให้ทุก ๆ ฝ่ายสามารถประสานการทำงานได้ตลอดเวลาอย่างเป็นระเบียบ ซึ่งข้อขัดแย้งต่าง ๆ จะไม่เกิดขึ้น

กล่าวโดยสรุป การจัดโครงสร้างองค์การ ก็คือ การมุ่งพยายามจัดระเบียบให้การปฏิบัติงานต่าง ๆ ทั้งหลายเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ สะดวก และราบรื่น โดยมีขั้นตอนการจัด ๒ ชั้น คือ

ก) การจัดกลุ่มงานที่จำเป็นเพื่อการทำงานตามเป้าหมาย

ข) การมอบหมายอำนาจหน้าที่ที่จำเป็นเพื่อการทำงานต่าง ๆ

๓. การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing) หมายถึง ภารกิจของผู้บริหารในการจัดในการดำเนินกิจกรรมทางการจัดการที่เกี่ยวกับ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้องค์การมีกำลังคนที่มีประสิทธิภาพพร้อมในการทำงานในทุกตำแหน่งงานหลักและนโยบายของหน้าที่การจัดการเกี่ยวกับบุคคลที่จะใช้ยึดถือปฏิบัติ

ก็คือ การพยายามให้เป็นไปตามหลัก “วางคนให้เหมาะกับตำแหน่งงาน” หรือการพยายามทำให้ทุกตำแหน่งมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถพร้อม และเหมาะสมกับงานที่ทำให้มากที่สุดตลอดเวลาตนเอง

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดคนเข้าทำงานเพื่อให้ได้คนดีมีความสามารถพร้อมก็คือ การต้องทำการคัดเลือก ปฐมนิเทศ การอบรมและพัฒนาบุคคล ตลอดจนการประเมินงาน และการจัดระบบรางวัลตอบแทนต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจการทำงาน และการริเริ่มสร้างสรรค์ที่ดี จะทุ่มเททำงานให้องค์กรเป็นอย่างดีตลอดไป

๔. การสั่งการ (Directing) หมายถึง กิจกรรมทางการจัดการโดยผู้นำหรือผู้บริหารในการบังคับบัญชาให้การทำงานต่าง ๆ ภายในโครงสร้างองค์การดำเนินไปโดยราบรื่นมีการประสานงานร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน ทั้งนี้ความพยายามของผู้บริหารในการสร้างศิลปะการบังคับบัญชาที่จะทำให้การทำงานประจำวันของเจ้าหน้าที่ทุกคนเป็นไปด้วยดีนั้น คือ ต้องฝึกทักษะให้เป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพที่สามารถโน้มน้าวและชักจูงใจให้ผู้บังคับบัญชาให้ทุ่มเทการทำงานนั่นเองซึ่งในการนี้สร้างความเข้าใจโดยมีทักษะในด้านการติดต่อสื่อสาร (Communication) นับว่าเป็นคุณสมบัติที่จำเป็น และการเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์จะเป็นพื้นฐานที่จะช่วยให้ผู้บริหารมีความคล่องตัวสามารถประยุกต์ศิลปะการสั่งการให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องตามสถานการณ์ได้

กล่าวโดยสรุป หน้าที่การสั่งการจะเกี่ยวข้องกับการชักนำ และช่วยเหลือผู้ใต้ บังคับบัญชาให้ทำงานของตนอย่างดี ทั้งนี้โดยอาศัยวิธีการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดีนั่นเอง

๕. การควบคุม (Controlling) หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความแน่ใจว่าการทำงานต่าง ๆ จะสำเร็จผล ตามแผนที่ตั้งไว้ ซึ่งขั้นตอนการควบคุมที่สำคัญนั้นจะต้องมีการวัดผลงาน สิ่งที่ได้ มี การเปรียบเทียบผลงานกับเป้าที่ตั้งไว้ และการดำเนินการแก้ไขเมื่อมีสิ่งผิดปกติหรือที่มีเหตุการณ์ทำให้ผลงานคลาดเคลื่อนจากที่กำหนดไว้ในแผนด้วยกลไกของการควบคุมดังที่กล่าวนี้ การควบคุม จึงต้องมีการพิจารณาตกลงใจให้ชัดว่าจะวัดผลงานอะไร จะวัดโดยวิธีการอย่างไร จะใช้เกณฑ์อะไรเป็นตัววัด

หลักและนโยบายของการควบคุมนั้น พื้นฐานจะอยู่ที่ “การควบคุมคน” ผู้ทำงานเป็นสำคัญทั้งนี้เพราะงานต่าง ๆ จะสำเร็จได้ผลดีเพียงใดนั้นจะอยู่ที่คนปฏิบัติงานมากกว่าวัตถุสิ่งของ หรือเครื่องจักร ด้วยแนวความคิดดังกล่าว การควบคุมที่มีประสิทธิภาพจึงอยู่ที่การพยายามติดตามดูว่า มีงานในความรับผิดชอบของใครบ้าง ที่อยู่นอกเหนือการควบคุม และการพยายามกำกับให้ผลงานของผู้ทำงานทุกจุดเบนกลับเข้าสู่เป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ โดยเทคนิคที่ใช้ในการควบคุมในทางการจัดการนั้นวิธีการจะกระทำโดยการประเมินผลงาน การวิเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหา และการให้ข้อเสนอแนะปรึกษาต่าง ๆ นั่นเอง

กล่าวโดยสรุป กระบวนการจัดการที่ประกอบด้วยหน้าที่การจัดการ ทั้ง ๕ ประการนี้ จึงเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารที่พึงต้องปฏิบัติ เพื่อการบริหารงานและบริหารคนในระบบองค์การธุรกิจเพื่อให้การทำงานต่าง ๆ เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ สามารถบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และจากหน้าที่งานการจัดการนี้ หากนำมาสรุปพิจารณาเป็นขอบเขตงานที่ผู้บริหารต้องเกี่ยวข้องคอยจัดการตลอดเวลาแล้ว จะเห็นว่าสิ่งที่เกี่ยวข้องที่ผู้บริหารต้องคอยจัดการจะมี ๓ สิ่ง คือ

ก. การจัดการเกี่ยวกับด้านความคิด คือ ต้องคอยคิดวิเคราะห์สถานการณ์ของสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้องค์การธุรกิจสามารถ “วางแผน” เพื่อให้สามารถมีทางเลือกแผนงานที่ดีที่สุด

ข. การจัดการเกี่ยวกับสิ่งของ คือ การจัดองค์การเพื่อให้มีการจัดแบ่งกิจกรรมและจัดระเบียบทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้สามารถรวมเป็นกลุ่มงานที่ทุกฝ่ายสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ค. การจัดการเกี่ยวกับคน คือ เป็นส่วนของการบริหารทรัพยากรบุคคลเพื่อการปฏิบัติงานให้เกิดผลสำเร็จตามที่ตั้งไว้ ซึ่งหน้าที่การจัดการที่เกี่ยวกับคนทั้ง ๓ หน้าที่ คือ การจัดคนเข้าทำงานเพื่อให้ได้คนที่มีความสามารถ และการสั่งการเพื่อให้มีการจูงใจผู้ทำงานโดยศิลปะการปกครองบังคับบัญชาที่ดี รวมทั้งการควบคุมเพื่อติดตามดูแลและกำกับการทำงานของคนให้เข้าสู่มาตรฐานที่ตั้งไว้ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นการจัดการเกี่ยวกับคนทั้งสิ้น การเปลี่ยนจากความไม่มีประสิทธิภาพ ที่สืบเนื่องมาจากวิธีปฏิบัติแบบไม่มีหลักเกณฑ์ มาเป็นความมีประสิทธิภาพ โดยวิธีการจัดการที่มีหลักเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นโดยตัวผู้บริหารตามความรับผิดชอบที่ควรจะมีมากกว่าเดิม

การจัดการที่มีหลักเกณฑ์นี้มีหลักการที่สำคัญ ๔ ประการ คือ^{๒๖}

๑. ต้องมีการคิดค้นและกำหนด “วิธีที่ดีที่สุด” (One Best Way) สำหรับงานที่จะทำแต่ละอย่าง

๒. ต้องมีการคัดเลือกและพัฒนาคนงาน จัดงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนงาน และจะต้องมีการอบรมคนงาน ให้รู้จักวิธีทำงานที่ถูกต้องด้วย และจะต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษที่จะให้ได้คนที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุดตรงตามงานที่จะให้ทำ

๓. ต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีการทำงานและคนงาน ซึ่งเชื่อว่าคนงานจะไม่คัดค้านต่อวิธีทำงานใหม่ที่ได้กำหนดขึ้น

^{๒๖} สำนักส่งเสริมศึกษาและบริการสังคม, บทบาทของพระสงฆ์ : ผู้นำสังคมในการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๒-๓๔.

๔. ต้องมีการประสานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและคนงาน และ อองรี ฟาโยล์ (Henri Fayol) เชื่อว่าเป็นไปได้ที่เราจะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการจัดการที่สามารถใช้ได้กับการจัดการทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการจัดการงานอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาล ได้สรุปสาระสำคัญไว้ดังนี้

๑. เกี่ยวกับหน้าที่การจัดการ (Management Functions) กระบวนการจัดการงานประกอบด้วยหน้าที่ต่างๆ ๕ ประการ คือ

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อองค์การ และกำหนดขึ้นเป็นแผนการปฏิบัติงาน หรือวิถีทางที่จะปฏิบัติขึ้นเป็นแนวทางการทำงานในอนาคต

๒) การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดให้มีโครงสร้างของงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ ให้อยู่ในสวนประกอบที่เหมาะสมที่จะช่วยงานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

๓) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง การสั่งงานต่าง ๆ แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาซึ่งผู้บริหารจะต้องกระทำเป็นตัวอย่างที่ดี และต้องเข้าใจผู้ปฏิบัติงานด้วยตลอดจนเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงานและองค์การที่มีอยู่ รวมถึงการติดต่อสื่อสารภายในองค์การด้วย

๔) การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้าได้ และไปสู่เป้าหมายเดียวกันในที่สุด

๕) การควบคุม (Controlling) หมายถึง การที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำไปนั้น สามารถเข้ากันได้กับแผนที่วางไว้แล้ว

สรุปผลที่ได้จากการศึกษาพบว่า ระบบการบริหาร (Management system) หรือแบบของความเป็นผู้นำ (Leadership pattern) ภายในองค์การนั้นแบ่งออกได้เป็น ๔ ระบบ คือ^{๒๗}

๒. เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหาร ผู้บริหารระดับสูงจะต้องมีคุณลักษณะพร้อมด้วยความสามารถทางร่างกาย จิตใจ ไหวพริบ ปฏิภาณ การศึกษาหาความรู้เทคนิคในการทำงานและประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งรวมเรียกว่า ความสามารถทางด้านการจัดการ ซึ่งต่างจากพนักงานระดับปฏิบัติที่จะเน้นหนักที่เทคนิควิธีการทำงานเป็นสำคัญ

๓. เกี่ยวกับหลักการจัดการ (Management Principles) เฮนรี ฟาโยล์ (Henri Fayol) ได้วางหลักทั่วไปที่ใช้ในการจัดการไว้ ๑๔ ข้อ คือ^{๒๘}

๑) หลักที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority & Responsibility) ฟาโยล์ เชื่อว่า อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ เป็นสิ่งที่แยกจากกันมิได้ และ

^{๒๗}Rensis Likert, **The Human Organization : Its Management Value**, (Tokyo, Japan : McGraw-Hill Kogakusha, Ltd., 1967), pp.4-24.

^{๒๘}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕.

อำนาจหน้าที่ควรจะมีเท่ากับความรับผิดชอบ นั่นคือ เมื่อผู้ใดได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบต่อ งานใดงานหนึ่ง ผู้นั้นก็ควรจะได้รับมอบหมายอำนาจหน้าที่เพียงพอที่จะปฏิบัติงานนั้นให้สำเร็จ

๒) หลักของการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว (Unity of Command) การกระทำใด ๆ คนงานควรได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวเท่านั้น เพื่อป้องกันมิให้เกิด ความสับสนในคำสั่งที่เกิดขึ้นนั่นเอง

๓) หลักของการมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Unity of Direction) ทั้งนี้เพราะกิจกรรม ของกลุ่มที่มีเป้าหมายอันเดียวกัน ควรจะต้องดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน และเป็นไปตามแผน เพียงอันเดียวร่วมกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบรรลุเป้าหมายขององค์การในที่สุด

๔) หลักของการชี้แจงไว้ซึ่งสายงาน (Scalar Chain) ซึ่งก็คือ สายบังคับบัญชา จากระดับสูงมายังระดับต่ำสุดในองค์การจะเอื้ออำนวยให้การบังคับบัญชาเป็นไปตามหลักของ การมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว จะช่วยให้เกิดระเบียบในการติดต่อสื่อสารในองค์การอีกด้วย

๕) หลักของการแบ่งงานกันทำ (Division of Work or Specialization) คือ การแบ่งงานกันทำตามความถนัด เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ของบุคลากรในองค์การอย่างมี ประสิทธิภาพสูงสุดตามหลักเศรษฐศาสตร์

๖) หลักเกี่ยวกับระเบียบวินัย (Discipline) คือ ระเบียบวินัยในการทำงานนั้น เกิดจากการปฏิบัติตามข้อตกลงในการทำงานโดยมุ่งที่จะก่อให้เกิดความเคารพเชื่อฟัง และ ทำงานตามหน้าที่ด้วยความตั้งใจ ทั้งนี้ผู้บังคับบัญชาจะต้องมีความยุติธรรม และเป็นตัวอย่างที่ดี แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย

๗) หลักของการถือประโยชน์ส่วนบุคคลเป็นรองจากประโยชน์ส่วนรวม (Subordination of Individual to General Interest) ระบุไว้ว่า เป้าหมายและผลประโยชน์ส่วน ใต้ส่วนเสียของส่วนรวม ของกลุ่มจะต้องมีความสำคัญเหนือกว่าเป้าหมายของส่วนบุคคล หรือ ของส่วนย่อยต่าง ๆ เพื่อที่จะให้สำเร็จผลตามเป้าหมายของกลุ่ม (องค์การ) นั้นอย่างมีประสิทธิภาพ

๘) หลักของการให้ผลประโยชน์ตอบแทน (Remunerations) ต้องมีความยุติ ธรรมและก่อให้เกิดความพอใจ และประโยชน์มากที่สุดแก่ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ลูกน้อง และเจ้านาย ให้สามารถดำรงอยู่ได้ในภาวะการณ์ปัจจุบัน

๙) หลักของการรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง (Centralization) การจัดการควร จะ ต้องมีการรวมอำนาจไว้ที่จุดศูนย์กลาง เพื่อจะควบคุมส่วนต่าง ๆ ขององค์การไว้ได้เสมอ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดประโยชน์รวมสูงสุดเท่าที่จะทำได้

๑๐) หลักของความมีระเบียบเรียบร้อย (Order) คือ การจัดระเบียบสำหรับการ ทำงานของคนในองค์การนั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องกำหนดลักษณะและขอบเขตงานให้ถูกต้อง ชัดเจน พร้อมทั้งระบุถึงความสัมพันธ์ต่องานอื่น ผังการจัดองค์การ (Organization Chart) เพื่อให้เกิด การทำงานร่วมกันอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย

๑๑) หลักของความเสมอภาค (Equity) ผู้บริหารต้องยึดถือเรื่องของความเอื้ออารีและความยุติธรรมเป็นหลัก เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความจงรักภักดีและอุทิศตนในการทำงานให้กับองค์กร

๑๒) หลักของความมีเสถียรภาพของการว่าจ้างทำงาน (Stability of Tenure) การที่คนเข้าออกมาก ย่อมเป็นสาเหตุของการสั่นเปลี่ยง และทำให้การจัดการงานไม่เกิดประสิทธิภาพดังนั้น ทั้งผู้บริหารและคนงานจะต้องใช้เวลาระยะหนึ่ง เพื่อเรียนรู้งานจนทำได้ดีเสียก่อน

๑๓) หลักของความคิดริเริ่ม (Initiative) การช่วยคิดริเริ่มของคนงานทุกคนภายในขอบเขตที่คนคนนั้นพึงมี จะเป็นพลังอันสำคัญที่จะทำให้องค์กรเข้มแข็งขึ้น ตลอดจนแผนงานและเป้าหมายต่าง ๆ ก็จะถูกทำให้สำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดด้วย

๑๔) หลักของความสามัคคี (Esprit De Corps) คือ การเน้นถึงความจำเป็นที่ทุกคนในองค์กรจะต้องทำงานเป็นกลุ่มอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อจะให้เกิดการบรรลุเป้าหมายขององค์กรเป็นอย่างดีภายในทิศทางเดียวกัน

จากคำนิยามความหมายที่นำมาถ่วงน้ำหนักแล้วนั้นสามารถสรุปได้ว่า “หลักการ หรือหน้าที่ในการบริหารงาน” คือ วิธีการใช้ “คน เงิน ทรัพยากร” ที่มีอยู่ เพื่อปฏิบัติการกิจของหน่วยงานให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ตามวัตถุประสงค์ขององค์กรหรือผู้บริหารที่วางไว้ เป็นกระบวนการจัดการที่ประกอบด้วยหน้าที่งานจัดการ จึงเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารที่พึงต้องปฏิบัติ เพื่อการบริหารงานและบริหารคนในระบบองค์กรธุรกิจเพื่อให้การทำงานต่าง ๆ เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ สามารถบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทการบริหาร

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทการบริหารแล้ว ได้มีหน่วยงานและนักวิชาการได้แสดงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทการบริหารไว้หลายลักษณะพอจะประมวลได้ ดังนี้

ปรีชา แดงโรจน์ กล่าวว่า ผู้บริหาร คือบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่เป็นผู้นำต้องรับผิดชอบงานที่ปฏิบัติโดยบุคคลอื่นที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชาต้องมีความสามารถในการแบ่งงานกันทำตามความถนัด(Specialization)เพื่อให้ทุกคนแสดงความสามารถได้อย่างเต็มที่ที่มีหน้าที่หลักที่สำคัญ ๒ ประการ คือ^{๒๙}

๑. การบริหารภายใน เพื่ออำนวยให้ทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรวัตถุประสงค์เข้ากันได้ และทำงานร่วมกันอย่างมีระเบียบ มีประสิทธิภาพ

^{๒๙}ปรีชา แดงโรจน์, บทบาทของผู้บริหารและฝ่ายทรัพยากรบุคคลในการบริหารผู้มีวุฒิ สามารถ:กรณีศึกษาเปรียบเทียบขององค์กรชั้นนำ, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๘.

๒. การบริหารภายนอก เพื่อนำองค์การให้สามารถดำเนินไปโดยมีการปรับตัวอย่างเหมาะสมมากที่สุดกับสภาพแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อให้สามารถหาประโยชน์หรือข้อดี และสามารถหลีกเลี่ยงข้อจำกัดหรือข้อเสียที่มีอยู่เป็นเงื่อนไขภายนอก และเพื่อให้องค์กรได้มีความสัมพันธ์ต่อกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้อง

เมื่อผู้บริหารได้จัดการกับปัญหาภายในและภายนอกได้อย่างถูกต้อง องค์การจึงจะสามารถ อยู่รอดเติบโตได้ในสังคม มีการทำงานที่ได้ประสิทธิผลและประสิทธิภาพจนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้

นอกจากนั้น มินท์เบิร์จ (Mintzberg) ได้ทำการศึกษาและกำหนดพฤติกรรมที่เป็นงานของผู้บริหารโดยแบ่งออกเป็นบทบาทได้ ๓ ประเภท คือ^{๓๐}

๑. บทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Role) ได้แก่ บทบาทตัวแทน บทบาทผู้นำ บทบาทผู้ติดต่อประสานงานกับบุคคลภายนอก

๒. บทบาทด้านข้อมูลข่าวสาร (Informational Role) ได้แก่ บทบาทผู้ติดตามข่าวสารและข้อมูล บทบาทเผยแพร่ข่าวสารและข้อมูล บทบาทโฆษก

๓. บทบาทด้านการตัดสินใจ (Decision Role) ได้แก่ บทบาทผู้ประกอบการ บทบาทผู้แก้ไขปัญหายุ่ยาก

เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านการบริหารจัดการในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีความซับซ้อนเพิ่มขึ้นมากมาย รวมทั้งองค์การมีขนาดใหญ่และมีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าเดิมหลายเท่าจึงทำให้การจัดการในปัจจุบันไม่ใช่เรื่องที่ทำเนิการได้ง่าย ๆ ดังอดีตที่ผ่านมา ดังนั้นฝ่ายบริหารจัดการทุกระดับ (สูง, กลาง, ต่ำ) หมายถึง ผู้บริหารหรือผู้จัดการ รวมทั้งหัวหน้างานทุกคน จึงต้องมีทักษะ คือ ความชำนาญต่าง ๆ เป็นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการบริหารที่มีประสิทธิภาพซึ่งทักษะที่มีความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องมียู่ในตัวของผู้บริหารสามารถจำแนกออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑. ทักษะด้านความคิด (Conceptual Skills) เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาระยะยาว การมององค์การโดยส่วนรวม เป็นระบบซึ่งมีปฏิกริยาที่เกิดขึ้นระหว่างกัน

๒. ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Skills) เป็นความสามารถในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การชักนำการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล

๓. ทักษะด้านเทคนิค (Technical Skills) การประยุกต์ความรู้เฉพาะด้านการจัดการในกระบวนการ และเทคนิคในการทำงานต่าง ๆ ดังแผนภาพที่ ๒.๑

^{๓๐} อารีย์ สวัสดิ์สวัสดิ์ และคณะ, บทบาทของผู้บริหารและฝ่ายทรัพยากรบุคคลในการบริหาร : กรณีศึกษาเปรียบเทียบองค์การชั้นนำภาคเอกชนในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๒-๓๕.

ทักษะด้านความคิด (Conceptual Skills)	—————>	มุ่งที่การบริหารระดับบน
ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Skills)	—————>	มุ่งที่การบริหารระดับกลาง
ทักษะด้านเทคนิค (Technical Skills)	—————>	มุ่งที่การบริหารระดับล่าง

แผนภาพที่ ๒.๑

แสดงส่วนประกอบความต้องการและความสัมพันธ์ด้านการจัดการบริหาร

จากตารางแผนภาพที่ ๒.๑ ส่วนประกอบความต้องการและความสัมพันธ์ของทักษะ ๓ ประเภทจะแตกต่างกันไปตามระบบของฝ่ายบริหารแต่ละระดับ แล้วแต่ความจำเป็นของงานหรือหน้าที่งานของผู้บริหารแต่ละคนที่ปฏิบัติอยู่ โดยที่ผู้บริหารระดับสูงจะต้องมีทักษะทางด้านความคิดมากกว่าทักษะประเภทอื่น ส่วนผู้บริหารระดับกลางทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์จะเป็นสิ่งจำเป็นประการแรกมากกว่าทักษะความชำนาญอื่น และผู้บริหารระดับล่างหรือหัวหน้างานซึ่งเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหรือการกระทำเป็นส่วนมาก ทักษะด้านเทคนิควิธีการทำงานก็จะสำคัญมากกว่าทักษะอื่น^{๓๑}

คุณสมบัติทางด้านเทคนิควิธีการทำงานนั้นสำคัญที่สุดกับระดับคนงานธรรมดา แต่สำหรับระดับสูงขึ้นไปกว่านั้น ความสามารถทางด้านการบริหารจะเพิ่มความสำคัญตามลำดับ และสำคัญมากที่สุดในระดับผู้บริหารระดับสูง นอกจากนั้นยังเน้นว่าวิชาการบริหารเป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้กันได้ และสมควรอย่างยิ่งที่จะนำไปสอนให้กับผู้ที่จะออกไปทำงานในแทบทุกระดับ นั่นก็คือควรจะได้มีการอบรมความรู้ทางด้านการบริหารควบคู่กันไปกับความรู้ทางด้านเทคนิคในการทำงาน

นิโกร (Nigro) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารบุคคล หมายถึง ศิลปะในการเลือกสรรคนใหม่และใช้คนเก่าในลักษณะที่จะให้ได้ผลงานและบริการจากการปฏิบัติงานของบุคคลเหล่านั้นมากที่สุดทั้งในทางปริมาณและคุณภาพ^{๓๒}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต) กล่าวไว้ว่า หน้าที่ในการจัดการ (Management Functions) คือ หน้าที่แต่ละอย่างของกระบวนการการบริหาร ล้วนเป็นหน้าที่ของงานที่จำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้ภารกิจหรืองานทั้งหลายที่บุคคลฝ่ายต่างๆ ในองค์กรปฏิบัติอยู่ให้สำเร็จผล โดยมีประสิทธิภาพของ POSDCCR คือ^{๓๓}

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙.

^{๓๒} Nigro, Felix A Public Personal Administration, (New york : Henry Holt B. Co., 1958), p.179.

^{๓๓} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), พุทธวิธีบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๕- ๖.

๑. การวางแผน (Planning) การกำหนดนโยบายและมาตรการการวางแผนปฏิบัติ หมายถึง การกำหนดแผนงาน หรือวิธีการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าเพื่อผลสำเร็จตามที่ต้องการ การวางแผนจะเกี่ยวข้องกับการใช้ดุลยพินิจพิจารณาถึงผลสำเร็จที่ต้องการจะได้หนทางที่จะทำ ให้ได้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ในทางปฏิบัติในการวางแผนผู้บริหาร จะทำการคาดการณ์ในอนาคต และจะมีการคิดวิเคราะห์เพื่อกำหนดเป้าหมายต่าง ๆ

ในการวางแผนนั้น ผู้บริหารจะใช้ดุลยพินิจต่าง ๆ ว่า องค์กรจะต้องทำอะไร ให้ได้ ผลงานอะไร ทำอย่างไร ทำโดยใคร ทำเมื่อไหร่ ก็จะช่วยให้องค์กรบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ ได้โดยกล่าวไว้ว่า ในด้านการวางแผนนี้ พระพุทธเจ้า ทรงกำหนดวัตถุประสงค์ส่วนบุคคล เพื่อให้สมาชิกใหม่ได้ปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน พระองค์ทรงประสงค์ให้ผู้บวชในพระพุทธศาสนา มีเป้าหมายแบบเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้จากกรณีที่ทรงประทานการอุปสมบทแก่ท่านอัญญาโกณฑัญญะพระภิกษุรูปแรกในทางพระพุทธศาสนาด้วยพุทธดำรัสว่า “เธอจงเป็นพระภิกษุมาเกิด ธรรมอันแรกกล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” จะเห็นได้ว่าพุทธดำรัสนี้ มีการกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอุปสมบทชัดเจนว่า “เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” นั้นหมายถึงว่า ให้สมาชิกปฏิบัติให้หลุดพ้นจากทุกข์ส่วนตัวหรือแนะนำคนอื่นให้หลุดพ้นจากทุกข์ อันเป็นเป้าหมายแห่งการดำเนินชีวิต

๒. การจัดองค์กร (Organizing) การจัดองค์กรหรือการจัดรูปงาน หมายถึง การจัดรูปงานและโครงสร้างการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของตำแหน่งต่าง ๆ คือกำหนด ตำแหน่งสายบังคับบัญชาในองค์กร รวมถึงการกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จำเป็นสำหรับ ตำแหน่งภายในองค์กรตามความถนัด และความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจนในเชิงทางวิชาการด้วย^{๓๔}

สำหรับคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุต้องเคารพกันตามลำดับอาวุโส หรืออายุพรรษา ผู้บวชทีหลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้บวชก่อน คณะสงฆ์ได้มีการบริหารกันมาในรูปแบบอาจารย์ปกครองศิษย์หรือพ่อปกครองลูก โดยปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ในการจัดระเบียบการบริหาร โดยให้อำนาจบัญญัติหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานของคณะสงฆ์ตามความเหมาะสม ต่อมาฝ่ายบ้านเมืองจึงเข้ามามีบทบาทช่วยอุปถัมภ์ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา^{๓๕}

๓. การบริหารงานบุคคล (Staffing) คือ การสรรหาบุคคลมาบรรจุในตำแหน่งที่กำหนดไว้ หมายถึง การสรรหา การรับสมัคร การสัมภาษณ์ การคัดเลือก การบรรจุ การฝึกอบรมบุคลากรให้เข้าใจถึงวิธีการปฏิบัติงาน

^{๓๔}กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๖.

^{๓๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗-๙.

สำหรับการบริหารบุคลากรของคณะสงฆ์ เป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่งที่พระสังฆาธิการผู้หวังความสำเร็จในการบริหาร ต้องปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยในการบริหารภารกิจและจำเป็นที่จะต้องหมั่นศึกษาหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการบริหารคณะสงฆ์ให้เข้มแข็งขึ้น มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น^{๓๖}

สำหรับการบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่การรับคนเข้ามาบวช ที่ต้องมีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ ในการทำพิธีอุปสมบทแก่กุลบุตร พระเถระผู้เป็นประธานในพิธีเรียกว่า พระอุปัชฌาย์ การรับคนเข้ามาอุปสมบทต้องได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากคณะสงฆ์ ซึ่งประชุมพร้อมกันในอุโบสถที่ประกอบพิธีอุปสมบท เมื่อบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้ว พระบวชใหม่ (พระนวกะ) จะต้องได้รับการฝึกอบรมและการศึกษาเล่าเรียนจากอุปัชฌาย์ โดยอยู่ภายใต้การดูแลของท่านจนกว่าจะมีพรรษาครบ ๕ ดังนั้น กระบวนการฝึกอบรมพระบวชใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะก่อให้เกิดการศึกษาในวัด ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาที่สำคัญในอดีต เช่น มหาวิทยาลัยนาลันทา^{๓๗} ระบบการศึกษาในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากรตราบใดที่บุคลากรนั้นยังไม่บรรลุนั้นยังต้องได้รับ การศึกษาอบรมตลอดไป

๔. การวินิจฉัยสั่งการ (Directing) คือการเลือกเอาทางใดทางหนึ่ง ในจำนวนทางที่มีให้เลือกเป็นจำนวนมาก การตัดสินใจสั่งการนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในกระบวนการบริหารทั้งหมด เพราะว่า บรรดากระบวนการต่าง ๆ ล้วนแต่ดำเนินไปเพื่อช่วยและสนับสนุนในการตัดสินใจสั่งการทั้งสิ้น ในการตัดสินใจด้านการบริหารของพระสังฆาธิการ จะต้องอาศัยพระธรรมวินัยตัวบทกฎหมาย ระเบียบ กฎ และข้อบังคับ ตลอดจนทั้งแนวนโยบายและระเบียบประเพณีที่เคยปฏิบัติมาจะนั้น การตัดสินใจจึงหมายถึง การอำนวยความสะดวกการสั่งการ การชี้แจงงาน ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลตลอดทั้งติดตามคำสั่งชี้แจงนั้น และในการสั่งงานซึ่งตัดสินใจสั่งการลงไป พระสังฆาธิการจะต้องอาศัยข้อมูล ข้อเท็จจริงตลอดจนความคิดเห็นของบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการพิจารณา การสั่งการจะดำเนินไปในทิศทางอันเป็นจุดหมายของหน่วยงานนั้น ๆ ต้องใช้เทคนิคกลวิธีให้เกิดแรงจูงใจ การติดต่อสื่อความคิด และการทำงานให้เกิดขึ้นนั้น จึงจะทำให้การปฏิบัติงานของผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาเกิดแรงจูงใจที่จะปฏิบัติตามคำสั่ง^{๓๘}

๕. การควบคุมงาน (Controlling) คือ การควบคุมเป็นกิจกรรมของผู้เกี่ยวข้องกับการทำงานให้ได้คุณภาพที่ต้องการโดยถือหลักปรัชญาที่ว่า “คุณภาพใส่เข้าไปในผลงานระหว่าง

^{๓๖} อ่างแล้ว, หน้า ๑๑.

^{๓๗} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีบริหาร, หน้า ๑๑.

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

กระบวนการการทำงาน ไม่ใช่การตรวจสอบขั้นสุดท้าย” ดังนั้น การควบคุมคุณภาพจึงหมายถึง การส่งเสริมและการเสริมสร้างคุณภาพทุกขั้นตอน

การควบคุมแต่ละขั้นตอนเพื่อให้ได้คุณภาพตามวัตถุประสงค์นั้น เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของทุกคนที่เกี่ยวข้อง มิใช่เป็นหน้าที่ของคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ด้วยเหตุนี้การควบคุมคุณภาพ คือ การทำงานเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการสูญเสียเปล่า ป้องกันไม่ให้งานผิดพลาดไปจากข้อกำหนด หาทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงาน การกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กร ให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างดี

ดังที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัย เพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานการควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ เช่น เพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ เพื่อข่มบุคคลผู้ไม่มีความละอาย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา^{๓๙}

๖. การประสานงาน (Coordinating) การประสานงานหมายถึง การประสานแนวคิด พฤติกรรมของตนเองและเพื่อนร่วมงานผสมผสานกลมกลืนกัน ไม่ขัดหรือแย้งหรือซ้ำซ้อนกัน เพื่อประสานประโยชน์ของการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน การประสานงานจึงเป็นการสร้างวิธีการทำงานร่วมกันในหมู่คณะเดียวกัน หรือหมู่คณะที่เกี่ยวข้อง มีการกระทำระหว่างกันกับเพื่อนร่วมงานหรือบุคคลภายนอกเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน สำหรับคณะสงฆ์ต้องมีการประสานงานกันระหว่างพระสังฆาธิการ ตั้งแต่ระดับบนลงไประดับล่างและระดับล่างขึ้นสู่ระดับบน

๗. การเสนอรายงาน (Reporting) การเสนอรายงาน คือ การเสนอจะเป็นตัววาจาหรือด้วยการบันทึกเป็นหลักฐานในการดำเนินงาน พร้อมกับเสนอแนะปัญหาและสถิติข้อมูลที่แท้จริงต่อผู้บังคับบัญชา ตลอดจนทั้งการประชาสัมพันธ์เพื่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานสำหรับพระสังฆาธิการซึ่งเป็นผู้บริหารงานคณะสงฆ์ ควรนำหลักและวิธีการปฏิบัติดังกล่าวไปปรับปรุงใช้ในงานคณะสงฆ์ก็จะเป็นประโยชน์ต่องานคณะสงฆ์อย่างยิ่ง

พอล และเคนเน็ท (Paul and Kenneth) ได้มีความเห็นตรงกับ **โรเบิร์ต แอล. แคทซ์ (Robert L. Katz)** ที่ได้คิดค้นวิธีการที่เรียกว่า "สามทักษะ" (Three - Skill Method) พบว่าผู้บริหารต้องมีความสามารถในการบริหาร ๓ ด้าน สรุปสาระสำคัญดังนี้^{๔๐}

๑. ทักษะเชิงเทคนิค (Technical Skill) หมายถึง ความสามารถในการใช้ความรู้ใช้เครื่องมือระเบียบวิธีการปฏิบัติงานวิธีการทำงานที่เหมาะสมให้งานบรรลุผลสำเร็จ

^{๓๙} อ่างแล้ว, หน้า ๑๘.

^{๔๐} Paul Hersey and Kenneth H. Blanchard, **Management of Organization Behavior.** (New Jersey : Prantice-Hall, Inc., 1977), pp. 6-7.

ประกอบด้วย ทักษะ ๓ ทักษะ คือ การวางแผน กระบวนการกลุ่มและติดต่อสื่อความหมาย และการจัดการ

๒. ทักษะเชิงมนุษย์ (Human Skill) หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติงานร่วมกับคนสามารถเข้าใจและจูงใจคนอื่นให้ร่วมมือร่วมใจทำงานได้อย่างดี ประกอบด้วยทักษะ ๓ ทักษะ คือ การจูงใจและบำรุงขวัญ การประสานงานและการใช้หลักกรรม

๓. ทักษะเชิงมโนคติ (Conceptual Skill) หมายถึง ความสามารถเข้าใจถึงส่วนต่างๆ ของหน่วยงานที่สัมพันธ์กัน สามารถคิดวิเคราะห์ตัดสินใจในหน่วยงานต่างๆ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยทักษะ ๓ ทักษะ คือการเป็นผู้นำ การตัดสินใจ และการขจัดความขัดแย้ง

จากแนวคิดหลักการบริหารดังกล่าวมาแล้วนั้น พอสรุปได้ว่า เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการบริหารคณะสงฆ์เนื่องจากคณะสงฆ์มีภารกิจที่ต้องทำร่วมกัน ดังนั้นเพื่อให้การปฏิบัติงานมีคุณภาพเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงต้องอาศัยหลักการบริหารที่เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปด้วย

๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับ พุทธวิธีในการบริหารงาน

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีในการบริหารงานแล้ว ได้มีพระสงฆ์และนักวิชาการได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีในการบริหารงานไว้ในหลายลักษณะซึ่งพอจะประมวลได้ ดังนี้

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระคุณสมบัติยอดเยี่ยมหลายประการเช่นที่มีในพระไตรปิฎกกล่าวไว้ ๙ ประการ ที่เรียกว่า พุทธคุณ ๙^{๕๖} เช่น อร์หิ สมมาสมพุทโธ พระองค์เป็นพระอรหันต์เป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพระคุณสมบัติอื่น ๆ อีกมากมาย โดยเฉพาะพุทธวิธีในการบริหารและการปกครอง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพระคุณสมบัตินักบริหารและนักปกครองชั้นยอดของพระองค์ เพราะพระคุณสมบัตินี้ในด้านนี้ของพระองค์นั่นเอง จึงทำให้พระองค์สามารถประกาศพระพุทธศาสนาได้อย่างรวดเร็วและเป็นปีกแผ่นคงสืบทอดมาถึงเราทั้งหลายถึงทุกวันนี้

เมื่อว่าตามคำนิยามและหน้าที่ของนักบริหารดังกล่าวมานี้ เราต้องยอมรับว่า หลังจากตรัสรู้ในวันเพ็ญกลางเดือน ๖ ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ตามลำพังพระองค์เดียว ในขั้นนี้ยังไม่มีการบริหารในพระพุทธศาสนา การบริหารเกิดขึ้น เมื่อมีสมาชิกใหม่เข้ามาในพระพุทธศาสนา เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังจาก พระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ ๒ เดือน นั่นคือ เมื่อพระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนา แก่พระปัญจวัคคีย์ในวันอาสาฬหบูชา ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมแล้ว ขอบวชเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา

^{๕๖}ม.ม. (ไทย) ๑๒/๙๕/๔๙.

พระพุทธเจ้าทรงประทานการอุปสมบทแก่ท่านอัญญาโกณฑัญญะ ด้วยดำรัสว่า “เธอจงมาเป็นภิกษุเถิด” ธรรมอันเรากล่าวดีแล้วเธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”^{๔๒}

คำว่า บริหาร ตรงกับภาษาบาลีว่า “ปริหร” เป็นคำแสดงความหมายถึง ลักษณะของการปกครองว่าเป็นการนำสังคมหรือหมู่คณะให้ดำเนินไปโดยสมบูรณ์ นำหมู่คณะให้พัฒนาไปพร้อมกัน “ปริหร” อาจบ่งถึงความหมายที่ว่า การแบ่งงาน การกระจายอำนาจ หรือการที่สมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมในการปกครองหมู่คณะก็ได้ ในพระไตรปิฎกมักจะใช้คำว่า “ปริหร” กับกลุ่มสังคม เช่น “อหิ ภิกขุสงฺฆํ ปริหริสฺสามิ” เราจักปกครองภิกษุสงฆ์^{๔๓} เป็นต้น กิติ ตยัคคานนท์ กล่าวว่า “การบริหาร คืองานของผู้นำหรือของผู้บริหารที่กระทำเพื่อให้กลุ่มคนที่มาอยู่รวมกันทำงานให้สำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ” หน้าที่ของนักบริหารปรากฏอยู่ในคำจำกัดความที่ พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต) กล่าวไว้ว่า “การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น” จากการใช้ความหมายของคำว่า บริหารจะเห็นได้ว่า การบริหาร (Administration) เป็นคำที่มีความหมายคล้ายคลึงหรือเหมือนกับคำว่า การจัดการ (Management) นอกจากสองศัพท์นี้จะมีลักษณะใกล้เคียงกันแล้วยังมีศัพท์อื่น ๆ อีกมากที่นำมาใช้ผสมปนเปกันไป เช่น การบริหารรัฐกิจ สาธารณบริหาร หรือรัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งถือว่าเป็นสาขาหนึ่งของรัฐศาสตร์ กล่าวโดยสรุป การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เพราะการบริหารสามารถเรียนรู้และฝึกฝนเพิ่มเติมได้ แต่ในขณะเดียวกันการบริหารงานก็ต้องใช้ความรู้อันเป็นระบบที่เชื่อถือได้ร่วมกับการใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้งานบรรลุผลโดยได้ทั้งงานและได้ทั้งน้ำใจจากผู้ร่วมงานหลักการบริหารที่เราทั้งหลายมักจะนำมาใช้ในการบริหารงานนั้นมักจะนำแนวคิดหรือทฤษฎีของต่างประเทศมาใช้เป็นส่วนใหญ่ ดังที่กูลิคและเออร์วิค (Gulick and Urwick) จาก Management Theory and Practice ของเดล (Dale) ได้กล่าวถึงการบริหารงานให้ประสบผลสำเร็จผู้บริหารควรใช้กระบวนการบริหารงาน (Process of Management) ๗ ประการ (POSDCRB) คือ^{๔๔}

๑. การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดลำดับกิจกรรมที่จะต้องกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการขององค์กร หรือหน่วยงาน หรือการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงความยุ่งยากหรืออุปสรรคที่พึงจะมี หรือการกำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้การกำหนดให้มีแผนงานเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการใช้ปัญญาของมนุษย์และใช้ความเพียรพยายามที่จะนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์

^{๔๒}วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๑๘/๒๓.

^{๔๓}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๓/๘๖.

^{๔๔}ชุนุตรา อธิธรรมวินิจ, การบริหารงานด้วยหลักธรรม, เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง วิสัยทัศน์การศึกษาศาสนาในศตวรรษหน้า, จัดโดยบัณฑิตศึกษา สาขาศาสนาเปรียบเทียบ, (มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐), (อัดสำเนา).

การวางแผนที่ดีย่อมทำให้ประสบผลสำเร็จถึงครึ่งหนึ่งแล้วตั้งคัมภีร์ยุทธศาสตร์ของชุมชนที่ว่า “รู้เขา รู้เรา รบร้อยครั้ง ชนะร้อยครั้ง” เป็นการกล่าวให้เห็นถึงความสำคัญในการวางแผนที่ดีของแม่ทัพหรือผู้บริหาร ย่อมทำให้รบชนะศัตรู อย่างไรก็ตาม การวางแผนงานที่ดีต้องอาศัยข้อเท็จจริง สถิติ ข้อมูลต่าง ๆ ทั้งอดีต และปัจจุบันนำมาพร้อมพิจารณาประกอบการวางแผนด้วย ซึ่งการวางแผนเปรียบเสมือนการทำนายอนาคต จึงเป็นไปตามหลักจักษุมาของพระพุทธองค์

๒. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การกำหนดตำแหน่งสายการบังคับบัญชาในองค์การ มีตำแหน่งอะไรบ้าง แต่ละตำแหน่งมีอำนาจหน้าที่อย่างไร ใครสั่งการใคร ซึ่งเป็นไปตามสายงาน

๓. การจัดอัตรากำลัง (Staffing) หมายถึง การสรรหาคบุคคลเข้าทำงานในองค์การตามตำแหน่งหน้าที่ที่กำหนดไว้ โดยใช้หลักการใช้คนให้เหมาะกับงาน (Put the right man on the right job) เพื่อให้ทุกคนทำงานตามความสามารถและเกิดประโยชน์ต่อองค์การ ซึ่งคล้ายคลึงกับสัพบุริสธรรม ซึ่งพระพุทธเจ้าท่านสอนว่า คนมีหลายประเภทมีจริตแตกต่างกัน ต้องใช้คนให้เหมาะกับจริตของแต่ละคน (จริตก็คือนิสัย)

๔. การอำนวยการ (Directing) หมายถึง การกำกับ สั่งการและมอบหมายงานให้แก่ฝ่ายหรือแต่ละงานนำไปปฏิบัติตามแผนหรือเป้าหมายที่วางไว้

๕. การประสานงาน (Coordinating) เป็นการติดตามฝ่ายหรืองานต่าง ๆ ว่าได้ดำเนินการถึงไหน มีปัญหาอุปสรรคเกิดขึ้นที่ใดเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ร่วมงานละทิ้งงานหรือทุจริตต่อหน้าที่ซึ่งเป็นไปตามหลักอภิธานิธรรมโดยผู้บริหารต้องหมั่นประชุมผู้ร่วมงาน

๖. การรายงาน (Reporting) เป็นการรายงานผลงานที่ได้ดำเนินการไปแล้วว่าประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง ซึ่งเป็นการควบคุมการทำงานอย่างมีหลักฐาน (การรายงาน) เพื่อการปรับปรุงงานให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเป็นไปตามหลักอภิธานิธรรม^{๔๕} เช่นกัน

๗. การงบประมาณ (Budgeting) เป็นการจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินในการดำเนินงานต่าง ๆ และรายงานเงินที่คงเหลือ เพื่อการวางแผนทางการเงิน (Fiscal Planning) และการควบคุมการใช้จ่ายเงิน ซึ่งเป็นไปตามหลักจักษุมา และหลักวิรุโร

คุณลักษณะของนักบริหาร

นักบริหารจะทำหน้าที่ทั้ง ๗ ประการดังกล่าวได้สำเร็จ นักบริหารจะต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน ทุติยปาปณิกสูตร^{๔๖} ดังนี้

^{๔๕} อภิธานิธรรม คือ ธรรมอันเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อม ๗ ประการ ดูรายละเอียดศึกษาได้ที่ อัง.สตุตทก. ๒๓/๑๕.

^{๔๖} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๕๘/๑๓๓-๑๓๔.

๑. จกฺขุมา หมายถึง ต้องมีปัญญา มองการณ์ไกล ต้องเป็นผู้ฉลาดสามารถในการวางแผนและฉลาดในการใช้คนคุณลักษณะข้อนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill

๒. วิรุโรว หมายถึง ต้องเป็นผู้มีความสามารถในการจัดการธุระต่าง ๆ หรือกิจการทั้งปวงได้ดีมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ข้อนี้ตรงกับคำว่า Technical Skill

๓. นิสฺสยสมฺปนฺโน หมายถึง เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีกับเพื่อนร่วมงาน และบุคคลอื่น ซึ่งเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ข้อนี้ตรงกับคำว่า Human Relation Skill คุณลักษณะทั้ง ๓ ประการนี้มีความสำคัญมากน้อยต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความแตกต่างของนักบริหารถ้านักบริหารระดับสูงต้องรับผิดชอบในการวางแผนและควบคุมคนเป็นจำนวนมาก คุณลักษณะข้อที่ ๑ (จกฺขุมา) และข้อที่ ๓ (นิสฺสยสมฺปนฺโน) สำคัญมาก ส่วนข้อที่ ๒ (วิรุโรว) มีความสำคัญน้อยลงมา เพราะผู้บริหารระดับสูงสามารถมอบหมายงานด้านเทคนิค หรือวิชาการให้ผู้ร่วมงานไปดำเนินการแทนได้ตามความสามารถและความเหมาะสมของผู้นั้นสำหรับผู้บริหารระดับกลางคุณลักษณะทั้ง ๓ ข้อ (จกฺขุมา วิรุโรว และนิสฺสยสมฺปนฺโน) มีความสำคัญเท่า ๆ กัน กล่าวคือผู้บริหารระดับกลางจะต้องมีความชำนาญเฉพาะด้าน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ร่วมงานในขณะเดียวกันก็ต้องมีปัญญาที่จะมองการณ์ไกลหรือการวางแผนงานในอนาคตและวางแผนตัวเองเพื่อที่จะเป็นผู้บริหารระดับสูงต่อไปสำหรับผู้บริหารระดับต้น จะต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะข้อ ๒ (วิรุโรว) และข้อ ๓ (นิสฺสยสมฺปนฺโน) เพราะต้องลงมือปฏิบัติงานร่วมกับผู้ร่วมงานหรือทีมงานอย่างใกล้ชิด แต่อย่างไรก็ตาม ผู้บริหารระดับต้นจำเป็นต้องพัฒนาคุณลักษณะข้อ ๑ (จกฺขุมา) ไปด้วย ก็คือ การพัฒนาปัญญาเพื่อเตรียมพร้อมเลื่อนขั้นสู่ตำแหน่งผู้บริหารระดับกลางต่อไปจากคุณลักษณะและทักษะของผู้บริหารระดับต่าง ๆ ตามที่ได้กล่าวถึงนั้น

ในพุทธวิธีเกี่ยวกับการวางแผนนี้ สิ่งที่สำคัญมากคือ ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้บริหารต้องมีจักขุมา แปลว่า มีสายตาวไกล คือ มองการณ์ไกล^{๔๗} วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหาร สามารถวาดภาพจุดหมายปลายทางได้ชัดเจนและใช้สื่อสารให้สมาชิกภายในองค์กรยอมรับและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้น องค์กรทั้งหมดก็จะถูกขับเคลื่อนไปด้วยวิสัยทัศน์นี้ พระพุทธเจ้าทรงกำหนดจุดหมายปลายทางในพระพุทธศาสนาไว้ว่า การประพฤติปฏิบัติธรรมทุกอย่างมีเป้าหมายสูงสุด อยู่ที่จุดเดียวคือ วิมุตติ (ความหลุดพ้นทุกข์) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเหมือนมหาสมุทรมีรสเดียว คือรสเค็มฉันใด ธรรมวินัยก็มีรสเดียวคือวิมุตติรสฉันนั้น”^{๔๘}

หลักธรรมสำหรับการบริหารเชิงพุทธ

ในทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติสำหรับนักบริหารหรือนักปกครองที่มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองหมู่คณะ บริหารกิจการของหมู่คณะหรือประเทศชาติไว้

^{๔๗} อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๕๗/๑๔๖.

^{๔๘} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๖๒/๒๗๑.

อย่างมากมาย เพื่อให้ผู้ปกครองหรือผู้บริหารนั้นได้ใช้อำนาจหน้าที่ เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง พระพุทธเจ้าทรงเน้นถึงความสำคัญของผู้ปกครองหรือผู้บริหารเป็นอย่างมากที่จะต้องประพฤติให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ฉะนั้นหลักในการบริหารตามแนวพุทธศาสนาสามารถสรุปลงได้ ๓ ประการ คือ

๑. การบริหารตน เป็นหลักการที่ว่าผู้บริหารที่ดี ต้องสามารถบริหารควบคุมตนเองให้ดีเสียก่อน จึงจะสามารถบริหารคนอื่นได้ดี

๒. บริหารคน เมื่อผู้บริหารสามารถบริหารตนได้ดีแล้ว ก็จะพัฒนาไปสู่การบริหารบุคคลหรือผู้ใต้บังคับบัญชา

๓. บริหารงาน คนกับงานเป็นสิ่งที่คู่กัน ถ้านักบริหารสามารถจัดการกับตนเอง คนได้ดีก็จะนำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารงานอย่างแน่นอน หลักธรรมสำคัญที่ผู้บริหารหรือผู้ที่เตรียมตัว เพื่อเป็นผู้บริหารควรจะพัฒนาทั้ง ๓ ด้าน คือ พัฒนาตน พัฒนาคคน และพัฒนางาน เพราะการพัฒนาทั้ง ๓ ด้านนั้น จะสร้างความสุขให้แก่ตนเองและสังคม ทำอย่างไรจะพัฒนาได้ทั้ง ๓ ด้าน พระพิพิชธรรมสุนทร วัดสุทัศน์เทพวราราม ได้นำเสนอหลักธรรมในการบริหาร ซึ่งจะทำให้การบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน บรรลุความสำเร็จสมความประสงค์ไว้ ๑๑ ประการ คือ

๑. ส่งเสริมความรู้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนบริษัทของพระองค์ให้ทุกคนมีความรู้ การสอนคนนั้นต้องจัดทำเป็นบัว ๔ เหล่า^{๔๙} คือ ให้ความรู้ตามลักษณะภูมิปัญญา ดังนี้

๑.๑ บัวพิน้ำ (อุคฆติตัญญู) เป็นคนมีปัญญาเพียงยกหัวข้อธรรมขึ้นแสดงก็บรรลุแล้ว หรือเพียงแต่ยกหัวข้อเรื่องก็เข้าใจแล้วไม่ต้องอธิบายมาก

๑.๒ บัวปริ่มน้ำ (วิปจิตัญญู) เมื่ออธิบายความหัวข้อนั้นก็บรรลุแล้ว

๑.๓ บัวใต้น้ำ (เนยยะ) ต้องอธิบายเนื้อหาให้ละเอียดก็เข้าใจ สามารถแนะนำให้เป็นคนดีได้

๑.๔ บัวในโคลนตรม (ปทปรมะ) อธิบายอย่างไรก็ไม่เข้าใจก็ต้องปล่อยเขาไป ให้เลิกสั่งสอนผู้บริหารคนใดที่พัฒนาแต่ความรู้ของตนเอง โดยไม่พัฒนาความรู้ของผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้อยู่ในความปกครอง ย่อมไปไม่รอด เหมือนมีแต่สมอง แต่อวัยวะทุกส่วนเป็นอัมพฤกษ์อัมพาต การทำงานย่อมสำเร็จได้ยาก

๒. อยู่อย่างเสียสละ ผู้บริหารต้องรู้สึกเสียสละให้กับลูกน้อง เช่น ต้องมีสังคหวัตถุ^{๕๐} คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา

^{๔๙} อย.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๘๓/๑๓๓.

^{๕๐} อย.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๔๒/๓๒.

๒.๑ ทาน โดยการเอื้อเฟื้อเจือจานแก่ลูกน้องด้วยวัตถุมากน้อยตามแต่สถานการณ์

๒.๒ ปิยวาจา โดยการพูดจากับลูกน้องให้ถูกใจ ผูกจิตผูกใจรัดรั้งตั้งใจไว้ถูกสถานการณ์และถูกกับอารมณ์ของคน (ปิยวาจาที่ไม่จำเป็นต้องพูดครบพูดขาดเสมอไป มีงูก็ได้ แต่ต้องตรงกับคนและสถานการณ์ และที่สำคัญต้องมีเจตนาที่ดี)

๒.๓ อุตถจริยา โดยการลงไปบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกับผู้น้อยโดยไม่เกี่ยงงอน เช่น ประชานงานศพ งานสวด งานบวช งานแต่งงานไปเยี่ยมยามป่วย ถามข่าว ให้ซื้อ สกุลงของเราไปร่วมในงานของลูกน้อง

๒.๔ สมานัตตตา โดยการวางตนสม่าเสมอการเสียดสละกำลังกาย กำลังใจ กำลังความรู้ กำลังความคิด และกำลังทรัพย์เรียกว่าร่วมด้วยช่วยกันในฐานะผู้บริหารและผู้ร่วมงาน ควรจะมีการเสียดสละทั้งสองฝ่ายจึงจะเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด

๓. กระจายตำแหน่งงาน อำนาจของงานนั้นไม่ใช่อยู่ที่รวมอำนาจผู้บริหารหลายคน ประสบความล้มเหลว เพราะไม่ยอมแบ่งอำนาจลงไปการกระจายอำนาจภารกิจ เป็นสิ่งจำเป็นในการบริหารนโยบายแบบ TQC ก็เน้นการกระจายนโยบาย (Policy Deployment) โดยการกระจายงาน กระจายอำนาจ และกระจายภารกิจ การไม่กระจายงานทำให้งานไม่ทัน เพราะมีงานมาก ต้องใช้หลาย ๆ คนช่วยกันและทำงานเป็นทีมลองมาพิจารณาต้นไม้ ต้นไม้ มีลำต้น มีราก มีกิ่งก้านสาขา และมีหน้าที่ต่างกัน และสร้างความสมดุลด้วย มิเช่นนั้นต้นจะเอียงจะล้มในที่สุด สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ทรงกระจายตำแหน่งงานมี ๘๐ พระอรหันต์เอกเรียกว่า เอตทัคคะ หรือ อสีติมหาสาวก ที่มีความเป็นเลิศในด้านต่าง ๆ เช่น พระโมคคัลลานะ ทรงยกย่องว่ามีฤทธิ์เสมอด้วยพระองค์ พระสารีบุตร ทรงยกย่องว่ามีปัญญาเสมอด้วยพระองค์ จำไว้เสมอว่า “งานกระจุก ผู้บริหารตาย งานกระจาย ผู้บริหารรอด”

๔. ประสานสามัคคี งานทุกอย่างทุกชนิดมีปัญหาด้านการทะเลาะเบาะแว้ง แก่งแย่งชิงดี และมีความเข้าใจ คลาดเคลื่อนผู้บริหารที่ดีต้องประสานสามัคคีให้ได้ การประสานสามัคคีนั้นผู้บริหารที่ใหญ่ที่สุด ต้องประชุมโต๊ะกลม ต้องมีใจกล้า เผชิญหน้ากล้าเรียกประชุมก่อนการประชุมต้องหาข้อมูลจากแต่ละคนก่อน เพื่อหาเหตุที่ถูกต้องไม่ฟังความข้างเดียว แล้วนำมาตัดสิน ไม่ควรไล่โทษกัน หรือไล่บี้กัน จะสร้างความขัดแย้งบางท่านอาจเคยอ่านหนังสือ “การบริหารความขัดแย้ง” ก็พอจะเข้าใจปัญหาได้ดี การบริหารแบบไทย ๆ ที่ผิดพลาดคือ จับผิดและลงโทษทำให้ขาดการประสานสามัคคี ไม่ค่อยปรับความเข้าใจซึ่งกันและกันแต่ชอบปรับทุกข์กัน ปรับโทษกัน การบริหารอย่างนี้มีแต่ล้มเหลวในที่สุด เพราะจะเกิดอาการ “คนแตกความสามัคคี” เพราะฉะนั้นควรระลึกไว้ว่าความพร้อมเพรียงของหมู่คณะในหน่วยงานนั้น ๆ ให้สำเร็จประโยชน์ได้ตั้งใจปรารถนา

๕. ไม่เอาดีแต่เพียงตัว คือ ไม่เอาดีใส่ตัว เอาชั่วใส่ผู้อื่นเหยียบย่ำผู้อื่น แล้วเอาความดีมาใส่ตัวคนเดียว ย่อมเป็นไปไม่ได้ การบริหารที่ประสบความสำเร็จนั้นจะเกิดจากทีมงาน

ดังนั้นการบริหารงานจะต้องช่วยกันต้องมีการยกย่องให้กำลังใจ มีการมอบของขวัญรางวัลให้เกียรติกัน ยกย่องเชิดชูแม้ผู้บริหารไม่มีอะไรจะให้ก็หัดพูดคำว่า “ขอบคุณ” ให้มันติดปากลูกน้องก็จะดีใจ ผู้บริหารยกย่องลูกน้อง ลูกน้องก็มีส่วนเกื้อกูลผู้บริหาร ศรัทธาผู้บริหาร ทำให้ผู้บริหารดูดีขึ้นไม่ได้ตกต่ำแต่อย่างใด ในการกล่าวคำว่า “ขอบคุณ” กับลูกน้อง

๖. ไม่เมาเรื่องเงิน “เขาให้เงินก็อย่า งง อย่าไปหลงจนสุดขีด เงินก็เหมือนพวงมาลัยอาจจะกลายเป็นพวงหรีด” เราจะต้องพิจารณาว่าเงินเป็นเพียงปัจจัยอย่างหนึ่งที่จะทำให้เกิดปัจจัย ๔ คือ ข้าว ผ้า ยา บ้าน เงินเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสะดวก การบริหารงานถ้าผู้บริหารเห็นแก่เงินก็จะใช้พนักงานอย่างทาส เอาเปรียบลูกน้อง หรือกินใช้จ่ายจนเปลืองเปลืองเจริญใจ คนระดับล่าง ระดับปฏิบัติการก็อย่าโลภเงินจนถึงกับโกงเงินบริษัท พระพุทธเจ้าเสด็จไปพบฤๅษีเงิน ยังตรัสกับพระอานนท์ว่า นั่นเป็นงูเห่า เป็นอสรพิษที่จะกัดคนเสมอ การจะทำอะไรก็ตามต้องระวังเรื่องเงิน

๗. ไม่ใหญ่เกินผู้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชาคือ นายจ้างของเรา เราคือลูกน้องของท่าน บางคนชอบแอบอ้างนายไปหากินทางทุจริตหรือไปอ้างกับคนอื่น เพื่อจะได้อะไรบางอย่างเลขาบางคนซึ่งใกล้ชิดผู้บังคับบัญชา มักทำตัวใหญ่เกินผู้บังคับบัญชา พระอานนท์เถรใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้ามากที่สุด พระอานนท์ขอพรจากพระพุทธเจ้า คือ ขอย่าให้รับเข้านิมนต์ ขอย่าส่งไปในที่นิมนต์ ขอย่าให้อะไรกับท่านเป็นพิเศษ เป็นต้นท่านปฏิบัติงานไม่ใหญ่เกินผู้บังคับบัญชา และมีความอ่อนน้อมถ่อมตน

๘. ตั้งเมตตาไว้เป็นนิจ ผู้บริหารต้องมีเมตตาต่อผู้ใต้ปกครอง ผู้ใต้ปกครองต้องมีเมตตาต่อผู้บังคับบัญชา คำว่า “เมตตา” นี้ อาจตีความหมายถึง ความรัก ความเคารพ ความนับถือ การบูชา การเทิดทูน จนถึงความจงรักภักดี เทิดทูนเหนือเศียรเกล้า ผู้บริหารควรมีหลัก ๓ ประการในเรื่องความเมตตา คือ มือเอื้อม ปากอ้า และหน้ายิ้ม เช่น

มือเอื้อม คือ เอื้อมไปแตะไปจับผู้ใต้ปกครองเป็นลักษณะอาการทางกายที่สร้างความเป็นกันเองเป็นห่วงเป็นใย แต่ต้องระวังอย่าให้เป็นการกระทำอนาจารต่อลูกน้อง

ปากอ้า คือ เป่า ปลอบ ปลุก เป็นลักษณะทางวาจา ในการให้กำลังใจลูกน้องทางวาจา

หน้ายิ้ม คือ การให้กำลังใจเป็นเรื่องของใจที่แสดงออกทางใบหน้า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ทรงปฏิบัติตัวอย่างนี้ต่อพระสงฆ์ต่อพุทธบริษัทของพระองค์เช่นเดียวกัน ส่วนผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาก็ต้องไปเยี่ยมเยียนถามข่าว หมอบกราบกราบไหว้ต่อผู้บังคับบัญชบ้าง เราทุกคนจะอยู่ได้อย่างมีความสุข

๙. ใครทำผิดต้องเด็ดขาด ผู้บริหารงานต้องใจเพชรเด็ดขาด ผู้ใต้บังคับบัญชาจึงจะยอมรับกฎเกณฑ์ ผู้บริหารต้องเดินทางสายกลาง คือ ใช้ทั้งพระเดชพระคุณใครทำผิดต้องให้

รางวัล ใครทำชั่วต้องลงโทษ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหํ กํรณฺนํทํคฺคกํรณฺนํ ปคฺคณฺเห ปคฺคหารหํ ยกฺยงฺกนํทํคฺคกํรณฺนํ^{๕๑}

๑๐. ไม่ประมาทหมัวเมา สิ่งที่ไม่ควรประมาทมีการทำงาน ร่างกายที่แข็งแรงของเรา ความรู้ของเราที่มีอยู่ในขณะนี้ บริษัทจะยั่งยืนตลอดไปโรคร้ายไข้เจ็บ อุบัติเหตุ เงินทองที่มีอยู่ในขณะนี้ คู่แข่งทางการค้า ความไม่ประมาทในการบริหารงานนั้นจะต้องแข่งขันกับเวลา แข่งขันกับบุคคลและแข่งขันกับพื้นฐานของการพัฒนาและสามัคคี

๑๑. ประมาทตัวทุกเวลา คือ การรู้จักประมาณตน ประมาณการและประมาณสถานการณ์นั่นเอง การประมาณในธุรกิจ เช่น บริษัทเรามีคนครบหรือไม่ แต่ละคนมีความรู้ครบไหม เงินทุนครบไหม คู่แข่งเป็นอย่างไรเป็นต้น และที่สำคัญผู้บริหารต้องประมาณเหตุการณ์ ประมาณสถานการณ์ด้วย ดังนั้น จำเป็นต้องมีการประชุมกัน “เอาความคิดมารวมกัน” ตัวเอง บริษัทที่เราทำธุรกิจอยู่ หน้าที่การงานที่ทำอยู่ ต้องประชุมวิเคราะห์สถานการณ์เสมอ ๆ เมื่อวิเคราะห์แล้วพึงเหตุพึงผลหาเหตุรากเหง้า แล้วตัดสินใจแก้ไขปัญหาและหาทางปรับปรุงพัฒนา ให้ดียิ่งขึ้นต่อไปพุทธวิธีในการบริหารที่กล่าวมานั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการนำพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน แต่ก็คือว่าเป็นทฤษฎีที่ทำนายต่อนักบริหาร และผู้ที่เตรียมตัวจะเป็นนักบริหาร

พระพุทธเจ้าทรงเพียบพร้อมด้วยอรรถกถิตสมบัตติและปรหิตปฏิบัติ จึงสามารถใช้ภาวะผู้นำบริหารกิจการพระพุทธศาสนาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อรรถกถิตสมบัตติที่สำคัญในการบริหารของพระพุทธเจ้า ก็คือ ความสามารถในการสื่อสารกับคนทั่วไปในการสื่อสารเพื่อการบริหารแต่ละครั้งพระพุทธเจ้าทรงใช้หลัก ๔ ส.^{๕๒} ซึ่งมีคำอธิบายเชิงประยุกต์ กับการบริหารดังต่อไปนี้

๑. สันทัสสนา (แจ่มแจ้ง) หมายถึง อธิบายขั้นตอนของการดำเนินงานได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง ช่วยให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ง่าย

๒. สมหาปนา (จงใจ) หมายถึง อธิบายให้เข้าใจและเห็นชอบกับวิสัยทัศน์ จึงเกิดศรัทธาและความรู้สึกว่าจะต้องฝ่าฟันให้ไกลและไปให้ถึง

๓. สมุตเตชนา (แก้แล้วกล้า) หมายถึง ปลุกใจให้เกิดความเชื่อมั่น ในตนเองและมีความกระตือรือร้นในการดำเนินการไปสู่เป้าหมาย

๔. สัมปหังสนา (ร่าเริง) หมายถึง สร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตร ซึ่งจะส่งเสริมให้สมาชิกมีความสุขในการงาน

^{๕๑} วจ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๔๒/๓๒.

^{๕๒} ที. ส. (ไทย) ๙/๑๙๘/๑๖๑.

ยิ่งไปกว่านั้น การสั่งการแต่ละครั้งของพระพุทธเจ้าเป็นที่ยอมรับ ใช่ง่าย เพราะไม่ทรงใช้วิธีเผด็จการแต่ทรงใช้วิธีแบบธรรมาธิปไตย ดังที่พระพุทธเจ้าทรงจำแนกแรงจูงใจในการทำความดี ซึ่งเรียกว่า อธิปไตย^{๕๓} ๓ ประการ^{๕๓} ดังนี้

๑. อัตตาทิปไตย การทำความดีเพราะยึดผลประโยชน์หรือความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง

๒. โลกาทิปไตย การทำความดีเพราะต้องการให้ชาวโลกยกย่อง นั่นคือ ยึดทัศนคติหรือคะแนนนิยมจากคนอื่นเป็นที่ตั้ง

๓. ธรรมาธิปไตย การทำความดีเพื่อความดี ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ นั่นคือ ยึดธรรมคือหน้าที่เป็นสำคัญ

ในระบอบการปกครองที่เป็นธรรมาธิปไตย ผู้บริหารสูงสุดต้องมีอัตตहितสมบัติ คือยึดธรรมประจำใจและมีปรกติปฏิบัติคือ มุ่งบำเพ็ญประโยชน์สุขส่วนรวม เมื่อผู้นำประพฤติธรรมสังคมส่วนรวมก็อยู่เป็นสุข ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “เมื่อฝูงโคข้ามปากแม่น้ำ ถ้าโคผู้นำฝูงไปตรง โคน้ำนั้นย่อมไปตรงทั้งหมด ในเมื่อโคผู้นำฝูงไปตรง ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นผู้นำ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม ประชาชนนอกนี้ย่อมประพฤติธรรมเหมือนกัน ประชาชนทั้งประเทศย่อมอยู่เป็นสุข ถ้าพระราชาทรงดำรงอยู่ในธรรม”^{๕๔}

แม้พระพุทธเจ้าจะประกาศว่า พระองค์เป็นธรรมราชา แต่ก็ไม่ได้ทรงใช้อำนาจเบ็ดเสร็จโดยลำพังพระองค์เองตามแบบราชาธิปไตย ในสมัยนั้นพระพุทธเจ้า ทรงกระจายอำนาจในการบริหารให้กับคณะสงฆ์ ดังกล่าวมาแล้ว ทั้งนี้ เพราะแรงจูงใจในการบริหารของพระพุทธเจ้าผู้หมดกิเลสแล้ว ย่อมไม่ใช่เพื่อความยิ่งใหญ่ส่วนพระองค์ การบริหารของพระพุทธเจ้าจึงไม่ใช่อัตตาทิปไตย นอกจากนี้ พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ทรงบริหารกิจการพระศาสนาไปตามคำนิเทศและสรรเสริญของชาวโลก การบริหารของพระองค์จึงไม่ใช่โลกาทิปไตย พุทธวิธีบริหาร เป็นธรรมาธิปไตยเพราะพระพุทธเจ้าทรงยึดธรรม คือ หลักการสร้างประโยชน์สุขเพื่อส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังที่พระพุทธเจ้า ตรัสถึงหลักการบริหารของพระองค์ไว้ว่า “พระตถาคตอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงธรรมเป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา เป็นธรรมาธิปไตย ทรงจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครองที่เป็นธรรม”^{๕๕}

ดังนั้น ถ้าท่านคิดว่าทฤษฎีที่นำเสนอมาทั้งหมด จะทำให้การบริหารนั้นประสบความสำเร็จแล้วไซ้ ท่านจะต้องลงมือปฏิบัติด้วยเพราะหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าประกาศไว้ดีแล้วนั้น รอกการพิสูจน์จากท่านทั้งหลาย เมื่อใดที่ท่านลงมือปฏิบัติได้แล้ว เมื่อนั้น ท่านจะเป็น

^{๕๓} อ.จ.ติ. (ไทย) ๒๐/๔๗๗/๑๘๖.

^{๕๔} อ.จ.ตฤก. (ไทย) ๒๑/๗๐/๑๘๘.

^{๕๕} อ.จ.ติ. (ไทย) ๒๐/๔๕๓/๑๓๗.

ผู้บริหารที่ดีที่สุด เพราะจะได้หัวใจของผู้ตาม เพราะผู้มีธรรมอยู่ในหัวใจย่อมเป็นศูนย์รวมใจของคนร่วมงานและสามารถจัดการให้งานในหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ

๒.๓.๑ ความหมายของพระสังฆาธิการ

“พระสังฆาธิการ” เป็นคำรวมตำแหน่งพระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ เริ่มใช้มาแต่ พ.ศ.๒๕๐๖ จนถึงปัจจุบัน โดยมีกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๐๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ กำหนดนามเป็นครั้งแรก โดยเปลี่ยนคำว่า “พระคณาธิการ” มาเป็น “พระสังฆาธิการ” ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินกิจกรรมคณะสงฆ์ รวมคำว่า “พระ” “สังฆ” และ “อธิการ” เป็น “พระสังฆาธิการ” แปลตามรูปศัพท์ว่า “พระภิกษุผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์” “พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง” ซึ่งในแม่บทท่านบัญญัติว่า หมายถึง “พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์” มีตำแหน่งดังนี้^{๕๖}

- ๑) เจ้าคณะใหญ่
- ๒) เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
- ๓) เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
- ๔) เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
- ๕) เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล

เจ้าคณะผู้ปกครองและเจ้าอาวาสดังกล่าวนี้ เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมาย และครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะมีอำนาจหน้าที่เต็มตามตำแหน่งก็เพราะได้รับการมอบหมาย จึงบัญญัตินามว่า “พระสังฆาธิการ” ซึ่งเทียบได้กับข้าราชการของฝ่ายราชอาณาจักรส่วนเลขาธิการเจ้าคณะ และเลขาธิการรองเจ้าคณะ หากได้เป็นพระสังฆาธิการไม่ เพราะเป็นเพียงผู้ทำการเลขาธิการ

จากความหมายข้างต้น พระสังฆาธิการ จึงหมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

- ๑) เจ้าคณะใหญ่
- ๒) เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค
- ๓) เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด

^{๕๖} กฎหมายเถรสมาคม, ฉบับที่ ๕, (พ.ศ.๒๕๐๖), บทนำ.

- ๔) เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
 ๕) เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล
 ๖) เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส^{๕๗}

๒.๓.๒ ตำแหน่ง อำนาจหน้าที่ของผู้บริหารคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

กรมการศาสนา, กองแผนงาน ระบุไว้ว่า การกำหนดเขตปกครองตำบลในกรณีพิเศษ กำหนดได้ตามระเบียบมหาเถรสมาคมกำหนดจำนวน และเขตปกครองตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ ที่ว่า “ตำบลใดที่มีวัดต่ำกว่า ๕ วัด ให้รวมขึ้นในปกครองของเจ้าคณะตำบลอื่นที่มีเขตติดต่อกัน ถ้ารวมวัดใน ๒ ตำบลเข้าด้วยกัน มีจำนวนวัดตั้งแต่ ๑๐ วัดขึ้นไป เพื่อสะดวกแก่การปกครองหรือเพื่อความเจริญแห่งคณะสงฆ์ จะแบ่งวัดใน ๒ ตำบล ที่รวมกันนี้เป็น ๒ เขต หรือหลายเขต ให้มีเจ้าคณะตำบลเขตละรูปก็ได้ ในกรณีเช่นนี้การเรียกชื่อตำบลจะอนุโลมตามชื่อตำบลแห่งราชอาณาจักรก็ได้ หรือจะเรียกชื่อตำบลตามเขตว่าตำบลนี้เขตหนึ่ง ตำบลชื่อนี้เขตสองก็ได้แล้วแต่ความเหมาะสม ตำบลที่มีเขตติดกันตั้งแต่สามตำบลขึ้นไป ถ้าแต่ละตำบลมีวัดไม่ถึง ๕ วัด หากรวมวัดในตำบลเหล่านั้นเข้าด้วยกันมีจำนวนตั้งแต่ ๕ วัดขึ้นไป ก็ให้รวมยกขึ้นเป็นเขตตำบลเดียวกัน หรือหลายเขตแล้วแต่ความเหมาะสมให้มีเจ้าคณะตำบลเป็นผู้ปกครองเขตละหนึ่งรูป^{๕๘}

การเรียกชื่อเจ้าคณะตำบล ให้อนุโลมตามกัน แม้ตำบลที่มีวัดครบ ๕ วัด จะให้รวมขึ้นในปกครองของเจ้าคณะตำบลอื่นที่มีเขตติดกันก็ได้ ถ้าเป็นความเหมาะสมและจำเป็นในการปกครอง ตำบลที่มีวัดเกินกว่า ๑๐ วัด จะแยกวัดที่เกินนั้นไปรวมขึ้นในปกครองของเจ้าคณะตำบลอื่นที่มีเขตติดต่อกันก็ได้ ถ้าเป็นความสะดวกในการปกครอง ในตำบลที่มีวัดตั้งแต่ ๑๐ วัดขึ้นไป เพื่อสะดวกแก่การปกครองหรือเพื่อความเจริญแห่งคณะสงฆ์จะแบ่งเขตตำบลออกเป็น ๒ เขต หรือหลายเขต และให้มีเจ้าคณะตำบลเขตละรูปก็ได้ ในตำบลเดียวที่มีวัดตั้งแต่ ๘ วัดขึ้นไป หรือหลายตำบลรวมกันมีวัดตั้งแต่ ๘ วัดขึ้นไป จะให้มีรองเจ้าคณะตำบล ๑ รูปก็ได้ ในกรณีที่มีการรวมวัดในหลายตำบลให้ขึ้นในปกครองของเจ้าคณะตำบลรูปเดียว ถ้ารวมกันเพียงสองตำบล ให้คงชื่อไว้ทั้งคู่ ถ้ารวมกันเกินกว่านั้นให้คงชื่อไว้แต่ตำบลเดียว จะคงชื่อตำบลใดไว้แล้วแต่จะพิจารณาเห็นสมควร ในกรณีดังกล่าวมานี้ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอพิจารณา กำหนดเขตตำบล จำนวนวัดในตำบล และชื่อตำบลตามระเบียบมหาเถรสมาคมนี้ เสนอเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาเมื่อเจ้าคณะจังหวัดได้ประกาศโดยอนุมัติของเจ้าคณะภาคแล้ว ให้ถือเป็นเขตปกครองของคณะสงฆ์

^{๕๗} กฎมหาเถรสมาคม, ฉบับที่ ๒๔, ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ, หมวด ๑ ข้อ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๑), หน้า ๒.

^{๕๘} กรมการศาสนา กองแผนงาน, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วย พระราชบัญญัติ กฎระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๖๐๗-๖๐๘.

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ได้กำหนดให้การปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วน ทุกชั้น มีเจ้าคณะมหานิกาย และเจ้าคณะธรรมยุต ปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรใน นิกายนั้น และแบ่งเป็นการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง และการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค องค์การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง คือ มหาเถรสมาคม ทำหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ แต่ไม่ได้ทำหน้าที่ปกครองจังหวัด อำเภอ ตำบล และวัดที่ไปดำเนินการบริหารของการปกครอง ส่วนภูมิภาคหรือในท้องถิ่นด้วย

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณีโย) ได้อธิบายว่า เจ้าคณะใหญ่ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการสังกัดในส่วนกลางเพียงตำแหน่งเดียว เป็นผู้ประสานงานกับองค์สมเด็จพระสังฆราช มหาเถรสมาคม หน่วยงานในส่วนกลาง และประสานงานกับเจ้าคณะในส่วนภูมิภาค ปฏิบัติหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในหนและคณะนั้น ๆ^{๕๙}

กฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ข้อ ๗ ระบุไว้ว่า เจ้าคณะใหญ่มีอำนาจหน้าที่ปกครองในเขตของตน ดังนี้^{๖๐}

ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

๑) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

๒) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นภาค หรือมีอำนาจหน้าที่ในกรณีที่ได้รับมอบหมายอย่างอื่นจากมหาเถรสมาคม

๓) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะภาคให้เป็นไปโดยชอบ

๔) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๕) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ข้อ ๙ เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่ ให้มีเลขานุการเจ้าคณะใหญ่ ๒ รูป ทำหน้าที่การเลขานุการ

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค หมวด ๓ ส่วนที่ ๑, ๒, ๓ และ ๔ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

^{๕๙}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณีโย), อ้างถึงใน ทวี พลรัตน์, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๘.

^{๖๐}**กฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑)**, ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์, หมวด ๒ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ข้อ ๖ ข้อ ๗.

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ข้อ ๑๐ ระบุไว้ว่า เจ้าคณะภาค มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตน ดังนี้^๑

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎหมายเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัย ชั้นเจ้าคณะจังหวัด

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ข้อ ๑๓ เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะภาค และรองเจ้าคณะภาค ให้มีเลขานุการเจ้าคณะภาค และเลขานุการรองเจ้าคณะภาคทำหน้าที่เลขานุการ

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ข้อ ๑๔ ระบุไว้ว่า^๒ เจ้าคณะจังหวัด หมายถึง เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร และเจ้าคณะนอกจากกรุงเทพมหานคร และรองเจ้าคณะจังหวัดนอกจากกรุงเทพมหานคร

ข้อ ๑๕ เจ้าคณะจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดของตนดังนี้

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎหมายเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) ระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัย ชั้นเจ้าคณะอำเภอ

^๑กฎหมายเถรสมาคม, ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์, หมวด ๓, ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่วนที่ ๑, ข้อ ๑๐.

^๒กฎหมายเถรสมาคม, ฉบับที่ ๒๓, (พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์, หมวด ๓, ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่วนที่ ๒, ข้อ ๑๔.

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ข้อ ๑๗ รองเจ้าคณะจังหวัด เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ตามที่เจ้าคณะจังหวัดมอบหมาย

ข้อ ๑๘ เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัด และรองเจ้าคณะจังหวัดให้มีเลขานุการเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดทำหน้าที่เลขานุการ

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ข้อ ๑๘ ระบุไว้ว่า^{๖๓} เจ้าคณะอำเภอ หมายถึง เจ้าคณะเขตในกรุงเทพมหานคร และเจ้าคณะอำเภอ ในจังหวัดนอกจากกรุงเทพมหานคร รองเจ้าคณะอำเภอ หมายถึง รองเจ้าคณะเขต ในกรุงเทพมหานคร และรองเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนอกจากกรุงเทพมหานคร

ข้อ ๒๐ เจ้าคณะอำเภอ มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอของตน ดังนี้

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะตำบล

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบลให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชา

๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ข้อ ๒๒ รองเจ้าคณะอำเภอ เป็นผู้ช่วยของเจ้าคณะอำเภอ มีอำนาจหน้าที่ตามที่เจ้าคณะอำเภอมอบหมาย

ข้อ ๒๓ เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอและรองเจ้าคณะอำเภอให้มีเลขานุการเจ้าคณะอำเภอ และเลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอทำหน้าที่เลขานุการ

^{๖๓} **กฎหมายเถรสมาคม, ฉบับที่ ๒๓, (พ.ศ.๒๕๔๑),** ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์, หมวด ๓, ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่วนที่ ๓, ข้อ ๑๘.

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ข้อ ๒๔ ระบุไว้ว่า^{๖๔} เจ้าคณะตำบล หมายถึง เจ้าคณะแขวงในเขตกรุงเทพมหานคร และเจ้าคณะตำบล ในจังหวัดนอกจาก กรุงเทพมหานคร รองเจ้าคณะตำบล หมายถึง รองเจ้าคณะแขวงในเขตกรุงเทพมหานคร และรองเจ้าคณะตำบล ในจังหวัดนอกจากกรุงเทพมหานคร

ข้อ ๒๕ เจ้าคณะตำบล มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตนดังนี้

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจการและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

ข้อ ๒๗ รองเจ้าคณะตำบล เป็นผู้ช่วยของเจ้าคณะตำบล มีอำนาจหน้าที่ตามที่เจ้าคณะตำบลมอบหมาย

ข้อ ๒๘ เพื่อประโยชน์แก่การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าคณะตำบล และรองเจ้าคณะตำบล ให้มีเลขานุการเจ้าคณะตำบล และเลขานุการรองเจ้าคณะตำบลทำหน้าที่เลขานุการ

๒.๓.๔ พระสังฆาธิการระดับอำเภอ และระดับตำบล

กรมการศาสนา กองแผนงาน ให้ความหมายไว้ว่า เจ้าคณะตำบลและรองเจ้าคณะตำบล คือ พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งทางการบริหารงานปกครองคณะสงฆ์ในระดับตำบล ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตน ในที่นี้หมายถึง เจ้าคณะแขวงและรองเจ้าคณะแขวงในกรุงเทพมหานคร กับเจ้าคณะตำบลและรองเจ้าคณะตำบลในจังหวัดนอกจากกรุงเทพมหานคร^{๖๕}

^{๖๔} กฎหมายเถรสมาคม, ฉบับที่ ๒๓, (พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์, หมวด ๓, ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ส่วนที่ ๔, ข้อ ๒๔.

^{๖๕} กรมการศาสนา กองแผนงาน, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วย พระราชบัญญัติ กฎระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๔๐๘.

คุณสมบัติของพระสังฆาธิการระดับอำเภอระดับตำบล
พระภิกษุที่ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการระดับอำเภอและระดับตำบล สิ่งที่สำคัญ
และเป็นข้อบังคับสำหรับพระสังฆาธิการทุกระดับ คือ ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปและคุณสมบัติ
เฉพาะของพระสังฆาธิการในระดับนั้นๆ ดังนี้

๑) คุณสมบัติทั่วไปสำหรับภิกษุที่จะดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) ข้อ ๖ ได้บัญญัติไว้มีใจความว่า
พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเป็นพระสังฆาธิการ ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปดังนี้

- (๑) มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
- (๒) มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
- (๓) มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
- (๔) เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่
สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่
รังเกียจ
- (๕) ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
- (๖) ไม่เคยถูกถอดถอน หรือปลดจากตำแหน่งใดเพราะความผิดมาก่อน

คุณสมบัติเฉพาะพระสังฆาธิการระดับอำเภอ

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) ข้อ ๑๘ ระบุไว้ว่า พระสังฆาธิการ
ระดับอำเภอ จะต้องมียุทธศาสตร์เฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้^{๖๖}

- (๑) มีพรรษาพ้น ๑๐ กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น
- (๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
- (๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี
หรือ
- (๔) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตร หรือพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือ
เป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า ๔ ประโยค

ถ้าจะคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) หรือ (๔) ไม่ได้หรือได้แต่ไม่
เหมาะสม เจ้าคณะภาคอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี โดยอนุมัติของเจ้าคณะใหญ่

๒) คุณสมบัติเฉพาะพระสังฆาธิการระดับตำบล

กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) ข้อ ๒๒ ระบุไว้ว่า พระสังฆาธิการ
ระดับตำบล จะต้องมียุทธศาสตร์เฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้^{๖๗}

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, ข้อ ๑๘.

^{๖๗} อ้างแล้ว, ข้อ ๒๒.

- (๑) มีพรรษาพัน ๕ กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอ นั้น และ
- (๒) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๒ ปี หรือ
- (๓) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๔ ปี หรือ
- (๔) เป็นพระภิกษุผู้มีสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรม หรือเป็นนักธรรมชั้นเอก

ถ้าจะคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตาม (๒) (๓) หรือ (๔) ไม่ได้หรือได้แต่ไม่เหมาะสม เจ้าคณะจังหวัดอาจพิจารณาผ่อนผันได้เฉพาะกรณี โดยอนุมัติของเจ้าคณะภาค

๒.๓.๕ อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ และระดับตำบล

พระธรรมวรานายก (โอภาส นිරุตติเมธี) กล่าวว่า การบริหารงานการคณะสงฆ์ ได้แก่ การกำหนดนโยบาย วางแผน จัดโครงการ ให้มีหลักการ วิธีการ และระเบียบงานที่เอื้ออำนวยต่อการกิจสำคัญๆ ๖ ประการ ดังนี้^{๖๔}

๑) การปกครอง คือ การจัดระบบความเป็นอยู่ในสังคมสงฆ์ เน้นการบำบัติทุกข์ บำรุงสุขเป็นหลัก ภายใต้วิธีการ ๓ วิธีการ ได้แก่ นิคคหิวิชิ ข่มคนที่ควรข่ม หรือตำหนิคนที่ควรตำหนิ ปัคคหิวิชิ ยกย่องคนที่ควรยกย่อง ปวารณาวิชิ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนตนได้ คือ ให้ตักเตือนซึ่งกันและกัน โดยใช้พระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมืองและขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีอันดีงาม

๒) การศึกษา คือ การจัดสภาพการเรียนรู้ทั้งในและนอกหลักสูตร เน้นการเรียนการสอนวิชาการตามหลักสูตรเป็นงานหลัก และมีการศึกษาอบรมเป็นงานรอง ภายใต้หลักการ ศึกษา ๓ ประการ คือ ศิล เรียนเรื่องศิลป คือ ระเบียบวินัย เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาพฤติกรรมให้สะอาด สมာธิ เรียนเรื่องสมาธิ คือ วิธีทำจิตใจให้สงบ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสภาพจิตใจให้มั่นคง ปัญญา เรียนเรื่องปัญญา คือ ความรู้ทั่วไป เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทัศนคติให้ถูกต้อง

๓) การเผยแผ่ คือ กระบวนการประกาศพระพุทธศาสนา เน้นการออกไปให้การอบรมสั่งสอน หรือรอให้ผู้ฟังเข้ามารับการอบรมสั่งสอนเป็นหลัก ตามพระพุทธประสงค์ ๓ ประการ คือ เพื่อการบำเพ็ญประโยชน์ต่อปวงชน เพื่อการเสริมสร้างความผาสุกแก่ปวงชน เพื่อแสดงเมตตาอนุเคราะห์ต่อชาวโลกทั้งปวง

๔) การสาธารณูปการ คือ กระบวนการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เน้นกิจกรรมการพัฒนาภายในวัดเป็นงานหลัก ถัดงานอื่นเป็นงานรอง ภายใต้หลักการสำคัญ ๒ ประการ คือ ดูแลรักษาของเก่าไว้ให้ได้ และสร้างสรรค์พัฒนาของใหม่ให้รุ่งเรือง

^{๖๔} พระธรรมวรานายก (โอภาส นිරุตติเมธี), ธรรมปริทัศน์ “๔๖”, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พิมพ์ในโอกาสสมณกาลวาระเจริญอายุครบ ๖๙ ปี และในโอกาสได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่พระธรรมวรานายก, ๒๕๔๖), หน้า ๕๙.

๕) การศึกษาสงเคราะห์ คือ กระบวนการสงเคราะห์ปวงชน ทั้งก่อนวัยเรียน ในวัยเรียน และพ้นวัยเรียน ให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่างๆ ตามสมควรแก่ อัตรภาพ ในลักษณะการศึกษาแห่งชีวิต เน้นกลุ่มเยาวชนเป็นเป้าหมายหลัก ส่วนคนกลุ่มอื่นถือเป็นเป้าหมายรอง

๖) การสาธารณสงเคราะห์ คือ กระบวนการสงเคราะห์ปวงชน ผู้ประสบภัยพิบัติ จากวินาศภัย อุบัติภัยและสาธารณภัย ซึ่งได้แก่ ภัย คือ ความยากจน ความเจ็บไข้ ความไม่รู้ ทั้ง ๓ ประการนี้คุกคามย่ำยีปวงชนชาวไทยอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนไทยในชนบท

งานการคณะสงฆ์ดังกล่าวมานี้ จะสามารถบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ได้ก็ ต้องอาศัยพระสังฆาธิการในแต่ละระดับเป็นผู้บริหารจัดการ ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะพระสังฆาธิการระดับอำเภอและระดับตำบลที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรง ในการบริหารงานการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ประการ ดังกล่าวมานั้น

นอกจากนี้ พระธรรมวรนายก (โอกาส นිරุตติเมธี) ยังได้อธิบายเกี่ยวกับ นโยบายคณะสงฆ์ ในหัวข้อบรรยายเรื่อง “นโยบายการคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา” ว่า พระพุทธศาสนาถือว่าสูงสุด ซึ่งอยู่ในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์และนโยบายคณะสงฆ์ภายใต้รัฐธรรมนูญว่า “ให้พระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษาและปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย กฎหมาย และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของบ้านเมือง เพื่อการดำรงสมณธรรม ปฏิบัติสมณกิจ ให้เกิดการพัฒนาการมั่นคงถาวรและเรียบร้อยดีงามแห่งพระพุทธศาสนา ทั้งเพื่ออำนวยประโยชน์สุขแก่ประชาชนและสังคมสืบต่อไป จนไม่มีเวลาว่างเหลือไว้ให้ทำความเสื่อมเสีย ตลอดจนถึงสถาบันสงฆ์และประเทศชาติโดยให้พระอุปัชฌาย์และเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ผู้ปกครองคณะสงฆ์ทุกชั้นมีจิตสำนึกรับผิดชอบควบคุมสอดส่องดูแล และส่งเสริม โดยถือหลักเป้าหมาย ๕ ข้อ คือ^{๖๔}

- ๑) เพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพ
- ๒) เพื่อรับทราบปัญหาข้อขัดแย้ง
- ๓) เพื่อขอร้องให้ช่วยกันทำงานตามอำนาจหน้าที่
- ๔) เพื่อติดตามมาชี้แจงเพิ่มเติมและดูงานตามที่สั่ง
- ๕) เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะ นำไปแก้ไขปรับปรุงกิจการคณะสงฆ์ให้ดีขึ้น

โดยยึดหลักว่า พระภิกษุเป็นฐานรองรับวัด วัดเป็นฐานรองรับคณะสงฆ์ พระสงฆ์เป็นฐานรองรับพระพุทธศาสนา

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคลโล) ได้กล่าวว่า การบริหารหมู่คณะ คือการปกครองดูแล ตลอดทั้งแนะนำสั่งสอน อบรม พระภิกษุ สามเณรและคฤหัสถ์ ที่มีอยู่หรือฟ่านัก

^{๖๔} พระธรรมวรนายก (โอกาส นිරุตติเมธี), ธรรมปริทัศน์ “๔๖”, หน้า ๖๐-๖๑.

อยู่ในวัด ให้ประพาศอยู่ในพระธรรมวินัย ตามกฎหมายของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งและการประกาศของมหาเถรสมาคม^{๗๐}

พระปลัดเกียรติศักดิ์ ตนุติโร (สินทวีวรกุล) ได้กล่าวว่า พระสังฆาธิการมีบทบาทหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีหลักการปกครองคือมุ่งความสงบเรียบร้อย มุ่งความเจริญของงาม และมุ่งความสามัคคีปรองดอง ซึ่งทั้ง ๓ ประการนี้เป็นเครื่องวัดสมรรถภาพของการปกครอง ส่วนอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะตำบลนั้น กรมการศาสนา กองแผนงาน ยังได้กล่าวว่า^{๗๑} อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะตำบล ที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายมหาเถรสมาคมโดยตรงนั้น บัญญัติไว้ ดังนี้^{๗๒}

กฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (๒๕๔๑) ข้อ ๒๕ ระบุไว้ว่า เจ้าคณะตำบลมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตตำบลของตน ดังนี้^{๗๓}

๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๓) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส

๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ

๕) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชา หรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

^{๗๐} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล), การบริหารวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๐.

^{๗๑} กรมการศาสนา, กองแผนงาน, คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วย พระราชบัญญัติ กฎระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๓๘๙.

^{๗๒} พระปลัดเกียรติศักดิ์ ตนุติโร (สินทวีวรกุล), บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่, ปริญาานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗.

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘๙-๓๙๐.

๒.๓.๖ อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส

ตำแหน่งเจ้าอาวาสจัดเป็นพื้นฐานที่สำคัญของตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์ทุกตำแหน่ง เป็นเครื่องพิสูจน์และรับรองความสามารถของตำแหน่งปกครองสงฆ์ทั้งหลายได้อย่างดี คือ ถ้าเป็นเจ้าอาวาสได้ดีก็สามารถที่จะเป็นเจ้าคณะตำบล หรือเจ้าคณะต่างๆ ได้ดี

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณีโย) กล่าวถึงเจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้^{๗๔}

๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี
๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัด นั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์

๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่เจ้าอาวาสดังกล่าวในมาตรา ๓๗ นี้ เป็นหน้าที่โดยภาพรวมลักษณะงานอย่างกว้างๆ มิได้ชี้ชัดถึงวิธีปฏิบัติแต่อย่างใด เพราะวิธีปฏิบัตินั้นได้กำหนดโดยลักษณะงานเป็น ๔ ด้าน ดังนี้^{๗๕}

๑) หน้าที่ต้องปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม

(๑) การบำรุงรักษาวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การก่อสร้างการบูรณะปฏิสังขรณ์ การปรับปรุงตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำด้วยแรงเงิน แรงงาน และแรงความคิดอันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ศาสนสถาน และศาสนวัตถุของวัดวาอารามต่างๆ จักได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นไปด้วยดีด้วยหน้าที่เจ้าอาวาสข้อนี้

(๒) การจัดกิจกรรมของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การจัดการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัด และหน้าที่จัดการแทนวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคล เช่น การรับทรัพย์สิน การอรรถคดี กิจกรรมเหล่านี้เจ้าอาวาสจะต้องจัดการให้เป็นไปด้วยดี คือเป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบแบบแผน หรือจารีตว่าด้วยการนั้น

การจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี หมายถึง การดูแลรักษา การใช้จ่ายการจัดทรัพย์สินของวัด ตลอดจนงานบัญชี ทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสน

^{๗๔}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณีโย), เอกสารประกอบคำบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓-๓๔, (อัดสำเนา).

^{๗๕}พระพุทธรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน), ธรรมนูญนิพนธ์ ๑๐๐ ปี พระพุทธรญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๕.

สมบัติของวัดที่ตนเป็นเจ้าของให้เป็นที่ไปด้วยดี คือ ให้เป็นที่ไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

๒) หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

(๑) การปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด หมายถึง การคุ้มครองปกป้องรักษาให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้ที่มีอยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุกให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัยและปัจจัยตามสมควร หรือกล่าวอีกในหนึ่งว่าช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ดังกล่าวด้วยพรหมวิหารธรรมตามควรแก่เหตุ

(๒) การสอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด หมายถึง การตรวจตราและเอาใจใส่ดูแลการประพฤติปฏิบัติตนของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นให้เป็นที่ไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม รวมถึงควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าวให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งมหาเถรสมาคม และรวมถึงการว่ากล่าวแนะนำ ชี้แจง เกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วย ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งวัดและพระศาสนาอันเป็นส่วนรวม

๓) หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม

(๑) การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม (รวมถึงธรรมศึกษาอยู่ด้วย) หรือเฉพาะแผนกใดแผนกหนึ่ง ซึ่งยึดแบบแผนจารีตประเพณีที่โดยปฏิบัติสืบมาโดยตรง ได้แก่ การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาแผนกธรรม หรือการให้พระภิกษุสามเณรไปเรียนที่วัดใกล้เคียง ซึ่งมีสำนักศาสนศึกษาดังกล่าว

(๒) การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ.๒๕๒๘ และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่คฤหัสถ์ในรูปแบบอื่นๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ เช่น การทำกิจวัตรประจำวัน การฝึกซ้อมสวดมนต์ ฝึกซ้อมเรื่องสังฆกรรมและพิธีกรรมทางพระศาสนา ตลอดจนฝึกอบรมการปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์ เช่น การทำวัตรสวดมนต์ประจำวันพระ การสมาทานอุโบสถศีล และปฏิบัติศาสนพิธีอื่นๆ

๔) หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เป็นหน้าที่เชื่อมโยงผูกพันกับสังคม ทั้งในส่วนวัดและนอกวัดและเป็นหน้าที่อันเกี่ยวกับผลประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมซึ่งพอแยกได้โดยลักษณะ ดังนี้

(๑) การอำนวยความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ขอให้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศล ทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม

(๒) การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเอง ทั้งที่เป็นการประจำ และเป็นการจร

(๓) การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้จะบำเพ็ญกุศลนอกวัด แต่ขอรับ คำปรึกษาและความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือจากวัด

(๔) การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้างฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาพักรพ หรือศาลาบำเพ็ญกุศลและที่เก็บศพ เป็นต้น

จากการศึกษาเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพและการบริหารงานของ พระสังฆาธิการ พอสรุปได้ว่า ผู้บริหาร หรือพระสังฆาธิการ มีความพยายามทำหน้าที่ให้เกิดความสำเร็จในเป้าหมายขององค์กร โดยใช้กำลังของทุน บุคคล อุปกรณ์ หรืออำนาจหน้าที่ต่อบุคคลอื่น ซึ่งในทางพระพุทธศาสนานั้นผู้ที่มีหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์จำเป็นต้องมีความรู้ และยึดหลักการในการบริหารจัดการของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เจ้าคณะพระสังฆาธิการ ทุกระดับปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และดำเนินกิจการคณะสงฆ์ตามอำนาจหน้าที่อย่างจริงจัง ครอบคลุมทั่วสังฆมณฑล ย่อมจะมีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงยิ่งขึ้นไป

๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

การจัดโครงสร้างการบริหารและการจัดการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันเป็นไปตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการของ คณะรัฐบาลซึ่งในสมัยนั้นมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบ การปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศที่นิยมการรวบอำนาจ การตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำที่เข้มแข็ง เห็นว่าการปกครองในระบบประชาธิปไตยที่กำหนด ให้มีการถ่วงดุลอำนาจกันนั้น นำมาซึ่งความล่าช้าและความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงเห็นว่า การแยกอำนาจบัญชาการของคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ ทางคือ สังฆสภา คณะสังฆมนตรีและคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๔๔ เป็นระบบที่มีผลบั่น ทอนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ ต้องประสบกับอุปสรรคและความล่าช้า

พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร กิจการคณะสงฆ์ คือกิจการที่คณะสงฆ์จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่เพราะเป็นการ คณะสงฆ์และการพระศาสนาหรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ฝ่ายคือ การเพื่อ ความเรียบร้อยดีงาม การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์^{๗๖}

^{๗๖} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), การคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า การปกครองตามความหมาย ในพระพุทธศาสนา เป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจาก การปกครองนั้น มิใช่เป็นจุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อเพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษาหรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษา ก็ต้องปกครองด้วยอำนาจเมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้ การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหา เริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจเป็นต้นไป ทำให้ยิ่งต้องเพิ่มการใช้อำนาจใช้อำนาจ และจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับไม่ใช่การปกครองแบบพยายามสร้างคนดีแต่เป็นการปกครอง แบบพยายามกำจัดคนเลวนั่นเอง^{๗๗}

โดยการปกครองคณะสงฆ์ในยุคนี้อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความหมายกว้างขวางมาก พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีจุดเด่นในการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช คือ สมเด็จพระสังฆราชมีองค์เดียว แลพระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ และกรรมการมหาเถรสมาคมมี ๒๑ รูป เหมือนเดิมแต่อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดไว้อย่างชัดเจนกว่าทุกฉบับคือ

๑. ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
๒. ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
๓. ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์
๔. รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
๕. ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับวางระเบียบออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะใดเป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้

ภาพรวมการปกครองคณะสงฆ์ไทย อยู่ภายใต้การปกครองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยกำหนดอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ๔ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔

^{๗๗} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๗๘.

กฎหมายมหาชน ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์^{๗๘} ข้อที่ ๕ วิธีดำเนินการเพื่อความเรียบร้อยดีงาม วิธีดำเนินการศาสนศึกษาและศึกษาสงเคราะห์ วิธีดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วิธีดำเนินการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ อันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม แต่บางการคงเป็นไปตามจารีต คือ ปฏิบัติตามจารีตก็มีอยู่^{๗๙}

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคม เป็นไปในลักษณะที่ว่ากรรมการทั้งหมดร่วมกันรับผิดชอบงานทั้ง ๖ ประเภท โดยไม่มีการแต่งตั้งเป็น “กระทรวง” แล้วมอบหมายให้รูปใดรูปหนึ่งทำหน้าที่เป็น “รัฐมนตรี” เพื่อกำกับดูแลเป็นการเฉพาะ และมีอำนาจคือ

ก. อำนาจนิติบัญญัติของมหาเถรสมาคม ในฐานะที่ปฏิบัติหน้าที่ของสังฆสภา มหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ ดังนี้ ๑)ตรากฎหมายมหาชน ๒)ออกข้อบังคับ ๓)วางระเบียบ ๔)ออกคำสั่ง ๕)มีมติมหาเถรสมาคม และ ๖) ออกประกาศมหาเถรสมาคม

ข. อำนาจบริหารของมหาเถรสมาคม โดยที่อำนาจการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ของคณะสังฆมนตรีเดิมได้ตกเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม ดังนั้น มหาเถรสมาคมจึงมีอำนาจหน้าที่ด้านการบริหาร ดังต่อไปนี้ ๑)จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ๒)จัดแบ่งเขตปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ๓) จัดตำแหน่งผู้ปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค และ ๔) แต่งตั้งและถอดถอนผู้ปกครองคณะสงฆ์ และในนามคณะกรรมการมหาเถรสมาคมนั้น จะมีคณะอนุกรรมการที่มหาเถรสมาคม แต่งตั้งอีกหลายคณะ คือคณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์, อำนวยการพระธรรมทูต, คณะร่างกฎนิคหกรรม, คณะจัดตั้งทุนสาธารณสงเคราะห์และศึกษาสงเคราะห์และคณะกรรมการควบคุมพระภิกษุสามเณรไปยังต่างประเทศ (ศ.ต.ภ.)

การปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบันนี้ มีการแบ่งเขตปกครองตามลำดับชั้นคือ ตั้งแต่เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสตามลำดับ โดยแบ่งสายการปกครองหรือปฏิบัติการปกครองในเขตปกครองของตน ดังนี้

๑. เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ปกครอง มหานคร ภาค ๑, ๒, ๓, ๑๓, ๑๔, และ ๑๕
๒. เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ปกครอง มหานคร ภาค ๔, ๕, ๖, และ ๗
๓. เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ปกครอง มหานคร ภาค ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, และ ๑๒
๔. เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปกครอง มหานคร ภาค ๑๖, ๑๗, และ ๑๘
๕. เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ปกครอง ธรรมยุตนิกรทุกภาค

^{๗๘} กนก แสนประเสริฐ, *ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๗๔.

^{๗๙} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, *กฎหมายมหาชน*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

ส่วนการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคเป็นไปตามความในมาตรา ๒๒ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕^{๙๐} กำหนดให้มีพระภิกษุเป็นผู้ปกครองตามชั้น ตามลำดับดังต่อไปนี้ คือ (๑) เจ้าคณะภาค (๒) เจ้าคณะจังหวัด (๓) เจ้าคณะอำเภอหรือเจ้าคณะเขต (๔) เจ้าคณะตำบลหรือ เจ้าคณะแขวง และ (๕) เจ้าอาวาส

ค. อำนาจตุลาการของมหาเถรสมาคม การพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์หรือคดีความในคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคม อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม^{๙๑} กฎมหาเถรสมาคมนี้แบ่งอำนาจการพิจารณาวินิจฉัยอธิกรณ์ ออกเป็น ๓ ชั้น คือ

๑. การพิจารณาชั้นต้น เป็นอำนาจของเจ้าอาวาสที่ภิกษุถูกฟ้องสังกัดอยู่ ถ้าผู้ถูกฟ้อง เป็นเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะก็ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์เหนือขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง

๒. การพิจารณาชั้นอุทธรณ์ เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ซึ่งจะประกอบด้วยเจ้าคณะหรือผู้ปกครองเหนือชั้นขึ้นไปกว่าเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะผู้พิจารณาในชั้นต้น

๓. การพิจารณาชั้นฎีกา เป็นอำนาจของมหาเถรสมาคม คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมในการลงนิคหกรรมไม่ว่าในกรณีใดให้เป็นอันถึงที่สุด

จะเห็นได้ว่า การที่ฝ่ายรัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ออกมาบังคับใช้ได้เป็นประจักษ์พยานอย่างดีที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรกับศาสนจักร เพราะการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ รัฐบาลได้เชื่อว่าการอุปถัมภ์แก่คณะสงฆ์ ทั้งนี้เพราะคณะสงฆ์ไม่มีอำนาจลงโทษพระภิกษุผู้ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยชั้นร้ายแรงและทั้งไม่มีอำนาจลงโทษผู้ใส่ความคณะสงฆ์ หากปล่อยไว้อย่างนั้นจะนำความเสื่อมเสียมาสู่วงการคณะสงฆ์ ในกรณีนี้คณะสงฆ์จำเป็นต้องพึ่งอำนาจรัฐเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพระธรรมวินัยและความบริสุทธิ์ แห่งพระศาสนา แม้ว่ามหาเถรสมาคมมีอำนาจปกครองคณะสงฆ์อย่างเต็มที่ ข้อนี้ไม่ได้หมายความว่าคณะสงฆ์มีอิสระจากการควบคุมของกลไกของรัฐ

การปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ได้มีการพัฒนาเป็นลำดับ ปัจจุบันมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์อีกสองฉบับ คือ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มีการจัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่ชัดเจนและเป็นสัดส่วนในการบริหารงานคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น และมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ

^{๙๐} กนก แสนประเสริฐ, ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์, หน้า ๖.

^{๙๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙.

มาเกือบพุทธศตวรรษวิชัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์ เชื่อว่า มีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องมีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถ และเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยาวัตรข้อปฏิบัติเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม

๒.๔.๑ การปกครองคณะสงฆ์

การปกครอง หมายถึง การดูแล การคุ้มครอง การระวังรักษาหรือการบริหาร^{๒๒} หรืออาจกล่าวได้ว่า การปกครอง คือการสร้างกฎเกณฑ์เป็นกฎหมายใช้บังคับคนในสังคมให้ปฏิบัติตามและเป็นกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินความขัดแย้งระหว่างคนในสังคม ทุกคนต้องยอมรับและปฏิบัติตามกฎที่จัดตั้งขึ้น ถ้าใครทำผิดกฎ จะได้รับโทษตามที่ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้เพื่อความอยู่ดีอยู่รอดและความสงบสุขของคนในสังคม ในทางศาสนจักร การปกครองใช้พระวินัยหรือสิกขาบท ซึ่งพระพุทธองค์ทรงประชุมสงฆ์และร่วมกันพิจารณาบัญญัติขึ้น เป็นธรรมนูญการปกครอง ทั้งนี้ เพื่อใช้ควบคุมความประพฤติของพระภิกษุที่ยังเป็นปุถุชนให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน การปกครองของคณะสงฆ์ ไม่มีระบบที่มีชื่อเรียกเฉพาะ คณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้าเป็นสังฆะ^{๒๓} ซึ่งมีระเบียบ แบบแผนข้อกำหนดวิธีการดำเนินการตามที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้

แนวคิดและวิธีการปกครองตามรูปแบบคณะสงฆ์ไทย ต้องสอดคล้องกับพระธรรมวินัยและเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ มติมหาเถรสมาคมซึ่ง พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า การปกครองคณะสงฆ์ ต้องมุ่งเน้นพัฒนาวัดแต่ละวัดให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้นวัดทั้งหลาย ก็สร้างเครือข่ายโยงใยรวมกัน ทำงานร่วมกันเป็นทีมทั่วประเทศ ลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซ้ำซ้อน ไม่ทันการณ์ โดยปรับปรุงระบบทำงานของพระสังฆาธิการหรือทำเ็นอิเล็กทรอนิกส์ ให้กับการบริหารคณะสงฆ์ ให้เป็นระบบการบริหารงานที่ใช้ได้ดี โดยอาศัยความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ด้านสื่อสาร^{๒๔} การปกครองคนต้องยึดหลักธรรมาธิปไตย ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า “แม่น้ำกว้างใหญ่เพราะอยู่ต่ำอย่าง แม่น้ำโขง รอรับหยาดน้ำ หยดน้ำจาก ลำธาร ห้วย คลอง หนอง บึง ไหลมาเต็ม เพราะแม่น้ำโขงอยู่ต่ำ ลองไปดูต้นแม่น้ำโขงที่อยู่สูง ที่นั่น แม่น้ำโขงจะเล็กนิด

^{๒๒}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๖๔๖.

^{๒๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวอย จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๒๔}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๙-๓๓.

เดียว คนที่เป็นผู้นำ ก็เหมือนกันจะเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ต้องวางตัวเหมือนแม่น้ำ เข้าถึงประชาชน เข้าถึงผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ใช่ทำตัวเป็นพวกอัตตาธิปไตย ต้องเป็นธรรมาธิปไตยจึงจะยิ่งใหญ่ได้”^{๕๔}

นอกจากหลักธรรมาธิปไตยแล้วพระธรรมวินัยก็เป็นหลักการอันสำคัญยิ่งในการปกครองคณะสงฆ์ ดังที่ท่านได้บรรยายถวายเป็นความรู้ในการอบรมหลักสูตรการเพิ่มประสิทธิภาพเลขานุการไว้ว่า “การปกครองคณะสงฆ์ เป็นการปกครองโดยยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นที่ตั้งโดยอาศัยอำนาจของรัฐและจารีตเป็นหลักอุดหนุน หลักในการบริหารนั้น ผู้ปกครอง นักบริหาร จะต้องรู้จัก คนมีความรู้มีความสามารถ มีความรอบรู้เกี่ยวกับคนร่วมงานหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเสียก่อนว่าใครมีความสามารถถนัดด้านไหนบ้าง เพื่อจะใช้คนให้ถูกกับงาน”^{๕๕} ฉะนั้นการปกครองคณะสงฆ์ที่ดีนั้น เบื้องต้นต้องรู้จักวางโครงการหรือการแบ่งงานมอบอำนาจหน้าที่ จำต้องมีทีมงานคอยสนองงานเจ้าคณะเพื่อให้งานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย จึงกำหนดลักษณะงานไว้ ๔ ประการ คือ

๑. งานสารบรรณ เป็นหัวใจหลักของงานด้านเอกสาร เป็นธรรมดาของผู้สนองงานที่ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ จะต้องคอยสังเกตและศึกษาว่า ผู้บังคับบัญชาของตนชอบอย่างไร การสังเกตเป็นเรื่องสำคัญ ผู้ที่จะเป็นแม่บ้านหรือเลขานุการได้ดีหรือไม่ ดูที่การสังเกต เช่น เมื่อร่างหนังสือเสนอไปแล้วมีการแก้ไข ผู้สนองงานที่ฉลาดจะสังเกตว่าท่านแก้ไขในเรื่องใด ไม่ว่าจะเป็นการพิมพ์ การพิสูจน์อักษร วรรคตอน เป็นต้น เลขานุการต้องเป็นคนช่างสังเกตและจดจำ เพราะ ต้องทำหน้าที่เป็นแม่บ้านหรือหัวหน้าสำนักงานหนังสือเข้าออกอยู่ในความรับผิดชอบของเลขานุการ การจัดระบบงานเอกสาร ตู้ไหนเก็บเอกสารอะไร ต้องให้เป็นระบบระเบียบ เมื่อเก็บแล้วเวลาที่ต้องการใช้ สามารถหาได้อย่างรวดเร็ว

๒. งานประชุม เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เป็นส่วนที่ทำให้งานบริหารงานปกครองดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ มหาเถรสมาคมกำหนดไว้ว่า ต้องมีการประชุมพระสังฆาธิการในระดับต่างๆ ปีหนึ่งหลายครั้ง ฝ่ายเลขานุการมีบทบาทสำคัญที่สุดที่จะทำให้การประชุมได้ผลตั้งแต่การแจ้งกำหนดประชุม จัดสถานที่ นัดผู้เกี่ยวข้องมาชี้แจง จัดทำวาระการประชุม สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ เตรียมเอกสารประกอบการประชุม อย่าให้ประชุมมือเปล่าเด็ดขาด ถ้าจะประชุมเรื่องอะไร กฎ ระเบียบ ข้อบังคับหรือคำสั่งในเรื่องนั้นๆ ว่าอย่างไร ต้องนำมาแจก ที่ประชุม มิฉะนั้นแล้วจะทำให้การพิจารณาผิดกฎ ระเบียบหรือคำสั่ง ในการประชุมคณะรัฐมนตรี เรื่องแต่ละเรื่องทีเสนอเข้าที่ประชุม เลขานุการคณะรัฐมนตรี จะตรวจอย่างละเอียด

^{๕๔} พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), สุขภาพใจ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยามบริษัท เคล็ดไทย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗๘.

^{๕๕} สำนักงานเจ้าคณะภาค ๒, ระเบียบงานสารบรรณ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔-๑๗.

ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเงินต้องถามไปที่กระทรวงการคลังก่อนว่า เรื่องนี้กระทรวงการคลังมีมติว่าอย่างไร ถ้าเป็นเรื่องงบประมาณต้องถามไปที่สำนักงบประมาณ ถ้าทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกันว่าควรเข้าที่ประชุม เลขานุการจึงจะได้เสนอเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรี นี่เรียกว่า “ทำงานหลังฉาก”

๓. การเสนองาน เลขานุการไม่ใช่เพียงบุรุษไปรษณีย์ บริษัทใหญ่ๆ เขามีการจ้างเลขานุการแพงๆ มีหน้าที่กรองงานเสนองานเพื่อพิจารณาว่า เรื่องนี้เป็นมาอย่างไร ก่อนที่จะเสนอ เจ้าคณะ ต้องกรองงานหรือมีการบันทึกแนบเสนอถวายคำแนะนำก่อนพิจารณานุมัติ อาจจะเป็นบันทึกเล็กๆ ไว้ที่ทำยว่า ระเบียบเป็นมาอย่างไร เพราะฉะนั้นสิ่งที่เลขานุการต้องรู้คือ กฎ ระเบียบ มติทั้งหมดซึ่งในทางปฏิบัติเป็นไปได้ยาก แต่ก็ต้องไปหาเรื่องที่เกี่ยวข้องมาเสนองาน เลขานุการต้องเป็นหูเป็นตาให้กับผู้บังคับบัญชา ในการปกครอง ฝ่ายการข่าวต้องมี เมื่อเกิดอิทธิกรณ อย่านให้ผู้บังคับบัญชาบอกว่า “เรื่องนี้ ยังไม่ได้รับรายงาน” เลขานุการต้องเป็นผู้ประสาน

๔. การเสนองาน เรียกว่า เป็นหน่วยเฉพาะกิจ ตรงนี้คณะสงฆ์เรายังขาดและสิ่งที่เลขานุการต้องทำ คือเวลาเกิดเรื่อง เลขานุการต้องเป็นหน่วยเคลื่อนที่เร็ว Trouble Shooter แปลว่า เจาะปัญหา ลงไปคลี่คลายปัญหา แขวงหรือตำบลต้องมีทีมที่จะลงไปดูในระดับวัดเขตหรืออำเภอ ก็ต้องมีทีมงานในเวลาเกิดปัญหาเกิดเรื่องต่างๆ ทุกฝ่ายปรึกษาหารือเฉพาะเรื่องนั้นๆ พยายามอย่าให้ถึงสื่อมวลชน ที่คณะสงฆ์เกิดปัญหาในขณะนี้เพราะขาดทีมจะเข้าไปจัดการกับปัญหา เราควรจัดตั้งทีมงานหน่วยเคลื่อนที่เร็วเข้าไปแก้ปัญหา อย่าให้ลุกลามใหญ่โต กลายเป็นน้ำผึ้งหยดเดียว

ถ้าทำงานกันเป็นระบบอย่างนี้ งานจะเดินไปได้ด้วยดีและทำให้ทำงานได้หลากหลาย สิ่งสำคัญประการสุดท้ายคือ เมื่องานมากขึ้น ต้องมีเจ้าหน้าที่สำนักงาน ต้องหาทีมงานมาช่วย นี่เป็นความคาดหวังและอยากเห็นการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ ให้ พระสังฆาธิการได้เอาใจใส่และดูแลกิจการของคณะสงฆ์ร่วมกัน มาเหนือयर่วมกันทำงานร่วมกันต้องให้เกิดประโยชน์กับพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับหลักการบริหารปกครองว่า “การบริหารที่ดี ต้องเป็นผู้รู้เท่าทันสถานการณ์ต่างๆ อย่านเป็นผู้ตกข่าว บริหารต้องรวดเร็วและแม่นยำ การจะแก้ปัญหาใดๆ นั้น ต้องแก้ในขณะนั้น ให้ติดตามสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง ท่านอุปมาเปรียบเทียบว่า ดีเหล็กต้องตีตอนเหล็กร้อน การปกครองเมื่อมีเรื่องเดือดร้อนต้องดูทันที นั้นหมายถึง การที่จะแก้ไขทันเหตุการณ์ได้ดีต้องทำขณะนั้น อย่าชะลอจนเรื่องเงี่ยบหายไปโดยไม่สนใจหรือนิ่งเฉย จะทำให้เสียระบบการทำงาน เสียระบบการปกครอง การบริหารงานต้องมีระบบ จัดการระบบให้ดี ลำดับเหตุการณ์ให้เหมาะสม อย่านิ่งดูตาย ต้องชวนช่วยหางานอยู่เสมอและ ท่านยังให้แนวคิดในสิ่งที่พึงทำคือ การข่าวข้อมูลสื่อสาร ต้องรวดเร็วทันใจทันการณ์ทันเกม เมื่อได้รับข่าวสารข้อมูลแล้ว ต้องรายงานผู้บังคับบัญชาของตนเองเป็นลายลักษณ์อักษร รายงานความคืบหน้าของสถานการณ์ และทำการเชิงรุก รู้ทันรู้คน รู้งานรู้กาล เป็นแมวมองเลือกหาคนดีมีฝีมือมาร่วมทีมเพื่อเสนองานและให้พิจารณาความดีความชอบให้กำลังใจด้วยผลงานที่เขาได้ทำ

นั่น คือ การส่งเสริมคนดีมีฝีมือได้ทำงาน การทำงานนั้นอย่าให้กระทบกระทั่งระบบการปกครอง ในระดับเบื้องต้นหรือระดับสูงขึ้นไป

๒.๔.๒ การศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันควรแก่ สมณะ^{๘๗} ซึ่งปัจจุบันได้จำแนกเป็นสองส่วน คือการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี และ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประเภทหนึ่งที่สำคัญยิ่ง มหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์” ม.๑๕ ตีรี้ แห่ง พ.ร.บ.คณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางก็ได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาว่า “ให้เป็นไปตามที่กำหนดใน ระเบียบมหาเถรสมาคม” และในส่วนของการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคก็ได้กำหนดอำนาจ หน้าที่ เจ้าคณะ ทุกส่วนทุกชั้นว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินเป็นไปด้วยดี

การศาสนศึกษา^{๘๘} หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา ของบรรพชิตและคฤหัสถ์หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติสัทธรรม ซึ่งเป็นหนึ่งในสัทธรรม ๓ ของบรรพชิตและคฤหัสถ์ แต่ในปัจจุบัน พระปริยัติสัทธรรมนั้น เรียกสั้นๆ ว่า “พระปริยัติธรรม” แต่เดิมนั้นองค์พระมหากษัตริย์ทรงดำเนินการจนเรียกการสอบว่า “สอบในสนามหลวง” โดยอาราธนาพระมหาเถระ พระเถระเป็นแม่กองและกรรมการสอบ ปัจจุบันนี้ แม้คณะสงฆ์จะ รับมาดำเนินการเอง แต่ก็ยังคงอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ ระเบียบการจัดศาสนศึกษายังคง เป็นไปตามจารีตที่เคยถือปฏิบัติสืบมา เพราะยังมีได้มีระเบียบมหาเถรสมาคมกำหนด วิธีดำเนินการศาสนศึกษา การแต่งตั้งแม่กองบาลีสนามหลวงและแม่กองธรรมสนามหลวงคงเป็นไป ตามจารีตเดิม โดยหลักการ แบ่งการศึกษาพระปริยัติธรรมออกเป็น ๒ แผนก คือ แผนกบาลี ๑ แผนกธรรม ๑ แผนกบาลี เรียนบาลีไวยากรณ์แล้วเรียนแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทยและ แปลภาษาไทยเป็นภาษาบาลี ชั้นเรียนแผนกบาลี ใช้นักธรรมเป็นองค์จำกัดสิทธิแบ่งเป็น ๙ ชั้น คือ ชั้นบาลีไวยากรณ์ ชั้นประโยค ๑-๒ ชั้นประโยค ป.ธ.๓,๔,๕,๖,๗,๘ และ ๙ ผู้สอบได้ประโยค ป.ธ.๓ ได้รับการแต่งตั้งเป็นเปรียญ คือ ทรงตั้งเป็น “พระมหา” “สามเณรเปรียญ” ชั้นประโยค ๑-๒ ได้รับวุฒิบัณฑิตชั้นประโยค ป.ธ.๓-๘ ได้รับประกาศนียบัตรและพัดยศ ชั้นประโยค ป.ธ.๙ ได้รับปริญญาบัตรและพัดยศเป็นปริญญาตรีทางศาสนา และถ้าสามารถสอบชั้นประโยค ป.ธ.๙ ได้ในขณะที่เป็นสามเณร ทรงพระกรุณาโปรดให้การอุปสมบทสามเณรรูปนั้น อยู่ใน พระบรมราชูปถัมภ์ เรียกว่า “บวชนาคหลวง” ผู้สอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค อยู่ในสมณเพศ

^{๘๗} ขำเลียง วุฒิจันทร์, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กฎกระทรวง กฏมหาเถร สมาคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖), หน้า ๓๘๗.

^{๘๘} พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕.

ได้รับนิยัตินัดเท่ากับพระราชกฤษฎีกาชั้นสามัญผู้มีวิทยฐานะชั้นประโยค ป.ธ.๓ หรือเท่ากับ พระคณาจารย์เอก แผนกธรรม เรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาที่นักปราชญ์แปลจาก ภาษาบาลีเป็นภาษาไทยแล้ว และเรียบเรียงสำนวนให้เหมาะสม มีอยู่ ๒ ประเภท คือ สำหรับ พระภิกษุสามเณร เรียกว่า “นักธรรม” สำหรับคฤหัสถ์เรียกว่า “ธรรมศึกษา” โดยชั้นจัดเป็น ๓ คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก เฉพาะนักธรรม จัดเป็นวิทยฐานะของพระภิกษุสามเณรในระดับหนึ่งแต่ละ ชั้นมีประกาศนียบัตรเป็นสำคัญ

การจัดการศาสนศึกษา เจ้าอาวาสมีอำนาจหน้าที่“เป็นธุระในการศึกษาอบรมและ สั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์” ม.๓๗ แห่ง พ.ร.บ.คณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ โดยวัดและท้องถิ่นดำเนินการเองโดยคณะกรรมการการศึกษาคณะสงฆ์ไม่ได้เข้าไป ดูแล การจัดการศึกษาจึงเป็นเรื่องของแต่ละวัดที่ดำเนินการเอง วัดใดที่มีเจ้าอาวาสเอาใจใส่เป็น กิจธุระ ด้านการเรียนการสอนของวัดนั้นก็จะเป็นไปด้วยดี ส่วนวัดที่เจ้าอาวาสไม่ให้ความสนใจ ก็ปล่อยให้ไปทำตามยถากรรม ทำให้ในท้องถิ่นห่างไกลจากตัวเมืองหรือชนบท บางพื้นที่ไม่มี การเรียน การสอน การศึกษาของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ปรากฏเฉพาะในเมืองใหญ่ๆ หรือเมืองหลวง เท่านั้น ทุกวันนี้พูดได้ว่าพระเณรส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาตามยถากรรม กล่าวคือต้องชวนขวน ขี้ศึกษาเอง ขณะที่หลักสูตรการศึกษาก็ล้าหลังขาดการพัฒนาทั้งเนื้อหา วิธีการเรียน การสอน และอุปกรณ์^{๔๔}

สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าเกิดจากปัจจัยหลักๆ อยู่ ๒ ประการ คือ

๑. ปัจจัยภายนอกองค์กรคณะสงฆ์ นับเป็นองค์ประกอบที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของการจัดการศึกษาคณะสงฆ์ ทั้งนี้เพราะการที่องค์กรคณะสงฆ์ เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงจึงทำให้ส่งผลกระทบต่อ ซึ่งสามารถพิจารณาได้ ดังนี้

(๑) การเปลี่ยนแปลงทางบริบทของสังคมไทย โดยเฉพาะในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา นับว่าส่งผลต่อการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นอย่างมาก เพราะความเจริญแบบตะวันตกนั้น ได้นำสถาบันต่างๆ แบบใหม่เข้ามารับเอาบทบาทเดิมของวัดไปดำเนินการเอง ทำให้การศึกษา จากวัดไม่ได้รับความนิยม และนอกจากนั้นก็มีการแยกระบบการศึกษาออกจากกันในสมัย ร.๖ คือ ฝ่ายรัฐก็รับเอาการศึกษาของประชาชนมาจัดการเสียเอง แล้วปล่อยให้คณะสงฆ์จัดการศึกษาตามลำพังซึ่งยังคงยึดจารีตเดิมเป็นหลัก

^{๔๔} พระไพศาล วิสาโล, พระธรรมปฏิภักข์บอณาตของพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : กองทุนวัฒนธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๑.

(๒) การที่รัฐไม่ประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาสำหรับทวยราษฎร์ได้อย่างทั่วถึง^{๑๐} เพราะภายหลังจากที่รัฐได้แยกการศึกษาไปดำเนินการเองแต่เมื่อเวลาผ่านไปปรากฏว่ารัฐไม่สามารถที่จะจัดการศึกษาได้ครอบคลุมและเอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศได้อย่างทั่วถึงทำให้บางส่วนต้องเข้ามาพึ่งระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ด้วยการบวชเรียนซึ่งถือว่าเป็นช่องทางหรือที่พึ่งแหล่งสุดท้ายของผู้พลาดโอกาสทางการศึกษาที่รัฐได้รับไปดำเนินการ

๒. ปัจจัยภายในองค์กรคณะสงฆ์ นับเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาคณะสงฆ์โดยตรง ซึ่งสามารถพิจารณาได้ในหลายลักษณะคือ

๑) ในด้านผู้รับผิดชอบที่ขาดประสิทธิภาพในการดำเนินการ เพราะมหาเถรสมาคมที่เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาคณะสงฆ์นั้น ปรากฏว่าไม่สามารถที่จะตอบสนองต่อการณ์คณะสงฆ์และในแง่ของผู้ทำหน้าที่ในการจัดการศึกษาคณะสงฆ์นี้ สามารถพิจารณาได้ในหลายลักษณะ คือ มองจุดมุ่งหมายของการศึกษาไม่ตรงกัน พระเถระฝ่ายบริหารมุ่งให้การศึกษาพระสงฆ์เป็นเรื่องของศาสนาเพื่อศาสนา ขณะที่ความจำเป็นในการศึกษาของพระสงฆ์ทั่วไปเป็นเรื่องของศาสนาเพื่อเอื้อประโยชน์หรือเพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมเสียเป็นส่วนใหญ่ และวิญญูและคุณุญ นับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญ เพราะที่ผ่านมาผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา ของสงฆ์ล้วนเป็นพระเถระที่มีวิญญูมาก ตลอดจนการที่ได้รับการศึกษาตามระบบเก่า จึงไม่สนับสนุนการจัดการศึกษาที่เห็นว่าขัดแย้งกับแนวคิดตน ไม่มองดูสภาพบริบททางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปแล้ว จึงทำให้การจัดการศึกษาไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

๒) ในด้านผู้รับการศึกษา จะเห็นได้ว่ากลุ่มบุคคลที่เป็นผู้เข้ามารับการศึกษาของคณะสงฆ์ส่วนใหญ่คือผู้ที่ตกหล่นจากระบบการศึกษาของรัฐเป็นกลุ่มที่ขาดโอกาสทางการศึกษา ทำให้ความต้องการสนองตอบทางด้านการศึกษาไม่สอดคล้องกับระบบการจัดการศึกษาคณะสงฆ์

๓) การยึดติดกับระบบเดิมๆ ก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การศึกษาสงฆ์เกิดความล้มเหลวในปัจจุบัน เพราะการยึดติดอยู่กับของเดิม ไม่ยอมให้มีการปรับปรุงใดๆ ไม่ว่าจะหลักสูตรแบบเรียน วิธีการสอน และการจัดการศึกษา^{๑๑} เพราะขาดพื้นฐานความรู้ที่เป็นสมัยใหม่ทำให้ต้อง ยึดเกาะอยู่กับฐานความรู้เดิมของตนเองและไม่กล้าที่จะเปลี่ยนแปลงเพราะกลัวต่อสภาพการณ์ ที่ตนไม่คุ้นเคย แต่อย่างไรก็ตาม ความพยายามที่จะมีการปรับปรุงการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยนั้น มีมาโดยตลอด นับตั้งแต่รัชกาลที่ ๒ ที่มีการจัดการเรียนบาลีแบบ ๙ ประโยค โดยเน้นการใช้คัมภีร์อรรถกถาเป็นหลักสูตรแทนพระไตรปิฎก และต่อมาในรัชกาลที่ ๖

^{๑๐}พระราชวรมนี (ประยูรค์ ปยุตโต), การศึกษาของคณะสงฆ์ ปัญหาที่รอทางออก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๑๕๒๙), หน้า ๔ - ๕.

^{๑๑}พระมหาวงศ์ไทย ศรีลารักษ์, "การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย", วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒), หน้า ๖๑.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงจัดให้มีการปรับปรุงหลักสูตรปรีชาปฏิบัติ
 ธรรมเนียมบาลีและรวมถึงรูปแบบวิธีการเรียนการสอนให้มีความทันสมัยยิ่งขึ้น^{๒๒} แต่เป็นที่น่า
 เสียใจว่าระบบที่ว่าทันสมัยนี้ได้ถูกปล่อยปละละเลยไม่มีการพัฒนาต่อเนื่องจากกลายเป็นของ
 เก่าในที่สุด

การจัดการศาสนศึกษาเป็นกิจการที่สำคัญยิ่งของคณะสงฆ์เป็นหลักสำคัญในการ
 รักษาพระพุทธศาสนา เพราะพระสงฆ์ผู้รักษาพระธรรมวินัยดีเยี่ยมเป็นศรีของพระศาสนาและ
 เป็นกำลังในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ การจัดการศาสนศึกษา ควรจะมีองค์ประกอบ
 ๕ คือ^{๒๓}

๑. หลักการ หมายถึง ควรเป็นระบบและหลักสูตรเฉพาะเพื่อการพระศาสนา มีความ
 ดึงงามในตัวอย่างสมบูรณ์แบบเป็นหลักการอันดีงามสำหรับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา

๒. วิธีการ หมายถึง วิธีดำ เนินกิจการต่างๆ ในการศาสนศึกษา เช่น การเรียนการ
 สอนการวัดผล การรับรองฐานะและการจัดการอื่นๆ เพื่อให้การศาสนศึกษามีความ
 เจริญก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพเป็นไปตามจารีตประเพณีอันดีงามแต่อดีต

๓. ปฏิบัติการ หมายถึง เจ้าสำนัก-ครูอาจารย์ ซึ่งเป็นผู้แบกภาระการศาสนศึกษา
 ควรเห็นแก่ประโยชน์ของคณะสงฆ์และพระศาสนาเป็นสำคัญ ปฏิบัติภารกิจส่วนนี้ด้วยกตัญญู
 กตเวทิตาธรรม มุ่งรักษาพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

๔. อุปการ หมายถึง การอุปถัมภ์บำรุง การศาสนศึกษานี้ องค์พระมหากษัตริย์ทรง
 รับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ จึงนับได้ว่าเป็นพระมหากษัตริย์อย่างสูง แต่การที่ทรงอุปถัมภ์ด้วย
 งบประมาณอุดหนุนผ่านทางเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นทุนอุดหนุนที่น้อยกว่าการศึกษาประเภทอื่นๆ
 ถึงแม้จะได้รับการอุปถัมภ์จากประชาชนทั่วไปอีก ก็เป็นส่วนน้อยไม่เพียงพอแก่การจัดการจึง
 เป็นเหตุให้การบริหารจัดการเป็นไปด้วยความยากลำบาก

๕. สิทธิการ หมายถึง การติดตามผลงาน การควบคุม และส่งเสริมการศาสนศึกษา
 โดยตรงได้แก่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นด้วยองค์ประกอบดังกล่าว ผู้เกี่ยวข้องต่างๆ ได้ช่วยแบก
 ภาระด้านการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาเป็นเหตุ
 ให้ คณะสงฆ์และพระศาสนาได้มีผู้เจริญด้วยวิชาความรู้ มีภูมิรัฐภูมิธรรมอย่างน่าภาคภูมิใจ

^{๒๒} พระไพศาล วิสาโล, **พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**,
 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๘๖.

^{๒๓} พระราชวชิรดิตถ (อดุลย์ อมโร), “กระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม
 แผนกธรรม เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔”, **ปริญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา),
 หน้า ๓๑.

๒.๔.๓ การศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุน จุนเจือ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจุนเจือการศึกษาอื่นนอกการศาสนาหรือ สถาบันการศึกษาหรือผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน^{๔๔} เป็นการสงเคราะห์ประชาชนให้ได้รับการศึกษา โดยอาศัยศาลาหรือเสนาสนะใดๆ ของวัดเป็นโรงเรียนหรือพระสงฆ์ วัดและคณะสงฆ์ให้การ สนับสนุนแก่สังคม เป็นการศึกษาที่นอกเหนือจากการศึกษาภาคปริยัติธรรม **พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)** ได้ให้ความหมายและแนะนำการจัดการเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาสงเคราะห์ ไว้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ เป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งทางโลกและ ทางธรรมนอกเหนือจากการสงเคราะห์ในวัดหรือสถานที่ศึกษาต่างๆ การตั้งศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ การตั้งเด็กและเยาวชนมาศึกษาธรรม การเปิดสอนธรรมศึกษาให้แก่เด็กและนักเรียน การจัด พระสงฆ์ให้เข้าอบรมในสถานที่ศึกษา การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนและการมอบ ทุนการศึกษาสงเคราะห์ การตั้งทุนนิธิเพื่อการศึกษาเหล่านั้น จัดเป็นการศึกษาสงเคราะห์^{๔๕}

การศึกษาสงเคราะห์นับเป็นบทบาทที่สืบเนื่องมาจากบทบาทเดิมของวัดและ พระสงฆ์ไทยในอดีต นับตั้งแต่สมัยสุโขทัย เป็นต้นมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่รัฐและ คณะสงฆ์ จัดการศึกษาาร่วมกันเพื่อให้การศึกษาแก่คนในสังคม จนกล่าวได้ว่า ในสังคมไทย แบบเดิม วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนฯ หนึ่งมีลักษณะการปฏิบัติภารกิจที่ครบจบสิ้นในตัว วัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นสมบัติของทุกคนในชุมชน จึงทำหน้าที่ให้การศึกษา ตลอดชีวิตแก่สมาชิกทุกคนในชุมชนนั้น^{๔๖} แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕ เป็นต้นมา การจัดให้ประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียนเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงของรัฐ พระสงฆ์แม้จะมีบทบาท ด้านการศึกษา ก็เพียงช่วยสอนในโรงเรียนประจำบาลอยู่บ้าง แต่ต่อบทบาทเหล่านี้ก็ค่อยๆ ลดน้อยลงตามลำดับ จนถึง พ.ศ.๒๕๐๐ รัฐบาลผลิตครูได้มากขึ้น ก็ไม่ได้อาราธนาพระสงฆ์ เป็นครูสอนวิชาสามัญในโรงเรียนอีก คงมีแต่การอาราธนาพระสงฆ์ ไปสอนศีลธรรมในโรงเรียนบ้าง เป็นผู้อุปการะโรงเรียนบ้าง การศึกษาของรัฐ ที่พระสงฆ์ วัดและ คณะสงฆ์ยังคงมีส่วนช่วยอยู่ ก็เป็นในด้านการศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น^{๔๗}

^{๔๔} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คุจฺกปญฺโญ), **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๑.

^{๔๕} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **“คำกล่าวปาฐกถาบรรยาย”**, ในการประชุมพระสังฆาธิการระดับอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ ณ วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี, ๒๕๔๖), (อัตถ์สำเนา).

^{๔๖} พระราชวรมุนี (ประยูร ปรฺยตฺโต), **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๒.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๘.

การจัดการศึกษาสงเคราะห์ที่วัดและพระสงฆ์ จัดให้มีการบริการแก่สังคมตามความมุ่งหมายของการศึกษาของรัฐ ที่มีการดำเนินงานกิจการอยู่ในปัจจุบัน แยกออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑. การจัดการศึกษาเป็นโรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ให้นักเรียนและพระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ได้แก่ การจัดโรงเรียนปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โรงเรียนราษฎร์ การกุศลของวัด โรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์ วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยสงฆ์

๒. การสงเคราะห์ให้เด็กและประชาชนได้รับการศึกษา ในสถาบันศึกษาของรัฐหรือเอกชนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การเป็นผู้นำในการตั้งโรงเรียนในชนบทที่ตั้งวัด การให้สร้างสถานศึกษาในบริเวณวัด การให้ใช้หรือให้เช่าที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์ในการสร้างสถานศึกษาของรัฐหรือท้องถิ่น การเป็นผู้อุปการะโรงเรียนต่างๆ การให้การอุปถัมภ์แก่เด็กวัด

๓. การสอนศีลธรรมแก่นักเรียนนักศึกษา ในระบบโรงเรียน ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การสอนธรรมศึกษา การสอนศีลธรรม การใช้หน่วยงานพระธรรมทูตและหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในการเผยแผ่ศีลธรรมในโรงเรียนและสถานศึกษาต่างๆ ในปัจจุบันระบบการศึกษาในโรงเรียนเปลี่ยนไป มีการขยายฐานการศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และ การศึกษาก็เน้นประสบการณ์ตรงเป็นส่วนมาก เด็กและเยาวชนจะต้องใช้เวลาส่วนใหญ่เพื่อศึกษา หาความรู้ด้วยตนเอง ในระยะเวลาที่เปลี่ยนระบบการเรียนนี้ จึงทำให้ระบบโรงเรียนที่พระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์จัด ต้องประสบปัญหาในด้านการบริหารการจัดการ เนื่องจากเด็กต้องใช้เวลา ในระบบโรงเรียนสามัญเป็นส่วนใหญ่ โรงเรียนพุทธศาสนานานาชาติหลายโรงเรียนต้องประสบปัญหานักเรียนขาดเรียน^{๔๔} หรือการที่โรงเรียนต้องขาดนักเรียนเป็นต้น

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น พระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ จึงควรที่จะปรับบทบาท และปรับปรุงการเรียนการสอน ในการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป ในเรื่องที่ต้องดำเนินการต่อไปนี้

ก. พระสงฆ์หรือเจ้าอาวาสจะต้องถือเป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะจัดให้มีการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป เพราะการศึกษาสงเคราะห์ว่าโดยเนื้อหาสาระแล้วก็เป็นการเผยแผ่พระศาสนาตนเอง ซึ่งสามารถทำได้ใน ๒ ลักษณะ คือ ในด้านการเป็นผู้นำและเป็นผู้สนับสนุน ให้มีการจัดการศึกษาสงเคราะห์ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑. พระสงฆ์หรือเจ้าอาวาสควรเป็นผู้นำ ในการจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ให้มีขึ้นในวัด และทำการเปิดสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์อาจเป็นผู้บริหารจัดการร่วมกับคณะกรรมการท้องถิ่น โดยจัดให้เป็นไปตามระเบียบมหาเถรสมาคม

^{๔๔}อ้างแล้ว, หน้า ๑๕๖.

ที่ว่าด้วย การตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ.๒๕๑๘^{๙๙} ในการจัดตั้งและดำเนินการรับภาระ ในการจัดหารายได้มาบำรุงโรงเรียน เพื่อเป็นการกุศลช่วยเหลือชุมชน เพื่อช่วยสงเคราะห์เยาวชน ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เป็นการช่วยพัฒนาสังคมอีกทางหนึ่ง

๒. เป็นผู้นำในการระดมทุน เกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษาและการพัฒนาชีวิตของคนในชุมชน และควรจัดให้มีการจัดตั้งกองทุนสำหรับสงเคราะห์ช่วยเหลือนักเรียนยากจนและอาจจะจัดมอบทุนในการศึกษาในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยอาจจะนำเงินการเองบ้าง ส่งต่อให้สถานศึกษาจัดการเองบ้าง และมอบให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องช่วยจัดดำเนินการแทนบ้าง

๓. การจัดให้มีการเปิดสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษาหรือประชาชนทั่วไป เพื่อให้เข้าถึงหลักธรรมคำสอนเพื่อจะได้นำมาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เป็นการช่วยสงเคราะห์ให้เยาวชนมีพัฒนาการด้านจิตใจที่สูงยิ่งขึ้น

๔. ควรส่งเสริมพระภิกษุสามเณรในวัด ให้ได้รับการศึกษาจากสถานการศึกษาของคณะสงฆ์ เช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นต้น เพราะในปัจจุบัน พระหรือเจ้าอาวาสไม่น้อยที่มีแนวคิด ไม่ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรเรียนในสถานศึกษาของสงฆ์เพราะเห็นว่าขัดกับพระธรรมวินัย

๕. การจัดให้มีการศึกษาอบรมด้านวิปัสสนาธุระ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติอันเป็นการฝึกฝนอบรมพัฒนาการทางจิตใจให้เกิดปัญญาขั้นสูงสุดในพุทธศาสนา จนสามารถรู้เห็นแจ่มแจ้งเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง คือ รู้เท่าทันโลกและชีวิตจนเป็นผู้หลุดจากกิเลสหลุดพ้นจากความทุกข์โดยสิ้นเชิง ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนาที่เรียกว่า นิพพาน

๖. การจัดให้มีสถานศึกษาเพื่อให้บริการแก่ผู้ที่สนใจศึกษาหาความรู้ เช่น การจัดให้มีห้องสมุดและพิพิธภัณฑ์สถานแก่ผู้สนใจทั่วไป

๗. การให้การศึกษอบรมแก่ผู้ที่ยังอยู่ในวัยเยาว์ เพราะในปัจจุบันคนในสังคมนั้นไม่นิยมบวชเป็นเวลานาน แต่ยังคงมีการบวชตามประเพณีของสังคมไทย เช่น การบวช ๓ - ๑๕ วัน หรือ ๑ พรรษา เป็นต้น และนอกจากนั้นควรจัดให้มีการบวชภาคฤดูร้อนของนักเรียน นิสิต นักศึกษาโดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาในแต่ละปีที่กำลังนิยมแพร่หลายอยู่ในปัจจุบัน

๘. พระสงฆ์หรือเจ้าอาวาสควรจัดให้มีการช่วยเหลือแก่โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในวัดหรือตั้งอยู่ในท้องที่เดียวกับที่ตั้งวัด อยู่ โดยเฉพาะในชนบทที่ห่างไกลออกไปที่ขาดแคลนทุนทรัพย์พระสงฆ์หรือเจ้าอาวาส ควรให้การสนับสนุนในการหาเงิน หรือวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่างๆ มาช่วยเหลือโรงเรียนในกรณีที่ยังงบประมาณสนับสนุนจากรัฐมีไม่เพียงพอ และควรจัดกองทุน

^{๙๙} ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคม, หน้า ๓๓๑.

๙. การอุปการะนักเรียน นักศึกษาในรูปแบบของศิษย์วัดเพื่อเข้าศึกษาในสถานศึกษาต่างๆ และให้การสงเคราะห์ด้วยปัจจัยต่างๆ เช่น ทุนในการศึกษาเล่าเรียน เป็นต้นก็นับเป็นบทบาทด้านบริการสังคมสงเคราะห์ที่ทำมานานตั้งแต่สมัยพุทธกาล เหมือนกับการบวชเณรโดยท่าน พระสารีบุตรและพระอานนท์ ซึ่งเป็นแบบอย่างให้มีการดำเนินการในปัจจุบัน

๑๐. การเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและสถานศึกษาระดับต่างๆ ถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งกิจกรรมหนึ่งของคณะสงฆ์ที่ให้บริการแก่เยาวชน โดยทางสถานศึกษาไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ เพราะคณะสงฆ์ต้องการสงเคราะห์ด้านการศึกษาแก่เยาวชนอยู่แล้ว

ข. การควบคุมและการส่งเสริมของคณะสงฆ์เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยและเป็นการสนับสนุนด้านการจัดการศึกษาสงเคราะห์คณะสงฆ์ควรที่จะจัดให้มีการดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. คณะสงฆ์ควรจัดตั้งคณะกรรมการการศึกษาสงเคราะห์ เพื่อให้เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงต่อการกำหนดนโยบาย กำหนดมาตรการและการควบคุมส่งเสริมให้มีการดำเนินการจัดการศึกษาสงเคราะห์อย่างจริงจัง เพราะปัจจุบันนี้มีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแต่ก็ไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบโดยตรง ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างไร้เป้าหมายและกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป

๒. คณะสงฆ์ควรเป็นผู้สนับสนุนในทุกๆ ด้านเกี่ยวกับการจัดให้มีการจัดการศึกษาสงเคราะห์ เพราะจากรายงานผลวิจัย ระบุตรงกันว่า การจัดการศึกษาสงเคราะห์ ขาดปัจจัยในการสนับสนุนแทบจะทุกด้าน และที่เป็นอยู่ในปัจจุบันก็เป็นการจัดตามสภาพของชุมชนหรือสังคมนั้นๆ โดยคณะสงฆ์ให้การสนับสนุนและการดูแลจากฝ่ายปกครองของคณะสงฆ์น้อยนิด

๓. คณะสงฆ์ควรส่งเสริมบทบาทของผู้ที่ทำงานด้านการจัดการศึกษาสงเคราะห์อย่างเท่าเทียมกับในส่วนอื่นๆ โดยเฉพาะในการพิจารณาแต่งตั้งเลื่อนสมณะศักดิ์ เพื่อให้เป็นกำลังใจ แก่ผู้ปฏิบัติงานในด้านนี้อีกทั้งเป็นการเผยแพร่ความดีนั้นให้เป็นที่รับรู้ของคนทั่วไป

๔. คณะสงฆ์ควรที่จะมีการตรวจเยี่ยมจากส่วนกลาง การติดตามและการประเมินผลโครงการต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสงเคราะห์ และเก็บข้อมูลต่างๆ ทำการศึกษาและวิจัยรูปแบบในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ เพื่อนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๕. คณะสงฆ์ควรจัดอบรมให้การศึกษาด้านการจัดการศึกษาสงเคราะห์ แก่พระสงฆ์หรือเจ้าอาวาสที่มีความสนใจและทำงานด้านการจัดการศึกษาสงเคราะห์ และส่งเสริมให้มีการประสานงานรัฐ องค์กรเอกชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสงเคราะห์ที่มีอยู่โดยทั่วไป

๒.๔.๔ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป ขยายวงกว้างออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมนำเอา

หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ^{๑๐๐} เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเอง ไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกัน ให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนจะต้องตระหนักในภาระหน้าที่เหล่านี้เป็นอย่างแท้จริง

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นกิจการอย่างหนึ่งที่มีการปฏิบัติตั้งแต่สมัยพุทธกาล จนถึงปัจจุบัน ในประเทศไทยกิจการเผยแผ่พระศาสนาของวัดและพระสงฆ์ที่มีการดำเนินการอยู่ มีลักษณะการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

๑. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และประเพณีไทย ได้แก่การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้านผู้อาราธนาและที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์รูปเดี่ยว หรือเทศน์ปุจฉา วิสัชนา ๒ รูปขึ้นไป และได้มีการปรับปรุงมีการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือบันทึกลงแผ่นเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแผ่ในที่ต่างๆ และโอกาสต่างๆ

๒. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันได้แก่การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัดหรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆหรือโดยทางวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ บันทึกกลงแผ่นเสียงหรือแถบเสียงไปเผยแผ่ที่อื่นในโอกาสต่างๆ รวมถึงการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแผ่หรือลงในหนังสือพิมพ์เผยแผ่

๓. การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่ หรือเป็นสถานศึกษาเป็นการประจำหรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษในวัดหรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะ ผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

การดำเนินงานเหล่านี้มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินการ กระจายกระจายอยู่ทั่วไป ในประเทศ โดยผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายพระสงฆ์ ฝ่ายรัฐบาลและประชาชนทั่วไป^{๑๐๑} ในส่วนของพระสงฆ์นั้นมีมหาเถรสมาคมเป็นผู้รับผิดชอบคอยควบคุมและให้การส่งเสริม ส่วนผู้ทำหน้าที่ คือ พระภิกษุที่เป็นเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการเจ้าอาวาส ที่จะต้องรับผิดชอบงานด้านการเผยแผ่พระศาสนา ตามบทบัญญัติมาตรา ๓๗ (๓) สามารถแยกออกเป็น ๒ ประการ คือ เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์^{๑๐๒} ฝ่ายรัฐบาลมีหน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

^{๑๐๐} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, หน้า ๑๓๓.

^{๑๐๑} พระธรรมวิสุทธิภิกขุ (พิจิตร จิตตวณฺโณ), คนไทยกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ชวนพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๔๓.

^{๑๐๒} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, หน้า ๑๓๕.

และในส่วนของประชาชนทั่วไป มีการจัดตั้งเป็นสมาคมหรือชมรมพุทธศาสนาในระดับมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่างๆ ตลอดจนการศึกษาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาและในที่สาธารณะ^{๑๑๓} เช่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ยูวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมพระพุทธศาสนาต่างๆ เพื่อทำการบรรยายธรรมในที่ประชุมและทางสื่อมวลชน และทางสื่อมวลชนต่างๆ

สภาพการณ์โดยรวมที่เป็นปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน จึงได้แก่การเผยแผ่ยังคงเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำ กระจัดกระจาย ไร้รูปแบบ ไม่มีจุดศูนย์รวมหรือองค์กรที่รับผิดชอบอย่างแท้จริง เพราะมีองค์กรที่ปฏิบัติงานเพื่อพระพุทธศาสนาหลายหน่วยงาน เช่น กรมการศาสนา มหาเถรสมาคม พุทธสมาคมและกลุ่มชมรมชาวพุทธต่างๆ^{๑๑๔} สภาพการณ์เช่นนี้ทำให้งานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรซึ่งปัญหาหรืออุปสรรคของการเผยแผ่นั้นพระธรรมสุทธิกิจ กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า^{๑๑๕}

๑. เกิดจากนักวัตถุนิยมที่ไม่ยอมนับถือศาสนา เพราะคนที่ไม่มีความศรัทธาเหล่านั้นพยายามกีดกันหรือไม่ให้ความสะดวกในการเผยแผ่ศาสนาทุกศาสนา เช่น ประเทศที่มีการปกครองในระบบคอมมิวนิสต์ เป็นต้น

๒. เกิดจากคนต่างศาสนา โดยการกีดกันหรือทำลายเพราะคนเหล่านั้นไม่ต้องการให้คนของตนไปนับถือศาสนาอื่น

๓. เกิดจากการแตกความสามัคคีในวงการพระพุทธศาสนาด้วยกัน อันเป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะ การกีดกัน และติเตียนกันเอง

๔. เกิดจากการเข้าใจผิดว่าพระพุทธศาสนาเป็นอุปสรรคแก่การพัฒนาประเทศ

๕. เกิดจากสัทธรรมปฏิรูป คือ สอนสิ่งที่ไม่ใช่คำสอนของพระพุทธเจ้าว่าเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นต้น

๖. เกิดจากตัวผู้เผยแผ่เองที่ขาดคุณสมบัติ เช่น ไม่มีความรู้ความเข้าใจในหลักการที่เพียงพอ และไม่ตั้งอยู่ในองค์ของพระธรรมกถึก เป็นต้น

๗. ขาดกำลังทรัพย์ในการดำเนินการเผยแผ่ เช่น การส่งพระธรรมทูตเดินทางไปต่างประเทศ

๘. ขาดอุปกรณ์ในการเผยแผ่ เช่น หนังสือ หรือวิทยากรที่เป็นเครื่องมือสมัยใหม่

๙. ขาดกำลังคนผู้สามารถในการเผยแผ่

^{๑๑๓} พระไพศาล วิสาโล, *พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*, หน้า ๒๗/๓.

^{๑๑๔} ชำเลียง วุฒิจันทร์, *การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๖), หน้า ๒๒๘.

^{๑๑๕} พระธรรมวิสุทธิกิจ (พิจิตร จิตตวณฺโณ), *คนไทยกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา*, หน้า ๖๒

๑๐. ขาดผู้สนับสนุนในการดำเนินงาน เช่น ถ้ารัฐบาลหรือคณะสงฆ์ไม่อนุญาตให้เดินทางไปต่างประเทศ พระธรรมทูตก็ไม่สามารถไปทำการเผยแผ่ได้

๑๑. ขาดการอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔ จนผู้ดำเนินงานไม่สามารถดำเนินการได้

๑๒. ถูกโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน หรือได้รับความลำบากอย่างหนักในดินแดนที่ไปทำการเผยแผ่ เช่น ในประเทศที่มีอากาศหนาว เป็นต้น

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ) ได้กล่าวว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ในปัจจุบัน ไม่ได้ผลเท่าที่ควรเป็นเพราะสาเหตุใหญ่ๆ อยู่ ๓ ประการ คือ^{๑๐๖}

๑. ผู้เผยแผ่ขาดความรู้ความแตกฉานในธรรม มีความรู้ชั้นสัญญาไม่ถึงขั้นทิวติและระดับญาณ

๒. ผู้เผยแผ่ขาดความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดธรรม ไม่เคยฝึกการพูดในที่ชุมชน หรือพัฒนาบุคลิกภาพ ใช้เสียงเบา ใช้บาลีมาก ยกหัวข้อธรรมมาก ไม่เตรียมตัว ไม่สังเกตคนฟัง ดิตรูปแบบ ใช้เวลามาก เป็นต้น

๓. ผู้เผยแผ่ขาดความพอใจ เต็มใจและความรักในการสอนธรรม เผยแผ่ธรรมมุ่งแต่เป็นฝ่ายตั้งรับ ไม่ทำแบบฝ่ายรุกสภาพการณ์ของปัญหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังได้กล่าวมาแล้ว เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าเกิดจากสภาพการณ์ของสังคมที่มีเปลี่ยนแปลงไป พระสงฆ์ประสบปัญหาในการสื่อสารกับคนสมัยใหม่ เพราะยังคงยึดถือรูปแบบและวิธีการในการเผยแผ่อย่างเดิม

ดังนั้น เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลดีท่ามกลางสภาพการณ์บริบททางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง จึงไม่มีวิธีการใดจะดีกว่าการนำเอาวิธีการที่เคยประสบความสำเร็จแล้วมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมปัจจุบัน

๒.๔.๕ การสาธารณูปการ

คำว่า “สาธารณูปการ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานของสงฆ์ เช่น โบสถ์ วิหาร”^{๑๐๗} เป็นต้น ส่วน “สาธารณูปการ” ที่นำมาใช้ในการบริหารกิจการของสงฆ์ เริ่มนำมาใช้ครั้งแรกในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๘๔ ในมาตรา ๓๓ ที่จัดให้ระเบียบการบริหารคณะสงฆ์ส่วนกลางเป็นองค์การ

^{๑๐๖} พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), *พุทธศาสนาปริทรรศน์ รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๘๙- ๒๙๐.

^{๑๐๗} ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทานานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๗๕.

ต่างๆ คือ องค์การการปกครอง องค์การการศึกษา องค์การการเผยแผ่ องค์การสาธารณูปการ และนอกจากนี้ก็จะกำหนดให้มีองค์การอื่นๆ เพิ่มขึ้นอีกก็ได้^{๑๐๘}

เมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ จึงปรากฏมีงานด้านสาธารณูปการในมาตราที่ ๓๗ โดยบัญญัติไว้ในหน้าที่เจ้าอาวาส “(๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี”^{๑๐๙} กล่าวโดยสรุปลักษณะงานมีดังต่อไปนี้

๑. หมายถึงก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน
๒. กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิกการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง
๓. กิจการของวัดอื่นๆ เช่นการจัดงานวัด การเรียไร
๔. การศาสนสมบัติของวัด^{๑๑๐}

ความหมายทั้ง ๔ ประการ ข้างต้นนี้ ว่ากันโดยเนื้อหาสาระหรือลักษณะงานแล้ว เป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาวัด อาคารสถานที่ หรือการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อกิจการ ของวัดในด้านอื่นๆ เช่น การใช้วัดเป็นสถานที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมและการใช้วัดเป็นฐานในการรองรับคนเพื่อให้เข้ามาฟังธรรม หรือชักจูงให้คนเข้าวัดเพื่อที่พระสงฆ์ท่านจะได้ทำการเผยแผ่ธรรม เป็นต้น

พัฒนาการของวัดในพระพุทธศาสนานั้น เริ่มจากการที่พระพุทธเจ้าทรงรับวัดเวฬุวันเป็นแห่งแรก^{๑๑๑}และต่อมาก็ทรงอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิด คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียวปราสาท เรือนโล้น และถ้ำ^{๑๑๒}และจากการศึกษาวัดในสมัยพุทธกาลพอสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ ๑)ไม่ไกลบ้านนัก ๒)ไม่ใกล้บ้านนัก ๓)สะดวกแก่การไปวัดและการมาวัด ๔)เหมาะที่ประชาชนจะไปพบพระได้ ๕)กลางวันไม่พลุกพล่าน ๖)กลางคืนเงียบสงบ ๗)ไม่มีเสียงกึกก้อง ๘)ปราศจากกลิ่นตัวคนที่เดินเข้าออก ๙)เหมาะแก่การประกอบกิจของผู้ต้องการความสงบ ๑๐)เหมาะที่พระสงฆ์จะปลีกเร้นอยู่ตามสมณวินัย^{๑๑๓}

^{๑๐๘} ชำเลียง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, หน้า ๑๗๓.

^{๑๐๙} พระเทพเวที (ประกอบ ธรรมเสฏโฐ), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๔.

^{๑๑๐} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๑๑๑ - ๑๑๒.

^{๑๑๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๙/๗๑.

^{๑๑๒} วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๙๔/๘๘ - ๙๑.

^{๑๑๓} พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), พุทธศาสนาปริทรรศน์ รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๓๖.

ในสังคมไทย วัดซึ่งเป็นสถานที่อยู่ของพระสงฆ์ มีความสำคัญโดยนัยต่างๆ แต่เมื่อบริบททางสังคมมีการเปลี่ยนแปลง วัดและชุมชนมีความเห็นห่างกัน ซึ่งสาเหตุอย่างหนึ่งที่เป็นเช่นนี้ ก็เกิดจากสภาพของวัดเอง เพราะเมื่อกาลเวลาได้ล่วงไปแล้ว วัดก็เสื่อมโทรมไปด้วยเหตุผลหลายประการมีวัดจำนวนไม่น้อยที่หมดคุณค่าอันควรแก่การเลื่อมใสศรัทธา เพราะเต็มไปด้วยสิ่งสกปรกและความไม่มีระเบียบ สภาพดังกล่าวทำให้ประชาชนพากันเห็นห่างจากวัด คลายความเลื่อมใสนอกจากนั้น บทบาทของวัดที่ยังพอมีเหลืออยู่บ้างก็มีลักษณะที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิม คือ

๑. วัดเดิมเคยเป็นที่พำนักของภิกษุสามเณรกลายเป็นที่อยู่อาศัยของคฤหัสถ์มากกว่า

๒. วัดเคยเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานในท้องถิ่น ก็กลายเป็นที่บวชของคนหนุ่มจากท้องถิ่นอื่น ซึ่งแม้ผู้บวชนั้นก็มักไม่รู้จักรัตติของผู้นบวชอุปสมบทมาก่อน นับเป็นจุดอันตราย จุดหนึ่งต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

๓. วัดซึ่งเคยเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลของชาวบ้านตามลัทธิเถรวาท ก็ได้ถูกเปลี่ยนให้มีสภาพคล้ายๆ กับโรงพระตามแบบมหายานในต่างประเทศไปเป็นจำนวนมาก

๔. วัดซึ่งเคยเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด ร่มรื่นเป็นสิ่งดึงดูดใจชาวบ้านให้เข้าไปพักผ่อนหย่อนใจ ก็กลายเป็นวัดที่ขาดระเบียบ สกปรก และขาดความร่มรื่น ทำให้ประชาชนไม่ศรัทธา ไม่อยากเข้าวัด

๕. วัดซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางสังคมที่พึงปรารถนา ก็กลายเป็นแหล่งอบายมุข^{๑๑๔}

สรุปความมุ่งหมายของการสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาและส่งเสริมสร้างวัดให้เป็นที่อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนหรือสังคมผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นให้พัฒนาสภาพสืบไป การที่จะพัฒนาวัด หรือสาธารณูปการ เพื่อให้วัดกลับมามีบทบาทต่อชุมชน หรือสังคมที่วัดตั้งอยู่ เพื่อใช้วัดเป็นฐานการรองรับการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาท่ามกลางสภาพการณ์ของสังคม ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปแล้วนั้นสมควรที่วัดจะต้องมีการดำเนินการด้านสาธารณูปการ โดยแบ่งลักษณะงานออกเป็น ๓ ประการ คือ^{๑๑๕}

๑. การบูรณะและพัฒนาวัด

พระใบฎีกาวิหัย ปสนุโน (มีมาก) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัดว่า วัดเป็นสัญลักษณ์และเป็นเสมือนตัวแทนของศาสนา มีความสำคัญแก่ประการ เช่น เป็นสถานที่พึงธรรม ปฏิบัติธรรม เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ ศาสนพิธี เป็นสถานที่บำเพ็ญบุญกุศล เป็นสถานที่ประพฤติ

^{๑๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๓.

^{๑๑๕} ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, หน้า ๑๗๕.

พรหมจรรย์ เป็นสถานที่สงบระงับความเดือนร้อนทุกข์ใจ เป็นสถานที่อาศัยของผู้ถูกภัยคุกคามเป็นสถานที่ศึกษา เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน ลดความเดือนร้อนวุ่นวาย มีสถิติแสดงให้เห็นชัดว่า วัดวาอาราม จึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่ง เป็นตัววัดทุกข์ที่เห็นได้ง่ายที่จะเป็นตัวโน้มน้าวให้เกิดศรัทธาปสาทะและความสงบทางใจได้ในเบื้องต้น พระสงฆ์ควรระดมกำลังพระภิกษุสามเณรและเด็กวัดพัฒนาวัดของตนเป็นประจำ ทำให้เป็นสถานที่ปลอดภัยจากการเบียดเบียนกันและกันไม่ว่าคนและสัตว์ที่เรียกกันว่าเขตอบภัยทาน ทำให้วัดเป็นสถานที่สะอาด เรียบร้อย สงบเย็น จะเป็นທີ່สบายกายสบายใจมีความร่มรื่นสมกับที่ได้สมญานามว่า “อาราม” และให้เป็นสถานที่จรรโลงปัญญาชี้ทางแห่งชีวิตที่ถูกต้อง^{๑๖}

การพัฒนาวัดหรือการจัดสาธารณูปการ ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการมีวัดนั้น เจ้าอาวาสจะต้องมีการตื่นตัว มีการเคลื่อนไหว และบำเพ็ญตนเป็น “อิตถจารีบุคคล” คือ เป็นคนทำประโยชน์ โดยการจัดกิจการต่างๆ ของวัดด้านสาธารณูปการตามหลักการ ๔ อย่าง คือ

๑) อาวาสสัปปายะ คือ การทำให้วัดเป็นที่อยู่อาศัย ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นรมณีย์สถาน เป็นที่รื่นรมย์ เจริญตา แก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ด้วยการพัฒนาวัดให้เป็นอาราม คือ มีการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัดให้เป็นสถานที่รื่นรมย์ใจของผู้ไปมาหาสู่ และควรจัดสถานที่ของวัดให้เป็นสัดส่วนมีเรือนคั้งที่เก็บของใช้ เพื่อให้บริการแก่ประชาชนทั่วไปที่ต้องการ

๒) อาหารสัปปายะ คือ อาหารเป็นที่สบาย ไม่เดือดร้อนด้วยการแสวงหาอาหารในสมัยก่อนเป็นหน้าที่พระภิกษุเทศ ส่วนในปัจจุบันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส การจัดให้มีสวัสดิการอาหาร จึงควรเป็นภาระของฝ่ายสาธารณูปการรวบรวมเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้ ควรมีการกำหนดเส้นทางโคจรบิณฑบาต ควรแบ่งเป็นสาย มีการจับสลายเปลี่ยนนวรกันทุก ๗ วัน เพื่อเจริญศรัทธาของผู้ทำบุญและป้องกันการติดในตัวของบุคคล ควรมีการจัดฉันทรวมกันในที่แห่งเดียวเพื่อประโยชน์ คือ ทำให้เกิดความเป็นธรรมในอดิเรกกลาก ขจัดความขัดแย้งในการแสวงหาอุปัฏฐาก ก่อให้เกิดความสามัคคีธรรม เป็นที่เจริญศรัทธาของผู้ถวาย และสามารถแนะนำอบรมได้ง่าย ในเวลา ก่อนและหลังอาหาร ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่รับกิจนิมนต์ และแจกจ่ายกิจนิมนต์ให้ทั่วถึง ด้วยความเป็นธรรมและควรจัดตั้งมูลนิธิสงเคราะห์สวัสดิการด้านอาหารในยามขาดแคลน

๓) บุคคลสัปปายะ คือ การจัดให้มีบุคคลเป็นที่สบาย นับเป็นปัจจัยอย่างหนึ่ง ที่ส่งผลต่อความเจริญหรือความเสื่อมของวัด โดยเฉพาะบุคคลที่อยู่ในวัดหรือบริเวณวัดอันประกอบไปด้วย คนวัด ๔ ประเภท คือ พระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา (แม่ชี) และเด็กวัด

^{๑๖} พระโมฏีกาวิชัย ปสนฺโน (มีมาก), "ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา นักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพอำเภอมหาสาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา", วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐-๑๑.

การจัดสาธารณูปการจะต้องคำนึงถึงบุคคลทั้ง ๔ ประเภทนี้ โดยจัดให้มีที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมตามสถานภาพของแต่ละบุคคลไม่ให้ปะปนกัน ดำเนินการให้มีการแบ่งเขตที่อยู่กันอย่างชัดเจน มีการวางระเบียบปฏิบัติในด้านต่างๆ ของวัดให้เหมาะสม

๔) **ธรรมสัปปายะ** คือ การจัดให้มีธรรมะเป็นที่สบาย จุดมุ่งหมายของการมีวัด คือ เป็นสถานที่ประพฤติปฏิบัติธรรม การจัดการสาธารณูปการใดๆ ของวัดจึงไม่ควรที่จะลืมหิวใจที่จะก่อให้เกิดความธรรมสัปปายะ คือ การจัดกิจกรรมของวัดให้เป็นไปด้วยดี โดยการจัดการกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชน ตามสมควรแก่กาลสมัยนั้นๆ ด้วยการจัดการกิจกรรมที่สัมพันธ์กับระบบการดำเนินชีวิตในชุมชน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้คนที่สนใจ และนับถือศาสนามีความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำหลักธรรมทรงพระพุทธศาสนาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ กิจกรรมที่ดำเนินการอาจแบ่งได้ ๓ ลักษณะ^{๑๑๗} คือ กิจกรรมประจำวัน เป็นกิจที่จะทำได้เป็นประจำอยู่แล้ว เช่น การทำวัตรสวดมนต์ ทำวัตรร่วมกันเช้า – เย็น เสร็จพานั่งสมาธิภาวนา หรือการเปิดเทปกระจายเสียงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะให้ชุมชนได้รับฟัง แต่สิ่งที่ทำได้ง่ายที่สุด คือ การเขียนพุทธศาสนสุภาษิตติดไว้ตามต้นไม้ ในบริเวณวัด กิจกรรมในวันหยุดประจำสัปดาห์ หรือจะจัดในวันพระ ๘ คำ ๑๔ คำ ๑๕ คำ ทั้งข้างขึ้นและข้างแรมด้วยการเทศนา อบรมธรรม การเจริญพระกัมมัฏฐาน หรือจิตตภาวนาการรักษาศีลอุโบสถ เป็นต้น และกิจกรรม ในวันสำคัญของศาสนา โดยการจัดการกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญนั้นๆ เช่น การปาฐกถาธรรม บรรยายธรรม หรือตอบปัญหาธรรมะ เป็นต้น

๒. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ และสิ่งก่อสร้างต่างๆ ภายในวัด เพื่อให้วัดเป็นที่สัปปายะดังกล่าวข้างต้น เจ้าอาวาสจะต้องจัดให้มีการดำเนินการร่วมกับคณะกรรมการของวัด เพื่อให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองในทุกด้าน และมีสภาพเป็นวัดในทางพระพุทธศาสนา คือ

๑) การทำป้ายชื่อวัด ซึ่งนิยมทำด้วยวัสดุที่คงทน มีขนาดพอสมควร เขียนระบุชื่อวัดและที่ตั้งให้ถูกต้อง และทำการจัดตั้งให้เหมาะสมสังเกตได้ง่าย

๒) การทำประวัติวัด ซึ่งนิยมเขียนประวัติวัดไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น ชื่อวัด มีความหมายอย่างไร สถานที่วัด มีอาณาเขตกว้างยาวเท่าไร ถาวรวัตถุและปูชนียวัตถุภายในวัด สร้างเมื่อไร ใครเป็นผู้สร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ เมื่อ พ.ศ. อะไร สิ้นค่าใช้จ่ายเท่าไร ลำดับ เจ้าอาวาส นับตั้งแต่เริ่มสร้างวัดจนมาถึงปัจจุบัน สถิติพระภิกษุสามเณรและฆราวาสว่ามีเท่าไร สถิติการศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นต้น

๓) การทำแผนผังวัด หรือการวางแผนผังของวัด โดยสมควรที่จะมีการประชุมระหว่างเจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัด รวมทั้งพระสังฆาธิการผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น

^{๑๑๗} พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), **พุทธศาสนาปริทรรศน์ รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา**, หน้า ๒๒๑ – ๒๒๒.

ในการวางแผนผังของวัด เพื่อให้สะดวกในการก่อสร้าง และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของวัด และเป็นหน้าที่ของพุทธบริษัทที่จะต้องจัดตั้งดำเนินการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

๔) การสร้างถาวรวัตถุอันเหมาะสม เจ้าอาวาสและคณะกรรมการวัดจะต้องพยายามรักษาความเป็นระเบียบ ในการก่อสร้างถาวรวัตถุให้เป็นไปตามแปลนที่ได้ตกลงกันไว้ โดยเน้น ที่ประโยชน์ในการใช้ และชุมชนเป็นหลัก

๓. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ มาตราที่ ๔๐ ได้แบ่ง ศาสนสมบัติออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ ทรัพย์สินของพระศาสนาซึ่ง มีชื่อของวัดใดวัดหนึ่ง ๒) ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง^{๑๑๔} การจัดการ ดูแลรักษาศาสนสมบัติทั้งสองประเภทนั้น มีทั้งที่อยู่ในส่วนของรัฐและของมหาเถรสมาคม ซึ่งผู้ดูแลส่วนมากก็คือเจ้าอาวาสหรือพระสังฆาธิการที่อยู่ในเขตปกครองพื้นที่นั้นๆ จะต้อง จัดการศาสนสมบัติของ วัดให้เป็นไปด้วยดี คือ การจัดการดูแลรักษาคุ้มครองป้องกัน ศาสนสมบัติของวัดและผลประโยชน์ของวัดไม่ให้เกิดความเสียหาย เป็นสิ่งที่ควรดำเนินการให้มีการปฏิบัติในสิ่งต่อไปนี้^{๑๑๕}

๑) ถ้าวัดใดยังไม่มีโฉนดแสดงกรรมสิทธิ์เป็นสถานที่ตั้งวัด เจ้าอาวาสต้องรีบ ดำเนินการจัดทำให้ถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง พร้อมทั้งการปักปันเขตกันอย่างชัดเจน เพื่อป้องกันกรณีพิพาทระหว่างวัดกับชาวบ้าน

๒) ถ้าวัดใดยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เจ้าอาวาสต้องดำเนินการ ให้เรียบร้อยให้ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ และจัดการขึ้นทะเบียนที่ธรณีสงฆ์ และจัดทำบัญชี ที่กัลปนา (ที่อุทิศผลประโยชน์ถวายวัด) ให้เป็นหลักฐาน และดำเนินการจัดที่ธรณีสงฆ์และ ที่กัลปนาสงฆ์ของวัดให้เกิดประโยชน์แก่วัดเท่าที่จะทำได้ โดยไม่ทำให้ประชาชนเดือดร้อน

๓) ควรจัดทำบัญชีถาวรวัตถุของวัด ปุชนิยวัตถุของวัด และถ้าเป็นไปได้ควร ถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐาน และจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายของวัด เก็บไว้เป็นหลักฐานให้ เรียบร้อย

๒.๔.๖ การสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ ของหน่วยงาน บุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการศึกษาสงเคราะห์

^{๑๑๔} พระเทพเวที (ประกอบ ฐมฺมเสฏฺโฐ), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม, หน้า ๑๒๖.

^{๑๑๕} พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมฺปนฺโน), “การปกครองวัด”, ใน เอกสารประกอบการ อบรมสัมมนา เรื่องบทบาทของพระสงฆ์ผู้นำสังคมในการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๕๐ - ๕๑.

การช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปหรือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณะประโยชน์^{๑๒๐}

การให้การสงเคราะห์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ เกิดจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกันทางสังคม โดยถือเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่จะพึงปฏิบัติต่อกันด้วยความเกื้อกูล ดังที่ปรากฏในพหุการสูตร ที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างบรรพชิต กับคฤหัสถ์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายผู้บำรุงอุปถัมภ์เธอทั้งหลายด้วยจิรวินิบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ชื่อว่าเป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย ข้อที่เธอทั้งหลายแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ ประกาศพรหมจรรย์ บริสุทธฺ์ บริบูรณ์ครบถ้วนแก่พรหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้น ชื่อว่าเธอทั้งหลายก็มีอุปการะมากแก่พรหมณ์และคฤหบดี ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอยู่ ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อต้องการสลัดโอฆะออกให้ได้ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ” ด้วยประการดังกล่าวนี้^{๑๒๑} การสงเคราะห์ของพระสงฆ์ จึงเกิดจากหน้าที่และความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีองค์ประกอบหลายประการ^{๑๒๒} คือ การดำรงชีวิตของพระสงฆ์ ที่ต้องอาศัยปัจจัยสี่ของชาวบ้าน ย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณะธรรมและโดยคุณธรรม คือ เมตตา กรุณา จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์ โดยมีจุดเน้นที่การให้การสงเคราะห์ทางด้านหลักธรรมและทางด้านจิตใจเป็นหลัก ดังปรากฏในสังคาลสูตรที่พระพุทธองค์ตรัสถึงหน้าที่ของสมณพรหมณ์ ที่จะต้องให้การอนุเคราะห์แก่กุลบุตรด้วยหลัก ๖ ประการ^{๑๒๓} คือ ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยได้ฟัง อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง และบอกทางสวรรค์ให้

บทบาทของวัดและคณะสงฆ์ไทย ตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันพระสงฆ์และวัดมีบทบาทในการจัดการสาธารณสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไปในหลายๆ ด้าน พอสรุปได้ ดังนี้

๑. เป็นสถานศึกษา สำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระ รับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น
๒. เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจน ได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ
๓. เป็นสถานพยาบาล ที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้คนสมัยนั้น

^{๑๒๐} พระเทพปริยัติสุธี (วรวีรย์ คงคปญฺโณ), คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๑๒๓.

^{๑๒๑} ชู.อิติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๗/๔๘๖ - ๔๘๗.

^{๑๒๒} พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตฺโต), บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐), หน้า ๑๒.

^{๑๒๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

๔. เป็นที่พักของคนเดินทาง
๕. เป็นสโมสร ที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม
๖. เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาล และมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้าน
๗. เป็นที่ไกลเกลียดชังพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิต ครอบครัวและความทุกข์ต่างๆ
๘. เป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ของชาติเอาไว้
๙. เป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัด หรือยืมไปใช้ตามบ้านเมื่อตนมีการจัดงานต่างๆ
๑๐. เป็นศูนย์กลางของการบริหารการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันบอกแจ้งกิจการต่างๆ
๑๑. เป็นที่ประกอบพิธีกรรม หรือบริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะเวลาต่างๆ ของชีวิต^{๒๔}

ในปัจจุบันการสาธารณสุขสงเคราะห์ เป็นกิจการอย่างหนึ่งของคณะสงฆ์ที่กำหนดเป็นระเบียบมหาเถรสมาคม^{๒๕} โดย มหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมและส่งเสริมการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยดี และเพื่อการนี้ มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ในการออกข้อบังคับวางระเบียบออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ (มาตรา ๑๕ ตรี)^{๒๖} สำหรับผู้ทำหน้าที่ในการจัดสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยส่วนมาก คือ วัดและเจ้าอาวาสเพราะมีบทบาทผูกพันเกี่ยวกับหน้าที่ของเจ้าอาวาส (มาตรา ๓๗) iva เจ้าอาวาสมีหน้าที่ (๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี (๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม (๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ และ (๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ซึ่งงานลักษณะนี้เป็นงานด้านการสงเคราะห์นั่นเอง ลักษณะการจัดสาธารณสุขสงเคราะห์ในปัจจุบันมี ๔ ประการ คือ^{๒๗}

^{๒๔} พระราชวรมนูณี (ประยูรค์ ปยุตโต), บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน, หน้า ๑๖.

^{๒๕} ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคม, หน้า ๓๓๑ - ๓๓๖.

^{๒๖} พระเทพเวที (ประกอบ ธมมเสฏโฐ), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม, หน้า ๑๑๘.

^{๒๗} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๑๒๓- ๑๒๕.

๑. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชนหรือการตั้งมูลนิธิ มุ่งเอากิจการที่ทำเองหรือโครงการ ที่กำหนดเอง ทั้งที่เป็นกิจการประจำหรือชั่วคราว

๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์มุ่งเอาเฉพาะส่งเสริมงานของผู้อื่น มิได้มุ่งถึงกิจการที่ดำเนินการเอง

๓. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือสถานที่อันเป็นของสาธารณประโยชน์

๔. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไปในกาลที่ควรช่วยเหลือ ได้แก่ คราวประสบภัยต่างๆ มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือบุคคลทั้งเป็นการประจำและชั่วคราว

บทบาทของการจัดสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์และวัดในปัจจุบัน เมื่อพิจารณาจากสภาพการณ์โดยรวมแล้ว จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ไทย กำลังอยู่ในช่วงของการปรับเปลี่ยนบทบาทของวัดและพระสงฆ์ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ทางบริบทของสังคมไทยที่การเปลี่ยนแปลงไปโดยเท่าที่และบทบาทของพระสงฆ์หรือวัดที่มีการปรับเปลี่ยนนี้ บางอย่างก็ส่งผลดีต่อคณะสงฆ์ แต่บางอย่างก็ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น การเจริญแพร่หลายของพุทธพาณิชย์ ที่มีวัดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการ^{๒๒๔} หรือการที่วัดมีพระหมอดูเกิดขึ้นจำนวนมากในวัด การเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของสิ่งเหล่านี้ ล้วนเป็นภาพสะท้อนที่เกิดจากการปรับปรุงบทบาทของวัดและพระสงฆ์ เพื่อให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีบทบาท

รูปลักษณะของการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน จึงมีลักษณะที่หลากหลาย และต่างคนต่างทำและมีลักษณะที่มุ่งเน้นในด้านวัตถุเสียเป็นส่วนมากไม่สามารถที่จะเชื่อมโยงระหว่งการสงเคราะห์ทางด้านวัตถุให้เข้ากับศาสนธรรมและมักจะเป็นไปในลักษณะที่เป็นการสนองต่อความต้องการทางสังคมเสียเป็นส่วนมาก คือเป็นไปตามกระแสของสังคมมากกว่าที่จะเป็นการสงเคราะห์เพื่อชี้้นำสังคมเหมือนในครั้งสมัยพุทธกาล

ดังนั้น เพื่อให้วัดและพระสงฆ์ได้เป็นผู้มีบทบาทและคุณค่าอยู่ในสังคมอย่างแท้จริง

ก. **พระสงฆ์หรือเจ้าอาวาส** ที่เป็นผู้ให้การสงเคราะห์ นับได้ว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญ ต่องานด้านการสาธารณสงเคราะห์เป็นอย่างมาก ซึ่งพระสงฆ์หรือเจ้าอาวาสจะได้อีกชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเกื้อกูลทั้งแก่ตนเองและจะต้องมีองค์ประกอบต่อไปนี้

^{๒๒๔} พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและการออกจากวิกฤต, หน้า

๑. เป็นผู้ที่มีศีลสมบูรณ์ เพราะเป็นผู้ตั้งตนไว้ชอบ คือการปฏิบัติตน ฝึกตนดีแล้ว ตั้งอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล มีใจประกอบไปด้วยหิริโอตตปปะ เป็นคุณธรรมเบื้องต้นที่จะต้องทำให้เกิดมีในตน เรียกว่า ปาริสุทธิศีล ๔^{๒๒๙} มีจิตเมตตาแก่คนทั่วไปเสมอกัน

๒. เป็นผู้ที่มีสัจจริยธรรม คือธรรมของสัตบุรุษ^{๒๓๐}ซึ่งจะทำให้เป็นผู้รู้หลักการหรือจุดมุ่งหมายของการกระทำ รู้จักกาลเวลาที่เหมาะสม และการเป็นผู้รู้จักชุมชน และรู้จักิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่าชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น

๓. ควรตระหนักในภาระหน้าที่ของตนในการที่จะเป็นผู้ให้การสงเคราะห์แก่ประชาชนโดยถือเป็นหน้าที่สำคัญที่จะต้องทำให้มีขึ้น เพราะนอกจากจะเป็นการอนุเคราะห์แก่ผู้ที่มีอุปการคุณแก่ตนเองแล้ว ยังเป็นการเกื้อกูลต่อสังคมที่ตนดำรงอยู่ อีกทั้งยังเป็นการเผยแผ่พระศาสนาด้วย

๔. ควรแบ่งงานให้พระที่เป็นลูกวัดได้รับผิดชอบงานในด้านต่างๆ ตามความเหมาะสมของความรู้ความสามารถ ด้วยการสมมติแต่งตั้งพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งภายในวัด ให้เป็นผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง เพื่อไม่ให้งานกระจุกตัวอยู่กับเจ้าอาวาสมากเกินไป

๕. จำเป็นที่จะต้องมีส่วนในการให้การสงเคราะห์และเป็นไปอย่างถูกต้องตามพระธรรมวินัย ซึ่งการสงเคราะห์ควรมีหลักการใหญ่ๆ ว่า เพื่อให้เขาช่วยตัวเองได้ คือ ทำให้เขารู้และสามารถที่จะช่วยตัวเองได้^{๒๓๑}และมีความสมดุลระหว่างวัตถุกับจิตใจที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างกายและใจโดยการสงเคราะห์ทางวัตถุก็เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาทางด้านจิตใจ

๖. จำเป็นที่จะต้องมามีวิธีการในการสงเคราะห์ เพื่อเป็นไปอย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งวิธีการสงเคราะห์ควรดำเนินการให้เป็นไปตามหลักของสังคหวัตถุ ๔ คือ ๑) ทาน คือ การให้ ๒) ปิยวาจา คือ การเป็นผู้มีวาจางาม พูดอย่างรักกัน ๓) อัถตถจริยา คือ การบำเพ็ญประโยชน์ ประพฤติตัวให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น และ ๔) สมานัตตตา คือการรู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ตามความเหมาะสม การวางตนสม่ำเสมอ ประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างแก่คนทั่วไป

ข. วัดที่ทำหน้าที่ในการจัดการสงเคราะห์ ในปัจจุบันวัดจำนวนไม่น้อยที่ทอดทิ้งฐานะในการให้การสงเคราะห์แก่ชุมชนที่วัดตั้งอยู่ สถานที่และพื้นที่ของวัดถูกนำไปใช้หาผลประโยชน์ในทางที่ผิดจากวัตถุประสงค์ เช่น ให้เอกชนเช่าพื้นที่ของวัดทำธุรกิจบ้าง เป็นต้น โดยวัดไม่ได้

^{๒๒๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๓.

^{๒๓๐} อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓.

^{๒๓๑} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), การสังคมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่, (กรุงเทพมหานคร :บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๗), หน้า ๗.

ใส่ใจต่อความต้องการในชุมชนที่วัดตั้งอยู่ และปัจจัยที่ได้ก็ไม่ได้ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับวัดอย่างแท้จริง ดังนั้นเพื่อให้วัดมีประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง วัดจึงควรดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. วัดควรใช้สถานที่ของวัดที่มีอยู่ ให้เป็นไปเพื่อสนองต่อความต้องการของชุมชนที่วัดตั้งอยู่ ในการประกอบกิจกรรมของชุมชนตามโอกาสอันสมควร เช่น การอนุเคราะห์ให้มีการจัดตั้งหน่วยงานสาธารณประโยชน์ขึ้นในวัดโดยการร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน องค์กรต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือจัดพื้นที่ของวัดส่วนใดส่วนหนึ่งให้เป็นสนามกีฬา เป็นต้น

๒. วัดควรจัดให้มีคณะกรรมการที่มาจากชุมชนที่วัดตั้งอยู่ เพื่อดำเนินกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน โดยให้เป็นไปตามระเบียบการของมหาเถรสมาคม (หน่วยอบรมประจำตำบล) และให้มีการดำเนินการอย่างจริงจัง

๓. วัดควรเป็นผู้นำในการจัดหาทุนในการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ หรือสาธารณประโยชน์ เช่น การจัดตั้งกองทุนหรือมูลนิธิประจำวัด เพื่อนำดอกผลมาใช้จ่ายช่วยเหลือประชาชนทั่วไป ตามโอกาสอันสมควร

๔. วัดควรดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปตามหลักอปริหานิยธรรม^{๑๓๒} เช่น จัดให้มีการประชุม การดำเนินงาน ประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยวัดเป็นผู้จัดให้มีการดำเนินการ ซึ่งการนี้อาจมีพระสงฆ์ที่วัดจัดให้มีความรับผิดชอบเป็นผู้ดำเนินการ

๕. วัดควรการจัดสภาพแวดล้อมของวัด ให้เป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การพักผ่อนหย่อนใจ หรือจัดสถานที่ของวัดไว้บริการญาติโยม เพื่ออำนวยความสะดวกในการต่างๆ เช่น การใช้วัดเป็นฌาปนสถาน สุสาน และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอื่นๆ ที่เห็นสมควร

ค. คณะสงฆ์ที่เป็นผู้ควบคุมและให้การส่งเสริมในการสาธารณสงเคราะห์
การสาธารณสงเคราะห์ ในระดับของคณะสงฆ์ทั้งที่เป็นส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมีลักษณะงานที่เกี่ยวข้องอยู่ ๒ ประการ คือ การควบคุมและการให้การส่งเสริม เพื่อให้การจัดสาธารณสงเคราะห์เป็นไปด้วยดี ดังนั้น คณะสงฆ์จึงต้องดำเนินการในสิ่งต่อไปนี้

๑. คณะสงฆ์ควรกำหนดจุดมุ่งหมายของการสงเคราะห์ เป็นไปเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีการกำหนดจุดมุ่งหมายและมีการวางแผนงานการสาธารณสงเคราะห์ไว้อย่างเป็นระบบ กำหนดเป็นแนวนโยบายของคณะสงฆ์ให้ชัดเจนในแต่ละพื้นที่ หรือชุมชนนั้นๆ

๒. คณะสงฆ์ควรที่ส่งเสริมบทบาทของพระอุปัชฌาย์ที่เป็นผู้บังคับบัญชาในเบื้องต้นที่มีความใกล้ชิดและสนิทสนมกัน ให้เป็นควบคุมเอาใจใส่ต่อสัทธาภิหาริกและอันเตวาสิกของตน

^{๑๓๒}ที่.ม. (ไทย) ๑๐/๖๘/๘๖.

อย่างเข้มงวด เพราะพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาโดยหน้าที่ อันจะทำให้การแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้เป็นไปอย่างรวดเร็ว

๓. คณะสงฆ์พึงดำเนินการเพื่อให้พระสงฆ์ วัด ได้มีหน้าที่ บทบาท และ ความรับผิดชอบ ในการสงเคราะห์ต่อชุมชนที่วัดและพระสงฆ์ตั้งอยู่ ด้วยการสนับสนุนวัด และพระสงฆ์ ให้มีบทบาทในการสงเคราะห์ชุมชนในท้องถิ่น ตามแนวนโยบายของรัฐและของคณะสงฆ์

๔. คณะสงฆ์ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ วัด ได้มีบทบาทในการสาธารณสงเคราะห์ ในกาลอันควรทั้งในระดับท้องถิ่นและอื่น ๆ และให้มีการรวมกลุ่มกันในระดับต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือ ซึ่งกันและกันในการดำเนินงาน

๕. คณะสงฆ์ควรส่งเสริมให้วัดหรือเจ้าอาวาสทั้งหลาย ถือเป็นหน้าที่ที่จะร่วมกัน รับผิดชอบการสงเคราะห์ชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ โดยรับการแต่งตั้งหรือกำหนดโดยตำแหน่ง ให้เป็นกรรมการในองค์คณะบุคคล ไม่ให้กระจัดกระจายต่างคนต่างทำเหมือนในปัจจุบัน

๖. คณะสงฆ์ควรจัดให้มีสัมมนาเพื่อถวายเป็นความรู้ให้แก่เจ้าอาวาส ได้เรียนรู้และ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับงานด้านการสงเคราะห์อยู่เป็นประจำ และจัดให้พระสงฆ์หรือเจ้าอาวาส ที่ทำงานด้านนี้ได้มีการพบปะกันซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง

๗. คณะสงฆ์ควรที่จะใช้การควบคุม ด้วยการส่งเสริมให้ผู้ทำหน้าที่การจัดสาธารณ สงเคราะห์ได้ทำหน้าที่อย่างถูกต้องและเหมาะสม กล่าวคือ ถูกต้องตามหลักของพระธรรมวินัย และเหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมที่ผู้สงเคราะห์ดำรงอยู่ โดยไม่ขัดแย้งกับหลักพระธรรมวินัย

การสาธารณสงเคราะห์นั้น เป็นงานที่ต้องอาศัยความเสียสละส่วนบุคคลเป็นอันมาก เพราะฉะนั้นถ้าทำให้ผู้ทำหน้าที่เหล่านี้ มีโอกาสได้พบปะซึ่งกันและกันจะทำให้ได้แลกเปลี่ยน ความคิดเห็นซึ่งกันและกันและมีการเชื่อมโยงลักษณะงานให้เป็นระบบ เพื่อก่อให้เกิดการ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ ซึ่งการนี้คณะสงฆ์ควรจะเป็นเจ้าภาพในการดำเนินการเพื่อให้มีขึ้น

สรุปได้ว่า แนวคิดและวิธีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ควรต้องดำเนินตาม พุทธบัญญัติ เอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัย สอดคล้องกับกฎระเบียบมหาเถรสมาคม เป็นไปตาม สาระสำคัญของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งในเรื่องนี้ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้แสดง ความคิดเห็นไว้ว่า “เพราะว่าศาสนจักรและอาณาจักร มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันโดย ที่รัฐบาล ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ออกบังคับใช้ได้เป็นประจักษ์พยานอย่างดีที่แสดงถึง ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรกับศาสนจักร เพราะการออกพระราชบัญญัติทำให้สร้างความ ศักดิ์สิทธิ์ให้กับ พระธรรมวินัย และความบริสุทธิ์แห่งพระศาสนา”

๒.๕ ข้อมูลเกี่ยวกับอำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

อำเภอเมืองลพบุรี เป็นอำเภอหนึ่งใน ๑๑ อำเภอ ของจังหวัดลพบุรีมีที่ตั้งและอาณาเขตตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง ดังนี้^{๑๓๓}

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอบ้านหมี่และอำเภอโคกสำโรง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอพัฒนานิคม

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอพระพุทธบาท อำเภอหนองโดน อำเภอดอนพุด (จังหวัดสระบุรี) และอำเภอบ้านแพรก (จังหวัดพระนครศรีอยุธยา)

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอไชโย (จังหวัดอ่างทอง) และอำเภอท่าม่วงการปกครองส่วนภูมิภาค

การปกครองส่วนภูมิภาคอำเภอเมืองลพบุรีแบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น ๒๓ ตำบล ๒๒๓ หมู่บ้าน ได้แก่

๑. ทะเลชุบศร (Thale Chup Son)	๑๓. ท่าศาลา (Tha Sala)
๒. กกโก (Kok Ko)	๑๔. นิคมสร้างตนเอง (Nikhom Sang Ton-eng)
๓. โกงธนู (Kong Thanu)	๑๕. บางขันหมาก (Bang Khan Mak)
๔. เขาพระงาม (Khao Phra Ngam)	๑๖. บ้านข่อย (Ban Khoi)
๕. เขาสามยอด (Khao Sam Yot)	๑๗. ท่าตลาด (Thai Talat)
๖. โคกกะเทียม (Khok Kathiam)	๑๘. ป่าตาล (Pa Tan)
๗. โคกลำพาน (Khok Lam Phan)	๑๙. พรหมมาสตรี (Phrommat)
๘. โคกตูม (Khok Tum)	๒๐. โพธิ์เก้าต้น (Pho Kao Ton)
๙. จั้วราย (Ngio Rai)	๒๑. โพธิ์ตรู (Pho Tru)
๑๐. ดอนโพธิ์ (Don Pho)	๒๒. สีคลอง (Si Khlong)
๑๑. ตะลุง (Talung)	๒๓. ถนนใหญ่ (Thanon Yai)
๑๒. ท่าแค (Tha Khae)	

การปกครองส่วนท้องถิ่น

การปกครองส่วนท้องถิ่นท้องที่อำเภอเมืองลพบุรีประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๒๒ แห่ง ได้แก่

เทศบาลเมืองลพบุรี ครอบคลุมพื้นที่ตำบลท่าหินทั้งตำบลและบางส่วนของตำบลทะเลชุบศร

เทศบาลเมืองเขาสามยอด ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเขาสามยอดทั้งตำบล

^{๑๓๓}วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, อำเภอเมืองลพบุรี, (เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ธันวาคม ๒๕๕๔).

เทศบาลตำบลโคกตูม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโคกตูมและตำบลนิคมสร้างตนเองทั้งตำบล
 เทศบาลตำบลเขาพระงาม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเขาพระงามทั้งตำบล
 เทศบาลตำบลท่าศาลา ครอบคลุมพื้นที่ตำบลท่าศาลาทั้งตำบล
 เทศบาลตำบลถนนใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลถนนใหญ่ทั้งตำบล
 เทศบาลตำบลกกโก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลกกโกทั้งตำบล
 องค์การบริหารส่วนตำบลทะเลชุบศร ครอบคลุมพื้นที่ตำบลทะเลชุบศร (นอกเขตเทศบาลเมืองลพบุรี)

องค์การบริหารส่วนตำบลโก่งธนู ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโก่งธนูทั้งตำบล
 องค์การบริหารส่วนตำบลโคกกระเทียม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโคกกระเทียมทั้งตำบล
 องค์การบริหารส่วนตำบลโคกลำพาน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโคกลำพานทั้งตำบล
 องค์การบริหารส่วนตำบลจักรวาล ครอบคลุมพื้นที่ตำบลจักรวาลทั้งตำบล
 องค์การบริหารส่วนตำบลดอนโพธิ์ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลดอนโพธิ์ทั้งตำบล
 องค์การบริหารส่วนตำบลตะลุง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลตะลุงทั้งตำบล
 องค์การบริหารส่วนตำบลท่าแค ครอบคลุมพื้นที่ตำบลท่าแคทั้งตำบล
 องค์การบริหารส่วนตำบลบางขันหมาก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางขันหมากทั้งตำบล
 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านข่อย ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านข่อยและตำบลสีคลองทั้งตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลท้ายตลาด ครอบคลุมพื้นที่ตำบลท้ายตลาดทั้งตำบล
 องค์การบริหารส่วนตำบลป่าตาล ครอบคลุมพื้นที่ตำบลป่าตาลทั้งตำบล
 องค์การบริหารส่วนตำบลพรหมมาสตร์ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลพรหมมาสตร์ทั้งตำบล
 องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์เก้าต้น ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโพธิ์เก้าต้นทั้งตำบล
 องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ตรุ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโพธิ์ตรุทั้งตำบล

วัดในเขตอำเภอเมือง

คณะสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี มีวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เป็นวัดนิกายมหานิกาย จำนวน ๑๑๘ วัด แบ่งเป็นวัดประเภทพัทธสีมา ๙๖ วัดสำนักสงฆ์ ๑๓ วัด และที่พักสงฆ์ ๙ แห่ง โดยแบ่งเขตการปกครองในระดับตำบล รวม ๑๘ ตำบล ได้แก่^{๓๔}

วัดกกโก ตำบลกกโก	วัดขุนนวน ตำบลกกโก	วัดโคกม่วง ตำบลกกโก
วัดดงน้อย ตำบลกกโก	วัดบ้านไร่ ตำบลกกโก	วัดบ้านใหม่ ตำบลกกโก
วัดป่าสัก ตำบลกกโก	วัดญาณเสน ตำบลโก่งธนู	วัดตะโก ตำบลโก่งธนู
วัดบ้านดาด ตำบลโก่งธนู	วัดโบสถ์ ตำบลโก่งธนู	วัดคีรีวงศ์ ตำบลโคกตูม

^{๓๔}สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมืองลพบุรี, เอกสารประกอบการประชุมพระสังฆาธิการ, ๒๕๕๔, หน้า ๑๒-๑๓. (เอกสารอัดสำเนา).

วัดโคกตูม ตำบลโคกตูม	วัดถ้ำเต่า ตำบลโคกตูม	วัดถ้ำม่วง ตำบลโคกตูม
วัดศรีจำปา ตำบลโคกตูม	วัดสายตรี ตำบลโคกตูม	วัดสายโท ตำบลโคกตูม
วัดเสมาทอง ตำบลโคกตูม	วัดห้วยขมิ้น ตำบลโคกตูม	วัดห้วยจันทร์ ตำบลโคกตูม
วัดห้วยบง ตำบลโคกตูม	วัดกระเจียว ตำบลจี่วราย	วัดชีแวง ตำบลจี่วราย
วัดธรรมเจดีย์ ตำบลจี่วราย	วัดโพธิ์ลอย ตำบลจี่วราย	วัดดอนโพธิ์ ตำบลดอนโพธิ์
วัดไดยาว ตำบลดอนโพธิ์	วัดโตใหญ่ ตำบลดอนโพธิ์	วัดไทรย้อย ตำบลดอนโพธิ์
วัดโคกโพธิ์กฤษร ตำบลตลุง	วัดตะลุง ตำบลตลุง	วัดบางพุทไธ ตำบลตลุง
วัดยาง ณ รังสี ตำบลตลุง	วัดซาก ตำบลถนนใหญ่	วัดดอนประตู ตำบลท่าแค
วัดท่าแค ตำบลท่าแค	วัดปากกล้วย ตำบลท่าแค	วัดหนองแวม ตำบลท่าแค
วัดตะเคียน ตำบลท้ายตลาด	วัดท่าศาลา ตำบลท่าศาลา	วัดนาจาน ตำบลท่าศาลา
วัดศรีรัตนคีรี ตำบลท่าศาลา	วัดหัวช้าง ตำบลท่าศาลา	วัดเชิงท่า ตำบลท่าหิน
วัดข่อยกลาง ตำบลบ้านข่อย	วัดข่อยใต้ ตำบลบ้านข่อย	วัดป่าตาล ตำบลป่าตาล
วัดป่าหวายเก่า ตำบลป่าตาล	วัดป่าหวายทุ่ง ตำบลป่าตาล	วัดเมืองใหม่ ตำบลป่าตาล
วัดห้วยเปี่ยม ตำบลป่าตาล	วัดสำราญ ตำบลโพธิ์เก้าต้น	วัดไผ่แตง ตำบลโพธิ์ตรุ
วัดพลอยสุวรรณ ตำบลโพธิ์ตรุ	วัดคิ่งนาบุญ ตำบลสีคอง	
วัดหนองเลา ตำบลเขาพระงาม	วัดศรีรัตนवास ตำบลโคกตูม	
วัดดงสวอง ตำบลเขาสามยอด	วัดน้ำจั้น ตำบลเขาสามยอด	
วัดโนนหัวช้าง ตำบลเขาสามยอด	วัดพระบาทน้ำพุ ตำบลเขาสามยอด	
วัดสระมะเกลือ ตำบลเขาสามยอด	วัดสันติมรรค ตำบลเขาสามยอด	
วัดหนองบัวขาว ตำบลเขาสามยอด	วัดคอกกระบือ ตำบลโคกกะเทียม	
วัดโคกกะเทียม ตำบลโคกกะเทียม	วัดหนองปลิง ตำบลโคกกะเทียม	
วัดน้ำซับสังฆาราม ตำบลโคกตูม	วัดปราสาทนิมิต ตำบลโคกตูม	
วัดหนองแฝกเลื่อม ตำบลโคกตูม	วัดโคกกระถิน ตำบลโคกลำพาน	
วัดโคกลำพาน ตำบลโคกลำพาน	วัดโป่งน้อย ตำบลโคกลำพาน	
วัดหลวงสุวรรณาราม ตำบลตลุง	วัดถนนแค ตำบลถนนใหญ่	
วัดถนนใหญ่ ตำบลถนนใหญ่	วัดถนนใหญ่ ตำบลถนนใหญ่	
วัดคลองสายบัว ตำบลทะเลชุบศร	วัดชีป่าสิตาราม ตำบลทะเลชุบศร	
วัดตองปุ ตำบลทะเลชุบศร	วัดป่าธรรมโสภณ ตำบลทะเลชุบศร	
วัดมงคลประสิทธิ์ ตำบลทะเลชุบศร	วัดสะพานอิฐ ตำบลทะเลชุบศร	
วัดท่าข้าม ตำบลท้ายตลาด	วัดหลวงท้ายตลาด ตำบลท้ายตลาด	
วัดคูหาสวรรค์ ตำบลนิคมสร้างตนเอง	วัดเจริญธรรม ตำบลนิคมสร้างตนเอง	
วัดไตรคีรีวัน ตำบลนิคมสร้างตนเอง	วัดท่าเตือ ตำบลนิคมสร้างตนเอง	
วัดศรีธรรมโสภณ ตำบลนิคมสร้างตนเอง	วัดสุวรรณคีรี ตำบลนิคมสร้างตนเอง	

วัดหนองถ้ำ ตำบลนิคมสร้างตนเอง	วัดใหม่จำปาทอง ตำบลนิคมสร้างตนเอง
วัดทองแห่งนิศยาราม ตำบลบางขันหมาก	วัดสิงห์ทอง ตำบลบางขันหมาก
วัดหนองแก้ว ตำบลบางขันหมาก	วัดพรหมมาสเตอร์ ตำบลพรหมมาสเตอร์
วัดมะปรางหวาน ตำบลพรหมมาสเตอร์	วัดศรีสุทธาวาส ตำบลพรหมมาสเตอร์
วัดโคกหม้อ ตำบลโพธิ์เก้าต้น	วัดธรรมิกาวาส ตำบลโพธิ์เก้าต้น
วัดนางหนู ตำบลโพธิ์เก้าต้น	วัดบ่อเงินเจริญสุข ตำบลโพธิ์เก้าต้น
วัดบัว ตำบลโพธิ์เก้าต้น	วัดโพธิ์เก้าต้น ตำบลโพธิ์เก้าต้น
วัดโพธิ์งาม ตำบลโพธิ์เก้าต้น	วัดโพธิ์เทพประสิทธิ์ ตำบลโพธิ์เก้าต้น

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องประสิทธิภาพ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการ แล้วพบว่า ในเรื่อง "ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี" ผู้วิจัยได้ศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยดังต่อไปนี้

พระครูโสภณปทุมมากร (ชลอ ธมฺมปาโล), ได้วิจัยเรื่อง, "ประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา", ผลการวิจัยพบว่า

๑) ประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี มีประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านการปกครองสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๔ ด้านการเป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอน พระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๔ และด้านให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๓

๒) ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล คือ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง ตำบลที่อยู่ของพระสังฆาธิการ และสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุและตำบลที่อยู่ของพระสังฆาธิการต่างกัน มีผลทำให้ประสิทธิภาพของการบริหารงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสังฆาธิการที่

มีพระราช ุฒิการศึกษาสายสามัญ ุฒิการศึกษาทางธรรม ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง และ สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามต่างกัน มีผลทำให้ประสิทธิภาพการบริหารงาน ของพระสังฆาธิการไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ แนวทางเกี่ยวกับการบริหารงานของพระสังฆาธิการในอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้มีประสิทธิภาพ พบว่า มีปัญหาอุปสรรค ดังนี้ คือ (๑) ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี เช่น ไม่ค่อยมีงบประมาณสนับสนุน (๒) ด้านการปกครองสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม เช่น ขาดกฎระเบียบของวัดที่ชัดเจนในการอยู่ร่วมกัน (๓) ด้านการเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ เช่น พระภิกษุสามเณร มีความรู้ในการช่วยเผยแผ่ศาสนาเล็กน้อย และ (๔) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควร ในการบำเพ็ญกุศล เช่น ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการบำเพ็ญกุศล^{๑๓๕}

พระใบฎีกาเทียนชัย เมธงกาโร (แก้วตุ้มตา), ได้วิจัยเรื่อง "ประสิทธิภาพการ สอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียน เขตพื้นที่อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี" ผลการวิจัยพบว่า

๑. ระดับประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนมัธยมศึกษา เขตพื้นที่อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก โดย อันดับแรก ได้แก่ ด้านวิธีการสอน รองลงมา ด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน และด้านการใช้อุปกรณ์ในการสอน ตามลำดับ

๒. ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตพื้นที่อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี โดยจำแนกตามปัจจัย ส่วนบุคคล พบว่า

นักเรียนที่มีอายุและระดับชั้นเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพ การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา แตกต่างกัน ส่วนนักเรียนที่มีเพศและสถานศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิภาพการสอนวิชา พระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ไม่แตกต่างกัน

๔. ปัญหาและอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตพื้นที่อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี โดยจำแนกดังนี้

^{๑๓๕} พระครูโสภณปุฎุมาร (ชลอ ทุมปาโล), "ประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา", วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การจัดการเชิง พุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า (๑).

๑) ด้านการใช้อุปกรณ์ในการสอน ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ อุปกรณ์การสอนมีน้อยเกินไป สื่อชาร์ตใช้การไม่ได้และหนังสือเรียนได้ล่าช้า ข้อเสนอแนะ ได้แก่ จัดให้มีอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนให้ครบถ้วน ซ่อมแซมสื่อต่างๆ ให้พร้อมต่อการใช้งานและจัดให้มีเอกสารทดแทนหนังสือเรียน ๒) ด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ บรรยากาศในห้องไม่น่าเรียน มีเสียงและกลิ่นไม่พึงประสงค์รบกวน อากาศในห้องเรียนร้อนหรือเย็นเกินไป ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรมีกิจกรรมนันทนาการเพิ่มขึ้น พาไปทัศนศึกษาดูงาน จัดให้สถานที่เรียนให้มีบรรยากาศดี ๓) ด้านวิธีการสอน ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ เนื้อหาของวิชาเข้าใจยาก บางครั้งต้องเร่งรีบสอน พระอาจารย์มีน้ำเสียงเบาและพูดเร็วเกินไป มีคาบเรียนน้อยเกินไปในแต่ละสัปดาห์ ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรใช้สื่อการสอนที่เข้าใจง่ายขึ้น ใช้ไมโครโฟนขณะสอน ควรหาสื่อการสอนที่น่าสนใจมาเพิ่มและควรเพิ่มคาบเรียนในแต่ละสัปดาห์หรือเพิ่มเวลาสอนให้มากขึ้นด้วย^{๑๖}

พระครูสังฆรักษ์กฤษฏีตถณ สุเมโธ ได้วิจัยเรื่อง "ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี" ผลการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๔๕ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านการปกครองและด้านสาธารณูปการมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๕ และ ๓.๕๔ ตามลำดับ ส่วนด้านอื่นๆ ได้แก่ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ และด้านการสาธารณสงเคราะห์มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง

ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ เจ้าอาวาสบางรูปขาดวิสัยทัศน์ ขาดเป้าหมาย ในการบริหารจัดการวัดที่ชัดเจน การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสบางส่วนไม่มีการประชุม ปรึกษา วางแผน และกำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนา วัดอย่างเป็นรูปธรรม เป็นการบริหารจัดการวัดตามความเคยชินที่เคยปฏิบัติมา ขาดการประสานงานระหว่าง วัด บ้าน และชุมชน และเจ้าอาวาสบางรูปใช้คนไม่ถูกต้องงาน จึงทำให้งานขาดประสิทธิภาพ แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้แก่ ควรมีการประชุมพระภิกษุ สามเณร ภายในวัด เนื้องๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด และเพื่อความสามัคคีภายในวัด ส่งเสริมให้เจ้าอาวาสเปิดรับความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการวัดมีการนำเอา

^{๑๖} พระใบฎีกาเทียนชัย เมธงกาโร (แก้วตุมตา), "ประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียน เขตพื้นที่อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี", *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การจัดการเชิงพุทธ)*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า (๑).

เทคโนโลยีสมัยใหม่ มาใช้ในการพัฒนาวัดมากขึ้น และควรมีการจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ระหว่าง วัดและชุมชน^{๓๓๗}

กัญแก้วพากรณ์ กลิ่นน้มนวล ได้วิจัยเรื่อง "ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ สำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔" ผลการวิจัยพบว่า ๑. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ ตามทัศนะของบุคลากรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($x = ๔.๑๙$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านฉันทะ อยู่ในระดับมากที่สุด ($X = ๔.๒๖$) ส่วนด้านวิริยะ จิตตะ และวิมังสา อยู่ในระดับมาก

๒. ผลการเปรียบเทียบทัศนะของบุคลากรต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงาน จังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของบุคลากร ผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า บุคลากรที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และรายได้ ต่างกัน มีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตาม หลักอิทธิบาท ๔ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บุคลากรที่มีเพศต่างกันมีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลัก อิทธิบาท ๔ ด้านวิมังสา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๓. แนวทางการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหาร สำนักงานจังหวัดพิษณุโลก คือ บุคลากรควรมีความต้องการใฝ่ใจรักที่จะปฏิบัติงานอยู่เสมอปรารถนาที่จะปฏิบัติงานให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป มีความขยัน หมั่นประกอบการทำงานด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ต้องตั้งจิตรับรู้ในภารกิจที่ได้รับมอบหมายโดยปฏิบัติงานด้วยความคิด เอาจิตฝึกใฝ่ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่ งานที่ปฏิบัติอย่างแท้จริง และหมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญ ตรวจสอบตรวหาเหตุผลตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในงานนั้นๆ ที่สำคัญต้องรู้จักการวางแผนงาน วัดผลและคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงงานให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา^{๓๓๘}

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยพงศ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ๑) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามทัศนะของพระภิกษุสามเณรในสังกัด ๒) เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ตามทัศนะของ

^{๓๓๗} พระครูสังฆรักษ์กฤษฏ์ตมณ สุเมโธ, "ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี", วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารจัดการคณะสงฆ์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑).

^{๓๓๘} กัญแก้วพากรณ์ กลิ่นน้มนวล, "ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔", วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารจัดการคณะสงฆ์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑).

พระภิกษุสามเณรในสังกัด โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางในการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี สรุปผลวิจัย ผลการเปรียบเทียบทัศนะของพระภิกษุและสามเณรต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนะต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาส ไม่แตกต่างกัน^{๑๓๙}

ไพบุลย์ ตั้งใจ ได้วิจัยเรื่อง "ประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงานของพนักงานตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษา บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ" ผลการวิจัยพบว่า ๑. การศึกษาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษา บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($X = ๔.๑๘$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าพนักงาน บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ตามหลักอิทธิบาท ๔ ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($X = ๔.๒๗$) ในด้านจิตตะ (การเอาใจใส่ในการปฏิบัติงาน) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($X = ๔.๐๙$) ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายามในการปฏิบัติงาน) ๒. การเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ตามหลักอิทธิบาท ๔ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ฝ่ายที่สังกัด และประสบการณ์ทำงาน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลไม่มีผลทำให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ตามหลักอิทธิบาท ๔ ไม่แตกต่างกัน จึงไม่ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ รายได้ยังไม่เพียงพอ สภาพแวดล้อมยังไม่ค่อยสะอาด สวัสดิการยังไม่ครอบคลุม เทคโนโลยีในด้านงานเอกสารยังไม่ดีพอ สถานที่จอดรถน้อย และยังคงเสียค่าที่จอดรถ ความล่าช้าด้านเอกสารการให้คำปรึกษากับลูกค้ายังไม่ดีเท่าที่ควร และเจ้าหน้าที่ยังไม่เพียงพอ^{๑๔๐}

พระมหาบุญล้อม วีรปัญญา(วิบุโล) ได้วิจัยเรื่อง "ประสิทธิของการเผยแผ่พุทธธรรมในชมรมผู้สูงอายุศึกษาเฉพาะกรณี:ชมรมผู้สูงอายุวัดสมรโกฏิ" ผลจากการวิจัยได้พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้สูงอายุวัดสมรโกฏิ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุมากกว่า ๔๑ ปีขึ้นไปส่วน

^{๑๓๙} พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธรรมสุโข (พรสุทธิชัยพงศ์), "ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี, " **ปริญญาณิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑).

^{๑๔๐} ไพบุลย์ ตั้งใจ, "ประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงานของพนักงาน ตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษา บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ", **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารจัดการคณะสงฆ์)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑).

ใหญ่มีอาชีพแม่บ้าน โดยรวมคิดเห็นต่อบทบาทด้านการจัดกิจกรรมให้ความรู้และการสื่อสาร
ธรรมะ มีความคิดเห็นด้วยใน^{๔๔}

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพอจะสรุปได้โดยสังเขปว่า ประสิทธิภาพในการ
บริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ปฏิบัติตามระเบียบของมหาเถรสมาคม
และถูกต้องตามพระธรรมวินัย จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการที่จะบ่งชี้ถึงความสำเร็จหรือล้มเหลว
ในการส่งเสริมกิจการด้านพุทธศาสนา พระสังฆาธิการมีหน้าที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาวัด
ชุมชน สังคมและประเทศให้เป็นไปด้วยความเจริญก้าวหน้าในหลักพระสัทธรรมคำสอน
เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชน พระสังฆาธิการจึงเป็นบุคคลที่สำคัญอย่างยิ่ง
ต่อการพัฒนาศาสนา และให้สังคมสงบสุข เรียบร้อยดีงาม และอำนาจหน้าที่การบริหารของพระ
สังฆาธิการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ คือ ๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของ
วัดให้เป็นไปด้วยดี ๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่
ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถร
สมาคม ๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์ ๔) ให้
ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ล้วนเป็นสิ่งที่พระสังฆาธิการจะต้องมีการบริหารให้
มีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่คณะสงฆ์ตั้งเอาไว้ มีการนำหลักบริหารสมัยใหม่
มาประยุกต์ใช้เพื่อความเหมาะสมถูกต้องตามหลักธรรมวินัย และทันยุคทันสมัยปัจจุบัน
เพราะฉะนั้นจึงมีความเชื่อมโยงกับสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานของ
พระสังฆาธิการ ในอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อมุ่งหมายพัฒนาการบริหารงาน
ของพระสังฆาธิการของคณะสงฆ์สืบต่อไป

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ในการวิจัยเรื่อง เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเรื่อง "ประสิทธิภาพการ
บริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี" ผู้วิจัยได้ศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อ
เป็นแนวทางในการวิจัยดังต่อไปนี้

พระครูสังฆรักษ์ปศวีร์ ธีรปญโญ (ภวภานันท์) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระ
สังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”
ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับ
มาก ได้แก่ ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา
ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการ

^{๔๔}พระมหาบุญล้อม ธีรปญโญ(วิบุโล), "ประสิทธิภาพของการเผยแผ่พุทธธรรมในชมรมผู้สูงอายุ
ศึกษาเฉพาะกรณี:ชมรมผู้สูงอายุวัดสมรโกฏิ", วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(ธรรม
นิเทศ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗๒๕๕๓), หน้า (๑).

สาธารณสงเคราะห์ พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของ พระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีที่มีจำนวนพรรษา ระดับการศึกษาสายสามัญ การศึกษาทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ และการสังกัดวัดแต่ละขนาดแตกต่างกันมีบทบาทต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีไม่แตกต่างกัน^{๔๒}

พระธนตล นาคสุวณฺโณ (นาคพิพัฒน์) ได้วิจัยเรื่อง "การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์" ผลการวิจัยพบว่า ๑. พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลาง ๒. ผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าพระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน ๓. ข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ควร มีการปกครองพระภิกษุสามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ให้พระภิกษุสามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรม ด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุสามเณร ดำเนินกิจการบางอย่างภายในวัดอย่างเป็นระเบียบนอกจากนี้ควรให้พระภิกษุสามเณร ได้สั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน ให้พระภิกษุสามเณร ทำวัดให้เป็นระเบียบ มีแบบแผน ตลอดจนให้พระภิกษุสามเณร ดูแลสถานที่วัดให้ปราศจากอบายมุข และยาเสพติด^{๔๓}

พระมหาชวลิต ชาตเมธี (คงแก้ว) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต จากการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการใน

^{๔๒} พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ชีรปญฺโญ, "บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี", *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์)*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า (๑).

^{๔๓} พระธนตล นาคสุวณฺโณ (นาคพิพัฒน์), "การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์", *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารจัดการคณะสงฆ์)*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า (๑).

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ตามสถานภาพของ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๑๔๔}

พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง) ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์" ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในอำเภอชุมแสงอยู่ในระดับมาทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับพุทธจักรและอาณาจักร เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม ตลอดจนการพัฒนาบุคลากร การศึกษาและอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคณะสงฆ์ โดยใช้หลักหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า พระภิกษุที่มีอายุ, พรรษา, การศึกษาสามัญ, การศึกษาทางธรรม, และ ตำแหน่งที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑^{๑๔๕}

พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร) ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี" ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล หลักที่ใช้ในการบริหารครั้งนั้น คือ พระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์โดยธรรมมาธิปไตย กล่าวคือ ทรงแสดงธรรมและบัญญัติพระวินัย เพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพระพุทธศาสนา ปัจจุบันการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เป็นไปตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๕ ข้อที่ ๕ ว่าด้วยเรื่อง การ ได้แก่ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นการคณะสงฆ์และการพระศาสนา หรือเพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี ๖ ฝ่าย คือ ๑) การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม ๒) การศาสนศึกษา ๓) การศึกษาสงเคราะห์ ๔) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๕) การสาธารณูปการ และ ๖) การสาธารณสงเคราะห์

^{๑๔๔} พระมหาชวลิต ชาดเมธี (คงแก้ว), "บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต", **ปริญญาานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (รัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า (๑).

^{๑๔๕} พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง), "บทบาทการบริหารพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย", **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารจัดการคณะสงฆ์)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑).

การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อบทบาทการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๑$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการแก้ปัญหาในการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ พระสงฆ์บางรูปไม่เข้าใจพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์ และผู้ปกครองขาดการเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณร มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางกฎระเบียบและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทางปกครอง แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้แก่ ควรอบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องพระธรรมวินัย จรรยา มารยาทการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดี และมีการดูแลพระสงฆ์ภายในวัดอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันและเป็นธรรม รวมทั้งมีการยกย่องและชมเชยพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามกฎระเบียบ กิจวัตรอย่างสม่ำเสมอ^{๙๖}

สรุปผลจากการศึกษางานวิจัยต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของหลายเรื่องที่น่าสนใจเป็นสิ่งที่ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เกือบทั้งสิ้น จะมีระบบการทำงานที่คล้ายคลึงกันและมีรูปแบบและแนวทางในการพัฒนาองค์กรสงฆ์และกิจการคณะสงฆ์ที่ไม่แตกต่างกัน ดังนั้น ผลการวิจัยที่แต่ละเรื่องที่น่าสนใจในการศึกษานี้ จะเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการทำวิจัยเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี เพราะสามารถนำมาเป็นกรณีศึกษาได้ ปรับประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในยุคสมัยใหม่ได้ของ ท่านผู้รู้ทั้งหลายที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้นนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้าวิจัยในครั้งนี้ด้วย

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารวัด

ในการวิจัยเรื่อง เกี่ยวกับการบริหารวัด ในเรื่อง "ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี" ผู้วิจัยได้ศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย ดังต่อไปนี้

พระครูพิศาลถิรธรรม (สมพร ปญญาวิโร) ได้วิจัยเรื่อง "ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร" ผลการศึกษาวิจัยพบว่าการบริหารมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของวัดในอันที่จะพัฒนาให้เป็นระบบ สามารถส่งเสริมภิกษุสงฆ์ สามเณร ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และประสพการณ์ ปฏิบัติตนอยู่ใน

^{๙๖} พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร สัจจวาลย์สวय), "บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี", วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารจัดการคณะสงฆ์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑).

กรอบของพระธรรมวินัย และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี การบริหารวัดในปัจจุบันได้เปลี่ยนรูปแบบ ระบบ วิธีการ การสร้างระบบให้เหมาะสมกับผู้อยู่อาศัยในวัดนั้นๆ และสังคมโดยรอบ เพื่อให้การบริหารเป็นไปตามความหมายที่ว่า การปกครอง การดูแลรักษาหมู่คณะและการดำเนินงานหรือการจัดการ กิจกรรมต่างๆ ของหมู่คณะหรือองค์กรต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปตามนโยบาย และวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นๆ ด้วยดี มีประสิทธิภาพ

ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการปกครอง, ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการสาธารณูปการ มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศาสนศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์ มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง

ผลการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ เจ้าอาวาสบางรูปขาดวิสัยทัศน์ ขาดเป้าหมาย ในการบริหารจัดการวัดที่ชัดเจน การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสบางส่วนไม่มีการประชุม ปรึกษา วางแผน และกำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาวัดอย่างเป็นรูปธรรม เป็นการบริหารจัดการวัดตามความเคยชินที่เคยปฏิบัติมา ขาดการประสานงานระหว่าง วัด บ้าน และชุมชน และเจ้าอาวาสบางรูปใช้คนไม่ถูกต้องงาน จึงทำให้งานขาดประสิทธิภาพ

แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้แก่ ควรมีการประชุมพระภิกษุ สามเณร ภายในวัด เนื้อๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด และเพื่อความสามัคคีภายในวัด ส่งเสริมให้เจ้าอาวาสเปิดรับความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการวัดมีการนำเอา เทคโนโลยีสมัยใหม่ มาใช้ในการพัฒนาวัดมากขึ้น และควรมีการจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ระหว่างวัดและชุมชน^{๑๔๗}

จิตติมา เสนาไชย ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน: กรณีศึกษาวัดพระธาตุตอดอยสะแกเกิดจังหวัดเชียงใหม่" ผลการวิจัย พบว่า บทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน โดยรวมทั้ง ๔ ด้านอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๘๔ เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่า บทบาทที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพสังคม ค่าเฉลี่ย ๓.๘๗ รองลงมาคือ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพจิต ค่าเฉลี่ย ๓.๘๐ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพจิตวิญญาณ ค่าเฉลี่ย ๓.๘๐ และบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพกาย ค่าเฉลี่ย ๓.๕๘

^{๑๔๗} พระครูพิศาลถิรธรรม (สมพร ปญฺญาวชิโร), "ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร", วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารจัดการคณะสงฆ์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑).

ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย ๓.๗๖ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อันดับแรกได้แก่ ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ค่าเฉลี่ย ๓.๘๘ รองลงมาคือ ด้านงบประมาณ ค่าเฉลี่ย ๓.๗๔ ด้านบุคลากร ค่าเฉลี่ย ๓.๗๓ และด้านวัสดุอุปกรณ์ ค่าเฉลี่ย ๓.๖๕ จากผลการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของ วัดพระธาตุตอดยสะเกิดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน พบว่า ปัจจัยทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านบุคลากร ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านงบประมาณมีความสัมพันธ์กับบทบาทของวัดพระธาตุตอดยสะเกิดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน เรียงตามลำดับ คือ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพจิตวิญญาณ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพสังคม บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพจิต และบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑^{๑๔๔}

พระครูปลัดวันชาติ วิชาโต (ยอดคำเนิน) ได้วิจัยเรื่อง "ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของวัดนครสวรรค์ตามหลักสังคหวัตถุ ๔" ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๗๖.๕๒ มีอายุ ๕๑ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๐๓ มีระดับการศึกษา ปวส./ปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๐๐ มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๐๓ ประชาชนมีความพึงพอใจ ต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๖$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

เมื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของวัดนครสวรรค์ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ พบว่าประชาชนที่มีเพศ,อายุ,ระดับการศึกษาและอาชีพที่แตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการให้บริการของวัดนครสวรรค์โดยรวมไม่แตกต่างกัน ข้อเสนอแนะ ควรมีการพัฒนาด้านการบริการอย่างมีประสิทธิภาพให้ดียิ่งขึ้น ควรส่งเสริมการให้มีการบริการที่จะสามารถนำมาซึ่งความพึงพอใจแก่ผู้รับบริการ ให้เกิดความประทับใจในการรับบริการทุกครั้งกับผู้รับบริการและผู้ให้มี สิ่งที่สำคัญก็คือ ควรยึดหลักสังคหวัตถุ ๔ ในการให้บริการ ควรสงเคราะห์ประชาชนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันและไม่เลือกปฏิบัติ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของ วัดนครสวรรค์ควรคำนึงถึงหลักธรรมหลักสังคหวัตถุ ๔ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการแก่ประชาชน^{๑๔๕}

^{๑๔๔}จิตติมา เสนาไชย, "บทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน: กรณีศึกษาวัดพระธาตุตอดยสะเกิดจังหวัดเชียงใหม่", วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑).

^{๑๔๕}พระครูปลัดวันชาติ วิชาโต (ยอดคำเนิน), "ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของวัดนครสวรรค์ตามหลักสังคหวัตถุ ๔", วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารจัดการคณะสงฆ์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑).

พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ คุณงฺกโร) ได้วิจัยเรื่อง "ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี" ผลการศึกษายืนยันว่า เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหารจัดการวัดโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหารจัดการวัด อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย คือ ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะด้านการสอน ทักษะด้านเทคนิคและทักษะด้านความคิด ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔, ๔.๑๒, ๓.๙๑, ๓.๘๕ และ ๓.๘๔ ตามลำดับ

การเปรียบเทียบทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์มีทักษะแตกต่างกันตามพรษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ที่มีอายุ และระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทักษะไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

แนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ในด้านเทคนิค ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านความคิดรวบยอด ด้านความคิด และด้านการสอน พบว่า การพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ของเจ้าอาวาสจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ในการส่งเสริมหรือจัดให้มีการสัมมนาทางวิชาการ การแลกเปลี่ยนทางความคิด ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนในด้านงบประมาณ บุคลากร เทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อเปิดโอกาสให้เจ้าอาวาสสามารถเข้าถึงวิทยาการสมัยใหม่ ข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ง่ายขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาวัดมีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลให้เกิดความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาสืบต่อไปในอนาคต^{๔๐}

ทวี เขจรกุล ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสตามความคิดเห็นของเจ้าอาวาส ภิกษุสามเณร และคณะกรรมการบริหารวัด และเพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหการบริหารจัดการวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองจังหวัดหนองคาย ประชากร คือ เจ้าอาวาส ภิกษุสามเณร และคณะกรรมการบริหารวัด กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๒๙ รูป/คน ได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอนประกอบด้วย เจ้าอาวาส ๓๐ รูป และคณะกรรมการบริหารวัด ๕๖ คน ผลการศึกษาพบว่า

^{๔๐} พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ คุณงฺกโร), "ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี", วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารจัดการคณะสงฆ์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑).

๑. บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาบทบาทแต่ละด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก ๓ ด้าน เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากสูงไปหาต่ำ ปรากฏดังนี้ บทบาทด้านการปกครอง บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ บทบาทด้านการสาธารณูปการ บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ บทบาทด้านการศึกษา

๒. เปรียบเทียบระดับการปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส ภิกษุสามเณร และ คณะกรรมการที่มีต่อบทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัด โดยรวม พบว่า ไม่แตกต่างกัน

๓. เปรียบเทียบระดับการปฏิบัติของเจ้าอาวาส ภิกษุสามเณร และคณะกรรมการที่มีต่อบทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดเป็นรายด้าน พบว่า บทบาทด้านการปกครองที่คิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อทดสอบระหว่างคู่ พบว่า มีเพียงคู่เดียวที่แตกต่างกัน คือ ระดับความคิดเห็นของเจ้าอาวาส และคณะกรรมการที่มีต่อบทบาทด้านการปกครอง โดยเจ้าอาวาส มีค่าเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นมากกว่าคณะกรรมการ

๔. ปัญหาในการบริหารจัดการวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๓ อันดับแรก คือ ขาดงบประมาณในการจัดการศึกษาแก่ภิกษุสงฆ์ ขาดงบประมาณในการดำเนินการเผยแผ่ศาสนาธรรม และภิกษุสงฆ์ขาดความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย

๕. แนวทางในการแก้ปัญหาไขปัญหาการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๓ อันดับแรกที่กลุ่มตัวอย่างเสนอแนะไว้ คือ รัฐควรให้การสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องเพื่อใช้ในการจัดการศึกษาแก่ภิกษุสงฆ์ รัฐควรให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติในการเผยแผ่ศาสนาธรรม และพระสงฆ์ควรพัฒนาตนให้มีความรู้ทั้งทางโลก และทางธรรมให้รู้เท่าทัน ต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมเพื่อให้สามารถเผยแผ่ศาสนาธรรมแก่ศาสนิกชนได้^{๙๑}

สรุปผลจากการศึกษางานวิจัยต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารวัด ซึ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของหลายเรื่องที่น่าสนใจเป็นเรื่องที่ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารวัด เกือบทั้งสิ้น จะมีระบบการทำงานที่คล้ายคลึงกันและมีรูปแบบและแนวทางในการพัฒนาองค์กรสงฆ์และกิจการคณะสงฆ์ที่ไม่แตกต่างกัน ดังนั้น ผลการวิจัยที่แต่ละเรื่องที่น่าสนใจในการศึกษานี้ จะเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการทำวิจัยเรื่อง นี้ได้เป็นอย่างดี เพราะสามารถนำมาเป็นกรณีศึกษาได้ ปรับประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของการบริหารวัด ในยุคสมัยใหม่นี้ได้

^{๙๑} ทีวี เขจรกุล, "บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย", วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๗), หน้า (๑).

ของท่านผู้รู้ทั้งหลายที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้นนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้าวิจัยในครั้งนี้ด้วย

๒.๖.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาท

ในการวิจัยเรื่อง เกี่ยวกับบทบาท ในเรื่อง "ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี" ผู้วิจัยได้ศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยดังต่อไปนี้

พระครูอุดมธรรมจารี (สมจิตร์ อชฎาจาโร), ได้วิจัยเรื่อง, "บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของเจ้าอาวาสตามความคิดของพุทธศาสนิกชน ในอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา" ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของเจ้าอาวาสวัดตามความคิดของพุทธศาสนิกชน ในอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่า บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของเจ้าอาวาสวัดตามความคิดของพุทธศาสนิกชน ในอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม พบว่ามีบทบาทอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านก็พบว่า มีการบริหารอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ (๑) ด้านสาธารณะสงเคราะห์ (๒) ด้านการปกครอง (๓) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๔) ด้านการศึกษา (๕) ด้านสาธารณูปการ (๖) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ พบว่า(๑) องค์การสงฆ์ควรมีการบัญญัติกฎระเบียบหรือวินัยสงฆ์ให้ครอบคลุมกับยุคสมัย และควรกำหนดบทลงโทษที่เป็นรูปธรรม เพื่อเป็นการป้องปรามการทำคามผิดของพระสงฆ์ และเป็นการรักษาศรัทธาของพุทธศาสนิกชนไว้ (๒) ควรมีการประชุมปรึกษาหารือกับหลายๆฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของสงฆ์ในการปรับปรุงหลักสูตรให้เข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน(๓) ควรมีการจัดทำโครงการหรือหนังสือถวญความรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการบริจาที่ถูกต้องแก่พระสงฆ์ในการบริจาที่แก่โรงเรียนที่ขาดแคลนในต่างจังหวัดหรือนอกเมือง(๔)หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาควรมีการจัดทำโครงการฝึกอบรมพระสงฆ์นักเผยแผ่รุ่นใหม่ ๆ ให้มีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการของประชาชน(๕) ควรมีการออกกฎระเบียบในการควบคุมการเรียไรเงินบริจาที่ของพระสงฆ์ในแต่ละวัด เพื่อเป็นการรักษาศรัทธาของพุทธศาสนิกชน และ(๖) วัดควรมีการอนุญาตหรือจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือชุมชนภายในวัด เช่น ศูนย์บำบัดผู้ติดยา ศูนย์ฝึกอาชีพ ศูนย์การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นต้น เพื่อเป็นการช่วยเหลือประชาชนด้านสาธารณะสงเคราะห์อย่างเต็มที่^{๑๕๒}

^{๑๕๒}พระครูอุดมธรรมจารี (สมจิตร์ อชฎาจาโร), "บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของเจ้าอาวาสตามความคิดของพุทธศาสนิกชน ในอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา", *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า (๑).

พระมหามณเฑียร วรธมฺโม (ซ้ายเกลี้ยง) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา” ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา พระสังฆาธิการที่มีอายุและจำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่ง วุฒิทางการศึกษาสายสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^{๑๕๓}

พระมหาสังเวียร ปญญารโ (ศรีมันตะ) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระครูสุภาจารวัฒน์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่อยู่บนพื้นฐานการพึ่งพาธรรมชาติ กิจกรรมที่ทำประกอบด้วย การฟื้นฟูอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับยาสมุนไพรสมุนไพรรักษาสุขภาพ กิจกรรมเกษตรพอเพียง เช่น เกษตรผสมผสานเกษตรกรรมธรรมชาติ กองทุนพันธุ์ไม้และการพัฒนาแหล่งน้ำ การปลูกป่าชุมชน โรงสีข้าวปลอดสารเคมีโดยรับซื้อผลผลิตจากสมาชิกในราคายุติธรรมให้สมาชิกมีรายได้จากการทำนาปลูกข้าวปลอดสารเคมี กิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษไว้บริโภค และกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีความสอดคล้องกับหลักแห่งพุทธธรรม วิถีชีวิตในสังคมชนบท นำไปสู่การดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง คือพออยู่ พอกินและพอเพียงด้านหลักพุทธธรรมสำคัญที่พระครูสุภาจารวัฒน์นำมาใช้คือ หลักอิทธิบาท ๔ หลักสังคหวัตถุ ๔ และหลักฆราวาสธรรม ๔ เป็นต้น มาเป็นหลักในการทำงาน โดยเฉพาะในด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน เพราะเป็นธรรมที่สอดคล้องกับการทำงาน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างหน่วยงานกับชุมชน ทำให้ชุมชนมีคุณธรรมโดยผ่านกิจกรรมร่วมกันการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีความเป็นอยู่ดีขึ้นพระครูสุภาจารวัฒน์ เป็นพุทธสาวกรูปหนึ่งผู้ซึ่งได้นำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติให้เห็นประจักษ์ในชีวิตประจำวันและปลูกคนอื่นให้มีความสนใจและปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยการยึดหลักแห่งความเสียสละและการให้โอกาสคนอื่นเสมอในการทำงานร่วมกัน^{๑๕๔}

^{๑๕๓}พระมหามณเฑียร วรธมฺโม (ซ้ายเกลี้ยง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า (๑).

^{๑๕๔}พระมหาสังเวียร ปญญารโ (ศรีมันตะ), “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(พระพุทธศาสนา)*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า (๑).

พระมหาสหนอง อคฺคธมฺโม(ยาจิตร) ได้วิจัยเอง "บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมชาวบ้านให้พึ่งตนเอง:ศึกษากรณีพระครูพิพิธธรรมรส" ผลการวิจัยพบว่า พระครูพิพิธธรรมรส ได้รับแนวคิดในการพึ่งตนเอง จากท่านพุทธทาสภิกขุ แล้วนำมาใช้ให้เหมาะสมแก่ชุมชนที่ตนไปพัฒนา โดยเริ่มจากปัจจัยที่มีผลให้ท่านมีแรงขับเคลื่อนการทำงาน จากหลายสาเหตุ ได้แก่ สภาพปัญหาที่ทำกั้นการขาดแคลนแหล่งน้ำบริโภค น้ำดื่ม การว่างงานของชาวบ้าน การเล่นเกมพนันของชาวบ้านชาวบ้านขาดความสามัคคี การไม่รู้จักนำสมุนไพรในท้องถิ่นมาใช้รักษาโรค เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาไม่มากนัก การใช้แรงงานสัตว์ไม่เหมาะสม การไม่รู้จักปลูกพืชสวนครัวและอาหารที่จำเป็นต่อการดำรงชีพในด้านการแก้ปัญหาเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ผลการศึกษา พบว่าพระครูพิพิธธรรมรส ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาชุมชนและส่งเสริมโครงการ ตลอดทั้งกิจกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้

- (๑) โครงการปลูกป่าเพื่ออนาคตของชุมชนและเยาวชน
- (๒) โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง
- (๓) โครงการธนาคารข้าวโค-กระบือ สำหรับผู้ขาดแคลน
- (๔) โครงการอาหารกลางวันแด่น้องผู้หิวโหย
- (๕) โครงการนิคมเกษตรชาวพุทธ

วิธีการส่งเสริม คือ ให้ชาวบ้านปฏิบัติตามคำแนะนำ และท่านเป็นผู้นำในการทำโครงการต่างๆ นั้น อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าในบางโครงการก็ประสบความล้มเหลว เนื่องจากการบริหารงานไม่ครบวงจรบ้าง บุคคลผู้ปฏิบัติไม่มีความเข้าใจละเอียดบ้าง แต่ส่วนใหญ่ก็ทำให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ นอกจากนั้น ท่านยังส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมีกระทั่งฟื้นฟูแผ่นดินที่แห้งแล้งให้เขียวชอุ่มคืนมาได้ และชาวบ้านก็มีงานทำ ไม่ว่างงานเหมือนแต่เดิม มีรายได้เพิ่มต่อครัวเรือน เลิกเล่นเกมพนัน มีความขยันในการทำมาหาเลี้ยงชีพในด้านหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการทำงาน ได้แก่ กฎแห่งกรรม สังคหัตถุธรรม,เบญจศีล,ความสันโดษและอิทธิบาทปราชญ์ชาวบ้านที่ปฏิบัติตามคำสอนของท่าน ที่ได้รับผลสำเร็จในการพึ่งตนเองแบบพุทธเกษตร ได้แก่ พ่อบุญเต็ม ชัยลา,พ่อทัด กระจยม และ พ่อผอง เกตุพิบูลย์ โดยการปลูกพืชหมุนเวียน การเลี้ยงสัตว์จำพวก เป็ด ไก่ สุกร ตลอดทั้งการเลี้ยงปลา กาลปลูกผักสวนครัวการทำผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเพื่อส่งขายสู่ตลาด^{๑๕๕}

พระปลัดสัมฤทธิ์ เทวธมฺโม (เปจิตตั้ง) ได้วิจัยเรื่อง"บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย" ผลการวิจัยพบว่า บทบาทตามภารกิจ ๖ ด้าน ที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย พบว่า ด้านการปกครอง หลักการปกครองจะ

^{๑๕๕}พระมหาสหนอง อคฺคธมฺโม(ยาจิตร), "บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมชาวบ้านให้พึ่งตนเอง:ศึกษากรณีพระครูพิพิธธรรมรส", วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า (๑).

มีทั้งพระเดชและพระคุณ สมณศักดิ์มีความสำคัญและจำเป็นต่อการปกครอง ด้านศาสนศึกษา เกือบทุกวัดจะมีการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรม – บาลี เป็นหลัก วัดที่เจริญจะมีการเรียนการสอนแผนกสามัญศึกษาด้วย พระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์มี วิธีการส่งเสริมการศึกษา เช่น สนับสนุนปัจจัย ๔ และให้ทุนการศึกษา เป็นต้น ปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมในปัจจุบันคือไม่ค่อยมีคนบวช และพระเณรขาดแรงจูงใจในการเรียนนักธรรม – บาลี คณะสงฆ์ต้องปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน หลักสูตรและการวัดผลประเมินผลให้ได้มาตรฐานกว่านี้ ผลการจัดการศึกษาคือทำให้ได้บุคลากร ทางศาสนาที่มีคุณภาพ ด้านการศึกษา สงเคราะห์ มีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และโรงเรียนการกุศลวัดระดับอนุบาล-มัธยมศึกษา การส่งเสริมการศึกษา เช่น มอบทุนการศึกษาแก่นักเรียน เป็นต้น ปัญหาที่พบคือ ทุนการศึกษายังมีไม่เพียงพอ เจ้าอาวาสแต่ละแห่งต้องจัดกิจกรรมหาทุนทุกปี ด้านการเผยแผ่รูปแบบการเผยแผ่ เช่น การเทศน์ บรรยายธรรม อบรมศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชน เขียนหนังสือธรรมะ เป็นต้น นักเผยแผ่ที่จะต้องยึดองค์แห่งธรรมกถึก ๕ และมีเทคนิควิธีในการแสดงธรรม ด้านสาธารณูปการ การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุนั้น วัดที่ตั้งอยู่ในชุมชนเมืองจะได้เปรียบ เพราะชาวบ้านมีเศรษฐกิจดี ส่วนวัดที่อยู่นอกตัวเมืองที่ต้องสร้างแบบค่อยเป็นค่อยไป ปัญหาที่พบในการก่อสร้างคือ ขาดทุนทรัพย์ในการก่อสร้าง และถูกช่างเอาไรต์เอาเปรียบ พระสังฆาธิการสร้างสิ่งก่อสร้างได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดบ้าง เกินกำหนดบ้าง เงินก่อสร้าง ได้จากการบริจาคของชาวบ้าน สิ่งก่อสร้างได้ใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ด้านสาธารณประโยชน์ รูปแบบการสงเคราะห์ช่วยเหลือ เช่น การสร้างสะพาน, สร้างโรงเรียน, สถานพยาบาลและอุปกรณ์ บริจาคปัจจัยและสิ่งของแก่ผู้ประสบภัย และผู้ยากไร้ เป็นต้น^{๑๕๖}

พระมหาสมณ สุนติโก ได้ทำการศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระมหากัจจายนเถระได้เผยแผ่พระพุทธ ศาสนาโดยใช้วิธีการสอน ๔ อย่าง คือ สันทสสนา สมาทปนา สมุตเตชชา และสัมปหังสนา พร้อมทั้งใช้รูปแบบการสอนอีก ๔ อย่าง คือ แบบสากัจฉาหรือสนทนาธรรม แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา และการวางกฎระเบียบโดยการอธิบายพุทธพจน์อย่างละเอียดลึกซึ้ง เพื่อถ่ายทอดแก่ภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจในหลักธรรมได้อย่างแจ่มแจ้ง เหมือนกับพระพุทธเจ้าทรง แสดงเองด้วยวิธีการบรรยายอธิบายเนื้อความแห่งธรรม และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าให้ไปประกาศพระศาสนา ณ แคว้นอนันตตี ทำให้บุคคลผู้ไม่มีศรัทธาเกิดศรัทธาเลื่อมใสเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสอยู่แล้วเกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ส่วนบุคคลที่มีได้นับถือพระพุทธศาสนามาก่อนก็หันมา

^{๑๕๖} พระปลัดสัมฤทธิ์ เทวธมโม (เปจิตตัง), "บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย", วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑).

นับถือพระพุทธศาสนาประกาศตนเป็นอุบาสกจำนวนมาก ท่านได้ประพันธ์คัมภีร์ขึ้น ๖ เล่ม คือ กัจจายนไวยากรณ์ จูฬนirutติ มหานirutติ เนตติเปฏโปกเทศ และวัณณนิตี^{๑๕๗}

สรุปผลจากการศึกษางานวิจัยต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทการบริหาร ซึ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายเรื่องที่น่ามาอ้างอิงเป็นเรื่องที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทการบริหาร เกือบทั้งสิ้น จะมีระบบการทำงานที่คล้ายคลึงกันและมีรูปแบบและแนวทางในการพัฒนาองค์กรสงฆ์และกิจการคณะสงฆ์ที่ไม่แตกต่างกัน ดังนั้น ผลการวิจัยที่แต่ละเรื่องที่น่ามาอ้างอิงในการศึกษานี้ จะเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการทำวิจัยเรื่อง นี้ได้เป็นอย่างดี เพราะสามารถนำมาเป็นกรณีศึกษาได้ ปรับประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในยุคสมัยใหม่นี้ได้ของท่านผู้รู้ทั้งหลายที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้นนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้าวิจัยในครั้งนี้ด้วย

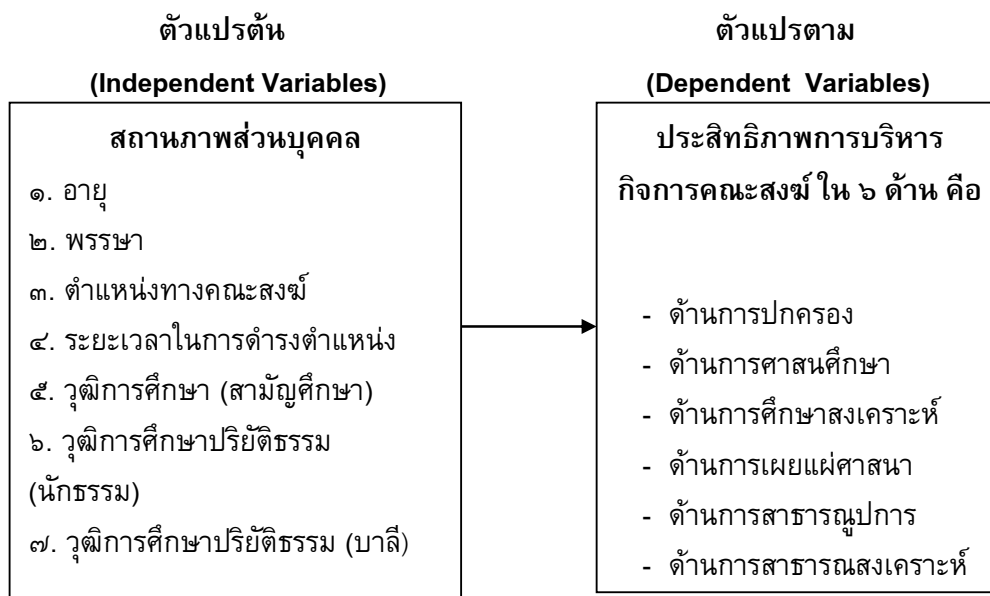
^{๑๕๗} พระมหาสมณ สุนตติโกโร, การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๔.

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบด้วยการศึกษาเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ๑. อายุ ๒. พรรษา ๓. ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ๔. ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ๕. วุฒิการศึกษา (สามัญศึกษา) ๖. วุฒิการศึกษาปริญญาตรี (นักธรรม) ๗. วุฒิการศึกษาปริญญาตรี (บาลี)

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ใน ๖ ด้าน คือ ๑. ด้านการปกครอง ๒. ด้านการศาสนศึกษา ๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ๔. ด้านการเผยแผ่ศาสนา ๕. ด้านการสาธารณูปการ ๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ดังแผนภาพที่ ๒.๒ ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษา เรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี” ผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษา โดยมีลำดับขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำนวน ๑,๐๐๑ รูป^๑

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

ในการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ใช้การสุ่มแบบง่าย (Sample Random Sampling) โดยใช้ตารางสำเร็จรูปที่คำนวณได้จากสูตร ของเครซีและมอร์แกน (R.V.Krejcie & D.W.Morgan (ภาคผนวก ข) จากประชากร ๑,๐๐๑ รูป ซึ่งได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๓๐ รูป

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ประสานงานกับเจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในเขตพื้นที่ที่จะทำการสำรวจ เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี เมื่อดำเนินการเก็บข้อมูลแล้ว ผู้ศึกษาจึงนำมาตรวจสอบความเรียบร้อย เพื่อดำเนินการวิเคราะห์ต่อไป แสดงในตารางที่ ๓.๑

^๑สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมืองลพบุรี, เอกสารประกอบการประชุมพระสังฆาธิการ, ๒๕๕๔, หน้า ๑๒. (เอกสารอัดสำเนา).

ตารางที่ ๓.๑ ตารางแสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ตำบล	ประชากรทั้งหมด	กลุ่มตัวอย่าง
๑. ท่าหิน	๕๔	๑๔
๒. ทะเชษฐนครเขต ๑	๕๐	๑๔
๓. ทะเชษฐนครเขต ๒	๖๓	๑๗
๔. เขาสามยอด	๖๕	๑๗
๕. โปแก้วตันเขต ๑	๖๗	๑๘
๖. โปแก้วตันเขต ๒	๖๑	๑๗
๗. ตะลุง	๕๒	๑๔
๘. จิวราย-ดอนโพธิ์	๔๕	๑๕
๙. โกงธนู	๕๑	๑๕
๑๐. ท้ายตลาด	๕๘	๑๗
๑๑. บางชั้นหมาก-พรหมาสตรี	๔๙	๑๕
๑๒. โลกกระเทียม-ท่าแค	๕๐	๑๕
๑๓. ป่าตาล-โคกลำพาน	๖๓	๑๗
๑๔. ท่าศาลา	๕๒	๑๖
๑๕. กกโก	๖๒	๑๗
๑๖. นิคมสร้างตนเอง	๕๖	๑๗
๑๗. โลกตุม เขต ๑	๕๐	๑๕
๑๘. โลกตุม เขต ๒	๕๓	๑๖
รวมทั้งหมด	๑๐๐๑	๒๓๐

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้เป็นแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑. ศึกษาหลักการและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือในการสอบถาม

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗. ปรับปรุงแก้ไข

๘. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้ศึกษาพัฒนาขึ้นตามกรอบของประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี รวมทั้งศึกษาปัญหาและแนวทางในการพัฒนาวัด เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง วุฒิการศึกษา (สามัญศึกษา) วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (นักธรรม) วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (บาลี)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนา ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale)^๒ มี ๕ ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง ประสิทธิภาพอยู่ในระดับ มากที่สุด

๔ หมายถึง ประสิทธิภาพอยู่ในระดับ มาก

๓ หมายถึง ประสิทธิภาพอยู่ในระดับ ปานกลาง

๒ หมายถึง ประสิทธิภาพอยู่ในระดับ น้อย

๑ หมายถึง ประสิทธิภาพอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

การตรวจสอบความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือของผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปแจกให้ประชาชนในจังหวัดสระบุรี ที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มประชากร ที่จะทำการศึกษ จำนวน ๓๐ คน เพื่อทดสอบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเข้าใจคำถามในแบบสอบถามอย่างชัดเจน

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๙ - ๑๔๐.

หรือไม่ เมื่อมีข้อบกพร่องก็จะได้ทำการแก้ไขให้ถูกต้องแล้วจึงนำแบบสอบถามแจกให้กับประชากรที่จะทำการศึกษาดังที่ได้กำหนดไว้แล้วในส่วนของการประชากร ที่ทำการศึกษา

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการบริหาร และการจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือ ที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๑) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) อาจารย์ ดร. พิเชฐ ทั้งโต หัวหน้าภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) อาจารย์ เดช ชูจันออด อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) อาจารย์ ผดุง วรรณทอง อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้ และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)^๓ เท่ากับ ๐.๘๙

โดยใช้สูตร

$$IOC = \frac{\sum X}{N}$$

IOC แทน ดัชนีความสอดคล้อง

$\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

^๓ อ้างแล้ว, หน้า ๒๔๓ - ๒๔๔.

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ^๔

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) กับประชาชนในจังหวัดสระบุรี ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)^๕ ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๐๐๐

๔. นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้แจกกลุ่มตัวอย่างจริงในการวิจัยต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) หนังสือขอความอนุเคราะห์ถึงเจ้าคณะอำเภอเมืองลพบุรี เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลจากพระสังฆาธิการ

๒) หนังสือขอความอนุเคราะห์ถึงเจ้าคณะอำเภอเมืองลพบุรี จัดทำหนังสือถึงพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองลพบุรี เพื่อขอความอนุเคราะห์แจ้งพระสังฆาธิการในเขตปกครอง และพระสงฆ์ ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

๓) นำหนังสือขอความอนุเคราะห์จากเจ้าคณะอำเภอเมืองลพบุรี ถวายแด่พระสังฆาธิการในอำเภอเมืองลพบุรี เพื่อขออนุเคราะห์ให้ร่วมมือตอบแบบสอบถามของผู้วิจัยด้วยตนเอง พร้อมทั้งนัดหมายวันเวลาที่ขอรับแบบสอบถามคืน

๔) นำข้อมูลที่รวบรวมได้ไปวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

^๔ ประคอง กรรณสูต, สถิติเพื่อการศึกษาทางพฤติกรรมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๗.

^๕ Cronbach, Lee J., **Essentials of psychological testing**, 4 th ed., (New York: Harper & Row, 1971), p.67.

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

๑. นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้อง ในการตอบแบบสอบถามแล้วนำมาคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์และถูกต้องเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยการบันทึกคะแนนแต่ละข้อของแต่ละคนลงในแบบลงรหัส (Coding Form)

๒. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ระดับประสิทธิภาพการบริหารงานการคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี วิเคราะห์โดยใช้ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของคะแนนจากการตอบของคณะสงฆ์ ในจังหวัดลพบุรี

๓) แปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๔.๕๐ – ๕.๐๐	หมายความว่า	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๓.๕๐ – ๔.๔๙	หมายความว่า	มาก
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๒.๕๐ – ๓.๔๙	หมายความว่า	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๑.๕๐ – ๒.๔๙	หมายความว่า	น้อย
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่	๑.๐๐ – ๑.๔๙	หมายความว่า	น้อยที่สุด

สถิติที่ใช้ทดสอบสมมุติฐานระหว่างคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ค่า t-test สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent Samples) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance : ANOVA) F-test เมื่อพบความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยวิธีการผลต่างนัยสำคัญ น้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) แล้วนำเสนอผลงานในรูปของตารางพร้อมประกอบคำบรรยาย

^๖ ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ดานสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอแบ่งเป็น ๓ ตอน ดังนี้

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้แก่ อายุ พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม และวุฒิการศึกษาแผนกบาลี

๔.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๔.๔ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

๔.๕ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม อายุ พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม และวุฒิการศึกษาแผนกบาลี รายละเอียดดังแสดงในตารางที่

๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวน ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล (n = ๒๓๐)

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
อายุ		
๒๐ – ๓๐ ปี	๑๓	๕.๗
๓๑ – ๔๐ ปี	๖๑	๒๖.๕
๔๑ – ๕๐ ปี	๑๐๒	๔๔.๓
๕๑ – ๖๐ ปี	๔๗	๒๐.๔
๖๐ ปีขึ้นไป	๗	๓.๑
พรรษา		
๕ – ๑๐ พรรษา	๖๒	๒๗.๐
๑๑ – ๑๕ พรรษา	๖๓	๒๗.๓
๑๖ – ๒๐ พรรษา	๓๙	๑๗.๐
๒๑ พรรษาขึ้นไป	๖๖	๒๘.๗
ตำแหน่งทางคณะสงฆ์		
เจ้าคณะอำเภอ	๑	๑.๗
รองเจ้าคณะอำเภอ	๒	๓.๙
เจ้าคณะตำบล	๒๖	๑๑.๓
รองเจ้าคณะตำบล	๑๙	๘.๙
เจ้าอาวาส	๑๕๓	๖๖.๕
รองอาวาส	๒๙	๑๒.๗
ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง		
ต่ำกว่า ๕ ปี	๖๕	๒๘.๓
๕ – ๙ ปี	๗๘	๓๓.๙
๑๐ ปีขึ้นไป	๘๗	๓๗.๘
วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา		
ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	๔๒	๑๘.๓
มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	๑๑๑	๔๘.๓
อนุปริญญา	๒๗	๑๑.๗
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	๔๖	๒๐.๐
ปริญญาโท	๔	๑.๗

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม		
นักธรรมตรี	๒๔	๑๐.๕
นักธรรมโท	๓๓	๑๔.๓
นักธรรมเอก	๑๗๓	๗๕.๒
วุฒิการศึกษาแผนกบาลี		
ประโยค ๑-๒	๙๘	๔๒.๖
เปรียญธรรม ๓ - ๔	๓๘	๑๖.๕
เปรียญธรรม ๕ - ๖	๖๒	๒๗.๐
เปรียญธรรม ๗ - ๙	๓๒	๑๓.๙
รวม	๒๓๐	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ ซึ่งเป็นการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งสามารถอธิบายได้แต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

อายุ มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๓ รองลงมาคืออายุ ๓๑ - ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๕ อายุ ๕๑ - ๖๑ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๔ อายุ ๒๐ - ๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๕.๗ และ อายุ ๖๐ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๓.๑ ตามลำดับ

พรรษา มีพรรษา ๒๑ พรรษาขึ้นไปมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๗ รองลงมาคือมีพรรษา ๑๑ - ๑๕ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๓ พรรษา ๕ - ๑๐ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๐ และ ๑๕ - ๒๐ พรรษา คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๐ ตามลำดับ

ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ มีตำแหน่งเจ้าอาวาส มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๕ รองลงมาคือ มีตำแหน่งรองเจ้าอาวาส คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๗ ตำแหน่งเจ้าคณะตำบล คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๓ ตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอและรองเจ้าคณะตำบล คิดเป็นร้อยละ ๓.๙ และตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ คิดเป็นร้อยละ ๑.๗ ตามลำดับ

ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ๑๐ ปีขึ้นไปมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ ๓๗.๘ รองลงมาคือ ๕ - ๙ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๙ และ ต่ำกว่า ๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๓ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่ามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๓ รองลงมาคือ ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๐ ต่ำกว่ามัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๓ อนุปริญญา คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๗ และปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ ๑.๗ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม มีวุฒิการศึกษานักธรรมเอกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๒ รองลงมาคือ นักธรรมโท คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๓ และนักธรรมตรี คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๕ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาแผนกบาลี มีวุฒิการศึกษาแผนกบาลีประโยค ๑ - ๒ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๖ รองลงมาคือ เปรียญธรรม ๕ - ๖ คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๐ เปรียญธรรม ๓ - ๔ คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๕ และ เปรียญธรรม ๗ - ๘ คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๙ ตามลำดับ

๔.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

ผลการวิเคราะห์ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒ - ๔.๘

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ภาพรวม (n = ๒๓๐)

ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์	\bar{X}	S.D.	ระดับประสิทธิภาพ
๑. ด้านการปกครอง	๓.๗๑	๐.๒๔๒	มาก
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๒๕	๐.๓๒๘	ปานกลาง
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๒๕	๐.๓๓๐	ปานกลาง
๔. ด้านการเผยแผ่ศาสนา	๓.๒๓	๐.๓๔๘	ปานกลาง
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๒๓	๐.๓๗๙	ปานกลาง
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๒๒	๐.๓๔๔	ปานกลาง
ภาพรวม	๓.๓๒	๐.๒๕๒	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๓๒ และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้วพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการปกครอง อยู่ในระดับมาก ส่วนประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านอื่นๆอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะ
สงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการปกครอง (n = ๒๓๐)

ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครอง	\bar{X}	S.D.	ระดับ ประสิทธิภาพ
๑. จัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอน ด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย	๓.๙๖	๐.๒๙๒	มาก
๒. การออกระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ	๓.๙๒	๐.๓๐๐	มาก
๓. การให้การศึกษอบรมแก่บรรพชิตและ คฤหัสถ์ และศิษย์วัด	๓.๗๙	๐.๔๖๗	มาก
๔. การควบคุมดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของ พระภิกษุสามเณรให้เป็นไปตามแบบแผนและ ประเพณีอันดีงาม	๓.๗๙	๐.๔๗๖	มาก
๕. การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติ เหตุหรือการลงนิคหกรรม	๓.๑๒	๐.๔๑๗	ปานกลาง
ภาพรวม	๓.๗๑	๐.๒๔๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง
จังหวัดลพบุรี ด้านการปกครอง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๗๑ และเมื่อจำแนก
เป็นรายข้อแล้ว พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้าน
การปกครอง ข้อการระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุหรือการลงนิคหกรรม อยู่ใน
ระดับปานกลาง ส่วนประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้าน
การปกครอง ข้ออื่นๆอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะ
สงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศึกษา (n = ๒๓๐)

ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการศึกษา	\bar{X}	S.D.	ระดับ ประสิทธิภาพ
๑.ตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักการศึกษา	๓.๒๓	๐.๕๑๗	ปานกลาง
๒. การดูแล เร่งรัดให้มีการเรียนการสอนนักรวม อย่างทั่วถึง	๓.๒๖	๐.๕๕๒	ปานกลาง
๓. การควบคุมการสอนธรรมศึกษาและบาลี	๓.๒๙	๐.๕๘๐	ปานกลาง
๔. การเร่งรัดรณรงค์ให้มีการอบรมบาลีและนักรวม ก่อนสอบ (แต่ละปี)	๓.๒๕	๐.๕๕๘	ปานกลาง
๕. การยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรมบาลีประโยคต่าง ๆ ให้มีขวัญและ กำลังใจได้	๓.๒๒	๐.๕๕๓	ปานกลาง
ภาพรวม	๓.๒๕	๐.๓๒๘	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง
จังหวัดลพบุรี ด้านการศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๒๕ และเมื่อ
จำแนกเป็นรายข้อแล้ว พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัด
ลพบุรี ด้านการศึกษา อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะ
สงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (n = ๒๓๐)

ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์	\bar{X}	S.D.	ระดับ ประสิทธิภาพ
๑. การตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและ เยาวชนทุกระดับชั้น	๓.๒๕	๐.๕๓๒	ปานกลาง
๒. การช่วยพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและเอกชน	๓.๒๗	๐.๕๕๐	ปานกลาง
๓. การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา	๓.๒๕	๐.๕๘๑	ปานกลาง
๔. การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อ สงเคราะห์เด็กและเยาวชน	๓.๒๓	๐.๕๕๐	ปานกลาง
๕. การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อส่งเสริม การศึกษาแก่พระภิกษุและ สามเณร	๓.๒๖	๐.๕๔๖	ปานกลาง
ภาพรวม	๓.๒๕	๐.๓๓๐	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง
จังหวัดลพบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๒๕
และเมื่อจำแนกเป็นรายข้อแล้ว พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง
จังหวัดลพบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการเผยแผ่ศาสนา (n = ๒๓๐)

ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่ศาสนา	\bar{X}	S.D.	ระดับ ประสิทธิภาพ
๑. การเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง	๓.๒๕	๐.๕๗๔	ปานกลาง
๒. อบรมพระสงฆ์สามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมะโดยการจัดให้มีการเทศน์การบรรยายธรรมในวันสำคัญทางศาสนา	๓.๒๔	๐.๕๖๐	ปานกลาง
๓. การแนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ	๓.๒๕	๐.๕๘๑	ปานกลาง
๔. การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาธรรมบาลีแก่พระสงฆ์และประชาชน	๓.๒๐	๐.๕๐๑	ปานกลาง
๕. การจัดให้มีการพิมพ์หนังสือธรรมะหรือการเทศน์ออกเผยแผ่เป็นธรรมทาน	๓.๒๔	๐.๕๔๖	ปานกลาง
ภาพรวม	๓.๒๓	๐.๓๔๘	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการเผยแผ่ศาสนา ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๒๓ และเมื่อจำแนกเป็นรายข้อแล้ว พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการเผยแผ่ศาสนา อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะ
สงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณูปการ (n = ๒๓๐)

ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการสาธารณูปการ	\bar{X}	S.D.	ระดับ ประสิทธิภาพ
๑. การวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะ ภายในวัด	๓.๒๓	๐.๕๕๖	ปานกลาง
๒. การควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นไทย	๓.๒๕	๐.๕๖๖	ปานกลาง
๓. การจัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้ เป็นระเบียบสัดส่วน	๓.๒๕	๐.๕๖๔	ปานกลาง
๔. การจัดศาสนสมบัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวง และพระธรรมวินัย	๓.๒๔	๐.๕๘๕	ปานกลาง
๕. การดูแล ซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุ ภายในวัดที่ชำรุดทรุดโทรม	๓.๒๒	๐.๕๖๐	ปานกลาง
ภาพรวม	๓.๒๓	๐.๓๗๙	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง
จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณูปการ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๒๓ และ
เมื่อจำแนกเป็นรายข้อแล้ว พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัด
ลพบุรี ด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะ
สงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณสงเคราะห์ (n = ๒๓๐)

ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์	\bar{X}	S.D.	ระดับ ประสิทธิภาพ
๑. การจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การ สัญจรไปมา	๓.๒๔	๐.๕๗๖	ปานกลาง
๒. การจัดทำป้ายวัดเพื่อประชาสัมพันธ์วัด และศาสนสถาน	๓.๒๓	๐.๕๘๙	ปานกลาง
๓. การจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล และจัดอบรมประชาชน	๓.๒๓	๐.๕๘๕	ปานกลาง
๔. การช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ	๓.๒๕	๐.๕๘๗	ปานกลาง
๕. การกำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้การ สงเคราะห์แก่ประชาชน	๓.๒๐	๐.๕๐๗	ปานกลาง
ภาพรวม	๓.๒๒	๐.๓๔๔	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง
จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๒๒
และเมื่อจำแนกเป็นรายข้อแล้ว พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง
จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

**๔.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง
จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล**

ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง
จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์
ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรม
และวุฒิการศึกษาแผนกบาลี ตามสมมติฐานที่ ๑ - ๗ ดังนี้

๔.๑.๑ สมมติฐานที่ ๑ พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามอายุ (n = ๒๓๐)

ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	อายุ										F	Sig.
	๒๐ - ๓๐ ปี		๓๑ - ๔๐ ปี		๔๑ - ๕๐ ปี		๕๑ - ๖๐ ปี		๖๑ ปีขึ้นไป			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๗๘	.๑๕๑	๓.๖๘	.๒๐๑	๓.๖๘	.๒๒๖	๓.๗๘	.๓๐๔	๓.๖๐	.๓๖๕	๒.๐๕๐	.๐๘๘
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๔๓	.๓๙๘	๓.๒๕	.๓๑๒	๓.๑๗	.๒๕๗	๓.๓๗	.๔๒๙	๓.๑๗	.๑๓๘	๔.๒๒๔**	.๐๐๓
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๓๓	.๓๕๙	๓.๒๔	.๒๙๓	๓.๒๐	.๒๓๔	๓.๓๖	.๕๐๐	๓.๐๘	.๑๕๗	๒.๖๓๐*	.๐๓๕
๔. ด้านการเผยแผ่ศาสนา	๓.๒๔	.๓๑๗	๓.๒๒	.๓๔๐	๓.๑๘	.๒๗๘	๓.๓๗	.๔๖๕	๓.๑๔	.๓๒๐	๒.๕๗๓*	.๐๓๙
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๓๐	.๓๕๒	๓.๒๓	.๓๕๑	๓.๑๖	.๓๒๑	๓.๔๐	.๔๙๓	๓.๐๒	.๑๓๘	๔.๑๙๒**	.๐๐๓
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๓๖	.๓๑๔	๓.๒๒	.๓๔๙	๓.๑๓	.๒๗๕	๓.๔๐	.๔๒๖	๓.๒๕	.๐๙๗	๖.๑๓๒**	.๐๐๐
ภาพรวม	๓.๔๑	.๒๖๑	๓.๓๑	.๒๒๐	๓.๒๖	.๑๖๘	๓.๔๕	.๓๗๘	๓.๒๑	.๐๗๔	๕.๘๔๐**	.๐๐๐

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกันในด้านการศึกษาสงเคราะห์และด้านการเผยแผ่ศาสนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

ระดับ .๐๕ และพระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกันในด้านการศาสนศึกษา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ดังนั้น จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๐ - ๔.๑๔

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

จำแนกตามอายุ ด้านการศาสนศึกษา

อายุ	\bar{X}	๒๐ - ๓๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๔๑ - ๕๐ ปี	๕๑ - ๖๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๓.๔๓	๓.๒๕	๓.๑๗	๓.๓๗	๓.๑๗
๒๐ - ๓๐ ปี	๓.๔๓		.๑๗	.๒๕**	.๐๖	.๒๕
๓๑ - ๔๐ ปี	๓.๒๕			.๐๘	-.๑๑	.๐๘
๔๑ - ๕๐ ปี	๓.๑๗				-.๑๙**	.๐๐
๕๑ - ๖๐ ปี	๓.๓๗					.๑๙
๖๑ ปีขึ้นไป	๓.๑๗					

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๒๐ - ๓๐ ปี มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศาสนศึกษา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี และพระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศาสนศึกษา น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑ - ๖๐ ปีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
จำแนกตามอายุ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

อายุ	\bar{X}	๒๐ - ๓๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๔๑ - ๕๐ ปี	๕๑ - ๖๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๓.๔๓	๓.๒๕	๓.๑๗	๓.๓๗	๓.๑๗
๒๐ - ๓๐ ปี	๓.๔๓		.๐๙	.๑๓	-.๐๒	.๒๕
๓๑ - ๔๐ ปี	๓.๒๕			.๐๔	-.๑๒	.๑๖
๔๑ - ๕๐ ปี	๓.๑๗				-.๑๖*	.๑๒
๕๑ - ๖๐ ปี	๓.๓๗					.๒๘*
๖๑ ปีขึ้นไป	๓.๑๗					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์ น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑ - ๖๐ ปี และพระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑ - ๖๐ ปี มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
จำแนกตามอายุ ด้านการเผยแผ่ศาสนา

อายุ	\bar{X}	๒๐ - ๓๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๔๑ - ๕๐ ปี	๕๑ - ๖๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๓.๒๔	๓.๒๒	๓.๑๘	๓.๓๗	๓.๑๔
๒๐ - ๓๐ ปี	๓.๒๔		.๐๑	.๐๕	-.๑๒	.๑๐
๓๑ - ๔๐ ปี	๓.๒๒			.๐๔	-.๑๔*	.๐๘
๔๑ - ๕๐ ปี	๓.๑๘				-.๑๘*	.๐๔
๕๑ - ๖๐ ปี	๓.๓๗					.๒๓
๖๑ ปีขึ้นไป	๓.๑๔					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี และ ๔๑ - ๕๐ ปี มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการเผยแผ่ศาสนา น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑ - ๖๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
จำแนกตามอายุ ด้านการสาธารณูปการ

อายุ	\bar{X}	๒๐ - ๓๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๔๑ - ๕๐ ปี	๕๑ - ๖๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๓.๓๐	๓.๒๓	๓.๑๖	๓.๔๐	๓.๐๒
๒๐ - ๓๐ ปี	๓.๓๐		.๐๖๘	.๑๔๓	-.๑๐๐	.๒๗๙
๓๑ - ๔๐ ปี	๓.๒๓			.๐๗๔	-.๑๖**	.๒๑๐
๔๑ - ๕๐ ปี	๓.๑๖				-.๒๔**	.๑๓๖
๕๑ - ๖๐ ปี	๓.๔๐					.๓๗**
๖๑ ปีขึ้นไป	๓.๐๒					

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี และ ๔๑ - ๕๐ ปี มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณูปการ น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑ - ๖๐ ปี และพระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑ - ๖๐ ปี มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณูปการ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๖๑ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
จำแนกตามอายุ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

อายุ	\bar{X}	๒๐ - ๓๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๔๑ - ๕๐ ปี	๕๑ - ๖๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๓.๓๖	๓.๒๒	๓.๑๓	๓.๔๐	๓.๒๕
๒๐ - ๓๐ ปี	๓.๓๖		.๑๔	.๒๓**	-.๐๓	.๑๑
๓๑ - ๔๐ ปี	๓.๒๒			.๐๙	-.๑๗**	-.๐๓
๔๑ - ๕๐ ปี	๓.๑๓				-.๒๗**	-.๑๒
๕๑ - ๖๐ ปี	๓.๔๐					.๑๔
๖๑ ปีขึ้นไป	๓.๒๕					

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี และ ๔๑ - ๕๐ ปี มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณสงเคราะห์ น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีอายุ ๕๑ - ๖๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

๔.๑.๒ สมมติฐานที่ ๒ พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกัน
 ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามพรรษา (n = ๒๓๐)

ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	พรรษา								F	Sig.
	๕ - ๑๐ พรรษา		๑๑ - ๑๕ พรรษา		๑๖ - ๒๐ พรรษา		๒๑ พรรษาขึ้นไป			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๖๗	.๒๑๔	๓.๗๕	.๓๐๒	๓.๗๔	.๒๕๐	๓.๗๐	.๑๘๙	๑.๔๙๗	.๒๑๖
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๑๘	.๒๓๒	๓.๓๕	.๔๒๓	๓.๓๔	.๓๖๖	๓.๑๕	.๒๒๔	๖.๔๖๘**	.๐๐๐
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๒๐	.๒๔๕	๓.๓๓	.๔๒๕	๓.๓๒	.๔๐๖	๓.๑๘	.๒๐๖	๓.๕๗๔*	.๐๑๕
๔. ด้านการเผยแผ่ศาสนา	๓.๒๑	.๒๙๘	๓.๓๑	.๔๔๖	๓.๓๒	.๓๗๗	๓.๑๔	.๒๒๖	๓.๕๗๖*	.๐๑๕
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๑๘	.๓๑๕	๓.๓๐	.๔๖๙	๓.๓๐	.๔๐๔	๓.๑๘	.๓๐๘	๑.๘๕๕	.๑๓๘
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๒๓	.๒๕๖	๓.๓๐	.๔๒๑	๓.๓๑	.๔๐๔	๓.๑๐	.๒๕๕	๕.๐๖๐**	.๐๐๒
ภาพรวม	๓.๒๘	.๑๔๓	๓.๓๙	.๓๕๕	๓.๓๙	.๒๙๒	๓.๒๔	.๑๓๙	๕.๖๘๗**	.๐๐๑

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกันในด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการเผยแผ่ศาสนา อย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และพระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกันในด้านการศาสนศึกษาและด้านการสาธารณสงเคราะห์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้น จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนา และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๖ - ๔.๑๗

ตารางที่ ๔.๑๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

จำแนกตามพรรษา ด้านการศาสนศึกษา

พรรษา	\bar{X}	๕ - ๑๐ พรรษา	๑๑ - ๑๕ พรรษา	๑๖ - ๒๐ พรรษา	๒๑ พรรษาขึ้นไป
		๓.๑๘	๓.๓๕	๓.๓๔	๓.๑๕
๕ - ๑๐ พรรษา	๓.๑๘		-.๑๗**	-.๑๕**	.๐๒
๑๑ - ๑๕ พรรษา	๓.๓๕			.๐๑	.๒๐**
๑๖ - ๒๐ พรรษา	๓.๓๔				.๑๘**
๒๑ พรรษาขึ้นไป	๓.๑๕				

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษา ๕ - ๑๐ พรรษา มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศาสนศึกษา น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๑ - ๑๕ พรรษาและ ๑๖ - ๒๐ พรรษา ส่วนพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๑ - ๑๕ พรรษาและ ๑๖ - ๒๐ พรรษา มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศาสนศึกษา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๒๑ พรรษาขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๗ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
จำแนกตามพรรษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์

พรรษา	\bar{X}	๕ - ๑๐ พรรษา	๑๑ - ๑๕ พรรษา	๑๖ - ๒๐ พรรษา	๒๑ พรรษาขึ้นไป
		๓.๒๐	๓.๓๓	๓.๓๒	๓.๑๘
๕ - ๑๐ พรรษา	๓.๒๐		-.๑๓*	-.๑๒	.๐๑
๑๑ - ๑๕ พรรษา	๓.๓๓			.๐๐	.๑๕*
๑๖ - ๒๐ พรรษา	๓.๓๒				.๑๕*
๒๑ พรรษาขึ้นไป	๓.๑๘				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษา ๕ - ๑๐ พรรษา มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์ น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๑ - ๑๕ พรรษา และพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๑ - ๑๕ พรรษาและ ๑๖ - ๒๐ พรรษา มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๒๑ พรรษาขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

จำแนกตามพรรษา ด้านการเผยแผ่ศาสนา

พรรษา	\bar{X}	๕ - ๑๐ พรรษา	๑๑ - ๑๕ พรรษา	๑๖ - ๒๐ พรรษา	๒๑ พรรษาขึ้นไป
		๓.๒๑	๓.๓๑	๓.๓๒	๓.๑๔
๕ - ๑๐ พรรษา	๓.๒๑		-.๐๙	-.๑๑	.๐๗
๑๑ - ๑๕ พรรษา	๓.๓๑			-.๐๑	.๑๖*
๑๖ - ๒๐ พรรษา	๓.๓๒				.๑๘*
๒๑ พรรษาขึ้นไป	๓.๑๔				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษา ๑๑ - ๑๕ พรรษาและ ๑๖ - ๒๐ พรรษา มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการเผยแผ่ศาสนา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๒๑ พรรษาขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
จำแนกตามพรรษา ด้านการสาธารณสุขเคราะห์

พรรษา	\bar{X}	๕ - ๑๐ พรรษา	๑๑ - ๑๕ พรรษา	๑๖ - ๒๐ พรรษา	๒๑ พรรษาขึ้นไป
		๓.๒๑	๓.๓๑	๓.๓๒	๓.๑๔
๕ - ๑๐ พรรษา	๓.๒๑		-.๐๗๕	-.๐๘๐	.๑๒**
๑๑ - ๑๕ พรรษา	๓.๓๑			-.๐๐๔	.๒๐**
๑๖ - ๒๐ พรรษา	๓.๓๒				.๒๐**
๒๑ พรรษาขึ้นไป	๓.๑๔				

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๙ พบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษา ๕ - ๑๐ พรรษา ๑๑ - ๑๕ พรรษา และ ๑๖ - ๒๐ พรรษา มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณสุขเคราะห์ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีพรรษา ๒๑ พรรษาขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

๔.๑.๓ สมมติฐานที่ ๓ พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๐ การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์

(n = ๒๓๐)

ประสิทธิภาพในการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	ตำแหน่งทางคณะสงฆ์												F	Sig.
	เจ้าคณะอำเภอ		รองเจ้าคณะ อำเภอ		เจ้าคณะตำบล		รองเจ้าคณะ ตำบล		เจ้าอาวาส		รองเจ้าอาวาส			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๘๐	.๒๘๒	๔.๑๓	.๕๕๖	๓.๗๓	.๒๓๘	๓.๗๕	.๒๘๖	๓.๖๗	.๒๐๓	๓.๗๓	.๑๓๓	๗.๐๖๒**	.๐๐๐
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๙๐	.๔๑๖	๔.๐๘	.๓๘๘	๓.๑๖	.๓๑๓	๓.๕๓	.๓๗๔	๓.๑๘	.๒๒๙	๓.๒๐	.๒๖๔	๒๘.๐๐๐**	.๐๐๐
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๔.๒๐	.๑๖๓	๓.๙๕	.๓๗๑	๓.๒๔	.๒๘๔	๓.๔๔	.๕๘๙	๓.๑๙	.๒๓๔	๓.๑๗	.๒๔๑	๒๕.๕๖๓**	.๐๐๐
๔. ด้านการเผยแผ่ศาสนา	๓.๘๕	.๓๐๐	๓.๙๕	.๕๗๒	๓.๒๗	.๓๒๕	๓.๕๕	.๕๘๑	๓.๑๖	.๒๔๘	๓.๑๗	.๒๗๙	๑๗.๙๙๑**	.๐๐๐
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๔.๒๐	.๑๖๓	๓.๘๒	.๔๖๓	๓.๒๖	.๓๕๒	๓.๕๑	.๕๖๖	๓.๑๖	.๓๐๓	๓.๒๒	.๓๓๒	๑๕.๒๗๑**	.๐๐๐
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๙๐	.๓๔๖	๓.๙๗	.๔๙๔	๓.๒๑	.๓๑๔	๓.๔๖	.๕๐๐	๓.๑๕	.๒๕๒	๓.๒๑	.๓๐๖	๑๘.๙๘๑**	.๐๐๐
รวม	๓.๙๗	.๒๖๘	๓.๙๘	.๔๒๖	๓.๓๑	.๒๐๘	๓.๕๔	.๔๒๒	๓.๒๕	.๑๔๐	๓.๒๘	.๑๔๕	๓๙.๑๙๖**	.๐๐๐

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๐ พบว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกันทุกด้าน ดังนั้น จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่วิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๑ – ๔.๒๖

จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ด้านการปกครอง

ตำแหน่งทางคณะสงฆ์	\bar{X}	เจ้าคณะอำเภอ	รองเจ้าคณะอำเภอ	เจ้าคณะตำบล	รองเจ้าคณะตำบล	เจ้าอาวาส	รองเจ้าอาวาส
		๓.๘๐	๔.๑๓	๓.๗๓	๓.๗๕	๓.๖๗	๓.๗๓
เจ้าคณะอำเภอ	๓.๘๐		-.๓๓**	.๐๖	.๐๔	.๑๒	.๐๖
รองเจ้าคณะอำเภอ	๔.๑๓			.๓๙**	.๓๗**	.๔๕**	.๕๐**
เจ้าคณะตำบล	๓.๗๓				-.๐๑	.๐๕	.๐๐
รองเจ้าคณะตำบล	๓.๗๕					.๐๗	.๐๒
เจ้าอาวาส	๓.๖๗						-.๐๕
รองเจ้าอาวาส	๓.๗๓						

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๑ พบว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการปกครอง น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอ ส่วนพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอ มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการปกครอง มากกว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ด้านการศาสนศึกษา

ตำแหน่งทางคณะสงฆ์	\bar{X}	เจ้าคณะอำเภอ	รองเจ้าคณะอำเภอ	เจ้าคณะตำบล	รองเจ้าคณะตำบล	เจ้าอาวาส	รองเจ้าอาวาส
		๓.๙๐	๔.๐๘	๓.๑๖	๓.๕๓	๓.๑๘	๓.๒๐
เจ้าคณะอำเภอ	๓.๙๐		-.๑๘	.๗๓**	.๓๖**	.๗๑**	.๖๙**
รองเจ้าคณะอำเภอ	๔.๐๘			.๙๑**	.๕๕**	.๘๙**	.๘๘**
เจ้าคณะตำบล	๓.๑๖				-.๓๖**	-.๐๒	-.๐๓
รองเจ้าคณะตำบล	๓.๕๓					.๓๔**	.๓๒**
เจ้าอาวาส	๓.๑๘						-.๐๑
รองเจ้าอาวาส	๓.๒๐						

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๒ พบว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอและรองเจ้าคณะอำเภอ มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศาสนศึกษา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส และรองอาวาส พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศาสนศึกษา น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบล และพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบล มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศาสนศึกษา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ตำแหน่งทางคณะสงฆ์	\bar{X}	เจ้าคณะอำเภอ	รองเจ้าคณะอำเภอ	เจ้าคณะตำบล	รองเจ้าคณะตำบล	เจ้าอาวาส	รองเจ้าอาวาส
		๔.๒๐	๓.๙๕	๓.๒๔	๓.๔๔	๓.๑๙	๓.๑๗
เจ้าคณะอำเภอ	๔.๒๐		.๒๔	.๙๕**	.๗๕**	๑.๐๐**	๑.๐๒**
รองเจ้าคณะอำเภอ	๓.๙๕			.๗๐**	.๕๑**	.๗๖**	.๗๗**
เจ้าคณะตำบล	๓.๒๔				-.๑๙	.๐๕	.๐๖
รองเจ้าคณะตำบล	๓.๔๔					.๒๕**	.๒๖**
เจ้าอาวาส	๓.๑๙						.๐๑
รองเจ้าอาวาส	๓.๑๗						

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๓ พบว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอและรองเจ้าคณะอำเภอ มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาส และพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบล มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่ศาสนา

ตำแหน่งทางคณะสงฆ์	\bar{X}	เจ้าคณะอำเภอ	รองเจ้าคณะอำเภอ	เจ้าคณะตำบล	รองเจ้าคณะตำบล	เจ้าอาวาส	รองเจ้าอาวาส
		๓.๘๕	๓.๙๕	๓.๒๗	๓.๕๕	๓.๑๖	๓.๑๗
เจ้าคณะอำเภอ	๓.๘๕		-.๑๐๕	.๕๗**	.๒๙	.๖๘**	.๖๗**
รองเจ้าคณะอำเภอ	๓.๙๕			.๖๗**	.๔๐**	.๗๘**	.๗๗**
เจ้าคณะตำบล	๓.๒๗				-.๒๗**	.๑๑	.๐๙
รองเจ้าคณะตำบล	๓.๕๕					.๓๘**	.๓๗**
เจ้าอาวาส	๓.๑๖						-.๐๑
รองเจ้าอาวาส	๓.๑๗						

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๔ พบว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการเผยแผ่ศาสนา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาส พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอ มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการเผยแผ่ศาสนา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาส พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าคณะตำบล มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการเผยแผ่ศาสนา น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบล และพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบล มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการเผยแผ่ศาสนา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๕ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
 จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ด้านการสาธารณูปการ

ตำแหน่งทางคณะสงฆ์	\bar{X}	เจ้าคณะอำเภอ	รองเจ้าคณะอำเภอ	เจ้าคณะตำบล	รองเจ้าคณะตำบล	เจ้าอาวาส	รองเจ้าอาวาส
		๔.๒๐	๓.๘๒	๓.๒๖	๓.๕๑	๓.๑๖	๓.๒๒
เจ้าคณะอำเภอ	๔.๒๐		.๓๗	.๙๓**	.๖๘**	๑.๐๓**	.๙๗**
รองเจ้าคณะอำเภอ	๓.๘๒			.๕๖**	.๓๑**	.๖๖**	.๕๙**
เจ้าคณะตำบล	๓.๒๖				-.๒๔	.๑๐	.๐๓
รองเจ้าคณะตำบล	๓.๕๑					.๓๕**	.๒๘**
เจ้าอาวาส	๓.๑๖						-.๐๖
รองเจ้าอาวาส	๓.๒๒						

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอและรองเจ้าคณะอำเภอ มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณูปการ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาส ส่วนพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบล มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณูปการ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่ง เจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ตำแหน่งทางคณะสงฆ์	\bar{X}	เจ้าคณะอำเภอ	รองเจ้าคณะอำเภอ	เจ้าคณะตำบล	รองเจ้าคณะตำบล	เจ้าอาวาส	รองเจ้าอาวาส
		๓.๙๐	๓.๙๗	๓.๒๑	๓.๔๖	๓.๑๕	๓.๒๑
เจ้าคณะอำเภอ	๓.๙๐	-	-.๐๗	.๖๘**	.๔๓**	.๗๔**	.๖๘**
รองเจ้าคณะอำเภอ	๓.๙๗			.๗๖**	.๕๑**	.๘๑**	.๗๖**
เจ้าคณะตำบล	๓.๒๑				-.๒๕**	.๐๕	.๐๐
รองเจ้าคณะตำบล	๓.๔๖					.๓๐**	.๒๕**
เจ้าอาวาส	๓.๑๕						-.๐๕
รองเจ้าอาวาส	๓.๒๑						

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๖ พบว่า พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอและรองเจ้าคณะอำเภอ มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณสงเคราะห์ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาส พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเจ้าอาวาส มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณสงเคราะห์ น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบล และพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบล มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณสงเคราะห์ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่ง เจ้าอาวาส และรองเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

๔.๑.๔ สมมติฐานที่ ๔ พระสงฆ์ที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๗ การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง

(n = ๒๓๐)

ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง						F	Sig.
	ต่ำกว่า ๕ ปี		๕ - ๙ ปี		๑๐ ปีขึ้นไป			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๖๘	.๒๗๓	๓.๗๒	.๑๙๘	๓.๗๓	.๒๕๓	.๙๘๔	.๓๗๖
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๑๙	.๒๖๙	๓.๒๑	.๒๖๖	๓.๓๒	.๔๐๒	๓.๔๖๕*	.๐๓๓
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๑๘	.๒๑๔	๓.๒๕	.๒๙๙	๓.๓๐	.๔๑๓	๒.๓๐๔	.๑๐๒
๔. ด้านการเผยแผ่ศาสนา	๓.๑๘	.๒๙๗	๓.๒๓	.๒๙๙	๓.๒๘	.๔๑๕	๑.๖๖๒	.๑๙๒
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๑๙	.๓๑๓	๓.๑๙	.๓๕๐	๓.๓๑	.๔๓๖	๒.๙๐๘	.๐๕๗
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๑๖	.๓๐๓	๓.๑๗	.๓๐๖	๓.๓๒	.๓๘๖	๕.๕๑๐**	.๐๐๕
รวม	๓.๒๖	.๑๗๒	๓.๓๐	.๒๐๓	๓.๓๘	.๓๒๓	๔.๒๙๒*	.๐๑๕

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๗ พบว่า พระสงฆ์ที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกันในด้านการศาสนศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และพระสงฆ์ที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกันในด้านการสาธารณสงเคราะห์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้น จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้านการศาสนศึกษา และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๘ - ๔.๒๙

ตารางที่ ๔.๒๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ด้านการศาสนศึกษา

ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง	\bar{X}	ต่ำกว่า ๕ ปี	๕ - ๙ ปี	๑๐ ปีขึ้นไป
		๓.๑๙	๓.๒๑	๓.๓๒
ต่ำกว่า ๕ ปี	๓.๑๙		-๐.๐๒	-๐.๑๒*
๕ - ๙ ปี	๓.๒๑			-๐.๑๐*
๑๐ ปีขึ้นไป	๓.๓๒			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๘ พบว่า พระสงฆ์ที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่ำกว่า ๕ ปี และ ๕ - ๙ ปี มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศาสนศึกษา น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ๑๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
 จำแนกตามระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง	\bar{X}	ต่ำกว่า ๕ ปี	๕ - ๙ ปี	๑๐ ปีขึ้นไป
		๓.๑๖	๓.๑๗	๓.๓๒
ต่ำกว่า ๕ ปี	๓.๑๖		-๐.๐๑	-๐.๑๖**
๕ - ๙ ปี	๓.๑๗			-๐.๑๕**
๑๐ ปีขึ้นไป	๓.๓๒			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๙ พบว่า พระสงฆ์ที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่ำกว่า ๕ ปี และ ๕ - ๙ ปี มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณสงเคราะห์ น้อยกว่าพระสงฆ์ที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ๑๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

๔.๑.๕ สมมติฐานที่ ๕ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แขนกสามัญศึกษาต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๐ การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

จำแนกตามวุฒิการศึกษา แขนกสามัญศึกษา

(n = ๒๓๐)

ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	วุฒิการศึกษา แขนกสามัญศึกษา										F	Sig.
	ต่ำกว่า มัธยมศึกษา		มัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า		อนุปริญญา		ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า		ปริญญาโท			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๘๓	.๒๒๐	๓.๖๙	.๒๖๙	๓.๖๕	.๑๘๒	๓.๗๐	.๑๗๒	๓.๕๕	.๓๗๘	๓.๗๑๖**	.๐๐๖
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๔๐	.๔๙๓	๓.๒๐	.๒๘๗	๓.๓๐	.๒๗๓	๓.๒๐	.๒๒๑	๓.๐๐	.๐๐๐	๓.๗๖๗**	.๐๐๕
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๓๙	.๔๘๓	๓.๒๑	.๒๘๒	๓.๒๕	.๒๖๙	๓.๒๒	.๒๘๙	๓.๒๕	.๑๐๐	๒.๓๔๗	.๐๕๕
๔. ด้านการเผยแผ่ศาสนา	๓.๓๗	.๔๔๕	๓.๒๐	.๓๔๙	๓.๒๓	.๒๘๓	๓.๒๐	.๒๕๖	๓.๑๕	.๓๐๐	๑.๙๘๙	.๐๙๗
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๓๘	.๔๖๘	๓.๑๙	.๓๔๙	๓.๒๘	.๓๑๙	๓.๑๙	.๓๗๗	๓.๑๐	.๒๐๐	๒.๓๗๘	.๐๕๓
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๓๗	.๔๕๙	๓.๑๙	.๓๐๐	๓.๒๕	.๓๔๑	๓.๑๕	.๓๐๙	๓.๒๕	.๑๐๐	๒.๘๑๐*	.๐๒๖
ภาพรวม	๓.๔๕	.๓๗๓	๓.๒๘	.๒๒๓	๓.๓๓	.๑๗๖	๓.๒๘	.๑๘๒	๓.๒๑	.๐๘๘	๔.๔๑๕**	.๐๐๒

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๓๐ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษา ต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษา ต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรีแตกต่างกัน ในด้านการปกครอง และด้านการศาสนศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ และพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษา ต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรีแตกต่างกันในด้านการสาธารณสงเคราะห์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ดังนั้น จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๓๑ – ๔.๓๓

ตารางที่ ๔.๓๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
จำแนกตามวุฒิการศึกษา แขนกสามัญศึกษา ด้านการปกครอง

วุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษา	\bar{X}	ต่ำกว่า มัธยมศึกษา	มัธยมศึกษาหรือ เทียบเท่า	อนุปริญญา	ปริญญาตรีหรือ เทียบเท่า	ปริญญาโท
		๓.๘๓	๓.๖๙	๓.๖๕	๓.๗๐	๓.๕๕
ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	๓.๘๓		.๑๓**	.๑๗**	.๑๒**	.๒๘**
มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	๓.๖๙			.๒๘	-.๐๑	.๑๔
อนุปริญญา	๓.๖๕				-.๐๔	.๑๐
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	๓.๗๐					.๑๕
ปริญญาโท	๓.๕๕					

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๓๑ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษา ต่ำกว่ามัธยมศึกษา มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการปกครอง มากกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษา มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า อนุปริญญา ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า และปริญญาโท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๓๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

จำแนกตามวุฒิการศึกษา แขนงสามัญศึกษา ด้านการศาสนศึกษา

วุฒิการศึกษา แขนงสามัญศึกษา	\bar{X}	ต่ำกว่า มัธยมศึกษา	มัธยมศึกษาหรือ เทียบเท่า	อนุปริญญา	ปริญญาตรีหรือ เทียบเท่า	ปริญญาโท
		๓.๔๐	๓.๒๐	๓.๓๐	๓.๒๐	๓.๐๐
ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	๓.๔๐		.๑๙**	.๐๙	.๑๙**	.๔๐**
มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	๓.๒๐			-.๐๙	.๐๐	.๒๐
อนุปริญญา	๓.๓๐				.๐๙	.๓๐
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	๓.๒๐					.๒๐
ปริญญาโท	๓.๐๐					

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๓๒ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แขนงสามัญศึกษา ต่ำกว่ามัธยมศึกษา มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศาสนศึกษา มากกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แขนงสามัญศึกษา มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า และปริญญาโท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๓๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
 จำแนกตามวุฒิการศึกษา แขนกสามัญศึกษา ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

วุฒิการศึกษา แขนกสามัญศึกษา	\bar{X}	ต่ำกว่า มัธยมศึกษา	มัธยมศึกษาหรือ เทียบเท่า	อนุปริญญา	ปริญญาตรีหรือ เทียบเท่า	ปริญญาโท
		๓.๓๗	๓.๑๙	๓.๒๕	๓.๑๕	๓.๒๕
ต่ำกว่ามัธยมศึกษา	๓.๓๗		.๑๗*	.๑๑	.๒๑*	.๑๒
มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	๓.๑๙			-.๐๖	.๐๓	-.๐๕
อนุปริญญา	๓.๒๕				.๑๐	.๐๐
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	๓.๑๕					-.๐๙
ปริญญาโท	๓.๒๕					

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๓ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แขนกสามัญศึกษา ต่ำกว่ามัธยมศึกษา มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แขนกสามัญศึกษา มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่าและปริญญาตรีหรือเทียบเท่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔.๑.๖ สมมติฐานที่ ๖ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แขนงนักธรรมต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๔ การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

จำแนกตามวุฒิการศึกษา แขนงนักธรรม

(n = ๒๓๐)

ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	วุฒิการศึกษา แขนงนักธรรม						F	Sig.
	นักธรรมชั้นตรี		นักธรรมชั้นโท		นักธรรมชั้นเอก			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๘๑	.๒๙๔	๓.๗๕	.๒๗๒	๓.๖๙	.๒๒๔	๓.๓๖๒*	.๐๓๖
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๓๕	.๕๐๙	๓.๒๗	.๓๗๗	๓.๒๓	.๓๐๕	๑.๕๒๕	.๒๒๐
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๒๘	.๓๘๑	๓.๒๗	.๔๓๘	๓.๒๔	.๓๐๐	.๒๐๘	.๘๑๓
๔. ด้านการเผยแผ่ศาสนา	๓.๒๙	.๔๒๕	๓.๓๐	.๔๒๑	๓.๒๑	.๓๒๐	๑.๒๗๘	.๒๘๑
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๒๖	.๓๕๗	๓.๓๑	.๔๖๖	๓.๒๑	.๓๖๓	.๙๕๓	.๓๘๗
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๓๘	.๓๙๕	๓.๒๖	.๔๐๘	๓.๒๐	.๓๑๙	๓.๒๒๕*	.๐๔๒
รวม	๓.๓๙	.๓๐๐	๓.๓๖	.๓๓๙	๓.๓๐	.๒๒๓	๒.๒๒๐	.๑๑๑

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๔ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แขนงนักธรรมต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แขนงนักธรรมต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกันในด้านการปกครอง และด้านการสาธารณสงเคราะห์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ดังนั้น จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้านการปกครอง และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๓๕ – ๔.๓๖

ตารางที่ ๔.๓๕ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษา แขนงนักธรรม ด้านการปกครอง

วุฒิการศึกษา แขนงนักธรรม	\bar{X}	นักธรรมชั้นตรี	นักธรรมชั้นโท	นักธรรมชั้นเอก
		๓.๘๑	๓.๗๕	๓.๖๙
นักธรรมชั้นตรี	๓.๘๑		.๐๕	.๑๒*
นักธรรมชั้นโท	๓.๗๕			.๐๖
นักธรรมชั้นเอก	๓.๖๙			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แขนงนักธรรม นักธรรมชั้นตรี มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการปกครอง มากกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แขนงนักธรรม นักธรรมชั้นเอก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

จำแนกตามวุฒิการศึกษา แขนกนักธรรม ด้านการสาธารณสุขเคราะห์

วุฒิการศึกษา แผนกนักธรรม	\bar{X}	นักธรรมชั้นตรี	นักธรรมชั้นโท	นักธรรมชั้นเอก
		๓.๓๘	๓.๒๖	๓.๒๐
นักธรรมชั้นตรี	๓.๓๘		.๑๑	.๑๘*
นักธรรมชั้นโท	๓.๒๖			.๐๖
นักธรรมชั้นเอก	๓.๒๐			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๖ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แขนกนักธรรม นักธรรมชั้นตรี มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณสุขเคราะห์ มากกว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แขนกนักธรรม นักธรรมชั้นเอก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔.๑.๗ สมมติฐานที่ ๗ พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แขนกบาลีต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๗ การเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

จำแนกตามวุฒิการศึกษา แขนกบาลี

(n = ๒๓๐)

ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี	วุฒิการศึกษา แขนกบาลี								F	Sig.
	ประโยค ๑-๒		เปรียญธรรม ๓ - ๔		เปรียญธรรม ๕ - ๖		เปรียญธรรม ๗ - ๙			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านการปกครอง	๓.๗๓	.๒๔๕	๓.๖๔	.๒๗๖	๓.๗๐	.๒๓๑	๓.๗๖	.๑๙๙	๑.๖๐๘	.๑๘๘
๒. ด้านการศาสนศึกษา	๓.๒๗	.๓๖๑	๓.๒๑	.๓๓๙	๓.๒๓	.๒๘๔	๓.๒๕	.๓๐๐	.๒๙๗	.๙๒๗
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๒๘	.๓๖๓	๓.๒๑	.๒๔๕	๓.๒๐	.๒๖๗	๓.๒๙	.๔๑๕	๑.๐๐๖	.๓๙๑
๔. ด้านการเผยแผ่ศาสนา	๓.๒๖	.๓๕๔	๓.๑๖	.๓๑๔	๓.๒๑	.๓๓๘	๓.๒๗	.๓๘๖	๑.๐๕๑	.๓๗๑
๕. ด้านการสาธารณูปการ	๓.๒๖	.๓๙๘	๓.๑๘	.๓๒๑	๓.๑๗	.๓๓๕	๓.๓๓	.๔๔๑	๑.๘๐๑	.๑๔๘
๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๒๖	.๓๖๙	๓.๒๐	.๒๘๒	๓.๑๙	.๓๒๒	๓.๒๒	.๓๗๕	.๗๕๒	.๕๒๒
รวม	๓.๓๔	.๒๗๖	๓.๒๗	.๒๐๐	๓.๒๘	.๒๑๓	๓.๓๕	.๒๙๒	๑.๔๕๓	.๒๒๘

จากตารางที่ ๔.๓๗ พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แผนกบาลีต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แผนกบาลีต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

๔.๔ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
ตารางที่ ๔.๓๙ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
ด้านการปกครอง

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑. การประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยไม่สม่ำเสมอไม่เปิดโอกาสให้ได้ร่วมแสดงความคิดเห็น	๑. เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นบ้างในบางครั้ง
๒. การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะส่วนมากจะมีการแบ่งพรรคแบ่งฝ่าย	๒. ควรจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันให้ครอบคลุมมากขึ้น
๓. การให้การศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ และศิษย์วัดในบางครั้งไม่ใช่ผู้ที่มีความรู้อย่างถ่องแท้	๓. เจ้าอาวาสควรเข้ามาอบรมหรือหาผู้ที่มีความรู้อย่างถ่องแท้มาอบรม
๔. การควบคุมดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรให้เป็นไปตามแบบแผนเป็นไปอย่างหละหลวม	๔. ควรเคร่งครัดในการควบคุมให้มากขึ้น
๕. การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุหรือการลงนิคหกรรม เป็นไปอย่างไร้เปิดเผย ไม่ให้โอกาสพระรูปอื่นเข้าไปมีส่วนร่วม	๕. ควรเปิดโอกาสให้พระรูปอื่นๆสามารถเข้าไปรับฟังการตัดสินวินิจฉัยปัญหาต่างๆ

ตารางที่ ๔.๔๐ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
ด้านการศาสนาศึกษา

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑. การตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักศาสนศึกษาไม่เป็นไปอย่างทั่วถึง	๑. ควรมีการส่งเสริมให้พระสงฆ์ทุกวัดได้เรียนพระธรรมวินัยอย่างเป็นประจำ
๒. บางวัดขาดความเข้มงวดในการควบคุมการสอนธรรมศึกษาและบาลี	๒. ควรปรับปรุงให้มีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาภาษาบาลี
๓. การส่งเสริมการศาสนศึกษายังไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร	๓. ควรให้พระภิกษุศึกษาให้รู้แจ้งหลักพระธรรมวินัยให้มากกว่านี้
	๔. การดูแล เร่งรัดให้มีการเรียนการสอนนักษัตรอย่างทั่วถึง

ตารางที่ ๔.๔๑ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑. การตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น ยังมีอยู่น้อยมาก	๑. ควรมีการจัดตั้งทุนให้พระภิกษุสามเณรนำไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น
๒. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและเอกชนได้รับการตอบรับน้อย	๒. จัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ทางด้านจริยธรรมและให้เข้าใจในทางพระพุทธศาสนา
๓. อุปกรณ์การศึกษายังขาดแคลนเป็นจำนวนมาก	๓. ควรเน้นไปที่บุคคลที่ขาดแคลนทุนทรัพย์จริง
๔. การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนนั้น บางวัดขาดความโปร่งใส	๔. การศึกษาควรเน้นที่คุณภาพมากกว่าปริมาณ

ตารางที่ ๔.๔๒ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑. การเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนขอพระพุทธศาสนาไม่ค่อยได้รับความนิยมในวัดต่างจังหวัด	๑. ควรมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าถึงตามสถานที่ต่างๆให้มากกว่านี้
๒. การอบรมพระสงฆ์สามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมะในต่างจังหวัดมีอยู่น้อยและได้งบประมาณไม่ทั่วถึง	๒. ให้โอกาสพระภิกษุ สามเณรที่มีความรู้ความสามารถด้านการเผยแผ่ ได้ออกไปทำหน้าที่ในการเผยแผ่แก่ประชาชนภายนอกอย่างเป็นประจำ
๓. ปัญหาในการแนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ	๓. ควรนำสื่อรูปแบบต่างๆมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ เพื่อดึงความสนใจจากเยาวชน
๔. การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์แก่พระสงฆ์และประชาชนไม่ได้รับการตอบรับจากประชาชนเท่าที่ควร	๔. ควรเน้นทางด้านศาสนพิธีให้มาก เช่น การกราบพระให้ถูกวิธี เป็นต้น

ตารางที่ ๔.๔๓ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
ด้านการสาธารณูปการ

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑. การวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัดไม่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	๑. ควรมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลด้านนี้โดยเฉพาะ
๒. การควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นไทยไม่ได้รับความช่วยเหลือจากกรมศิลปากร	๒. ควรทำงานให้รวดเร็วกว่าที่เป็นอยู่
๓. การจัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วนไม่ได้รับความช่วยเหลือจากประชาชน	๓. ควรมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อนำมาใช้ในด้านนี้โดยเฉพาะ
๔. การจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวง และพระธรรมวินัย ไม่มีหน่วยงานเข้ามาดูแล	๔. ควรจัดการศาสนสมบัติอย่างมีระเบียบ

ตารางที่ ๔.๔๔ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑. การจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมาไม่ได้รับงบประมาณที่พอเพียง	๑. ควรมีการกำหนดแผนงานในด้านการสาธารณสงเคราะห์เป็นประจำ
๒. ไม่มีงบในการจัดทำป้ายวัดเพื่อประชาสัมพันธ์วัด และศาสนสถาน	๒. ควรให้สถานที่แก่การบำเพ็ญกุศลแก่ญาติโยมและประชาชนทุกคน
๓. การจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชนไม่ได้รับการตอบรับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	๓. ทางวัดควรจัดตั้งกองทุนและเชิญชวนญาติโยมบริจาคทรัพย์เพื่อสาธารณสงเคราะห์ในโอกาสต่างๆ
๔. การช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติเป็นไปอย่างจำกัด	๔. ควรสร้างสถานสงเคราะห์ให้กับคนยากไร้ เช่น สถานพยาบาล หรือบ้านพักคนชรา เป็นต้น

๔.๕ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยสรุปองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ดังแสดงในแผนภาพที่ ๔.๑

แผนภาพที่ ๔.๑ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ที่มา : จากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑ แสดงประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ทั้ง ๖ ด้าน คือ ประสิทธิภาพด้านการปกครองควรเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นบ้างในบางครั้ง ควรจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันให้ครอบคลุมมากขึ้นและเจ้าอาวาส ควรเข้ามาอบรมประสิทธิภาพด้านการศาสนศึกษา มีการส่งเสริมให้พระสงฆ์ทุกวัดได้เรียน พระธรรมวินัยอย่างเป็นประจำ ประสิทธิภาพด้านการศึกษาสงเคราะห์มีการจัดตั้งทุนให้ พระภิกษุสามเณรนำไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ประสิทธิภาพด้านการเผยแผ่ศาสนา มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าถึงตามสถานที่ต่างๆให้มากกว่านี้ ให้โอกาสพระภิกษุ สามเณรที่มีความรู้ความสามารถด้านการเผยแผ่ประสิทธิภาพด้านการสาธารณูปการ พระสังฆาธิการได้ ดำเนินการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัด โดยมีการจัดทำบัญชีรับจ่ายอย่างโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ ประสิทธิภาพด้านการสาธารณสงเคราะห์ ควรมีการกำหนดแผนงาน ในด้านการสาธารณสงเคราะห์เป็นประจำและควรสร้างสถานสงเคราะห์ให้กับคนยากไร้ เช่น สถานพยาบาล หรือบ้านพักคนชรา เป็นต้น โดยสังคมไทยสามารถนำเอาแบบอย่างของ ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ได้ทั้ง ๖ ด้าน

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลและเพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำนวน ๒๓๐ คน โดยใช้ตารางสำเร็จรูปที่คำนวณได้จากสูตร ของเครซีและมอร์แกน (R.V.Krejcie & D.W.Morgan) ซึ่งสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง วุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา วุฒิการศึกษาแผนกนักธรรมและวุฒิการศึกษาแผนกบาลี ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ(Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .๙๐๐ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติเชิงอนุมาน คือ การทดสอบค่าเอฟ (F-test) สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance : ANOVA) และทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีการผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) ผลการวิจัยสรุป อภิปรายผลและมีข้อเสนอแนะได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๓ มีพรรษา ๒๑ พรรษาขึ้นไปมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๗ มีตำแหน่งเจ้าอาวาส มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๕ มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ๑๐ ปีขึ้นไปมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๘ มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่ามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๓ มีวุฒิการศึกษานักธรรมเอกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๗๕.๒ มีวุฒิการศึกษาแผนกบาลีประโยค ๑ - ๒ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๖

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑) พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๒) พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓) พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔) พระสงฆ์ที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕) พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษา ต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๖) พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แผนกนักธรรมต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๗) พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แผนกบาลีต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๔ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

๑) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการปกครอง ปัญหา ได้แก่ การประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยไม่สม่ำเสมอไม่เปิดโอกาสให้ได้ร่วมแสดงความคิดเห็น การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะส่วนมากจะมีการแบ่งพรรคแบ่งฝ่ายและการให้การศึกษอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ และศิษย์วัดในบางครั้งไม่ใช่ผู้ที่มีความรู้อย่างถ่องแท้ เป็นต้น ข้อเสนอแนะ ได้แก่ เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นบ้างในบางครั้ง ควรจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันให้ครอบคลุมมากขึ้นและเจ้าอาวาสควรเข้ามาอบรมหรือหาผู้ที่มีความรู้อย่างถ่องแท้มาอบรม เป็นต้น

๒) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศึกษา ปัญหา ได้แก่ การตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักศาสนศึกษาไม่เป็นไปอย่างทั่วถึง บางวัดขาดความเข้มงวดในการควบคุมการสอนธรรมศึกษาและบาลี รวมถึงการส่งเสริมการศาสนศึกษายังไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรมีการส่งเสริมให้พระสงฆ์ทุกวัดได้เรียนพระธรรมวินัยอย่างเป็นประจำ ควรปรับปรุงให้มีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาภาษาบาลีและควรให้พระภิกษุศึกษาให้รู้แจ้งหลักพระธรรมวินัยให้มากกว่านี้

๓) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ปัญหา ได้แก่ การตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น ยังมีอยู่น้อยมาก การเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและเอกชน ได้รับการตอบรับน้อยและอุปกรณ์การศึกษายังขาดแคลนเป็นจำนวนมาก ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรมีการจัดตั้งทุนให้พระภิกษุสามเณรนำไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ควรจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ทางด้านจริยธรรมและให้เข้าใจในทางพระพุทธศาสนาและควรเน้นไปที่บุคคลที่ขาดแคลนทุนทรัพย์จริงๆ

๔) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปัญหา ได้แก่ การเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนขอพระพุทธศาสนาไม่ค่อยได้รับความนิยมในวัดต่างจังหวัด การอบรมพระสงฆ์สามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมะในต่างจังหวัดมีอยู่น้อยและได้งบประมาณไม่ทั่วถึงและการจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์แก่พระสงฆ์และประชาชนไม่ได้รับการตอบรับจากประชาชนเท่าที่ควร ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าถึงตามสถานที่ต่างๆ ให้มากกว่านี้ ให้โอกาสพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถด้านการเผยแผ่ ได้ออกไปทำหน้าที่ในการเผยแผ่แก่ประชาชนภายนอกอย่างเป็นประจำและควรเน้นทางด้านศาสนพิธีให้มาก เช่น การกราบพระให้ถูกวิธี เป็นต้น

๕) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณูปการ ปัญหา ได้แก่ การวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัดไม่ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นไทยไม่ได้รับความช่วยเหลือจากกรมศิลปากร การจัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วนไม่ได้รับความช่วยเหลือจากประชาชน ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลการวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัดโดยเฉพาะควรทำงานให้รวดเร็วกว่าที่เป็นอยู่และควรมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อนำมาใช้ในด้านนี้

๖) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ปัญหา การจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมาไม่ได้รับงบประมาณที่พอเพียง ไม่มีงบในการจัดทำป้ายวัดเพื่อประชาสัมพันธ์วัดและศาสนสถาน รวมถึงการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชนไม่ได้รับการตอบรับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรมีการกำหนดแผนงานในด้านการสาธารณสงเคราะห์เป็นประจำ ควรให้สถานที่แก่การบำเพ็ญกุศลแก่ญาติโยมและประชาชนทุกคนและทางวัดควรจัดตั้งกองทุนและเชิญชวนญาติโยมบริจาคทรัพย์เพื่อสาธารณสงเคราะห์ในโอกาสต่าง ๆ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๑. จากผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกันทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์ดำเนินมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับที่ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามคำนิยามนี้ การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือน นับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่ พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์ดังนั้นการกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กรให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง ดังที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ ๑๐ ประการ เช่น เพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ เพื่อข่มบุคคลผู้ร้ายางอายุ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา^๑ ดังนั้น ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมจึงอยู่ในระดับปานกลาง

๑) ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการปกครอง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ประกอบไปด้วยพระนักปกครองที่มี

^๑พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีการบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

คุณสมบัติเป็นนักปกครองที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับที่ พระธรรมวรนายก (โอภาส นินฺตติเมธี) ได้นำเสนอคุณลักษณะของพระนักปกครองที่ดีไว้ ดังนี้^๒ ต้องมีเกียรติคุณ ๓ ประการ คือ ศीलมี ความเคร่งครัดระเบียบวินัย อาจารย์มีมารยาทต่อผู้ใหญ่ ผู้น้อย และคนเสมอกัน วัตร สันตจิตจัด เจนในภาระงาน ต้องมีจุดเด่น ๔ ประการ คือ ไม่ห่าง ไม่ว่าง เจริญงอกงาม และมีความสัมพันธ์อัน ดีต่อกัน ต้องมีวิญญาณของพระสงฆ์ ๔ รัก คือ รักวัดเหมือนบ้าน รักงานเหมือนชีวิต รักลูกศิษย์เหมือนลูกหลาน และรักชาวบ้านเหมือนญาติพี่น้อง ต้องละเว้นอคติ ๔ ประการ คือ ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะความรัก ความชอบ โทสาคติ ลำเอียงเพราะความโกรธ ความเกลียดชัง โมหาคติ ลำเอียงเพราะความหลง ความโง่เขลาหลงมกมาย ภยากติ ลำเอียงเพราะเกรงกลัวอิทธิพล และต้องเจริญพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ คือ เมตตา ตั้งความรักความปรารถนาดีต่อผู้น้อย กรุณา มีใจสงสาร คิดช่วยเหลือผู้น้อยในคราวประสบทุกข์ มุทิตา มีใจพลอยยินดีด้วยเมื่อผู้น้อย ได้ดี อุเบกขา มีใจเป็นธรรม มีเหตุผล วางตนเป็นกลาง เป็นต้น ดังนั้น ประสิทธิภาพการบริหาร กิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการปกครอง ภาพรวมจึงอยู่ในระดับมาก

๒) ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศาสน ศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากการบริหารงานด้านการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์อำเภอเมืองจังหวัดลพบุรี ได้ให้ความสำคัญกับการศาสนศึกษาเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับที่ พระพุทธรญาณ (ทองย้อย กิตติทินฺโน) ได้กล่าวว่า การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้ บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม (รวมถึงธรรมศึกษาอยู่ด้วย) หรือเฉพาะแผนกใดแผนกหนึ่ง ซึ่งยึดแบบแผนจารีตประเพณีที่โดยปฏิบัติสืบมาโดยตรง ได้แก่ การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาแผนกธรรม หรือการให้พระภิกษุสามเณรไปเรียนที่วัดใกล้เคียง ซึ่งมี สำนักศาสนศึกษาดังกล่าว^๓ ดังนั้น ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัด ลพบุรี ด้านการศาสนศึกษา ภาพรวมจึงอยู่ในระดับปานกลาง

๓) ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก การบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ได้ให้ความสำคัญกับด้าน การศึกษาสงเคราะห์เป็นอย่างดี โดยเน้นด้านการฝึกอบรมและการศึกษาเล่าเรียนให้ทั่วถึงและมี

^๒ พระธรรมวรนายก (โอภาส นินฺตติเมธี), ธรรมปริทัศน์ ๔๖, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลง กณราชวิทยาลัย, พิมพ์ในโอกาสสมณวาระเจริญอายุครบ ๖๙ ปี และในโอกาสได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชอาคันตุกะชั้นธรรมที่พระธรรมวรนายก, ๒๕๔๖), หน้า ๖๘-๗๑.

^๓ พระพุทธรญาณ (ทองย้อย กิตติทินฺโน), ธรรมญาณนิพนธ์ ๑๐๐ ปี พระพุทธรญาณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๗๕.

ประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับที่ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายและแนะนำการจัดการเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาสงเคราะห์ไว้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ เป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งทางโลกและทางธรรมนอกเหนือจากการสงเคราะห์ในวัดหรือสถานที่ศึกษาต่างๆ การตั้งศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ การดึงเด็กและเยาวชนมาศึกษาธรรม การเปิดสอนธรรมศึกษาให้แก่เด็กและนักเรียน การจัดพระสงฆ์ให้เข้าอบรมในสถานที่ศึกษา การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนและการมอบทุนการศึกษาสงเคราะห์ การตั้งทุนนิธิเพื่อการศึกษาเหล่านั้น จัดเป็นการศึกษาสงเคราะห์^๔ ดังนั้น ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ภาพรวมจึงอยู่ในระดับปานกลาง

๔) ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการเผยแผ่ศาสนา ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ได้ให้ความสำคัญและดำเนินการเผยแผ่เชิงรุกอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับที่ พระธรรมวิสุทธิทิว (พิจิตร วิฑูวณฺโณ) ได้กล่าวว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นกิจการอย่างหนึ่งที่มีการปฏิบัติตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน ในประเทศไทยกิจการเผยแผ่พระศาสนาของวัดและพระสงฆ์ที่มีการดำเนินการอยู่ มีลักษณะการดำเนินการ ดังต่อไปนี้ ๑. การเผยแผ่ตามประเพณีคณะสงฆ์และประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้านและที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ๒. การเผยแผ่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันได้แก่การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัดหรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆหรือโดยทางวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ บันทึกลงแผ่นเสียงหรือแถบเสียงไปเผยแผ่ที่อื่นในโอกาสต่างๆ รวมตลอดถึงการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแผ่หรือลงในหนังสือพิมพ์เผยแผ่ ๓. การเผยแผ่แบบจัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเผยแผ่ หรือเป็นสถานศึกษาเป็นการประจำหรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษในวัดหรือในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) หน่วยสงเคราะห์พุทธมาฆะผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์^๕ ดังนั้น ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการเผยแผ่ศาสนา ภาพรวมจึงอยู่ในระดับปานกลาง

๕) ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณูปการ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก

^๔ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “คำกล่าวปาฐกถาบรรยาย”, ในการประชุมพระสังฆาธิการระดับอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ ณ วัดพระพุทธรบาทราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี, ๒๕๔๖), (อัตสำเนา).

^๕ พระธรรมวิสุทธิทิว (พิจิตร วิฑูวณฺโณ), คนไทยกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ชวนพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๔๓.

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ได้ให้ความสำคัญทางด้านสาธารณูปการ โดยเน้นในกระบวนการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เน้นกิจกรรมการพัฒนาภายในวัด ซึ่งสอดคล้องกับที่ พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลฺลิตฺติเมธี) กล่าวไว้ว่า การบริหารงานการคณะสงฆ์ ได้แก่ การกำหนดนโยบาย วางแผน จัดโครงการ ให้มีหลักการ วิธีการ และระเบียบงานที่เอื้ออำนวยต่อการกิจสำคัญๆ ๖ ประการ ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ รวมถึงการสาธารณูปการด้วย ซึ่งการสาธารณูปการ คือ กระบวนการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เน้นกิจกรรมการพัฒนาภายในวัดเป็นงานหลัก ถืองานอื่นเป็นงานรอง ภายใต้หลักการสำคัญ ๒ ประการ คือ ดูแลรักษาของเก่าไว้ให้ได้และสร้างสรรค์พัฒนาของใหม่ให้คงเกย งานการคณะสงฆ์ดังกล่าวมานี้ จะสามารถบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ได้ก็ต่ออาศัยพระสังฆาธิการในแต่ละระดับเป็นผู้บริหารจัดการ ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะพระสังฆาธิการระดับอำเภอและระดับตำบลที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรง ในการบริหารงานการคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ประการ ดังกล่าวมานั้น^๖ ดังนั้น ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณูปการ ภาพรวมจึงอยู่ในระดับปานกลาง

๖) ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้ เนื่องจาก นโยบายของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี มุ่งเน้นในการให้คณะสงฆ์ ดำรงสมณธรรม ปฏิบัติสมณกิจ ให้เกิดการพัฒนาการม้นคงถาวรและเรียบร้อยดีงามแห่งพระพุทธศาสนา ทั้งเพื่ออำนวยประโยชน์สุขแก่ประชาชนและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับที่ พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลฺลิตฺติเมธี) ได้อธิบายเกี่ยวกับนโยบายคณะสงฆ์ ในหัวข้อบรรยายเรื่อง “นโยบายการคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา” ว่า พระพุทธศาสนาถือว่าสูงสุด ซึ่งอยู่ในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์และนโยบายคณะสงฆ์ภายใต้รัฐธรรมนูญว่า ให้พระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษาและปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย กฎหมาย และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของบ้านเมือง เพื่อการดำรงสมณธรรม ปฏิบัติสมณกิจ ให้เกิดการพัฒนาการม้นคงถาวรและเรียบร้อยดีงามแห่งพระพุทธศาสนา ทั้งเพื่ออำนวยประโยชน์สุขแก่ประชาชนและสังคมสืบต่อไป จนไม่มีเวลาว่างเหลือไว้ให้ทำความเสื่อมเสีย ตลอดจนถึงสถาบันสงฆ์และประเทศชาติโดยให้พระอุปัชฌาย์และเจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้ปกครองคณะสงฆ์ทุกชั้น

^๖พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลฺลิตฺติเมธี), **ธรรมปริทัศน์ “๔๖”**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พิมพ์ในโอกาสสมณกาลวาระเจริญอายุครบ ๖๙ ปี และในโอกาสได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชกณะชั้นธรรมที่พระธรรมวรนายก, ๒๕๔๖), หน้า ๕๙.

มีจิตสำนึกรับผิดชอบควบคุมสอดส่องดูแล^๗ ดังนั้น ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ด้านการสาธารณสุขและโรคระบาด ภาพรวมจึงอยู่ในระดับปานกลาง

๒. ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า

๑) พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน จะมีประสบการณ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน ทำให้มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดภูเก็ต ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต จากการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุสามเณรในจังหวัดภูเก็ตมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามสถานภาพของ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^๘ ดังนั้น พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน จึงมีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมแตกต่างกัน

๒) พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก พระสงฆ์ที่มีพรรษาแตกต่างกันจะดำรงตำแหน่งในคณะสงฆ์ที่แตกต่างกัน ทำให้มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ คุณงุโร) ได้วิจัยเรื่อง "ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี" ผลการศึกษาวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหาร

^๗ พระธรรมวรนายก (โอภาส นิสิตติเมธี), ธรรมปริทัศน์ “๔๖”, หน้า ๖๐-๖๑.

^๘ พระมหาชวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว), "บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต", ปริญญาานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (รัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า (๑).

จัดการวัดโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ การเปรียบเทียบทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์มีทักษะแตกต่างกันตามพรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ที่มีอายุ และระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทักษะไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๙๙} ดังนั้น พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน จึงมีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมแตกต่างกัน

๓) พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์แตกต่างกันจะมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ต่างกันไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง) ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์" ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในอำเภอชุมแสงอยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า พระภิกษุที่มีอายุ, พรรษา, การศึกษาสามัญ, การศึกษาทางธรรมและตำแหน่งที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑^{๑๐๐} ดังนั้น พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน จึงมีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน

๔) พระสงฆ์ที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก พระสงฆ์ที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกันจะมีทัศนคติเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ต่างกันไป เมื่อดำรงตำแหน่งนานก็จะมองเห็นปัญหาหรือแนวทางการดำเนินงานได้ละเอียดกว่าผู้ที่ดำรงตำแหน่งในระยะเวลาต่ำกว่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาประสิทธิ์ สระทอง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรังค์กู่

^{๙๙}พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ คุณงุโร), "ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี", วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารจัดการคณะสงฆ์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑).

^{๑๐๐}พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง), "บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย", วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารจัดการคณะสงฆ์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑).

จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรารักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อจำแนกตาม พรรษาและระยะเวลาในการปฏิบัติงานทั้งในและนอกชุมชนต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วน ระดับการศึกษาแผนกธรรม ระดับการศึกษาแผนกบาลี และระดับการศึกษาแผนกสามัญต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^{๑๑} ดังนั้น พระสงฆ์ที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกัน จึงมีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี แตกต่างกัน

๕) พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษา ต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้ เนื่องจาก พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษา ต่างกัน ย่อมจะนำความรู้ที่มีอยู่มาคิดวิเคราะห์และประยุกต์ใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ได้แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง) ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์" ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในอำเภอชุมแสงอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับพุทธจักรและอาณาจักร เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม ตลอดถึงการพัฒนากุศลกร การศึกษาและอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคณะสงฆ์ โดยใช้หลักหน้าที่ของพระสังฆาธิการ ๖ ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า พระภิกษุที่มีอายุ, พรรษา, การศึกษาสามัญ, การศึกษาทางธรรม, และ ตำแหน่งที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๑^{๑๒} ดังนั้น พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แผนกสามัญศึกษาต่างกัน จึงมีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมแตกต่างกัน

^{๑๑}พระมหาประสิทธิ์ สระทอง, "บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรารักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ", วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(จิตวิทยาชุมชน), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

^{๑๒}พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง), "บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย", วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารจัดการคณะสงฆ์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า (๑).

๖) พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แผนกนักธรรมต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสฐสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก ไม่ว่าพระสงฆ์จะมีวุฒิการศึกษา แผนกนักธรรมในระดับใดก็ล้วนแต่ได้รับการอบรมสั่งสอนในหลักธรรมต่างๆมาตั้งแต่เมื่อเริ่มบวชเหมือนกัน ทำให้มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระชนดล นาคสุวรรณโณ (นาคพิพัฒน์) ได้วิจัยเรื่อง "การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์" ผลการวิจัยพบว่า ๑. พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลาง ๒. ผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าพระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน ๓. ข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ควร มีการปกครองพระภิกษุสามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ให้พระภิกษุสามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรม ด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุสามเณร ดำเนินกิจการบางอย่างภายในวัดอย่างเป็นระเบียบนอกจากนี้ควรให้พระภิกษุสามเณร ได้สั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน ให้พระภิกษุสามเณร ทำวัดให้เป็นระเบียบ มีแบบแผน ตลอดจนให้พระภิกษุสามเณร ดูแลสถานที่วัดให้ปราศจากอบายมุข และยาเสพติด^{๓๓} ดังนั้น พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แผนกนักธรรมต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

๗) พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษา แผนกบาลีต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสฐสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก ไม่ว่าพระสงฆ์จะมีวุฒิการศึกษา แผนกบาลีอยู่ในระดับใด ก็ล้วนแล้วแต่ถูกหล่อหลอม ความรู้ ระเบียบวินัยและระบบการปกครองตามการบริหารกิจการคณะสงฆ์เหมือนกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาผณเฑียร วรชฎโม (ชัยเกลี้ยง) ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา" ผลการวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะ

^{๓๓}พระชนดล นาคสุวรรณโณ (นาคพิพัฒน์), "การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์", วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารจัดการคณะสงฆ์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า (๑).

สงฆ์จังหวัดพังงา พระสังฆาธิการที่มีอายุและจำนวนพรรษาต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งวุฒิทางการศึกษายสามัญ วุฒิทางการศึกษาทางธรรม และวุฒิทางการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^{๑๔} ดังนั้น พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาแผนกบาลีต่างกัน จึงมีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. คณะสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรกำหนดนโยบายการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ชัดเจน และสามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม
๒. คณะสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมทุกแผนก ให้สอดคล้องกับการศึกษาในปัจจุบัน
๓. คณะสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรจัดตั้งศูนย์อำนวยความสะดวกให้คำแนะนำ และปรึกษา เพื่อให้เจ้าอาวาสสามารถเข้าใช้บริการได้ เพื่อป้องกันและระงับอธิกรณ์
๔. คณะสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรจัดถวายเป็นความรู้เรื่องการสาธารณูปการเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้าน
๕. คณะสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรจัดตั้งสถานีวิทยุหรือโทรทัศน์เป็นการเฉพาะ เพื่อเผยแพร่งานพระพุทธศาสนา

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑. ด้านการปกครอง ควรเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นบ้างในบางครั้ง ควรจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันให้ครอบคลุมมากขึ้นและเจ้าอาวาสควรเข้ามาอบรมหรือหาผู้ที่มีความรู้อย่างถ่องแท้มาอบรม เป็นต้น
๒. ด้านการศาสนศึกษา ควรมีการส่งเสริมให้พระสงฆ์ทุกวัดได้เรียนพระธรรมวินัยอย่างเป็นประจำ ควรปรับปรุงให้มีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาภาษาบาลีและควรให้พระภิกษุศึกษาให้รู้แจ้งหลักพระธรรมวินัยให้มากกว่านี้

^{๑๔}พระมหามณเฑียร วรรมโม (ซ้ายเกลี้ยง), “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า (๑).

๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรมีการจัดตั้งทุนให้พระภิกษุสามเณรนำไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ควรจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ทางด้านจริยธรรม และให้เข้าใจในทางพระพุทธศาสนาและควรเน้นไปที่บุคคลที่ขาดแคลนทุนทรัพย์จริงๆ

๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าถึงตามสถานที่ต่างๆให้มากกว่านี้ ให้โอกาสพระภิกษุ สามเณรที่มีความรู้ความสามารถด้านการเผยแผ่ได้ออกไปทำหน้าที่ในการเผยแผ่แก่ประชาชนภายนอกอย่างเป็นประจำและควรเน้นทางด้านศาสนพิธีให้มาก เช่น การกราบพระให้ถูกวิธี เป็นต้น

๕. ด้านการสาธารณูปการ ควรมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลการวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาสนะภายในวัดโดยเฉพาะ ควรทำงานให้รวดเร็วกว่าที่เป็นอยู่และควรมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อนำมาใช้ในด้านนี้

๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ควรมีการกำหนดแผนงานในด้านการสาธารณสงเคราะห์เป็นประจำและควรสร้างสถานสงเคราะห์ให้กับคนยากไร้ เช่น สถานพยาบาล หรือ บ้านพักคนชรา เป็นต้น

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี เพื่อจะได้รับทราบความคิดเห็นของพระสงฆ์เพื่อนำไปปรับปรุงประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามความคิดเห็นของประชาชนในอำเภอเมือง เพื่อเป็นภาพสะท้อนว่าประชาชนมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อันจะนำไปสู่การปรับปรุงการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นที่น่ายกย่องต่อประชาชนมากยิ่งขึ้น

๓. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งเสริมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้แก่ ขนาดของวัด จำนวนบุคลากรภายในวัด เป็นต้น

๔. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาความพึงพอใจในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ตามความคิดเห็นของประชาชน เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๕. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อจะได้ทราบรายละเอียด ด้วยการสัมภาษณ์ โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เลขาณุกรเจ้าคณะต่างๆ และผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เป็นต้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

๑) พระไตรปิฎก

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๒) หนังสือ

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับที่ ๒๓ ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.

_____ ฉบับที่ ๒๔ ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.

กนก แสนประเสริฐ. ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนัก

งานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

กมล รอดคล้าย. คู่มือการบริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในวัด.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗.

_____ คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วย พระราชบัญญัติ กฎระเบียบ และคำสั่งของคณะ

สงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

_____ คู่มือการบริหารคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘.

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ กฎกระทรวง กฎหมายแพ่งและ

พาณิชย์ พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖.

_____ การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ.

กรุงเทพ มหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๖.

ธงชัย วงศ์สุวรรณ. วิทยาการบริหารสำหรับนักบริหารมีอาชีพ. กรุงเทพมหานคร : โรง

พิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.

น้อย ลายคราม. การบริหารและการจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙.

นิพัทธ์ จิตรประสงค์. การบริหารวัดยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร : สำนักเสริมศึกษาและบริการ
สังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓.

ปรีชา แดงโรจน์. บทบาทของผู้บริหารและฝ่ายทรัพยากรบุคคลในการบริหารผู้มีวุฒิ
สามารถ:กรณีศึกษาเปรียบเทียบของค์การชั้นนำ. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์, ๒๕๔๘.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). การคณะสงฆ์ และการพระศาสนา. กรุงเทพฯ มหา
นคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

_____ .คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). การสังคมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่.
กรุงเทพมหานคร :บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน. กรุงเทพมหานคร :
ธรรมสภาและสถาบันลือธรรม, ๒๕๔๖.

_____ .ชีวิตที่เป็นอยู่ดีด้วยการศึกษาทั้ง ๓ ที่ทำให้พัฒนาครบ ๔. กรุงเทพมหานคร:
ธรรมสภา, ๒๕๔๔.

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลฺลิตฺตเมธี). “ธรรมปริทัศน์ ๔๖”. กรุงเทพมหานคร :มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย. พิมพ์ในโอกาสมงคลวาระเจริญอายุครบ ๖๙ ปี และในโอกาส
ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่พระธรรมวรนายก,
๒๕๔๖.

พระธรรมวิสุทธิภิกขุ (พิจิตร จิตฺตวณฺโณ). คนไทยกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์ ชวนพิมพ์, ๒๕๔๖.

พระเทพเวที (ประกอบ ธมฺมเสฏฺโฐ). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาญา. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). ธรรมาธิปไตยไม่มา จึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ.กรุงเทพ
มหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๙.

พระพุทธรญาณ (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน). ธรรมญาณนิพนธ์ ๑๐๐ ปี พระพุทธรญาณ. พิมพ์
ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

พระไพศาล วิสาโล. พระธรรมปิฎกกับอนาคตของพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : กองทุน
วุฒิธรรม, ๒๕๔๒.

_____พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖.

พระมหาไพฑูริย์ ปนตนนโท (วราธมบุตร). การบริหารคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๕๐.

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร :
สหธรรมิก, ๒๕๓๙.

_____พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). การบริหารวัด. พิมพ์ครั้งที่ ๗. นครปฐม : เพชรเกษม
การพิมพ์, ๒๕๔๘.

พระราชวรมุณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). สุขภาพใจ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม บริษัท
เคล็ดไทย, ๒๕๔๐.

_____บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การ
ศาสนา, ๒๕๓๐.

_____การศึกษาของคณะสงฆ์ ปัญหาที่รอกทางออก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๑๕๒๙.

_____สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : จรูญการพิมพ์, ๒๕๒๙.

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตฺตโสภโณ). พุทธศาสนาปริทรรศน์ รวมผลงานทางวิชาการ
เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬา
ลกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร:
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

วราคม ที่สุกะ. สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม,
๒๕๒๗.

วิจิตร ศรีสะอ้าน. หลักและระบบการบริหารการศึกษา. (นนทบุรี:มหาวิทยาลัยสุโขทัยธร
มาราช, ๒๕๔๔.

สมยศ นาวิการ. การบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๔.

สมานจิต ภิรมรื่น. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎระเบียบ และคำสั่งของ
คณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

สำนักงานเจ้าคณะภาค ๒ ระเบียบงานสารบรรณ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. กฎมหาเถรสมาคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนัก
งานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๕.

สำนักส่งเสริมศึกษาและบริการสังคม. บทบาทของพระสงฆ์ : ผู้นำสังคมในการอนุรักษ์
มรดกศิลปวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๕๔.

สุชา จันทรเอม. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔.

สุรพล สุยะพรหม ผศ.ดร., สุทธิรักษ์ ศรีจันทร์เพ็ญ. ระเบียบวิธีวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ ๑.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

อารีย์ สวัสดิ์สาลี และคณะ. บทบาทของผู้บริหารฝ่ายทรัพยากรบุคคลในการบริหารผู้มีวุฒิ
สามารถ. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘.

เอนก สิทธิประศาสน์. การบริหารการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพมหานคร : เทศาภิบาล ๘,
๒๕๓๐.

(๓) วิทยานิพนธ์

กัญแก้วพารณณ์ กลิ่นนันทนวล. "ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตาม
หลักอิทธิบาท ๔". วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหาร
จัดการคณะสงฆ์). บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๓.

กรรณิกา ขวัญอารีย์. บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการ
พัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์. สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหา
บัณฑิต. มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

จิตติมา เสนาไชย. "บทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน: กรณีศึกษาวัดพระธาตุดอยสะเก็ด
จังหวัดเชียงใหม่". วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
(พระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๓.

ทวี เขจรกุล. "บทบาทเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมือง
จังหวัดหนองคาย". วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหา
วิทยาราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๔๗.

พระเกษมศักดิ์ วรสุโข (อาสนะทอง). "บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย". **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารจัดการคณะสงฆ์)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุโข (พรสุทธิชัยพงศ์). "ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี". **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูปลัดวันชาติ วิชาโต (ยอดดำเนิน). "ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของวัดนครสวรรค์ตามหลักสังคหวัดถุ ๔". **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารจัดการคณะสงฆ์)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูพิศาลถิรธรรม (สมพร ปญฺญาวชิโร). "ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร". **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารจัดการคณะสงฆ์)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ คุณงกโร). "ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี". **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารจัดการคณะสงฆ์)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูสังฆรักษ์กฤษฏีตภณ สุเมโธ. "ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี". **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารจัดการคณะสงฆ์)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระครูสังฆรักษ์พิศวีร์ ธีรปญฺโญ. "บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี". **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขา วิชารัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระครูโสภณปทุมมากร (ชลอ ธมฺมปาโล). "ประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในอำเภอกาฬ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา". **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การจัดการเชิงพุทธ)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

- พระครูอุดมธรรมจารี (สมจิตร อชฺฌมาจาโร). "บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของเจ้าอาวาสตามความคิดของพุทธศาสนิกชน ในอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา". **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การจัดการเชิงพุทธ)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระใบฎีกาเทียนชัย เมธงกาโร (แก้วตุมตา). "ประสิทธิภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียน เขตพื้นที่อำเภอสายไทร จังหวัดสระบุรี". **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การจัดการเชิงพุทธ)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระใบฎีกาวิญญู ปสนุโน (มีมาก). "ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา นักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพอำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา". **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการจัดการเชิงพุทธ)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๔.
- พระปลัดสัมฤทธิ์ เทวธมฺโม (เปจิตตัง). "บทบาทภารกิจพระสังฆาธิการผู้ทรงสมณศักดิ์ในจังหวัดขอนแก่นที่มีต่อการพัฒนาสังคมไทย". **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(พระพุทธศาสนา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระชนดล นาคสุวรรณโณ (นาคพิพัฒน์). "การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์". **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารจัดการคณะสงฆ์)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร สังกวาลย์สวय). "บทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครองของจังหวัดปทุมธานี". **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารจัดการคณะสงฆ์)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระราชวชิรดิลก (อดุลย์ อมโร). "กระบวนการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๔". **ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๐.
- พระมหาชวลิต ชาตเมธี (คงแก้ว). "บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดภูเก็ต". **ปริญญาโทหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. รัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาบุญล้อม ธีรปญโญ(วิปุลโ). "ประสิทธิของการเผยแผ่พุทธธรรมในชมรมผู้สูงอายุศึกษา เฉพาะกรณี:ชมรมผู้สูงอายุวัดสมรโกฏิ". **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(ธรรมนิเทศ)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหามณเฑียร วรธมฺโม (ซ้ายเกลี้ยง). "บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา". **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระมหาวงศ์ไทย ศรีลารักษ์. "การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย". **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

พระมหาสนอง อุดครมฺโม(ยาจิตร). "บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมชาวบ้านให้พึ่งตนเอง:ศึกษากรรพีพระครูพิพิธธรรมรส". **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(พระพุทธศาสนา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาสังเวียร ปญญาโร (ศรีมันตะ). "บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์". **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(พระพุทธศาสนา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ไพบุลย์ ตั้งใจ. "ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษา บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ". **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารจัดการคณะสงฆ์)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

(๔) เอกสารอัดสำเนา

ธงชัย สันติวงษ์. เอกสารคำบรรยาย. **การบริหารวัดยุคใหม่ หลักการจัดการ**. สำนักส่งเสริมและบริการสังคม : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า ๑๓-๑๖ และ หน้า ๒๔-๒๖.

พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมฺปนฺโน). "การปกครองวัด". ใน **เอกสารประกอบการอบรมสัมมนา เรื่องบทบาทของพระสงฆ์ผู้นำสังคมในการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงปญโญ). **เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐. (อัดสำเนา).

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). “คำกล่าวปาฐกถาบรรยาย”. ในการประชุมพระสังฆาธิการระดับอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ ณ วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี, ๒๕๕๖), (อัตสำเนา).

สุทธิวงษ์ ตันยาพิศาลสุทธ์. สั้สร้างหลักสูตรเจ้าอาวาสใหม่. หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ. (๒๕๕๕).

(๕) ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

วัชรินทร์ ขวัญพะงัน. หลักประสิทธิภาพและประสิทธิผล. (ออนไลน์).<http://gotohow.org/blog/watcharin> ๒๐๐๘/๒๒๖๘๓๐. เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ๔ ธันวาคม ๒๕๕๔.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. อำเภอเมืองลพบุรี. เข้าถึงข้อมูลเมื่อ ธันวาคม ๒๕๕๔. <http://th.wikipedia.org/wiki/อำเภอเมืองลพบุรี>

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books

- Craig. Robert P. “**Student – Teacher Relationship : A Buddhist Perspective.**” Clearing House.285 – 286 : May – June, 1996.
- Cronbach. Lee J. **Essentials of psychological testing.** 4 th ed. New York: Harper & Row,1971.
- Ernest Dale. **Management : Theory and Practice.** New York : McGraw-Hill,1973.
- Nigro. **Felix A public personal Administration.** New york : Henry Holt B. Co.,1958.
- Paul Hersey and Kenneth H. Blanchard. **Management of Organization Behavior.** New Jersey : Prantice-Hall, Inc., 1977.
- Rensis Likert. **The Human Organization : Its Management Value.** Tokyo. Japan : McGraw-Hill Kogakusha. Ltd.,1967.
- Herbert A. Simon. **Administrative Behavior.** New york: Macmillian, 1947.
- Hutchinson. Jonh G.. **Organization : Theory and Classical Concepts.** New York : McGraw-Hill, 1967.
- Koontz.Harold &Cyril O’ Donnell. **Principle Of Management : An Analysis of Managerial Fucntions.** New York : McGraw-Hill, 1972.

(II) Articles

- Thanapant Khonkot. “**The Development of Learning Package on Important Buddhist Days And Rittes for Matthayom II Students**”.Department of Curriculum and Instruction Graduate School.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.โทรสาร ๐-๒๕๓๔-๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๓๖

วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง

ด้วย พระครูสันติญาณประยุต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๖๐ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมืองจังหวัดลพบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(ผศ.ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง)

หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

๑๗ ม.ก. ๕๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๓๖

วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น

ด้วย พระครูสันติญาณประมุข รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๖๐ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ดร.ภัทรพล ใจเย็น
 (ผอ.ดร.ภัทรพล ใจเย็น)
 ก. พ. ๕๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาวิศวกรรมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐-๒๕๓๔-๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๓๖

วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต

ด้วย พระครูสันติญาณประยุต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๕๗๖๐ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมืองจังหวัดลพบุรี" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

อรุณอภัยคุณครู รังสิต ๒๖/๒/๕๔

(อาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต)

หัวหน้าภาควิชาวิศวกรรมศาสตร์

๑๒ ก.พ. ๕๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.โทรสาร ๐ - ๒๕๓๔ - ๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕๒/๐๓๖

วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ผดุง วรรณทอง

ด้วย พระครูสันติญาณประยุต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๖๐ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการจัดการเชิงพุทธ

นางทกใจ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ดร.สุรพล
สุษะพรหม

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โทร.โทรสาร ๐-๒๕๓๔-๒๑๒๓ (ภายใน ๒๑๓๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๓๖

วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ เคช ชูจันอัด

ด้วย พระครูสันติญาณประยุต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๖๐ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมืองจังหวัดลพบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ได้พิมพ์ลงในเว็บไซต์แล้ว

 ๗ ก.ค. ๕๕

ภาคผนวก ข

ผลการหาค่าความเที่ยงตรงของเครื่องมือ (IOC)

ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหาร
กิจการ คณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

ที่	ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์	ผู้เชี่ยวชาญ / คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๒. ด้านการปกครอง									
๑.	จัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	การออกระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ	+๑	+๑	๐	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓.	การให้การศึกษอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ และศิษย์วัด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.	การควบคุมดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรให้เป็นไปตามแบบแผนและประเพณีอันดีงาม	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๕.	การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุหรือการลงนิคหกรรม	+๑	๐	+๑	+๑	๐	๓	๐.๖	ใช้ได้
๒. ด้านการศาสนศึกษา									
๖.	ตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักศาสนศึกษา	+๑	+๑	๐	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๗.	การดูแล เร่งรัดให้มีการเรียนการสอนนักรรรมอย่างทั่วถึง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘.	การควบคุมการสอนธรรมศึกษาและบาลี	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๙.	การเร่งรัดรณรงค์ให้มีการอบรมบาลีและนักรรรมก่อนสอบ (แต่ละปี)	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๐.	การยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรมเปรียญธรรมบาลีประโยคต่าง ๆ ให้มีขวัญและกำลังใจได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์									
๑.	การตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.	การช่วยพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและเอกชน	+๑	+๑	+๑	+๑	-๑	๓	๐.๖	ใช้ได้
๓.	การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา	+๑	+๑	๐	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๔.	การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน	+๑	+๑	+๑	-๑	+๑	๓	๐.๖	ใช้ได้

ที่	ประสิทธิผลการบริหารกิจการคณะสงฆ์	ผู้เชี่ยวชาญ / คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
๕	การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุและ สามเณร	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๑	การเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง	+๑	+๑	+๑	+๑	-๑	๓	๐.๖	ใช้ได้
๒	อบรมพระสงฆ์สามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมะโดยการจัดให้มีการ เทศน์การบรรยายธรรมในวันสำคัญทางศาสนา	+๑	+๑	๐	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓	การแนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ	+๑	+๑	+๑	-๑	+๑	๓	๐.๖	ใช้ได้
๔	การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาธรรมบาลีแก่พระสงฆ์และประชาชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	การจัดให้มีการพิมพ์หนังสือธรรมะหรือการเทศน์ออกเผยแผ่เป็นธรรมทาน	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
	๕. ด้านการสาธารณูปการ								
๑	การวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาะสนะภายในวัด	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๔	๐.๘	ใช้ได้
๒	การควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นไทย	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	การจัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วน	+๑	+๑	+๑	๐	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๔	การจัดศาสนสมบัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวง และพระธรรมวินัย	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	การดูแล ซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัดที่ชำรุดทรุดโทรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
	๖. ด้านการสาธารณสงเคราะห์								
๑	การจัดทำถนอมภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	การจัดทำป้ายวัดเพื่อประชาสัมพันธ์วัดและศาสนสถาน	+๑	+๑	๐	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (Try-out)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๕๐

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

๑ มีนาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
นมัสการ พระครูวิเชียรสรคุณ
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูสันติญาณประยุต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๖๐ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ การบริหารกิจการคนสงฆ์อำเภอเมือง
จังหวัดลพบุรี ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุสงฆ์ภายในสังกัด
ของพระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิต
ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐๒ ๔๓๔๒ ๑๒๓ ต่อ ๒๑๓๐

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาคผนวก

ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Alpha)

Reliability

***** Method 1 (space saver) will be used for this analysis *****

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item
ปก๑	111.0333	112.9299	.4788	.8967
ปก๒	111.3333	111.6782	.5501	.8955
ปก๓	111.0333	114.7920	.2922	.8996
ปก๔	110.9667	112.2402	.4403	.8972
ปก๕	111.0667	107.3057	.7203	.8917
ศึกษา๑	111.2333	113.6333	.3786	.8982
ศึกษา๒	110.9667	117.7575	.1029	.9019
ศึกษา๓	110.8667	113.4989	.3737	.8983
ศึกษา๔	111.0667	109.9264	.5876	.8945
ศึกษา๕	111.2667	113.5126	.2635	.9014
เคราะห์๑	111.1000	110.8517	.5498	.8953
เคราะห์๒	111.0667	109.9264	.6371	.8939
เคราะห์๓	111.1000	113.1966	.2878	.9007
เคราะห์๔	111.2667	108.5471	.5712	.8946
เคราะห์๕	111.0667	113.3057	.3877	.8981
เผยแผ่๑	111.0667	109.0989	.6012	.8941
เผยแผ่๒	111.1667	110.6954	.4952	.8962
เผยแผ่๓	111.0667	110.6161	.5020	.8960
เผยแผ่๔	111.4667	114.3264	.3329	.8990
เผยแผ่๕	111.2000	110.7172	.5195	.8957
อุปการ๑	111.2667	114.1333	.2816	.9002
อุปการ๒	111.1000	110.8517	.5498	.8953
อุปการ๓	111.0667	109.9264	.6371	.8939
อุปการ๔	111.1000	113.1966	.2878	.9007
อุปการ๕	111.2667	108.5471	.5712	.8946
ณเคราะห์๑	111.0667	113.3057	.3877	.8981
ณเคราะห์๒	111.0667	109.0989	.6012	.8941
ณเคราะห์๓	111.1667	110.6954	.4952	.8962
ณเคราะห์๔	111.0667	110.6161	.5020	.8960
ณเคราะห์๕	111.4667	114.3264	.3329	.8990

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 30

Alpha = .9000

ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๐๖๓

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๔-๒๑๒๓

๒ มีนาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูภาวนาโสภณ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูสันติญาณประยุต รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๐๑๔๐๔๗๖๐ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี”
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุสงฆ์ภายในสังกัดของ
พระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการ
เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาคผนวก จ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
เรื่อง : ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการศึกษาวิจัย เรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี” สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน

- ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ตอนที่ ๒ ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษา สงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์
- ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด (Open) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข บทบาทการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์

ผู้ศึกษาขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง ในความร่วมมือตอบแบบสอบถามครั้งนี้

พระครูสันติญาณประยุต
นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง หน้าข้อความต่อไปนี้ให้สมบูรณ์ตามความเป็นจริง เกี่ยวกับตัวผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. อายุ

๑. ๒๐ - ๓๐ ปี ๒. ๓๑ - ๔๐ ปี
 ๓. ๔๑ - ๕๐ ปี ๓. ๕๑ - ๖๐ ปี
 ๔. ๖๐ ปีขึ้นไป

๒. จำนวนพรรษา

๑. ๕ - ๑๐ พรรษา ๒. ๑๑ - ๑๕ พรรษา
 ๓. ๑๕ - ๒๐ พรรษา ๔. ๒๑ พรรษาขึ้นไป

๓. ตำแหน่งพระสังฆาธิการ

๑. เจ้าคณะอำเภอ ๒. รองเจ้าคณะอำเภอ
 ๓. เจ้าคณะตำบล ๔. รองเจ้าคณะตำบล
 ๕. เจ้าอาวาส ๖. รองเจ้าอาวาส

๔. ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง

๑. ต่ำกว่า ๕ ปี
 ๒. ๕ - ๙ ปี
 ๓. ๑๐ ปีขึ้นไป

๕. วุฒิการศึกษาสามัญ

๑. ต่ำกว่ามัธยมศึกษา ๒. มัธยมศึกษา หรือเทียบเท่า
 ๓. อนุปริญญา ๔. ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า
 ๕. ปริญญาโท ๖. ปริญญาเอก

๖. วุฒิการศึกษาทางธรรม

๑. นักธรรมชั้นตรี ๒. นักธรรมชั้นโท
 ๓. นักธรรมชั้นเอก ๔. อื่น ๆ.....

๗. วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม

๑. ประโยค ๑ - ๒ ๒. เปรียญธรรม ๓ - ๔
 ๓. เปรียญธรรม ๕ - ๖ ๔. เปรียญธรรม ๗ - ๘

ตอนที่ ๒ ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ทั้ง ๖ ด้าน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับบทบาทที่ปฏิบัติของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ว่าท่านปฏิบัติในระดับใด ที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

๕ หมายถึง มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมากที่สุด

๔ หมายถึง มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมาก

๓ หมายถึง มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับปานกลาง

๒ หมายถึง มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับน้อย

๑ หมายถึง มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑. ด้านการปกครอง					
๑. จัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย					
๒. การออกระเบียบในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ					
๓. การให้การศึกษอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ และศิษย์วัด					
๔. การควบคุมดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรให้เป็นไปตามแบบแผนและประเพณีอันดีงาม					
๕. การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติเหตุหรือการลงนาคกรรม					
๒. ด้านการศาสนศึกษา					
๑. ตรวจตราเยี่ยมเยียนสำนักศาสนศึกษา					
๒. การดูแล เร่งรัดให้มีการเรียนการสอนนักธรรมอย่างทั่วถึง					
๓. การควบคุมการสอนธรรมศึกษาและบาลี					
๔. การเร่งรัดรณรงค์ให้มีการอบรมบาลีและนักธรรมก่อนสอบ (แต่ละปี)					
๕. การยกย่องเชิดชูเกียรติผู้สอนพระปริยัติธรรม เปรียญธรรมบาลีประโยคต่าง ๆ ให้มีขวัญและกำลังใจได้					

๓. ด้านการศึกษาสงเคราะห์					
๑. การตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น					
๒. การช่วยพัฒนาสถานศึกษาของรัฐและเอกชน					
๓. การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษา					
๔. การจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชน					
๕. การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษาแก่พระภิกษุและ สามเณร					
๔. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา					
๑. การเทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยถูกต้อง					
๒. อบรมพระสงฆ์สามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมะโดยการจัดให้มีการเทศน์การบรรยายธรรมในวันสำคัญทางศาสนา					
๓. การแนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ					
๔. การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาธรรมบาลีแก่พระสงฆ์และประชาชน					
๕. การจัดให้มีการพิมพ์หนังสือธรรมะหรือการเทศน์ออกเผยแผ่เป็นธรรมทาน					
๕. ด้านการสาธารณูปการ					
๑. การวางแผนในการก่อสร้างอาคารเสนาะสนะภายในวัด					
๒. การควบคุมดูแลการก่อสร้างโดยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นไทย					
๓. การจัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบสัดส่วน					
๔. การจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปตามกฎกระทรวง และพระธรรมวินัย					
๕. การดูแล ซ่อมแซมและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัดที่ชำรุดทรุดโทรม					

๖. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์					
๑.การจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา					
๒.การจัดทำป้ายวัดเพื่อประชาสัมพันธ์วัด และศาสนสถาน					
๓.การจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและจัดอบรมประชาชน					
๔.การช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ					
๕.การกำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้การสงเคราะห์แก่ประชาชน					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด (Open) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

๑. ปัญหาและอุปสรรค

ด้านการปกครอง

.....
.....
.....

ด้านการศาสนศึกษา

.....
.....
.....

ด้านการศึกษาสงเคราะห์

.....
.....
.....

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

.....
.....
.....

ด้านการสาธารณูปการ

.....
.....
.....

ด้านการสาธารณสงเคราะห์

.....
.....
.....

๒. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาปรับปรุงบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์

.....
.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก ข

ตาราง ขนาดของกลุ่มตัวอย่างของเครื่องและมอเตอร์แกน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

<i>N</i>	<i>s</i>	<i>N</i>	<i>s</i>	<i>N</i>	<i>s</i>	<i>N</i>	<i>s</i>
10	10	120	92	340	181	2000	322
15	14	130	97	360	186	2200	328
20	19	140	103	380	191	2400	331
25	24	150	108	400	196	2600	335
30	28	160	113	420	201	2800	338
35	32	170	118	440	205	3000	341
40	36	180	123	460	210	3500	347
45	40	190	127	480	214	4000	350
50	44	200	132	500	217	4500	354
55	48	210	135	550	226	5000	357
60	52	220	140	600	234	6000	361
65	56	230	144	650	242	7000	364
70	59	240	148	700	248	8000	367
75	63	250	152	750	254	9000	368
80	66	260	155	800	260	10000	370
85	70	270	159	850	265	15000	375
90	73	280	162	900	269	20000	377
95	76	290	165	950	274	30000	379
100	80	300	169	1000	278	40000	380
110	86	320	175	1100	285	50000	381
				1200	291	75000	382
				1000000	384

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูสันติญาณประยุต (ไพโรจน์ สุนตจิตฺโต) นามสกุล เนียมเพ็ง
- สถานที่เกิด : เลขที่ ๓๕ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลโก่งธนู อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
วันศุกร์ที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๐๐
- การศึกษา : พุทธศาสตรบัณฑิต (สาขาการจัดการเชิงพุทธ) มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่น ๕๕ พ.ศ. ๒๕๕๓
- อุปสมบท : วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๒๔
- สังกัด : วัดญาณเสน ตำบลโก่งธนู อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
- หน้าที่ : ครูสอนพระปริยัติธรรมประจำอำเภอเมือง
: กรรมการสงฆ์อำเภอเมือง
; ประธาน อ.ป.ต.โก่งธนู
; กรรมการสอบธรรมสนามหลวง
: เจ้าอาวาสวัดญาณเสน
: เจ้าคณะตำบลโก่งธนู
- เข้าศึกษา : ตุลาคม ๒๕๕๓
- สำเร็จการศึกษา : ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๕
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดวัดญาณเสน ตำบลโก่งธนู อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
: โทรศัพท์ ๐๘-๑๙๘๔-๓๕๖๖